

M A G Y A R
TÖRTÉNELMI TÁR.

A' TÖRTÉNETI KÚTFÖK' ISMERETÉNEK

ELŐMOZDÍTÁSÁRA

KIADJA

A' MAGYAR TUDOMÁNYOS ACADEMIA'

TÖRTÉNELMI BIZOTTMÁNYA.

MÁSODIK KÖTET.

SZÁZ RÉZMETSZETŰ PECSÉTMÁSSAL.

PESTEN.

EGGENBERGER FERDINÁND ACAD. KÖNYVÁRUSNÁL.

MDCCCLV.

MAGYAR

TÖRTÉNELMI TÁR

A TÖRTÉNELMI TÁR KÖNYVTÁRA

ELŐSZÓ

KÖNYV

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADEMIA

TÖRTÉNELMI TÁR

MÁSODIK KÖNYV

BEVEZETŐ SZÓ

PÉSTEN

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADEMIA

A' M. TUDOM. ACADEMIA'

TÖRTÉNELMI BIZOTTMÁNYA

1855-ben.

ÉRDY JÁNOS

JERNEY JÁNOS

PODHRADCZKY JÓZSEF

TOLDY FERENCZ

WENZEL GUSZTÁV.

T A R T A L O M.

	Lap.
I. A' magyarországi káptalanok és konventek', mint hiel- mes és hiteles helyek' története. Jerney Jánostól	V
Előszó	VII

Első szakasz. Kalauz a' honi levelek' ismertetésére.

Általános nézetek az okmányok' alakjairól, különösen a' privile- giális levelekről	3
I. Ország' rendes bírái, zászlósai és főpapok	19
II. Hiteles helyek	23
Szerzetes rendek	26

Második szakasz. A' hiteles helyek' ismertetése.

A) Káptalanok	35
1. Aradi káptalan	35
2. Bácsi káptalan	37
3. Besztercebányai káptalan	38
4. Bozniai (diakovári) káptalan	39
5. Budai káptalan	40
6. Csanádi káptalan	42
7. Csazmai káptalan	43
8. Diakovári káptalan	45
9. Egri káptalan	45
10. Esztergomi főkáptalan	48
11. Fejérvári (Székes) káptalan	50
12. Fejérvári (erdélyi) káptalan	51
13. Györi káptalan	54
14. Háji káptalan	56
15. Hantai káptalan	57
16. Kalocsai káptalan	59

VIII

TARTALOM.

	Lap.
17. Kősi káptalan	61
18. Miskolci káptalan	64
19. Nyitrai káptalan	65
20. Pécsi káptalan	66
21. Poszegai káptalan	68
22. Pozsonyi káptalan	69
23. Szatmári káptalan	70
24. Szegniai káptalan	70
25. Szepesi káptalan	71
26. Szerémi káptalan	72
27. Szombathelyi káptalan	73
28. Titeli káptalan	73
29. Váci káptalan	75
30. Váradi (Nagy) káptalan	76
31. Vasvári káptalan	78
32. Veszprémi káptalan	80
33. Zágrábi káptalan	82
34. Dalmátországi káptalanok	84
B) Konventek	85
1. Almádi konvent	85
2. Bakonbéli konvent	85
3. Bélai konvent	87
4. Böi konvent	88
5. Budafölkévi konvent	89
6. Büi keresztesek' konventje	90
7. Csornai konvent	91
8. Dömölki konvent	93
9. Esztergomi keresztesek' konventje	93
10. Fejérvári keresztesek' konventje	94
11. Hatvani konvent	96
12. Jászói konvent	98
13. Kapornaki konvent	100
14. Kolosmonostori konvent	101
15. Leleszi konvent	102
16. Majki konvent	103
17. Marmarosi konvent	104
18. Meszesi konvent	106
19. Pásztói konvent	108
20. Pécsváradi konvent	109
21. Péterváradai konvent	110
22. Sági konvent	110
23. Somogyi konvent	111
24. Soproni konvent	112
25. Szalavári konvent	113

nama ke-
empat
nama ke-
lima
nama ke-
enam

	Lap.
26. Szegszárdi konvent	114
27. Szentbenedeki konvent	115
28. Szentjogi vagy jobbii konvent	116
29. Szentmártonhegyi konvent	118
30. Szepesi konvent	119
31. Tihanyi konvent	120
32. Tordai konvent	120
33. Turóczyi konvent	121
34. Újudvari konvent	122
35. Váradi (Nagy) konvent	122
36. Vásárhelyi apácza-konvent	124
37. Zobori konvent	125
a) Az augustiniánok' fejérvári (erdélyi) konventje	126
b) Fejérvári prédikatoriak' konventje	128
c) A' hévizi (felső fejérmegyei) konvent	128
Keresztényi ispotályosok', lebényi, silisi, telki benedekiek, zirczi cisterciták' konventje	129

448

*Harmadik szakasz. A' privilegiumok' némi záradékairól,
és azok' kiadóiról.*

III. Privilegiumok' adói	133
a) A' királyok 's erdélyi fejedelmek' leveleiben	140
b) Hiteles helyek' leveleiben	144
c) Az ország' rendes bírái, főpapok és városok' leveleiben	147
Mutatója a' káptalani és konventi hiteles pecsétnek betűrendben	154
Figyelmeztetés	164

II. Okmányi kalászat. I-XXXII. Wenzel Gusztávtól 165

I.

A' MAGYARORSZÁGI

KÁPTALANOK ÉS KONVENTEK'

MINT HIELMES ÉS HITELES HELYEK' TÖRTÉNETE.

JERNEY JÁNOSTÓL.

E L Ő S Z Ó.

„*Magyarország a' régi oklevelek' hazája!*“ Ekkép nyilatkozott egy, már régebben elhúnyt nagy tudományú diplomaticusunk a' honi oklevelek' tömérdekése fölött, a' nélkül azonban hogy azok' számadatos sokaságát bármi részben is fejtegetni képes volt volna. És valósággal, alig létezik Európában tartomány, melly annyi régi okiratokkal bővelkednék, mint édes hazánk. Okát e' bőségnek könnyebb megfejtetni, mint számokkal vagy csak hozzávetőleg is előállani. Ősi alkotmányunk szerint a' magyarföldi javak és örök birtokok nyolczszáz év óta okmányok' erejénél fogva szereztettek, kormányoztattak és őriztettek meg, mellyekből kifolyó jogok szakadatlanúl az újabb korig teljes érvényességnek örvendének.

„Magyarország tehát az okmányok' hazájának méltán nevezhető“ viszhangozzuk mi is; de fájdalom! az irodalom és tudós sereg távulsem használá e' gazdag forrásokat a' végre, hogy az ismeretek' e' mezején

koronként haladva, anyagainkból rendszeres tankönyveket előteremtett, a' tanulmányozni vágyók' kezébe vezérművet adott volna. Nem birunk eddigelő czél-szerű kézikönyvvvel e' nemben. E' hiányt igenis érezve, jól tudva egyszersmind, hogy az oklevelek' ügyes olvasása (palaeographiai képzettség), és az azokban rejlő jogok' védeése távulsem tartalmazzák az oklevél-ismeret' öszvegét, nem tétélezik fel a' tan' minden kellékét : már ifjabb éveimben gondosan fürkészttem 's tanulmányoztam a' diplomaticai tudomány' minden részleteire vonatkozó anyagokat, különös figyelmet fordítván az ünnepélyességekre, mik azoknak fő kel-lékei. Ugyanazért pártolóim, ügybarátim 's jóakaróim' közlékenységéből egybeállítottam olly művet, melly e' szakmában kalauzúl szolgálhat a' tanulmányozónak. Legérdekesb anyagokat gyűjtöttem a' magyar kincs-tári titkos levéltárban, mellynek segedelmével két éven által élni szerencsés valék.

Maradandó emlékeül annak, hogy magas kormá-nyunk már akkor is, midőn honszerte féltékenységgel tekintettek a' titkos levéltárak' záraitra, a' tudomá-ny' érdekében mennyi megelőző kegyességgel és atyáskodó nyiltsággal gyámolítá ügyekezetemet, ki-vált a' ritkább pecsétek' ügyében, ide iktatom azon, 1840. martius 4., 7410. sz. alatt költ udvari kamarai kegyes választ, intézve az udvari kamarai levéltár' igazgatójához, mellyben az általam kért engedvény megadatik; 's mellyből egyszersmind forrásaim' hite-lessége is kiviláglik :

„Spect. Domine Consiliarie, nobis observandissime! Medio ben. Rescripti Regii, erga demissam abhinc factam repraesentationem clementer admittitur, ut Caus. Adv. Joanni Jerney, cui jam medio ben. Rescr. Regii de dato 20. Febr. 1838. Nro. 6971/270 emanati facultas inspiciendi et delineandi in Archivo Regio Camerali Sigilla quorundam Antiquorum Locorum Credibilium, in adminiculum operis diplomatici, quod in lucem edere intendit, concessa fuit; similis facultas, alia etiam perinde in Archivo Reg. Camerali hujate praeexistentia Sigilla quorundam abolitorum Capitulorum et Conventuum nominetenus designatorum inspiciendi et delineandi, vel vero typaria horum sigillorum in quantum praeexisterent, in cera hispanica exprimendi pro eodem scientifico scopo tribuatur, ea tamen cum cautela, ut similis transumptio ad cëram hispanicam, prout et ex simili transumto delineatio in ipso praeattacto Archivo Camerali sub vigili oculo Archivi Officialium instituatur, delineatione vero parata, exemplar cerae hispanicae impressum statim ibidem annihiletur. Quae proinde ben. Resolutio Regia Praetit. Dnationi V. erga relationem de dato 18. Dec. 1838. No. 4799 praestitam fine conformiter edocendi, et ad gremiale Archivum inviandi recurrentis Jerney eo subjuncto intimatur, quod typaria illa, quae recurrens Jerney designavit, in citata Directorali relatione ceteroquin specificè designata sunt, in reliquo vero recursus Jerneyanus sub pertractatione deviaverit. Datum ut supra. Praetit. Dnationis V. ad officia paratissimi Franciscus Scultéty m. p. Andreas Mikecz m. p.

Szükségesnek tartom megemlíteni, hogy némelly igazításokon és pótlásokon túl, a munka 1847-ben már készen állott; s így mind azon helyek, mik újabb átnézéskor figyelmemet elkerülve „jelen“ időbeli állapotokat emlegetnek, az 1848-ki változásokat megelőzőtt korra értendők.

Még e munka czíméről kívánok pár szót ejteni. „Hielmes és hiteles“ szóval éltem annak kifejezésére, mit régi törvényeink „Loca Credibilia et Authentica“ latin epithetonokkal neveznek. Valamint híven tolmácsoltatik e' két szó amazok által,

úgy más részről nem is szokatlan, minthogy múlt századi törvénytudóink hielmesnek írák a' credibilist; az aut h e n t i c u s pedig ma is hitelest értelmez Verböczi' meghatározása szerint („cui credi debet“ P. II. T. 13.).

Imádott nemzetem' lábaihoz teszem ezen utolsó művemet, lelépven a' pályáról, melly részemre kevés rózsát termett. Kimerült erőm, elhomályosult látásom vég bucsuvételre intenek. Mikép futottam azon, mint töltém be hivatásom' körét: ítélje meg a' részrehajlatlanság. Én nyugodt kebellem nézek a' jövődőség' bíráló széke elé; mert nem a' fajunkat becsmérő divateszmék, hanem a' való és igazság' kinyomozása valának iránytűm és pharuszom működésem' minden phasisában.

Irám Pesten, october 10. 1855.

JERNEY JÁNOS.

ELSŐ SZAKASZ.

K A L A U Z

A' HONI OKLEVELEK' ISMERETÉRE.

ÁLTALÁNOS NÉZETEK

AZ OKMÁNYOK' ALAKJAIRÓL , KÜLÖNÖSEN A' PRIVILEGIALIS LEVELEKRŐL.

1. §.

Róma' nyelvéből 's törvényeiből származván hozzánk a' „privilegium“ szó, eredeti értelme is annak maradványai-ban találtatik föl. A' város' építtetése 303. és 4. évében, vagyis Kr. sz.e. 451-ikben készült tizenkét táblai törvény' töredékei már ezeket foglalják magokban : „Privilegia ne irrogan-
to de capite ciuis, nisi per maximum comitiatum, ollos-
que, quos censores in partibus populi locassint, ne ferunto.“

¹⁾ Mit jelentett, 's minő értelemben vétetett Roma' népénél e' szólás; hiven felfödözi Cicero, így irván : „Tum leges „praeclarissimae de XII tabulis tralatae duae : quarum al-
tera privilegia tollit; altera de capite ciuis rogari, nisi ma-
ximo comitiatu, vetat. — In priuos homines leges ferri no-
luerunt : id est enim priuilegium : quo quid est in-
iustius?“ ²⁾ Ugyan az mondá szónoki székéből, ön házá-
t védelmezve : „Quo jure, quo more, quo exemplo legem no-
minatim de capite ciuis indemnati tulisti? Vetant leges sa-

¹⁾ M. T. Ciceronis, de Legibus Libri tres. Gottingae, 1804. 8. Lib. III. pag. 80. — Conf. Duodecim Tabularum fragmenta, in Corpore Juris Civ. Rom. ed. Gothofredi. Col. 73. — Bodinus János, De Republica. Francf. 1609. 8. pag. 133. et 241. e' törvényverset, bizonyára hiteles régi maradványból így adá elő : „Privilegia, nisi Comitibus Centuriatis ne irrogato : qui secus faxit, capital esto.“

²⁾ De legibus. ibid. pag. 93.

„cratae, vetant XII Tabulae leges privatis hominibus irrogari. Id est enim privilegium.“ Ismét : „Non modo indem-,
 „nati, sed ne accusati quidem, licuit tibi ferre non legem,
 „sed nefarium privilegium.“ ¹⁾ — Vagy csak ezekből is érthető : hogy egyes személyre, magános emberre hozott olly törvény jelentetik eredetikép a' privilegium alatt, melly vagy javára, vagy kárára czélzott annak : a' mint is vagy fölmenté a' köztörvény alól, vagy kizára javadalmaiból, pártfogása alól. Később azonban az elsőbbi értelem lőn egyedül sajátja, és a' köztörvényekből kiváltságra alkalmaztatott ugy a' római, mint a' középkori törvényekben : a' minemű kivétel minthogy különös javadalmakat 's előkelő jogokat húzott maga után, legméltóbban a' kiváltságnak, szabadságosításnak, kitünő joggal bírásnak csallhatatlan bélyegét viselő már a' régiebb nemzetek' elnevezésében. Illy értelemben hivaték a' görögöknél „*Προνομία*, vagy *Προνομιον*“; a' zsidóknál : „Perach, vagy Perahot“ szóval; a' mi kivételt, szabaddá tételt jelent. Olvassuk az ó frigy'könyveinek vulgata fordításában : „Cedo juri propinquitatis: neque enim posteritatem familiae, meae delere debeo, tu meo utere privilegio, quo me liber-, ter carere profiteor.“ ²⁾ Hasonló értelemben határozta meg Verböczy, II. R. 4. czikk. a' privilegiumokról értekeztében egyik jelentését, így irván : „Privilegium dicitur, quasi Lex „privata, et singularis, quae ad unum vel ad paucos pertinet.“ ³⁾

2. §.

Azon számos osztályozatok közt, mellyekre törvénytudók a' privilegiumokat elrendelgeték, két fő nemére találni már a' római törvényekben, mindenkor úgy tekintve, mint a' közönséges törvényekből kivételt, 's kiválóságot; — egyik nemét teszik ugyanis azok, mellyek magában a' törvénykönyvben találtnak; másikat a' különös oklevél vagy aján-
 dékirat mellett adottak. Az előbbiekhöz hetvenkettőt számít

¹⁾ M. T. Ciceronis Orationes selectae. Tom. II. Tyrnav. 1754. 8. in Oratione pro Domo sua ad Pontifices pag. 354. 337.

²⁾ Ruth. Cap. IV. v. 6.

³⁾ In Corp. Jur. Hung.

Enenckel, nevezetesen : Privilegium Augusti; Augustae, Absentium Reipubl. causa; Aetatis; Advocatorum; Advocati Fisci; Actionum personalium; Archi Episcopi Justinianae primae; Apparitorum Praefecti Praetorio; Apparitorum Magistri militum; Creditorum; Collegiorum; Clericorum; Constitutae pecuniae; Coloni patrimonialis; Comparatorum Urbis Romae; Consulum; Constantinopolitanae Urbis; Comitum Consistorianorum; Caserensianorum, et Ministerianorum; Domini in contractibus Servi; Deductionis; Depositum; Dotis; Dignitatis; Decurionum; Ecclesiae Romanae; Ecclesiae Constantinopolitanae; Episcoporum; Fisci; Fori, Funeralium; Furiosi; Faeminarum; Gramaticorum; Iliensium; Immunitatis; Legatorum; Libertatis; Liberiorum quinque; Militum; Maritorum; Metropolitanum, seu Patriarcharum; Monachorum; Masculorum; Memorialium; Militantium in Sacro Palatio; Negotiatorum; Frumentariorum; Naviculariorum; Oratorum; Praefecti Praetorio; Pupilli, Patris in peculio filii; Prodigii; propter liberos; Piorum locorum; Patroni Fisci; Praesidis Appellationum; Philosophorum; Praepositorum Sacro cubiculo; Proximorum Sacris Scriniis; Palatinorum; Palatinorum Sacrarum largitionum; Palatinorum rei privatae Principis; Reipublicae; Societatis; Silentiariorum; Temporis; Uxorum; Vacationis Tutelarum, et munerum; Veteranorum; Venerabilium Domorum. ¹⁾ — Különös oklevél (diploma) mellett szerzett privilegiumokról beszélnek a' classicus írók, millyek egyes személyeknek jeles érdem és szolgálat' tekintetéből adattak; az e'félekről tesz említést Cajus Svetonius Tranquillus Vespasian császárról irtában: „Ipse (úgy mond) restitutionem Capituli agressus, ruderibus purgandis manus primus admovit, ac suo collo quaedam extulit: Aerarumque Tabularum Tria millia, quae simul conflagraverant, restituenda suscepit; undique investigatis exemplaribus: Instrumentum imperii pulcherrium ac vetustissimum confecit: quo continebantur poene

¹⁾ Enenckelii Georg. Acac. De Privilegiis Juris Civilis. Tubing. 1618. 4. Lib. I. Cap. I. — Conf. Greneck Ad. Jos. Tractatus de Privilegiis in genere. Viennae, 1727. fol. pag. 19—24.

„ab exordio urbis senatus consulta, plebiscita de societate et
„foedere, ac privilegio cuicunque concessio.“ ¹⁾

3. §.

Messzibb terjedt értelme a' középkorban, midőn már nem csak a' közönséges törvényből lett kiváltságok, fölmentések és szabadítások, hanem azon eszközök és anyagok is, melylyeken a' kiemelt jogok irva valának, nevezettek privilegiumnak, a' latin nyelv' romlásával „privileges, privilegia, privilegialis littera, privilegio, privilegitas, privilegius“ változó nevezeten használva. ²⁾ Nagy Károly francia kir. 777-iki oklevelében mondatik: „Sicut ipse Privilegius clariter „innotuit.“ ³⁾ Kopasz Károly szinte francia kir. 871-iki levelében: „Hoc nostrae Privilegitatis praeceptum fieri et sigillari jussimus.“ ⁴⁾ Gaufrid andegavi gróf' 966-iki levele tartja: „Signum Gaufridi Comitis hanc Privilegiam fieri jussit „et adfirmare rogavit.“ ⁵⁾ Nálunk már sz. István élt e' szóval, hasonlólag privilegiumnak nevezvén azon adományleveleket, miknél fogva püspökséget, apátságot vagy szerzetes házat állíta, jószágokkal 's különös kiváltságokkal fölruháza, néha magát az ajándékot értvén alatta. A' pécsi püspökséget alapító 1009-iki évben kiadott levelében mondja: „Erectionem Episcopatus, qui vocabitur Quinque ecclesiensis, — — privilegis terminisque ordinavimus, et confirmavimus.“ ⁶⁾ A' pécsváradi monostor' 1015-ben kelt alapító levele illyeket foglal: „Locorum nomina in praesenti privilegio continentur.“ ⁷⁾ Végre I. András kir. a' tihanyi apátságot 1055-ik évi alapító

¹⁾ De Vespasiano.

²⁾ Du Fresne, Domini du Cange: Glossarium ad Scriptores mediae et infimae Latinitatis. Tom. V. Paris. 1734. fol. Col. 862. et seq.

³⁾ Calmet. Historia Lothar. Tom. I. Col. 288. apud Du Fresne. l. c.

⁴⁾ Baluzi Steph. Capitularia Regum Francorum. Venetiis, 1773. fol. in Appendice ad Capitul. Ch. 100.

⁵⁾ D'Acheri D. Lud. Spicilegium. Paris. 1651. Tom. IV. 4. pag. 423.

⁶⁾ Fejér Georg. Codex Diplomat. Hung. Eccles. et Civilis. Tom. I. Budae, 1829. 8. pag. 292.

⁷⁾ Loco cit. pag. 297.

levelében olvasható : „Vnde itaque Christianissimus sceptifer „Andreas iussu auctoritativo sub cartali testamento huius Privilegii exarari edixit thomo praesente seriatim monstran- „te.“ ¹⁾

4. §.

Valamint a' római törvény szerint egyedül a' népfelsőségi, fejedelmi hatalommal bírónak akarátja 's határozása oszt-hatott privilegiumot; vagyis csak olyan engede kiváltságot 's fölmentést a' köztörvényektől, kinek egyszersmind jogához tartozott törvényeket hozni 's törlni : ugy a' magyar alkotmányban Verböczy II. R. 7. 8. és köv. czikk. és az 1741 : 4. 1791 : 3, 32. 's többczikk után világos a' privilegium-adás' jogának nem máshoz, mint a' törvényesen koronázott királyhoz tartozása. Ezen törvényszeres állítás minden kétségen 's kérdésen kívül van, ha a' privilegiumot azon értelemben vesszük, miben lévőnek Verböczy az említett II. R. 7. czikk. 1. és 2. §. veszi; millyenben törvénytudóink tanítják. Világosan mondja a' most érdeklött czikk: „Aliter autem privilegium „dicitur praerogativa, aut honor singularis. Et est : Principis beneficium, saepe contra commune Jus indultum;“ továbbá a' 9. czikk: „In quantum igitur Privilegium ex mera „Principis autoritate procedit, prout Jurium possessionario- „rum Donatio: A tributaria, tricesimarumque solutione ex- „emptio: Fororum liberorum, ac nundinarum generalium, V- „dorumque et Tributorum collectio, quae ad solum Principem spectat; semper observari debet.“ ²⁾

5. §.

Verböczy' föntebbi soraiból privilegium alattcsupán azon különös javadalom értetik, melly a' fejedelem' kegyéből valakire hárul; következésképp nem magát a' privilegialis levelet, hanem az abban foglalt jogot tárgyazza. Vannak azonban számos helyei, hol a' fejedelmi kegy és kiváltsági jogokat nem érdekelve, magát az oklevelet nevezi privilegium szóval; a' mi

¹⁾ Ibid. op. cit. pag. 388.

²⁾ In Corp. Jur. Hung.

csalhatatlanúl bizonyítja a' privilegiumnak általa két értelemben vételét, t. i. foglaltban, és foglalóban, vagy is 1-ször azon kegyelembeli javadalmat, melly a' fejdelemtől valakinek adatik; 2-szor, azon oklevelet, mellyen a' kiváltság megírva létezik; azért mondja a' II. R. 13. cikk: „*Omnia Privilegia Sigillis roborari, communiri que solent.*“ Szükségkép tehát minden kiváltsági javadalomnak írásban foglalva 's pecséttel erősítve lenni kell, hogy privilegiumnak neveztethesek, mert csak a' pecsét azon ismertető jel, melly a' levélben foglalt dolog' valóságát megerősíti; ugyan azon cikk. 1. §. szerint: „*Sigillum est notorium signum auro, vel alteri metallo, vel cerae inpressum corroborans omne factum.*“ — Millyen pecsét alkotja a' leveleket privilegialisokká? erreszint megfelel azon cikk' 2. §. mondván: „*Sigillum authenticum, litteris appositum, confirmat omne factum, in ipsis litteris, expressum, atque declaratum;*“ ismét a' 4. §. „*Non authenticum vero — — nihil perpetuitatis sub se continere possunt,*“ a' miből nyilván következik, hogy hiteles pecséttel megerősített levél lehet egyedül privilegium, és az olyan foglalhat magában örökös és megmásolhatatlan jogot. Nem ok nélkül jegyzette föl I. Lajos kir. Margittal, Károlymorvai vég-gróf' leányával magát házasságra kötelező 1342-i levelében: „*In cuius rei memoriam, et perseverans stabilimentum praemissorum, presentes concessimus litteras sub appensione sigilli nostri parui, quo nunc utimur, quia autenticum sigillum nondum sculptum et fabricatum habemus, duximus concedendum. Promittentes, ut quam primum autenticum sigillum nostrum sculptetur, et fabricabitur, ipso faciemus eiusdem appensione communiri.*“ ¹⁾ E' szerint tehát a' privilegiumot mint eszközt tekintve legbizonyosabban határozattal nevezhetjük állandó, örökös és megmásolhatatlan jogot magában foglaló levélnek: minthogy alantabbi bebizonyításunk' értelmében a' fejdelmeken kívül mások is adtanak örökös jogot tárgyazó leveleket, privilegiumokat.

¹⁾ Fejér Georg. Codex Dipl. Tom. IX. vol. 1. Budae. 1833. 8. pag. 49.

6. §.

Számos törvényczikkek bizonyítják, tömérdek régi oklevelek példákkal erősítik, miként hazánkban a' személyes és birtoki jogokról kelt irások, oklevelek háromféle alakban adattak ki régiebb időkben, mellyek törvényes divat szerint „privilegialis, patens, és clausa litera“ azaz jeles vagy örökös, nyílt, és zárott alakú levél név alatt fordulnak állandóul elő, a' két utóbbi, t. i. nyílt és zárott, gyakorta „minutae, „vagy memoriales literae“ kised, vagy emlékeztető, sőt néha egyszerű és közönséges levél nevezettel is jelöltetvén, mint azesztergomi káptalan' némi 1326-i levelében mondatik: „Litteras simplices, seu communes, ac etiam privilegiales — — „assumit redelere.“ ¹⁾ — III. András kir. alatt 1298-ik évben hozott országos végzésben e' különböztetésre nézve már ezeket találjuk: „Item Cancellarii Domini Regis de litteris „in factis possession. collationum privilegialiter, seu patenter „emanandis, exactionem pro redemptione ipsarum litterarum „infrascriptam debent observare. Quod de litteris possessionarias collationes et libertates quascunque denotantibus simul „cum scriptore ipsarum litterarum, duas marcas; de confirmationeque litterarum quarumcunque semper de una littera „privilegialiter confirmatoriae emananda, cancellarius unam „marcam. Et scriptor suus centum denarios. De litteris autem „mediantibus quibus per regiam Maiestatem quibuscunque „gratiae in factis potentiae, calumniae, furticinii, latrocinii, „et exhibitionis falsarum litterarum, vel aliis vindictam capitis tangentibus factae fuerint, unam marcam cum scriptore „possint extorquere. De aliis vero litteris minutis: videlicet „evocatoriis, inquisitoriis, recaptivatoriis, praeceptoris, et „aliis similibus; de patentibus viginti quatuor denarios, de „clausis quindecim denarios debent extorqueri.“ ²⁾ Károly király 1326. a' Batory-nemzetség' részére Fehértó iránt kiadott

¹⁾ Fejér Cod. Diplom. Tom. VIII. vol. 3. pag. 123.

²⁾ Kovachich Mart. Georg. Supplement. ad vestigia Comitior. Tom. I. Budaë, 1778. 8. pag. 191. Conf. Fejér. op. cit. Tom. VI. vol. 2. Budaë, 1830. 8. pag. 146. 147.

levelében : „Omnem donationem, vel collationem, si quam, cuicunque, vel quibuscunque Nobilibus nostris, privilegiis, aut literis patentibus, aut clausis antiquo aut nouo sigillo, nostro consignatis fecissemus impertiri.“ ¹⁾ Ugyan Károly kir. 1332. kelt Nostup és Ugudvár' adományzásáról szóló levelében találjuk : „Vniversas litteras — tam priuilegiales, quam patentes et clausas, aliorumque Capitulorum, si quae, fuerint super venditione dicti castri et possessionum praedictarum emanatae et confectae, cassantes et per omnia viribus carituras reddentes.“ ²⁾ Pál országbirónak a' Trochaniág' örökösödési pörében kelt 1338-i ítélő-levelé, mely a' befejezésben privilegiumnak neveztetik e' szavakkal: „Praesentes litteras nostras concessimus priuilegiales, pendentis sigilli nostri et authentici munimine roboratas“ következő sorokat foglal magában : „Plures litteras, — et nostras memoriales, prorogatorias, ac Judiciales, et Capituli Agriensis sub diversis formis confectas — nobis praesentarat.“ ³⁾ A' váradi káptalan' 1374-i statutumában áll. „De sigillis, autem priuilegii singuli flor. auri, et de litteris patentibus, sigillatis a tergo, viginti quatuor denarii, de litteris clausis duodecim denarii — exigantur.“ ⁴⁾

7. §.

Zsigmond kir. 1435-ben kelt VI. Decret. 10. cikk a' hiteles helyeken kiadandó levelek' díjáról régi szokásokra hivatkozva rendelközvén, szinte világos különböztetést tesz e' háromféle alakzatról : „Pro qualibet Litera (úgy mond) Fassionali, emanata privilegialiter : denarii centum; Patenter, vero : denarii viginti quatuor; Clause autem : denarii duodecim. Item, de paribus antiquarum literarum, in Conseruatorio requisitarum, custodi, seu requisitori, per se denarii centum : Et pro redemptione literae requisitae, si non, habuerit multum de scriptura, et patenter confecta fuerit,

¹⁾ Fejér. op. cit. Tom. VIII. vol. 5. Suppl. Budaë, 1835. pag. 160.

²⁾ Idem ibid. Tom. VIII. vol. 3. Budaë, 1832. 8. pag. 584.

³⁾ Id. ibid. Tom. VIII. vol. 4. pag. 357.

⁴⁾ C. Battyán Ign. Leges Ecclesiast. Tom. III. Claudiop. 1827. fol. pag. 228. Conf. Cod. Diplom. Tom. IX. vol. 4. pag. 602. 603.

„denarii viginti quatuor; Si vero labor scribendi fuerit magnus, et litera privilegialiter confecta, denarii centum. Item „de simplicibus transumptis, seu transumptionalibus literis „patenter emanatis, ubi labor scribendi magnus non fuerit; „denarii viginti quatuor; Ubi autem litera fuerit prolixior, „aut privilegialiter emanata; denarii centum.“ ¹⁾ I. Mátyás kir. nagyobbik, vagy 1486-ben költ VI. Decret. 74-ik czikkelye ezen törvény' szavait ígéről ígére megerősítvén, hasonlóképp privilegialis, nyílt és zárt alakú levelekről tön rendelkezést ²⁾. Végre hogy több példákat elhallgassunk, II. Mátyás kir. 1609. kelt II. Decret. 74. czikk. határozá a' káptalanoktól és konventektől kiadatott levelek' váltsági díjáról: „Fassionales privilegialiter emanatae — denarios centum. — Inquisitoriae, sive patenter, sive clause confectae; denarios centum. — Pro redemptione Literarum requisitoriarum, si non habuerint multum scripturae, et patenter erunt confectae; „denarios centum.“ Valamint előbb a' nagyobb Cancellaria' levélkiadásairól 73. czikk. 39. §. „Pro mandatis clausis, quaeliacunque illa sint; nulla taxa accipitur; imo etiam patentia gratis expédiantur, quae publicum Regni commodum „concernunt.“ ³⁾ A' honiakon kívül Erdély' törvényei is kétségtelen tanuságot nyújtanak e' különböző alakokról. Medgyesen 1569-ben hozott a' föntebb kiírt 1435-i VI. Decret. 10. czikk. szavaihoz hasonló végzésben találtatik: „Pro qualibet „litera fassionali privilegialiter emanata Custodi, seu Requisitori pro se h. fl. 1. patenter vero, hoc est simpliciter emanata d. 24.“ — „Pro redemptione literarum requisitoriarum, „si non habuerit multum descriptum, et patenter confectum „fuerit, den. 24.“ — „Si vero labor scribendi fuerit magnus, „et literae privilegialiter confectae, h. fl. 1.“ — „De simplicibus transumptis literis patenter emanatis, si scribentis labor „magnus non fuerit, den. 24.“ — „Ubi autem literae prolixae fuerint, aut privilegialiter emanatae, h. fl. 1.“ ⁴⁾

¹⁾ Corp. Jur. Hung. Tom. I. ed. Bud. 1779. pag. 195.

²⁾ Ibid. pag. 253.

³⁾ Ibid. pag. 677.

⁴⁾ C Kemény Jos. Notitia Hist. diplomat. Archivi et Liter. Capituli Albens. Transilv. Pars. I. Cibin. 1836. pag. 40. 41.

Ámbár a' jelenkori törvények mélyen hallgatnak, a' divatozó szokás és törvényes gyakorlat pedig nem ismeri többé az oklevelek' kiadásában e' három alakzati különbséget: mindazáltal bizonyosnál bizonyosb az eléhordott törvényekből: hogy az ok- 's tanulevelek három rendre osztattak készítésök 's külső alkatukra nézve; kétséget nem szenved továbbá a' fönmaradott oklevelekből, 'hogy még a' XVIII. század' kezdetével is adattak ki illy változó alakban jogokról szóló levelek.

8. §.

Midőn törvényeink oklevélkiadási alakokról szóltokban kézzel foghatóvá teszik a' privilegialis alakban készült leveleknek „privilegialiter factas, — emanatas, — in formam privilegii redactas“ — valódi és törvényes értelemben privilegium voltukat: intve tanítanak egyszersmind arra, hogy nem minden privilegium a' fejdelemtől, 's nem mint kegyelem vagy javadalom-adás származik; előnkbe tüntetik továbbá Verbőczy II. R. 7. cikk. és a' honi törvénytánítók' meghatározásának hiányát; felvilágosítják végre: hogy a' magyar törvény a' fejedelmi privilegiumokon kívül másneműt is ismer, a' mit általánosan *nem-fejedelminek* nevezhetünk. Fejedelmi privilegium a' szó' ereje 's eredeti értelme szerint kétség kívül a' római törvényből húzza származását; nem-fejedelmi, külső alkati hasonlatosság miatt törvényes szokástól szentelt általtételi szólás mondásban amattól kölcsönözi nevezetét, melly hasonlatosságot, mint föntebb láttuk, a' pecsét' minemüsége szerzi meg.

A' privilegiumnak ezimént általában fölosztott kétféle nemmüségét, fejedelmi vagy királyiakra, és nem királyiakra elágazását igazolva bizonyítják számos régiebb törvényczikkelyek, sőt Verbőczy' hármas törvényén kívül magok a' tömérték számmal fönlévő privilegialis levelek. I. Lajos kir. 1351. Decret. 20. cikk. említi: „Possessiones, nec requirere; nec retinere possunt, nisi cum Literis privilegialibus Regiis, vel Reginalibus, aut Judicum, vicem gerentium Regiae Majestatis.“ ¹⁾ E' rendelés ismételve megerősítettetik I. Má-

¹⁾ Corp. Jur. Hung. Tom. I. pag. 169.

tyás 1486-i VI. Decret. 57., úgy szinte II. Ulászló I. Decret. 77. cikkelyében a' királyné' elmellőzése és a' „requirere“ helyett „acquirere“ szó' említésével. ¹⁾ Hogy Verbőczynek számos helyeit elhallgassuk, világosan érdekli e' különneműséget a' II. Rész' 16. cikkelyében, mondván: „Universae literae, ac „Privilegia, quorumcunque Capitulorum, vel Conventuum.“ — II. Mátyás kir. 1609-iki II. Decret. 72. cikk. végre: „Quoniam de Privilegiis et Literarum tam apud Iudices Regni Ordinarios, quam in Cancellaria Regia redemptione, hactenus multae difficultates emeruerint; Ideo, ut iis subveniatur, ac omnis dubitatio, super facto redemptionis literarum, tam apud Iudices Ordinarios, et Cancellariam Regiam, quam etiam in Capitulis et Conventibus, ac Comitatibus subveniat.“ ²⁾ Az oklevelek közül többeket nem említve: IV. Béla kir. a' jászói konvent' részére adott újra-alapító levele tartja: „Vt privilegia et litere prepositi, et fratrum monasterii eiusdem, evidenter emanate, ratione possessionum, vendencium et emencium, et universarum causarum, in regno nostro rationabiliter movencium seu motarum, pro centum marcis credantur coram quibuscunque capitulis seu iudicibus, in regno nostro per nos deputatis, et acceptentur.“ ³⁾ Ismét Kopoz nádor' egy 1308-iki ítélőlevelében olvashatni: „Omnes litteras seu privilegia — tam Capitulorum, quam etiam Conventuum, seu etiam quorumcunque Iudicum — impetratas reddimus.“ ⁴⁾ A' váradi káptalan' főntebb említett 1374-iki statutumában találjuk megírva: „Data et authentica fuerunt — alia duo sigilla, quorum unum est rotundum, ad privilegia; aliud vero oblongum ad causas. Rotundum — habet — in subscriptione istas litteras † s. maius „Capituli Varadiensis Ecclesiae ad Privilegia.“ ⁵⁾ Az esztergomi főkáptalan' egyházi szemléletéről 1397-ben költ levele tartja: „Capitulum Ecclesiae Strigoniensis, a sui

¹⁾ Ibid. pag. 249. 274.

²⁾ Ibid. pag. 657.

³⁾ Fejér Cod. Diplom. Tom. IV. vol. 2. pag. 303.

⁴⁾ Idem ibid. Tom. VIII. vol. 1. pag. 256. n. 129.

⁵⁾ C. Battyányi Ign. Leges Eccles. Tom. III. pag. 228.

„fundatione habuit et habet sigilla duo authentica, maius et minus, a regia Maiestate sibi concessa, sub quibus de more, et iuxta consuetudinem regni concedunt et dant litteras privilegiales et simplices omnibus regnicolis juste petentibus.“

¹⁾ A' pannonhegyi Benedekiek' sz. mártóni konventje némi 1525-ki oklevélben így szól : „In cuius rei memoriam firmitatemque perpetuam, has litteras sigilli nostri maioris quoque, utimur in privilegiis, munimine roboratas — duximus concedendas.“ A' hiteles helyeknél kelendő privilegium-adásra nézve nyomos tanuságul szolgál végre Nyírkálló Tamásnak I. Matyás kir. cancellariájából fönmaradt 1476-iki stylionariuma, mellyből elegendő törvényes gyakorlati példa tűnik ki. ²⁾

9. §.

Miután a' törvények és oklevelek' világos szavaiból kétszenné vált hazánkban a' királyok által kiadott privilegiumokon kívül mások által is kibocsátni szokott privilegiumoknak törvényes erejű divatozása : könnyen olly kérdés ötlék előnkbe : mi volt tehát azon fő sajátság, melly a' nem-királyi okleveleket privilegium nevezetre érdemesítette, vagy miben egyeztek meg természeti tulajdonukra nézve a' nem-királyi privilegiumok a' királyiakkal? E' kérdésre feleltünk előtt visszaemlékezünk arra, a' mi Verböczy után a' pecsét' értékéről volt fejtegetve, hol a' hiteles pecséttel törvényes szokás szerint megerősített leveleket mondók a' magokban foglalt dolgokat, tetteket egyedül örökösítőknak, megmásolhatatlannítóknak; minthogy tehát mind a' két nemű privilegiumoknak a' pecsét lenne főbélyege, ismertető jele: ugyanazért, valamint a' király által kiadott oklevelekben foglalt engedményeket, kiváltságokat és szabadításokat nem más mint a' privilegialis alak teszi állandóvá, örökké, ingatlanná, és megmásolhatatlanná: úgy a' nem királyi levelekben megírt személy- vagy birtokra tartozó jogokat csak a' privilegialis ünnepélyes alak teheti ollyanná. E' közös természetből, melly a' privile-

¹⁾ Fejér. Cod. Diplomat. Tom. X. vol. 2. pag. 512.

²⁾ Kovachich M. G. Formulae solennes Styli. Pest. 1799. 4. pag. 384. n. 329.

giumnak általában tulajdona, foly már azon nagy különbség, a' mi a' kisdéd, emlékeztető levelek, *literae minutae*, *memoriales*, vagy is nyílt és zárott levelek, és privilegialis közt van; ezek ugyanis akár király által keltek akár nem, soha örökös jogot nem ruházhattak senkire; mi végett szokás és elkerülhetetlen szükség vala az illy kisdéd levelek' nyerőinek a' törvényes szokás által kiszabott úton módon azoknak későbbben privilegialis alakba öntetése, ha csak illető jogait veszendővé 's ingadékonynyá hagyni nem akarák. Világosan olvasható Drugeth János nádornak Patakon 1329-ben költ, az egri káptalanhoz irányzott parancsában; minélfogva a' Zalanchi ág' részére előbb zárt alakban kiadott osztálylevelet privilegialis formába öntetni rendeli: „Vnde quia Divisio „clausarum literarum editione perpetuo non valeat stabiliri, „amicitiam uestram presentibus attente rogamus, quatenus „eidem Petro et Aegidio ipsam divisionem inter ipsos et co- „gnationes suas factam, prout in Vestris litteris exinde confe- „ctis et emanatis contineri videbitis, iuxta continentiam ea- „rundem litterarum vestrarum privilegii vestri emanatione „velitis confirmare.“ ¹⁾

10. §.

Minden kétségen kívül van tehát már ezek szerint a' privilegium szónak törvény vagy szokás által rendelt olly ünnepeyes és jeles alakban készült, 's hiteles pecséttel erősített oklevelet jelentése, melly a' benne foglalt tárgyra állandó, örökös és megmásolhatatlan jogot ad. — Ha a' „jus privilegiale“ nem egyéb mint örökjog: a' privilegialis levelet anyanyelvünkön legalkalmasban nevezhetjük: „jeles alaku „öröklevélnek.“ Irá IV. Béla kir. 1252-ben az egri káptalanhoz adott parancsában, minek következtül ez csakugyan privilegialis alakban bocsátá ki a' Czobay-föld' eladásáról levelet az illető feleknek: „Capitulum Agriense — dabit eis litteras stabiles super perpetuatione terrae Czobay.“ ²⁾ a' mi tu-

¹⁾ Fejér, Cod. Diplomat. Tom. VIII. vol. 3. Budae, 1832. 8. pag. 403.

²⁾ Fejér, Cod. Diplomat. Tom. IV. vol. 2. pag. 167.

lajdonképen csak azt jelenti, mintha az eladásról privilegialis levelet kiadatni hagyta volna meg, millyen utóbbi kifejezéssel éltek leginkább királyaink hasonló parancsolatok' osztásakor; így III. András kir. szinte azon káptalanhoz 1294-ben küldött, Megyer-föld' eladásáról örökbevalló levelet kiadni rendelő parancsa tartja : „Quocirca Fidelitati vestre firmiter „praecipiendo mandamus, quatenus — super empcone ipsius „terre et assignacione prout vobis constat, vestrum dare pri- „vilegium debeatis.“ ¹⁾ — A' privilegium alatt ezenképen jelles alakuöröklevél' értését széltiben hirdetik okleveleink' saját szavai; világosan említi a' győri káptalan' 1281-ben kelt némi függő pecsétetes levele, mellyben Mórícز biró által 1265-ben a' csornai konvent' részére tett hagyományi végrendelkezést megerősíti : „Et quia in eadem dispositione per eundem C. „Mauricium deuotissime fuerat ordinatum, vt ipsius elemosy- „na perpetuari debeat nostro priuilegio mediante ; igitur — „in hac parte ad perpetuationem possessionum praedictarum, „nostrum priuilegium concessimus, nostri sigilli munimine „roboratum.“ ²⁾ Gara Miklós nádornak némi 1414-iki ítélőlevelében olvassuk : „Capitulum Budense prenarratas posses- „siones dicto Thome wayuode in filios filiorum cum eorum li- „teris priuilegialibus perpetuare teneretur.“ ³⁾ — De hogy a' „privilegiare“ ige is az örökösítés' kifejezésére használtatott, számos oklevelek bizonyítják. A' turóczi konvent Adefi Ábrahám' részére Donch mester által nyílt alakban szerkezett 1313-iki osztálylevelét 1314-ben privilegialis levelével örökösítvén, mondja : „Litteras Magistri Donch patentes — de ver- „bo ad verbum privilegiando, munimine nostri Sigilli fecimus „roborari.“ ⁴⁾ Lajos kir. Jakus mr.pozsonyi biró' részére Zemer falu' adományzásáról kiadott nyílt levelében továbbá olvashatni : „Praesentes autem privilegiari pronunciamus, dum no- „bis fuerint reportatae.“ ⁵⁾ Nem privilegialis levelek' kiadását érti-e I. Lajos kir. 1351-iki 3. törvényczikk. a' „perpetua-

¹⁾ Tud. Gyűjt. 1834. VIII. köt. 49. lap.

²⁾ Fejér. op. cit. Tom. V. vol. 3. pag. 100.

³⁾ Tud. Gyűjt. 1834. VIII. köt. 46. lap.

⁴⁾ Fejér. op. cit. Tom. VIII. vol. 5. pag. 95.

⁵⁾ Ibid. Tom. IX. vol. 2. pag. 73.

„tio“ szó alatt, midőn rendeli : „Minuti etiam Convēntus ab „emanatione literarum suarum super perpetuatione possessio- „num conficiendarum, cessent; et eorum sigilla omni careant „firmitate.“ ¹⁾ Ezt lehet mondani a' „privilegians sigillum“ jelentéséről is. Imre kir. a' sopronyi levéltárban lévő, Lőrincz' részére költ Bakha-föld iránti 1199-iki adománylevelében áll : „Ut igitur haec donatio a nobis facta, nostri, nostrorumque „successorum temporibus, perpetuae stabilitatis robur obti- „neat; praesentem concessimus paginam privilegiantis sigilli „nostri munimine in perpetuum roboratam.“ ²⁾ Ha nem a' jeles alakban készült örökös jogot magában foglaló levél értett a' privilegium alatt, úgy a' káptalanoknak és konventeknek hatalmokban volt volna szabadságosítást és kiváltságokat osztogatni; már pedig hol van illy hatalombírásnak nyoma törvényünkben ?

11. §.

Egész világosságban érthetjük már ezek után Verbőczy' hármias törvénye' I. R. 37. cikk. ime' sorait : „Non enim omnes „Domini, vel Nobiles per Donationes Regias, sed etiam per „Fassiones instrumentales, seu privilegiatas, diversis sub Ti- „tulis, et coloribus consveverunt Jura possessionaria guber- „nare.“ — Míg a' nemesi örökbirtokok (allodia, praedia, haereditates, perpetuitates) természeti mivoltukban, eredeti tisztaságukban meglévén, öszve nem zavartattak a' várakhoz tartozó birtokokkal; míg amazok iránti szabad rendelkezése' jogában több századok mulva a' nemesség törvény által nem korlátoztatott : tömérdekfélesége vala divatban az illy örökség' szerzésének, 's arról szóló jeles alaku örökleveleknek, millyeknek készítését hajdani szólás szerint privilegialisnak nevezni a' jelenkor' törvényes szokása már meg nem engedi, hiteles levél — „authentica litera“ — és örökös bevallás — „perennalis fassio“ nevezet lépvén divatba helyettők.

¹⁾ Corp. Jur. Hung. Tom. I. pag. 165.

²⁾ Fejér op. cit. Tom. II. pag. 348.

12. §.

Honi törvényeink és okleveleink szerint a' privilegium' jelentésének föntebbi megfejtése után már annak vizsgálatára lépünk által : kik adtak illy értelemben privilegiumokat? — Ezen kérdés' részletes fejtegetése 's a' privilegiumadók' névszerinti kijelölése által olly messze terjedésü mező nyilik meg a' nyomozó előtt, millyennek megjárását jelen értekezés' mérséklett terjedelme körönkívül teszi. Elmellőzve tehát a' személyes megnevezést, egyedül általános osztály szerint lesznek említendőek. Fönnebb érintve vala már a' magyarországi privilegiumok' fejdelmi és nemfejdelmire legkönnyebben föl-oszthatása. Ez osztálynál fogva a' fejdelmiekre tartoznak az uralkodó koronás fön kívül a' királynék, özvegy királynék vagy királyanyja, ifjabb királyok, királyi herczegek vagy vezérek által kiadottak; annyi sokasága találhatik ilyeneknek, hogy példa gyanánt közölök előhordani fölösleges volna. Bocsátottak ugyanis kiváltsági, kegyelem- és adományról szóló jelesalakú örök leveleket az ő birtok és hatalmi körükhöz képest már a' XII. és XIII. században. — Nem fejdelmieket készítettek :

I. Az ország' rendes birái, zászlósai; a' főpapok mint érsekek, püspökök, és mind ezek' helyettesei.

II. A' hiteles helyek, vagy káptalanok és konventek.

III. A' királyi biztosok, megyés főispánok, vármegyék, várnagyok, városi közönségek, hatalmas magános személyek, kik hiteles és többféle pecséttel éltenek, 's nem csak nyílt és zárt, hanem jeles alakú leveleket adtak ki; sőt végre olyanok is, kik különben hiteles pecséttel nem birtak; melly állításnak nagyobb bizonyossága és hitelessége végett az oklevelek' saját szavait igyekszünk felhordani, előre megjegyezvén: hogy az idézendő számtalan oklevelek' kútfejét, fönlétök' helyét, és ki által lett közrebocsáttatásukat egyenként megnevezni, minden nyomon reájok hivatkozni untatónak sőt fölöslegesnek tartjuk. Hiven használtuk e' részben főtiszt. Fejér György' okleveles gyűjteményét, Bárdosy, Bél, gr. Battyány, Horvát István, Jankowich Miklós, Katona, Kerche-

lich, Keresztúri, gr. Kemény, a' két Kovachich, Kollár, Koller, Péterfy, Pray, Szvorényi, Schwartner, Szeredai, Wagner, és mások' napfényt látott munkáikat; több kéziratokon kívül saját gyűjteményünket, mellyek az oklevelek' hi-telességeért eléggé kezeskednek, a' kétkedőt megnyugtatta utba igazítják, a' tudnivágyót kielegítik foglalatjokra nézve.

13. §.

I. Ország' rendes birái, zászlósai, és főpapok.

a) Nádorok. Bocsátottak ezek jeles alakú örök leveleket adomány, birói ítélet, 's más egyéb dolgok iránt, több rendbéli és kettős pecsétet használva.

1155. évben Gerson nádor Ur és Urs várak iránti egyességéről bizonyítván : „Nos Comes Gerson, Regni Hungariae „Palatinus.“ — „Harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante.“

1222. Gyula nádor az árpási Besenyők' megcsonkitott szabadságát megújítván : „Vt autem huius causae discussio „legitima, seu libertatis reformatio, nullis valeat temporibus „reuocari, rei seriem in praesentem paginam fecimus adno- „tari, eandemque dupplicis nostri sigilli munimine fecimus „roborari.“

1224. Ugyan annak a' budai káptalan' részére adott leveléről mondja III. András kir. 1292-iki levelében. „Super di- „stinctione autem metarum cuiusdam piscinae (Chetó) exhi- „buerunt nobis litteras patentes Julae Palatini sub dupplici „sigillo.“

1246-ban költ némi levelét Dienes nádornak privilegium néven említi az esztergomi káptalana' demesi prépost' részére általírt 1283-iki levelében.

1272. Mojs n. és rokonai az ábrahámi monostornak né-melly birtokot ajándékozván, ezen adományról írja Kún László kir. 1273-iki megerősítő levelében : „Exhibuerunt (Mojs és „rokonai) etiam nobis suum proprium priuilegium suis sigil- „lis consignatum.“

1279. Máté n. Kérfalu iránt költ ítélő levelében : „Et ut
„ipsa terra Keer emptitia — irrefragabiliter perseueret, —
„nostrum priuilegium concessimus sigilli nostri munimine ro-
„boratum.“

1307. Trencsényi Máté n. a' komáromi lakosok' szabadsá-
gát megerősítő levelében mondja : „Nobis priuilegium Petri
„Palatini bonae memoriae — exhibuerunt, petentes, ut litte-
„ris nostris priuilegialibus dignaremur confirmare, seu robo-
„rare. — In cuius rei memoriam, et perpetuae stabilitatis ple-
„niorem firmitatem praesentem eisdem concessimus priuile-
„gium nostro sigillo communitum.“

1357. Konth Miklós n. a' sági prépost' részére általírt
1353-iki sáját leveléről mondja: „Quasdam litteras nostras pa-
„tentes mediocri sigillo nostro authentico consignatas nobis
„obtulit.“

1399. Bebek Detre n. Albesi Mártonfi Dávid' részére szó-
ló levelében : „In cuius rei memoriam, firmitatemque perpe-
„tuam praesentes litteras priuilegiales authentici sigilli nostri
„munimine roboratas — duximus concedendas.“

b) Országbirák. Készítettek jeles alakú öröklevele-
ket helyetteseikkel együtt a' megítélt 's egyéb dolgokról.

1319. Pál o. b. Öszmiklósfalvi földeknek a' menedékkö-
vi Carthusianusok' részére hozott ítéletében : „In cuius rei
„memoriam firmitatemque perpetuam praesentes — litteras
„nostras priuilegiales pendentis sigilli nostri authentici muni-
„mine roboratas duximus concedendas.“

1412. Rozgonyi Miklós o. b. a' Kálnásy-ág' osztályáról
költ levelében : „Coram nobis, praesentis nostri Privilegii
„patrocinio, et testimonio mediante.“

1425. Palócz Máté o. b. némi ítélő levelében ; „In cuius
„rei memoriam firmitatemque perpetuam praesentes — con-
„cessimus Litteras nostras Priuilegiales pendentis sigilli no-
„stri authentici munimine roboratas.“

c) Tót és horvátországi bánok.

1258. István slavoniai bán a' Templomosok' részére
Noach-föld iránt kelt ítélő levelében: „Vt igitur rei huius se-

„ries robur obtineat perpetuae firmitatis — contulimus litteras priuilegiales sigilli nostri munimine roboratas.“

1354. Miklós slav. és horvátorsz. bán a' garichi Paulinusok' részére a' csazmai káptalan' 1353-ban kiadott határjárasi levelét átirván : „In cuius rei memoriam firmitatemque „perpetuam praesentes concessimus litteras nostras priuilegiales „pendentis et authentici sigilli nostri munimine roboratas.“

d) Erdélyi vajdák, valamint azok' helyettesei vagyis alvajdák, birói foglalatosságaikban :

1291. Benedek alvajda, Miklós és az erd. káptalan közt Ivánka teleki károsítások iránt főnforgó villongásokat egyességgel befejezván, arról költ levelét III. András kir. megerősítésében priuilegiumnak nevezi : „Exhibuerunt nobis litteras „Comitis Benedicti Vice voyvode Transylvani, — vt ipsum „priuilegium ratum habere, et nostris dignaremur patentibus „litteris confirmare.“

e) Tárnokmester, városi, 's hivataalkörökhöz tartozó ügyekben.

1255. Chák t. m. az esztergomi káptalannak az ottani révbirtokába való bevezetéséről kiadott levelét Kún László kir. privilegiumnak nevezi : „Item tenor priuilegii Chak Magistri Tavernicorum eiusdem D. Belae regis est talis.“

1344. Lőrincz t. m. a' szomolnokbányaiak' részére adott ítélő levelében : „In cuius rei memoriam, perpetuamque firmitatem praesentes concessimus litteras priuilegiales, pendentis sigilli nostri munimine roboratas.“

14. §.

f) Érsekek, püspökök és más főpapok ugy az ítélő székökhöz, törvényhatóságokhoz tartozó ügyekben, valamint birtok-ajándékozás és néha magánosok' vagyoni állapotja fölött.

1261. Fülöp eszt. érsek a' szebeni (erdélyi) plebanusoknak némi papi kiváltságokat adván, midőn azokat Lodomér érsek 1282-iki levele által megerősíté, magáéval együtt privilegiumnak nevezé imigyen : „Originale privilegium D. Phi-

„lippi Archiepiscopi praedecessoris nostri — nobis exhibuit —
„vt dignaremur nostro priuilegio facere confirmari.“

1290. Ugyan Lodomér és a' szepesi prépost és jobbágyai
közt a' tized iránt fönforgó villongást elntéztvén, mondja:
„In cuius rei memoriam praesentes dari fecimus dupplicis si-
„gilli nostri authentici munimine roboratas.“

1355. Miklós esztergomi é. a' pesti sz. lőrinczi plebanus'
örökvallásáról bizonyít: „In cuius rei testimonium praesen-
„tes concessimus nostras litteras priuilegiales pendentis sigilli
„nostri authentici munimine roboratas.“

1224. Jakab nyitrai püspök a' szkalkai apátságot a' bene-
dekiek' számára alapítván, arról költ levelét Pascasius n. p.
privilegiumnak nevezé 1297-iki általírásában így: „Exhi-
„buerunt nobis privilegium V. P. D. Jacobi praedecessoris
„nostri.“

1292. János zágrábi p. sz. Márton földi ajándékaról szó-
ló levelét priuilegiumnak nevezi szint azon évi levele.

1307. Márton egri p. András nevű elődének 1275-iki le-
velét az ottani káptalan' részére átírva megerősítvén mondja:
„Exhibuerunt nobis privilegium D. Andreae — petentes in-
„stanter, vt ipsum priuilegium confirmaremus“ — „Praesens
„priuilegium nostro sigillo authentico vallatum ipsi capitulo
„Ecclesiae nostrae duximus concedendum.“

1318. Kálmán győri püsp. a' szavai praedialisok' részére
adott némi szabadságokat magában foglaló levelét az ottani
káptalan' általírt levele így említi: „Exhibuerunt nobis priui-
„legium D. Colomani Episcopi Ecclesiae Jauriensis — qua-
„rumquidem litterarum priuilegialium tenor talis est.“

1340. András n. váradi p. Velenczén az apáczáknak
kolostort alapítván, írja: „In cuius rei memoriam perpetuam-
„que firmitatem, praesentes concessimus litteras priuilegiales
„pendentis sigilli nostri munimine roboratas, et alphabeto in-
„tercisas.“

1398. Eberhard zágrábi p. elődjének Jánosnak 1396-dik
évi privilegiumát Fabianfi István praedialista' számára átírva
megerősítvén, mondja: „In cuius nostrae confirmationis
„testimonium, firmitatemque perpetuam praesentes litteras

„nostras priuilegiales anularis sigilli nostri, propter majoris
 „seu pontificalis carentiam — munimine roborantes, duximus
 „concedendas.“ Végre :

1347. Benedek budai káptalan' lectora és az esztergomi érsek Demeter helytartója (Vicarius generalis) jegyruha iránt lett egyezésről menedéket ad: „In cuius rei testimonium, et „robur firmissimum praesentes concessimus Litteras nostras „Priuilegiales pendentis sigilli nostri authentici munimine „roboratas.“

Ezekhez számíthatni az apátokat, prépostokat, más szerzetes előljárókat, mint az auranai priort 's a't., kik mind hiteles pecséttel bírván, hivataluk, és törvényhatóságukhoz tartozó intézkedésekben, birtokukon élő praedialis nemesek 's jobbágyság' dolgaiban szinte jeles-alakú örökleveleket adtanak ki.

15. §.

II. Hiteles helyek.

Hiteles helyeknek (Loca authentica, credibilia, testimonialia) nevezzük azon káptalanokat és konventeket vagy szerzetes monostorokat, mellyek hitelespecséttel bírnak, az alatt az ország' lakosainak birtokai- vagy más egyéb jogokról szóló okleveleket készíthetnek, olyanokat nyilvánosköz levéltáraikban (conservatorium, sacristia, camara) őriznek is, tagjaikat pedig magok közül hitelesítés, bizonyoságtétel, és végrehajtás végett törvényesen kiküldhetik. — Mikor keletkeztek az illy helyek honunkban? a' messzi régiség' homályában eltűnő nyomok miatt meghatározni alig lehet. Hogy e' boldog földet foglaló 's hazát alkotó ős magyar eleink a' kinek kinek nemzetség vagy fejenként osztályul jutott birtokról írást, Árpád fővezér' ajándékiról adomány-leveleket nem készítettek; később pedig nagy ideig a' birtokos nemzetségek' tagjai között történt osztályok, cserék, vagy elidegenítések oklevelekbe nem foglaltattak 's nyilvános biztos helyre le nem rakattak: azt könnyen hiszszük. A' keresztyén vallás éssz. István által fölállított új jog és birtoki rendszer hozhatta csak be a' szomszéd német

birodalomból ezen szokást, hol már Nagy Károly cs. idétt is volt „*Archivum Palatii*“ nevű levéltár. Igen fontos Kálmán kir. 1100. évben költ Decret. II. könyvének bizonyára nem az egyházi törvényekből kölcsönözött, a' tudósok által diplomatikai tekintetből még kevésbbé fejtegetett 2. és 3. fejezete, nem csak azért, hogy az írás és pecsét-használásnak köz életben is már akkoron divatozását előnkbe tünteti: hanem az adás-vevésről szóló levelek' készítése, — magános személyek közt miként történése, úgy az akkori században még hiteles helyek' szükségképeni bizonyítványának keletben nem léte' gyanítása' tekintetéből. ¹⁾

¹⁾ Méltó e' két fejezet' szavait, mellyek' elsőbbike a' keresztyén és zsidó személyek közötti kölcsönről, másika ugyanazok' ingó javai' vételéről szól, egész kiterjedésben ide írni. Így olvassuk törvénytárunkban honi nyelvre téve: — Decret. Lib. II. Cap. 2. „Ha keresztyén zsidónak, „vagy zsidó, keresztyénnek két vagy három rabszolgát érő javat kölcsönözni akar, a' kölcsönadó a' kölcsönvevőtől zálogot vegyen, és „keresztyén meg zsidó tanúk hivassanak bizonyosságul; hogy ha talán „egyik a' másiktól, a' mit kölcsönözött, eltagadná, mégis a' záloggal „és mind a' két rész' tanuival bebizonyíttassék. — §. 1. Ha pedig három „személynél többet érő valamit kölcsönözne egyik a' másiktól, zálog és „tanúk vétessenek fel, mint előbb mondatott, és a' pénznek mennyiségét, meg a' bizonyosságok' neveit levelkére irattassák, és mind a' két „résznek, kölcsönadónak t. i. és kölcsönvevőnek pecsétével pecsételtessék meg: hogy, ha valamikor egyik a' másikon az iránt erőszakoskodni „akarna; írással, vagy mind a' két rész' pecsétével bebizonyíttassék az „igazság.“ — Cap. 3. „Ha zsidó keresztyéntől, vagy keresztyén zsidótól valamit venni akar, alkalmas keresztyén és zsidó bizonyosságok előtt „vegye az áruba bocsátott jószágot, és azon jószágot a' tanúk' nevével „együtt levelkére irassa: és azon, mind a' két résznek, eladónak t. i. „és vevőnek pecsétével erősített levelkét magánál őrizze: hogy, ha ezen „vétélben valamikor lopással vádoltatik, a' lopott vagyonnak, melly „nála megismertetett, előbbi birtokosát, és az említett tanukat előál- „lítsa, és föl szabaduljon. — §. 1. Ha pedig a' lopott és elismert jószág' „birtokosát nem állíthatja elő, de pecsétetes levelkét mutat; a' reá írott „tanúk' esküvésével fölmentessék. — §. 2. Ha pedig nem volnának ke- „resztyén tanúi, és alkalmas zsidókat állítana elő, azoknak zsidó tör- „vény szerinti esküjökkel fölmentetvén, a' lopott jószágnak árát négy- „szeresen fizesse meg. — §. 3. Hogyha sem a' megismert vagyonnak „urát meg nem találná, sem a' pecsétetes levelkét elő nem mutatná; honi „szokás szerint ítéltessék: akkor a' lopott jószágot tizenkétszeresen

Átme gyünk már a' hiteles helyek' elsorolására 's történetek' kinyomozására.

16. §.

Nem találhatnia' káptalanok és konventek' hitelességének törvény általi megállapítására 1231-ik éven fölül; ekkor rendelte legelőször II. András kir. az ország' szabadságát megerősítő Decret. 21. czikk. „Et quia multi in Regno laeduntur „per falsos Prestaldos, citationes, vel testimoniā eorum non „valeant, nisi per Testimonium Dioecesani Episcopi, vel Cāpituli, nec falsificatus Prestaldus possit se justificare, nisi „eorumdem testimoniis. In causis vero minorum, vicinorum „Conventuum, vel Claustrorum testimoniis.“ ¹⁾ Azonban, ezen törvény előtt már jóval adtak ki a' püspökök, káptalanok és konventek az ország' lakosai' örökös vagyonának eladásáról, 's ajándékozásáról szóló leveleket fönlévő számtalan példák' bizonyítása szerint; több nem is tetszik ki e' törvényből, mint hogy azon hitelességi jogok is, mellyekkel a' pristáldok azelőtt különösen birtanak, reájok ruháztattak. Hihetőleg tehát eleintén a' szokás és közbizodalom szerzett nekik helybeli hitelességet. A' vallás' tekintete, a' papi méltóság és hitel könnyen eszközlé: hogy a' nemzetségi tagok' osztályaiban vételők, adásuk vagy végrendelkezésök' esetében azok lennének a' tanubizonyságok; azoknak pecsétes irományaik szerezzenek megerősítő 's örökösítő szentséget. Örömet templomokba 's monostorokba vitte a' gyakran harczoló birtokos magyarjogait őrző irományi kincseit, hadviselése alatt vagy belviszályok közt épségben tartandókat, honnan előforduló pörös esetben, vagy más szükség' idején az illető szerzet' pecsége alatt másolatban ismét kikérhette. Tömérdere szaporodván a' magyarok' kereszténysége' első századaiban a' szerzetes monostorok, természetesen számtalanok lettek az olly helyek is, mellyekben oklevelek őriztettek, kiadattak, habár némelly részök nyert

„fizesse meg.“ — Hát már a' XI-ik vagy keresztyénségök' első századában olly közönséges vala az irás és pecséttel-élés elődeinknél, hogy a' kölcsönök és ingó javak' vételében is divatoznak.

¹⁾ Kovachich, Vest. Comitior. pag. 113.

légyen is csak hitelességi tekintet. Néhai Katona István kanonok, ambár még mindent nem tudott, következendő ámulatos számban állítá elő a' honunkban időszerint virágzott szerzetes rendeket : u. m.

Apátsága a' sz. Benedek'rendén lévőknek volt . . .	53
a' cistercitaiaknak	49
Prépostsága a' premonstratiaknak	56
kolostora (coenobia) ugyanannak	6
a' szerzetes kanonokoknak	6
Collegiuma vagy háza a' jerusalemi sz. János' kereszt-	
teseinek	21
Kolostora (coenobia) a' Carthusianusoknak	4
a' prédikátori rendnek	25
azon rendü apáczáknak	8
az Augustinianusoknak	15
Alélöljárósága (Vicariatus) a' paulinusoknak . . .	21
Elöljárósága (Prioratus) ugyanazoknak	40
Seraficus rendháza (Domicilia)	142
Apátság' bizonytalan rende	25
Klastrom szinte bizonytalan, melyiké	34 ¹⁾

¹⁾ Defensio Bonorum Ecclesiasticorum s. l. 1811. 8. pag. 46. 47.
 — Méltó párhuzamot vonni a' honi és külföldi hiteles helyek' megalapí-
 tása' korára nézve. Valamint hazánkban törvény általi megalapíttatásá-
 nak nem találtatik régibb nyoma a' fönnebb említett II. András kir.
 1231-dik törvény' 21-dik czikkénél, úgy Angolországban nem vitethe-
 tik fölebb 1227-dik évnél. A' londoni egyházzsinat' végzésében olvas-
 hatni ugyan is : „Quoniam Tabellionum usus in regno Angliae non ha-
 „betur, propter quod magis ad sigilla authentica credi est necesse, ut
 „eorum copia facilius habeatur, statuimus, ut sigillum habeant non so-
 „lum Archiepiscopi et Episcopi, sed etiam eorum Officiales, Decani
 „rurales, nec non ecclesiarum cathedralium Capitula, et caetera quo-
 „que Collegia et Conventus cum suis Rectoribus, aut divisum juxta
 „eorum consuetudinem vel statutum. Pro varietate quoque cujuslibet
 „praedictorum, habeat unus cujusque sigillum nomen dignitatis, officii,
 „collegii et etiam illorum proprium nomen, qui dignitatis vel officii
 „perpetui gaudent honore, insculptum notis et characteribus manife-
 „stis, sicque sigillum authenticum habeant.“ Labbe, Phil. Collect. Con-
 ciliarum. 1672. Part. I. col. 542. — A' Tabelliók római institutio szerint
 olly nyilvános személyek valának a' római provinciákban, kik a' végren-
 deketek' s egyéb okmányokat szerkeszték.

17. §.

Fontos részét teszi a' magyar diplomaticus és jogvédő' kötelességének, tudni, melly káptalanok és konventek birtak hajdan hiteles pecséttel és oklevél-kiadási hatalommal? Ismeretünk' e' mezeje mind e'korig parlagon hagyatva lévén, nagy fáradságba kerül, és csak a' kemény záruk alatt rejtező őskori minden levelek' nyilvános tudományra jöttével lehetne egy tökéletes lajstromot készíteni az illy helyekről. Általában azt hiszszük a' káptalanok felől, hogy azok' mindenike birt törvényes szokás és királyi engedelemnél fogva hiteles pecséttel, melly hitelben nemcsak a' fönmaradt kiadásai, hanem több más fontos oklevelek megerősítenek. Zsigmond király a' csornai konvent'számára hitelességet és pecsétet adó, vagy is inkább régi hitelességét kegyelemlevél által megerősítő 1393-diki levelében olvassuk: „Respectu publice vtilitatis, commodi „et boni communis rationabiliter inclinati, ac proinde cupientes ipsum monasterium Chorna seu discretos fideles nostros „ipsum Praepositum et Conventum dicti monasterij eorundem „perpetuis temporibus honorare, praevia deliberatione conferentes eisdem Praeposito et Conuentui de Chorna, eorumque successoribus in perpetuum fidedignitatis sigillum perpetuo duraturum, volentes ac vigore praesentium firmiter „decernentes, vel litteris quibuscumque eiusdem sigilli munimine roboratis adhibeatur fides in iudicio, in causis possessionariis, contractibus, inquisitionibus, testimoniis, processibus, ac aliis quibuscumque actis, et negotiis in iudicio et „extra iudicium agitis, vbilibet plena, sicut aliis quibuscumque Ecclesiis Cathedralibus, Collegiatis, aut Monasteriis regnorum nostrorum, ex concessione solitis, memoriam „Serenissimorum Principum, regum scilicet Hungariae, praedecessorum nostrorum habentibus sigilla fidedignitatis, et „eis vtentibus fides plenaria adhibeatur.“ ¹⁾ De a' konventeknek nem úgy volt állapotuk. Már a' régiebb törvények tilták a' kisebb konventeket örök levelek' kiadásától. 1351: 3. rendeli: „Minuti etiam Conventus, ab emanatione litterarum

¹⁾ Fejér, Cod. Diplomat. Tom. X. vol. 2. pag. 100.

„suarum, super perpetuatione Possessionum conficiendarum, cessent; et eorum sigilla, omni careant firmitate.“ ¹⁾ Az 1486: 59. és 1492: 39. illy értelemben tiltja el a' sz. jogi konventet. Mellyek voltak tehát az illy kisebb konventek; — mi tette az azok és nagyobbak közti különbséget; — mi okból eredhetett az eltiltás? még mind megfejtés alá tartozó kérdések. Bizonyos meghatározottszámu szerzeteseknek jelenlétét kívánták némelly törvényeink a' levél-kiadásnál, ha tehát annyi számmal nem valának a' zárdabeliek, csonkúla a' hitelesség, kiadásuk törvényes erő nélkül szűkölködék. Egyéb-iránt minden konvent' apátja és prépostja birt külön saját pecséttel hivatali körben használandóval; ellenben némelly konventnek nem lévén köz pecséte, ha midőn levelet készített, az apátét nyomára, így az egri cistercita konvent 1239. évben Miklós birónak végrendelkezéséről bizonyítván', világosan mondja: „In cuius rei testimonium litteras presentes scripsimus; et quia sigillum proprium habere non consueuimus, sigillo venerabilis Patris I. Abbatis de Egrus eas fecimus roborary.“ ²⁾

18. §.

Különben némelly helyek később, királyi adomány mellett nyertek hiteles pecsétet. Mikor történt az? tudni fölötte szükséges. — E' tárgyróli szemlélődés közt a' pecsét' mineműségére gondos figyelem lenne vagy csak azért is fordítandó, mivel majd minden káptalan kétféle pecsétet használt, t. i. *nagyobbat* és *kisebbet*; az előbbi alatt költek minden fontos, állandó jogot magukban foglaló jeles alakú örök levelek, mi végett privilegialisoknak is neveztettek (sigillum privilegiale); az utóbbi, kisebb tekintetű, emlékeztető, nyílt és zárt levelekre használtatott, azért emlékeztetőnek (sigillum memoriale) hivatott. Az esztergomi főkáptalan' 1141-i pecsétén már olvassuk: „† s. maius capitvll. Stgonien: eeclie.“ egy másikon 1285-ről: „† s. minvs. capitvli Strigoniensis.“ Ezen káptalan mondja egy 1319-ik évi Acha falu' cseréjéről kiadott

¹⁾ Corp. Jur. Hung. T. I. pag. 167.

²⁾ Fejér op. cit. Tom. IV. vol. 1. pag. 162. 163.

levelében : „In cuius rei memoriam, et perpetuam firmitatem „praesentes munimine nostri authentici, quo in maioribus „negotiis vti solemus, fecimus sigillari.“ ¹⁾ Az egri káptalan' egy 1383-iki kisebb pecsétén találhatik: „S. minus capituli „Agriensis.“ A' váradi káptalan' régi pecséteinek egyikén : „S. maius Capituli Varadiensis Ecclesiae ad Priuilegia“ másikán : „S. minus Capituli Waradiensis Ecclesiae ad causas.“ — A' győri káptalan beszéli egy 1279-iki levelében : „Exhibuit nobis memoriales Litteras nostras (1271-ben adottat) „sub minori sigillo Ecclesiae nostrae, quo sigillo antequam „Teutonici Ecclesiam suam (nostram) in puerilibus annis Domini nostri Ladislai, Dei gratia illustris regis Hungariae „hostiliter in guerra regis Bohemiae invasissent, et captam „detinuissent, vtebamur.“ ²⁾ A' nyitrai káptalan' pecsétén, melly hajdan korban a' kisebbik vala, olvasható: „S. minus „capituli ecclesiae Nitriensis.“ Végre, hogy számtalan példákat ne említsünk, a' bácsi káptalan' pecsétén : „S. Memoriale „Capituli Bachiensis.“ a' kalocsaién pedig : „S. Memoriale „Capituli Colocensis.“ olvastatik. Másként volt a' konventeknél; ezek nem birtak illy kétféle pecséttel, kivéven a' fehérvári keresztes barátokat, és pannonhalmi konventet.

19. §.

Ámbár hajdan a' huzamos használat 's vele élési szokás, vagy különös királyi engedelem' erejével szereztek a' káptalanok és konventek hitelességi jogot : időnkben mindazáltal az ország' karai, és rendei' beegyezése vagy közbevetése nélkül illyest nyerni nem lehetett, hacsak nem utód jogon (jure postliminii) adja vissza a' koronás fejedelem. Kétségenkívül teszi ezt VI. Károly kir. a' kalocsai káptalan' hitelessége' tárgyában a' k. helytartó tanács' útján 1735. april' 27-én kiadott válassza, mellyben ezek foglaltatnak : „Quantum ad fidedignitatem, ad instar omnium aliorum, in Hungaria et Croatia „habitorum capitulorum, etiam praeuio modo erigendo Colocensi metropolitano capitulo concedi petitam; quum in du-

¹⁾ Fejér, Cod. Diplom. Tom. VIII. vol. 2. pag. 220.

²⁾ Idem ibid. Tom. V. vol. 2. pag. 592. 593.

„bium sit, Coloczae antiquis temporibus penes metropolitanam
 „ecclesiam metropolitanum quoque capitulum exstitisse, ac
 „hoc adinstar aliorum cunctorum sub iurisdictione regni exi-
 „stentium metropolitanae, cathedralium et collegiatarum
 „ecclesiarum capitulorum, in districtu suo fidedignitatem egisse;
 „per consequens de facto non de creando aliquo nouo capitulo
 „et tali fidedignitate (quo in casu diaetali Statuum consensu
 „vtique opus foret) verum de restaurando solum Colocensi
 „metropolitano capitulo, quod ante hac praeexistisset, et
 „fidedignitatem in Hungaria habuisset, ac postliminio admit-
 „tendo eidem absque hoc iam competentis fidedignitatis exer-
 „citio ageretur; in similibus autem casibus, prouti cum Va-
 „ciense, Quinqueecclesiense, ac Varadiense capitulis, quae
 „etiam Turcarum tyrannide euersa, victricibus caesareo re-
 „giis armis recuperatis Vacio, Quinqueecclesiis et Varadino,
 „iure postliminii in detiuitatem et ius exercendae fidedigni-
 „tatis, absque vlllo Statuum interuentu sunt repositae, factum
 „fuit, diaetali concessione opus haud foret.“ ¹⁾

20. §.

A' hiteles helyek' fölötte vagy haszonra fordítható kívá-
 natos lapnévsorának készítésében különös gondnal kellene lenni
 arra is : mikor és minemü körülmények közt nyerték vagy
 vesztették el egy némellyek hitelességöket? — vajjon időjár-
 tával utódi jog mellett vissza nyerték-e? Megtörtént ugyanis,
 hogy ez vagy amaz, állevel készítés miatt hitelességi pecsét-
 tét a' törvény' értelmében elveszté, később mindazáltal még
 is visszaadatott, a' mint rólok különösen szoltunkban hely-
 lyel helyel érintve leend. Telve törvénykönyvünk a' hite-
 les helyeket rendező, levélkiadások' módját szabályzó, 's fog-
 lalatossági kötelességöket előszámláló czikkelyekkel : mind-
 ezeket mint tárgyunkra nem tartozókat elmellőzve, a' hiteles
 helyeknek renddel való olly ismertetését igyekszünk adni, mily-
 lyent eddig elő nélkülözött honunk, fölhordván egyenként
 azoknak eredetét, rövid történetét, és kiadott leveleinek be-

¹⁾ Katona Steph. Hist. Colocens. Ecclesiae. Colocae, 1800. 8. P. II. pag. 212, 213.

vezetési, végzáradéki példasorait, a' mennyire a' mohos régiségből kinyomozni lehetett; mások e' zsenge törekedést időjárástával bővíthetik, tévedésünket megigazíthatják. Minekelőtte azonban a' hajdan hitelességgel virágzott, vagy most azzal élő káptalanok és konventek' előszámlálását adnók, megjegyezni szükség: hogy azokon kívül hiteles hely gyanánt nézettek hajdan, és levél-kiadás' fészke volt a' királyi udvari ítélőszék; a' nagyobb és kisebb cancellaria, a' tárnokház Budán (*domus tavernicalis*), a' mi még II. Ulászló alatt 1515-ben virágzott, mellynek országos közlevéltárából a' király' neve alatt adattak ki levelek ¹⁾, mint mai nap az ország' levéltárából a' nádor ad ki. Egykor a' királyi kápolnabírók is (*comes capellae regiae*), midőn még tisztök divatban volt, tettek hiteles kiadásokat királyi titkos pecsét alatt, hihető a' tárnoki házból, annálfogva országlevéltárából. — Mindezeknek valahai bővebb fölvilágosítása nem kis előmenetelt szerezne diplomatikai tudományunkra.

¹⁾ Kovachich J. Nic. *Epicrisis Documentorum Diplom.* Pest. 1817. 8. pag. 284, 285.

MÁSODIK SZAKASZ.

A' HITELES HELYEK' ISMERTETÉSE.

A) K Á P T A L A N O K.

21. §.

1. Aradi káptalan.

E' hajdan jeles prépostsággal diszló sz. Mártonról czimzett társas káptalant távol sem a' mostani Aradra, hanem mellette keletre fekvő Glogovácza faluba kell helyezni, hol a' régi Arad vagy Orod vár állott, az ott mutatkozó vár- és templomomladékból 's kőromokból, úgy az oklevelekből is ítélve. Első eredetét vastag homály földi tanúleveleinek pusztító háborukbani elenyészése miatt. Már 1197-ikben főnnállását és virágzását hirdeti Imre királynak azon évről Richard prépost' kérésére a' káptalan' birtokait megerősítő levele. „Universas possessiones (úgy mond), quas Ecclesia Beati Martini de Orod habet, ultra sylvas, et ultra Danubium, tam in villis, quam in piscinis, tam in metis, quam in cuiuslibet conditionis ejusdem Ecclesiae hominibus, praesentis paginae testimonio dignum duximus corroborandum.“ ¹⁾ Prépostságáról és a' káptalanról érdekes említést tesz némi 1222, 1223, 1224, és 1225-iki római bulla. A' váradi káptalan' jegyzőkönyve szerint nemcsak hitelességgel, hanem tűzbirálati hatalommal is élt. Im' ezek 1229-ikre eső sorai: „Cesar, princeps, erat (azaz exercitus) de Békes, Petrus, Beda, Vse, Tiburtius, Laurentius, Paulus, Geysa centuriones, litigaverunt pro quadam terra nomine Kechen, cum Martino, Filio Ahisco, coram Ladislao, comite Bachiensis et iudice Curiae, dicentes

¹⁾ Arad vármegye' leírása. I. R. Budán, 1835. 8. 229. lap.

„terram Kechen esse terram castri de Békes; Martinus autem
 „respondit, eam esse terram suam haereditariam, affirmans,
 „quod eandem terram antecessores ipsorum, scilicet: Chab,
 „Sicund, Isumgut, Buus et reliqui cum ciuibus eiusdem castri,
 „a patre sub Myska, et cognatis eius, coram Gyula comite
 „Palatino, pro terra castri requisivissent, et iudicio ferri
 „candentis Orodini fuissent condemnati, mediante
 „Pristaldo nomine Cusii, filio Eliae de villa Dran, et hoc
 „ostendit testimonialibus literis Orodienis Capituli. Quibus,
 „cum praenominati adversarii eiusdem Martino contradicere
 „non auderent, praefatus iudex ipsos condemnauit, et vt
 „huius causae exitus indelebilis existat, utramque partem ad
 „nos, per Pristaldum nomine Menget filium Cochu de genere
 „Tét, Varadinum destinauit, et executionem causae secun-
 „dum omnem descriptionem, testimonio nostro fecit aeterna-
 „ri.“ ¹⁾ Roppant gazdaságára mutat hajdanta prépostainak
 alcancellári hivatalt viselésök. A' mohácsi siralmas esettel
 nyomban hanyatlani kezdvén, jószágai lassanként elfoglaltat-
 vák, a' XVI. század' végével már elenyésző. Főnlévő iratai
 még a' XVI. századon által Arad és Bihar vármegyében tett
 törvényes munkálódásait, jószágba igtatásait's végrehajtásait
 bizonyítják. Ritkán találni ugyan leveleire, minthogy némely-
 lyek szerint irattára a' félelmes török időkben valami kriptába
 dugatván, örökre ott vészett; azonban nagy része iratainak a'
károlyfehérvári káptalanban őriztetik, hová a' XVI. század-
 ban a' csanádi káptalan' leveleivel együtt vitetett. ²⁾ Emlékét
 a' „Praepositura S. Martini de Orod“ czimzet tartja fön. Két
 különböző korszakbeli pecsétét az 1. és 2. számú ábra állítja
 elő. Lásd a' Mutatót. — 1488-iki nagyobb pecsétének emlí-
 tése előfordul II. János v. király' némi 1569-iki ítélő levelé-
 ben. ³⁾

¹⁾ Ritus explorandae veritatis, seu iudicium ferri candentis, quo
 in dirimendis controversiis gens Hungara olim utebatur. V. Bel Math.
 Adparatus ad Historiam Hungariae. Poson. 1735. fol. Dec. I. Num. V.
 pag. 263. §. 347.

²⁾ C. Kemény Jos. Notitia historico-diplomatica Archivi et Litera-
 lium Capituli Albensis Transsilv. P. I. Cibinii, 1836. 8. pag. 48.

³⁾ Árpádia. I. év. Kassa, 1833. 12. 206. lap.

1337. Bossorogh Arad v.megyei falunak határát kir. parancs mellett megjárván, arról tudósítást ad.

1406. Zsigmond kir. parancsára a' n. váradi káptalan né-
melly ujonnan ajándékozott Bihar v.megyei javak' birtokába
igtatván, arról tudósít nyiltlevélben.

1495. Bálint váradi püspöknek az ottani káptalan' részé-
re tett hagyományairól jeles alkülevelet ad: „Nos Capitulum
„Ecclesiae Orodienensis.“ — „In cuius rei memoriam firmita-
„temque perpetuam praesentes litteras nostras priuilegiales
„pendentis et authentici sigilli nostri munimine roboratas —
„duximus concedendas.“

1539. Csalyavára kebelbeli jószág'örök eladásáról bevaló
levelet ad.

22. §.

2. Bácsai káptalan.

Egykor Bácsan, hasonnevű vármegyében kebelezett és
sz. Pálról címzett prépostsággal bíró és sz. László kir. által
alapított székes káptalan is azon hiteles helyek' sorában áll,
mellyeknek levéltára a' török hatalom alatt elenyészvén, irat-
példányiból igen kevés marada fön. Hibáznak azok, kik e'
káptalan még 1206-ik előtt a' kalocsaihoz kapcsoltnak lenni
állítják; minthogy a' XIII., XIV., XV. sőt XVI. századokból,
jelesen 1519-ik évről is találatnak jószágba igttatásról szóló
's más egyéb levelei, privilegiumai. Való ugyan, hogy a' bá-
csi érsekség 1138-ban egyesítettett a' kalocsaival; de az ottani
káptalan mind a' mohácsi gyászos harczig önállásu vala. Né-
mi 1270-iki alább is említendő jeles alakban készült levele
tartja: „Benedicto preposito, Smaragdo Lectore, Redempto
„Cantore, Nicolao Archidiacono Bachiensi, Emerico Syrmi-
„ensi, Johanne Scegudiensi archidiaconis; Andrea Custode,
„Petro decano, ceterisque Canonicis Deo famulantibus in
„Ecclesia Bachiensi.“¹⁾ 1332-ben a' préposton, olvasó, éneklő-
's örkanonokokon kívül még nyolcz tagból állott; némelly
1361., 1412. és 1436-iki levelében pedig a' prépost, olvasó,

¹⁾ Fejér, Cod. Diplomat. Tom. VII. vol. 3. Suppl. pag. 67. 69.

ör- és éneklő kanonok, a' katedrai vagy bácsi, szegedi, szerémi főesperestek és dékán aláírvák. Emlékét most csak a' bácsi kis prépost czimzet tartja fön a' kalocsai káptalanban. — Nagyobb kerek pecsétét 1252-ről kiadta a' pecsétudomány' írója ¹⁾, mellyen sz. Pál apostol jobbában kardot, baljában könyvet tart, körírása im ez : „S. CAPITULI BACHIEN-„SIS.“ Kisebbikén, melly csúcsos gömbölyeg alakú volt, 1361-ik évről illy körírás találtatik: „S^e MEMORIALE^e „CAPITULI^e BACHIENSIS.“ belül sz. Pál'képe jobbában kardot tartva, közlé gr. Battyány Ignác. ²⁾ Hasonlókép parabolicát ad Pray ³⁾ egy 1409-iki oklevélről e' körirással: „SIGILLUM CAPITVLI BACHIEN.“ mellyen szinte azon szent jobbában karddal, baljában könyvvvel. Három időszakbeli pecséte látható a' 3, 4, és 5. számú ábrákon.

1270. Tholman-föld' örök eladási bevallásáról kelt levelében : „Capitulum Bachiense.“ — „In cuius rei testimonium „litteras nostras priuilegiales concessimus sigilli nostri muni-„mine roboratas.“

1290. János kalocsai érsek' Bácsón kiadott levele foglalja: „Quae in priuilegialibus litteris Capituli Bachiensis plenius „continentur.“

23. §.

3. Besztercebányai káptalan.

Az 1776-ik évben püspökségével együtt alapított besztercebányai székes káptalan Zólyom vármegyében újabb időtől jelesen 1780-tól fogva kezdett hiteles leveleket kiadni a' turóczi konvent' régi pecsétével; 1802 : 15. t. cikk. által azonban az említett konvent' levéltára és hitelessége nekie adatván, azóta saját pecsétével él és gyakorolja a' hiteles kiadási szabadságot, így hangozván az idézett törvény: „Ad „majorem Regnicolarum commoditatem procurandam, benigne

¹⁾ Cerographia Hungariae. Tyrnav. 1734. 8. pag. 116. Tab. II. n. III.

²⁾ Leges Ecclesiasticae. Tom. I. Albae Car. 1785. fol. pag. 290.

³⁾ Specimen Hierarchiae Hung. P. II. Poson. 1779. 4. pag. 1.

„anuenta Sua Majestate Sacratissima, Status et Ordines de-
 „creverunt: Ut Conventus Beatae Virginis Mariae de Thu-
 „rocz, Archivo adhuc Anno 1780. ad Capitulum Neosoliense
 „translato, idem Capitulum deinceps Expeditiones nomine
 „proprio faciat, et Functiones quasvis Locis Credibilibus
 „competentes peragat, ac Sigillo per Suam Majestatem Sa-
 „cratissimam Eidem benigne concessio, utatur. Functiones
 „vero, et Expeditiones, quas a tempore Translationis memo-
 „rati Archivi, Capitulum idem, Nomine et Sigillo illius Con-
 „ventus peragebat, pro vigorosis habeantur.“ — 1802-ben
 nyert kerekalakú új pecsétje ugyanaz, a' mi a' turoczi kon-
 venté vala, körirati némi bővítéssel, t.i. belül szüzanya' képe
 kis fiát tartva, jobb részen: „i. h. v.“ balon „mr. dni“ azaz:
 in honorem virginis matris domini. Belsőbb körirata: „† S.
 „COVENTVS BTE M. D. CAST. TVRVZ.“ azaz: sigillum
 Conventus Beatae Mariae de Castro Turocz.“ Külsőbb vagy
 szélső körirata: „SIGILLUM CAPITVLI NEOSOLIENSIS
 „AB ANNO 1802.“ Látható a' 6. számú ábrán.

24. §.

4. Bozniai vagy diakovári káptalan.

A' bozniai sz. Péterről czimzett székes káptalan' eredetét
 mohos régiség' homálya borítja: némellyek mindazáltal 1239-
 dik évre helyezik. Hajdankori levélkiadásainak példányai kö-
 zől kevés jött még napfényre. A' XIV. század' elejéről hite-
 lességét bizonyítja Pál országbirónak 1349-ben Zelena és
 Kaprina faluk' tárgyában a' rudinai apát' részére költ elítélő
 levele, hol mondatik: „Quasdam duas litteras priuilegiales,
 „vnam dicti Capituli Ecclesiae Bosniensis — Anno D. 1333.
 „— confectas nobis praesentarat.“ ¹⁾ Egyébiránt ezen ítélő-
 levél említ, a' mondott privilegiumon kívül, melly a' két fa-
 lunak praedialis módon lett örök eladatásáról szól, — cita-
 torialis, statutorialis és rescriptionalis levelet is. Támogatta-
 tik hitelessége továbbá némelly beigtatásról és határjárásról
 1377-ben Lajos királyhoz adott tudósítása által. Már az 1498:

¹⁾ Fejér, Cod. Diplomat. Hung. Tom. IX. vol. 1. pag. 718. et seq.

12. t. cikk. egész országra kiterjeszté hiteles foglalatossági jogát, melyet Ulászló kir. ugyan azon évben kelt nyílt levele által a' mondott törvény ellen a' tótországi nemesek' kérésére azon okból, minthogy országukban három, a' hiteles munkálódásokra elégséges káptalan léteznék, módosítva eltörölt¹⁾); de hogy ez eltörlésnek fogamatja nem lett legyen Magyarországra nézve, elég bizonyosságul szolgál a' II. Rész. 21. cikk. 2. §., melyben az eltörlő levél után tizenháromévvel, vagyis 1514-ben hitelességét az egész országra kiterjedőnek állítja Verbőczy. Még 1463-ban kezdődött balsorsának a' törökjárom alatt engedni kénytelenítettén, csak az 1807: 26. t. cikk. adá vissza régi hitelessége' hatalmát, de nem többé az egész honra, hanem saját megyei kerületére nézve, ambár a' káptalan már 1773-ban visszaállítatnék. Tartózkodása Diakováratt Verőcze vármegyében a' bozniai és szerémi egyesült püspökség' székhelyén. — Pecsétét 1467-ről kiadta Péterfy Károly²⁾ kerek alakzatban, töredezett körirásából im ezek olvashatók: „SIG — — — — DE, BOZNIA:“ a' belül látszó kép hihetőleg sz. Péteré. Három időszakbóli pecsége a' 7, 8. és 9. szám alatt.

25. §.

5. Budai káptalan.

E' hajdani, 1010-dik évben alapított társas káptalannak Ó-Budán volt széke Péter és Pál apostolokról czimeztetve, 's a' tüzes vassali ítélő hatalmat is gyakorlá némi 1211-ik levele' nyomán. ³⁾ II. Ulászló kir. 1498. vagy III. Decret. 12. cikk. és a' hármas törvény' II. R. 21. cikk. értelme szerint a' magyar korona alatt lévő minden tartományokban gyakorolhatta törvényes munkálódását, bizonyágtételét. A' török járom alatt 1560 körül elpusztulván, örökre elenyészett, és csak szép jövedelmű illy czimben él emlékezete: „Praepositura SS.

¹⁾ Kovachich J. Nic. Monumenta veteris Legislationis Hungar. Segm. II. Zagrab. 1815. 8. pag. 72. seq. Conf. C. Battyáni Ign. Leges Ecclesiast. Tom. III. Claudiop. 1827. fol. pag. 608.

²⁾ Sacra Concilia Hung. P. I. Poson. 1741. fol. pag. 149.

³⁾ Schwartner Mart. Introd. in rem Diplom. pag. 339.

„Petri et Pauli de Veteri Buda.“ — Pecsétét 1473-ról kinyomatta Péterfy, mely csucsos alakú, illy körirattal: „ S. „ECCLIE + CAP. BUDE.“ Belül sz. Péter' képe szemlélhető.

¹⁾ Egy másik hasonló parabolica formájut, és úgy látszik kisebb pecsétül szolgálót 1348-iki oklevélről kiada gr. Battyáni Ignác „SIGILLUM CAPITVLI BUDENSIS“ körirattal, ülő és jobbjaival áldást osztó, baljával melléhez keresztet szorító főpapot ábrázolva. ²⁾ Budán, azonban több káptalanok is valának, de hitelességi jog nélkül. A' 10, 11, és 12. sz. alatt láthatók rajzai. 1222. Uriel pannonhegyi apát' részére tett határjárásról tudósítja András királyt: „Nos Capitulum „Ecclesiae Budensis.“ — „In cuius rei memoriam et firmitatem praesentes contulimus nostras litteras pendentis sigilli „nostri munimine roboratas.“ 1246. Gysen, káptalanbeli társának a' nyúl-szigeti monostor' részére tett némelly szőlő' ajándékozásáról bizonyít: „Budensis Ecclesiae Capitulum — In „cuius rei testimonium praesentes litteras — concessimus sigilli „nostri munimine roboratas.“

1270. Mártonvásári György által a' buda-szigeti apáczák' részére Tordach nevű falunak ajándékozásáról bizonyítván: „In cuius rei memoriam — litteras praesentes concessimus „sigilli nostri munimine roboratas.“

1323. Némelly örökbevalló leveléről így szól Károly kir. 1324-iki megerősítő levelében: „Exhibuerunt nobis quoddam „priuilegium Capituli Ecclesiae beati Petri de Veteri Buda.“

1346. Weperfalu' eladását bizonyító örök levelét így fejezé be: „In cujus possessionarie vendicionis et empcionis per „hempnalem memoriam, stabilitatemque perpetuam, presen- „tes ad petitionem parcium predictarum concessimus litteras „nostras priuilegiales pendentis sigilli nostri munimine roboratas, et alphabeto intercisas.“

1394. János esztergomi érseknek Ákospalotája nevű faluba lett beigtatásáról jeles alakú levelet adván, mondja: „In „cuius rei memoriam, perpetuamque firmitatem praesentes „litteras nostras priuilegiales, sigillique nostri munimine ro-

¹⁾ Sacra Cencil. P. I. pag. 91.

²⁾ Leges Ecclesiast. Tom. I. pag. 208.

„boratas, alphabetoque intercisas iuxta confessionem Domini
„regis, et nostri hominum duximus concedendas.“

1405. Zsigmond kir. Decretuma kihirdetéséről szóló bizonyítványában: „In cuius rei testimonium praesentes concessimus Litteras nostras priuilegiales pendentis et authenticis sigilli nostri munimine roboratas.“

1522. Kajatha falu' örök eladásáról bizonyít: „In cuius rei memoriam, firmitatemque perpetuam, praesentes Litteras nostras Priuilegiales, pendenti sigillo nostro consignatas, — duximus concedendas.“

26. §.

6. Csanádi káptalan.

A' sz. György vitézről czimzett csanádi székes káptalanak püspökségével egyidőbeli, és sz. István királytói alapíttatását senki kétségbe nem hozza. Állott ez hajdan a' Maros folyam' balpartján Csanád, most Torontál vármegyébe kebeleztet, hasonló nevű városban, mit a' mai napig látszó omladékok bizonyítanak. Már a' XIII. és XIV. századból találtak ámbár gyéren általa kiadott oklevelek. Székely György' pórhada kegyetlen pusztítást tön rajta 1514-ben. A' török dúlások miatt lakhelyét több ízben elhagyni 's változtatni kénytelenítettvén, törvényes foglalatosságai is megszűntek, még kiűzetése után a' püspöki szék Tömösvárra vitetnék, hol a' visszaállított káptalan is 1724-ben régi hitelességét visszanyervén, a' lovagló és sárkányon diadalmaskodó sz. György vitéz' képét 's illy körirást viselő: „SIGILLUM CAPITULI CSANADIENSIS“ kerekded újpecsége alatt jelenkorig egész megyéjében gyakorolja. Régi levéltára a' mohácsi veszély után az erdélyi fejedelmek' hatalmába jutván, némi 1604-iki hiteles iromány' útmutatása szerint az aradival egyetemben Károlyfehérvárra vitetett. ¹⁾ Ez utóbbi káptalan levéltárával egyenlő sorstól hanyatva, hihetőleg máiglan ott őriztetik, minthogy saját kebele csak ujabbkori levelekkel bír. Külön-

¹⁾ C. Kemény Jos. Notitia hist.-diplomatica Archivi Capituli Albensis Transsilv. P.I. Cibinii, 1836. 8. pag. 48.

ben volt Csanádon még egy másik, üdvezítőnkrol czimzett káptalan is, mellynek azonban hiteles voltáról, levélkiadásáról semmi bizonyosat mondani nem lehet, valamint az ott kebelezett benczések' konventéről sem. Két korbeli pecséte a' 13. és 14. szám alatt.

1299. Nagy-Adrián nevű falu iránt az ó-budai konvent' részére adott ki jeles alakú örök levelet, mellynek eredetije a' pozsonyi káptalanban találtatik.

1348. Miklós nádor Csongrád vármegyébe kebelezett sövényházi birtok iránt Desőfi László' részére hozott ítéletről szóló levelében többször említi : „Vigore litterarum Priuilegialium eiusdem Capituli Chanadiensis.“

1398. Lelyei Gyukefi Benedeknek Cheph Andrásfi Jakabbal 350 ftba lett egyességök és Buldie Torontál v.megyei falunak általadásáról bizonyít.

1400. Csáki Istvánfi Miklós' részére Urhida, Tárnok, és Bordánfaluk iránt öröklevelet ad.

1411. Az orodi káptalant a' részére megítélt Szegh nevű faluba igtatván, arról kelt levelében mondja : „Capitulum „Ecclesiae Chanadiensis.“ — „In cuius rei memoriam, firmitatemque perpetuam praesentes Litteras nostras priuilegiales — — pendentique sigilli nostri munimine roboratas.“

1520. Némethi Bolyka Bálintot Zewldes falu és több jószágrészek' birtokába Temes v.megyében II. Lajos kir. új adománya mellett örökösen beigtatja : „In cuius rei testimonium perpetuamque firmitatem praesentes nostras literas „priuilegiales pendentis et authentici sigilli nostri munimine „roboratas — duximus concedendas et tradendas.“

27. §.

7. Csazmai káptalan.

A' csazmai, sz. Lélekről czimzett társas káptalan 1222-ben alapíttatott II. István zágrábi püspök által Ujcsazmán Ó-Csazma mellett, „Opitulante siquidem gratia Spiritus Sancti (így szól az alapító levél) construximus Ecclesiam in Noua „Chasma, in villa videlicet, quam nos fecimus congregari; „in qua creauimus et stabiliuimus Praeposituram et Capitulum

„ex duodecim Canonicis. Praeterea — contulimus — terram „de Veteri Chazma.“ ¹⁾ Ez utóbbi hajdan slavoniai erősség, később Zágráb v.megyéhez, most pedig a' körösi határvidéki ezredhez tartozó mezőváros. Hiteles pecséttel már létre hozatala' századában élvén, mint IV. Bélakir. Chazmafő és Halete iránti 1255-ről kelt adománylevelében e'kép jelenti: „Mete autem, sicut nobis constitit, per litteras Capituli Chazmensis, „terrarum predictarum hoc ordine distinguntur“ ²⁾. Ezzeli foglalatosságát jelen korban is folytatja; de nem eredeti helyén, minthogy a' török időkben száműzetett, hanem Varasdon. Kerekded alkatú előbbi pecsétét 1325-ik körül megváltoztatá saját levelének imígy hangzó soraiból ítélve: „Exhibuit nobis litteras priuilegiales — — confectas antiquo „sigillo nostro rotundo — — ut tenorem et formam earumdem nostris in alys litteris priuilegialibus — transcribi faceremus; — fecimus, sigilloque nostro nouo et authentico consignari.“ ³⁾ Pecséte a' 15-dik szám alatt látható.

1280. A' tized-megtagadás végett egyházbóli kitiltásról (excommunicatio) bizonyítványt adván: „Capitulum Ecclesiae „S. Spiritus de Chasma — nostro sigillo authentico consignatas.“

1295. Stupna-földrésznek a' garichi paulinusok' számára Tiburez mr. általi ajándékozásáról jeles alakú levelet adván: „Capitulum Chasmensis Ecclesiae. — In cuius rei memoriam, „firmitatemque perpetuam praesentes — concessimus litteras „nostras, sigillo consignatas.“ Ezt privilegiumnak nevezi fentebb említett 1325-iki saját levelében.

1363. A' garichi paulinusok' számára 1345-ben kiadott nyílt levelét jeles alakba önti: „Exhibuit nobis quasdam praesentes litteras nostras sub sigillo nostro, petens nos precum „cum instantia, vt ipsas in formam nostri priuilegii vberiore „ad cautelam redigi faceremus. Nos igitur — presentes litteras in formam praesentis priuilegii redactas, sigilli nostri „pendentis munimine duximus roborandas.“

¹⁾ Fejér, Cod. Diplomat. Tom. III. vol. 2. pag. 278.

²⁾ Idem ibid. Tom. IV. vol. 2. pag. 316.

³⁾ Id. ibid. Tom. VIII. vol. 2. pag. 650.

28. §.

8. Diakovári káptalan.

A' bozniai és szerémi törvényesen egyesült püspökség és 8 tagból álló káptalan' székhelye most Diakovár, slavoniai Verőcze v. megyében kebelezett püspöki m.város, Eszéktől dél-nyugatnak öt órányira; melly szerint lakhelyétől vévén újabb nevezetét, a' mi föntebb a' bozniai káptalanról mondatott, ide tartozik. Hitelességét az 1807: 26. t. czikk. erejével utód-jog' tekintetéből nyeré vissza e'képen : „Capitulo Bosnensi „seu Diakovariensi Fidedignitas Loci Credibilis, testante Titulo 21. Partis 2. praehabita, Sua Majestate Sacratissima „benigne annuente, Jure postliminii restituitur.“

29. §.

9. Egri káptalan.

Hajdankorban a' most is hitelességgel diszlő sz. Jánosról nevezett székes káptalanon kívül még három káptalan létezett Egerben, prépostsági cziméről most is emlékezetben forgó, t. i. „Praepositura B. M. V. de Castro Agriensi“ jövedelmes ; — „Pr. S. Stephani R. H. de Castro Agriensi.“ — és „S. „Petri de Castro Agriensi.“ Birt-e mindenik, vagy mellyik hiteles pecséttel? azt a' kiadott leveleken lévő különböző pecsét világosíthatná föl; ez utóbbiaknak hiteles helybeliségöket mindazáltal gyanítani okunk nincs. E' székes káptalan még sz. Istvántól veszi eredetét; később a' mongolok által tönkretétetvén, IV. Béla kir. állítá újra. Hiteles kiadására már a' XIII. század' elejéről akadni. Később időkben hitelességi jog'a 's pecsété' elvesztéről bizonytságot tesz I. Mátyás kir. azon oklevele, mellyben azzal élését visszaadja, így irván : „Nos „Mathias Dei gratia Rex Hungariae etc. memoriae commenda- „damus tenore praesentium significantes quibus expedit uni- „versis. Quod licet Capitulum Ecclesiae Agriensis, propter „proscriptionem, quam ratione emanationis quarundam fal- „sarum Litterarum, in Judicio generali Comitatus Hevesien- „sis, de nostra commissione per fidelem nostrum Magnificum

„Michaellem Orzagh de Gutth, dicti Regni nostri Hungariae
 „Palatinum nouissime celebrato, incurreret. Sigillum eorum
 „quo utebatur de jure et consuetudine nostri Regni, amise-
 „rint : tamen nos tum accepta supplicatione fidelis nostri Re-
 „verendissimi in Christo Patris, Domini Johannis, Archi-
 „episcopi Strigoniensis, Apostolicae Sedis Legati nati, Summi
 „et Secretarii Cancellarii nostri; tum vero ex eo, ne Ecclesia
 „ipsa Agriensis, cuius nos Patroni sumus, temporibus nostris,
 „in praerogatiuis suis a Sanctis Regibus donatis, detrimentum
 „patiatur, quin potius amissa recuperet; eidem Capitulo Si-
 „gillum huiusmodi, duobus punctis ex utraque parte imagi-
 „nis Sancti Johannis consignatum, de gratia nostra speciali,
 „ac consilio, ac deliberatione Praelatorum, et Baronum
 „nostrorum duximus restituendum, decernentes, omnes, et
 „quaslibet litteras sub eodem sigillo emanandas, illius esse
 „vigoris, firmitatis, et auctoritatis, cuius ante proscriptio-
 „nem emanabantur; imo reddimus, et decernimus, harum
 „nostrarum, quas in futuram, et perpetuam rei memoriam,
 „secreto sigillo nostro communiri fecimus, vigore et testimo-
 „nio litterarum mediante. Datum Agriae, die Dominico pro-
 „ximo ante festum Beati Laurentii Martyris Anno Domini
 „M.CCCC.LXVII. Regni nostri anno decimo, Coronationis
 „vero quarto.“ ¹⁾ Későbbi virágzásáról tanuságot tesz az
 1498 : 20. t. czikk. — Hitelessége' hatalmáról rendelé az
 1550: 63. t. czikk., hogy Abaúj, Zemplén, Ung, Marmaros,
 Ugocsa, Szolnok, és Kraszna v.megyékben olly tekintettel és
 szabadsággal tegyen végrehajtásokat, valamint a' leleszi és
 jászói konvent; hasonlóképen azon vidékeken is munkálkod-
 hassék, mellyek a' váradi káptalanhoz tartoznak. Az 1557 :
 21. t. czikk. szerint a' felső részekén a' leleszi konvent helyett
 foglalatostkodott. Eger várának a' török által 1596-ban lett be-
 vételével tömérdek változó viszontagságok tódultak reá, mi-
 nélfogva munkálódásiban is meggátoltatott; ősi helyét ugyanis
 elhagyni kénytelenítettvén, az 1597 : 38. t. czikk. Kassa vá-
 rosát rendelé tartózkodása' helyéül, hitelességének saját

¹⁾ Schwartner M. *Introductio in rem diplomaticam*. Ed. 2. Budae.
 1802. 8. pag. 374. dipl. n. XXIV.

megyében foganattal leendő gyakorolhatása mellett; egy-szersmind megengedé elveszett pecsége helyett ujnak, de a' réginel valamivel kisebbnek készíttetését. Nyugalmas helyre azonban ott sem talált az 1606-ik bécsi szerződés' értelme szerint; mire nézve már az 1609 : 10. t. czikkelyben tartásáról való intézkedés, és Nagyszombatba leendő általtétele szorgalmaztatik; ismét 1613 : 3. szerint Jászóra tétetett által. 1649 : 38. pedig Jászó helyett Kassát nyeré lakó helyül. Mielőtt ez történt volna, az 1647 : 101. t. czikk. foglalathoz képest levéltára némelyek által kirabolatott. Az 1687 : 19. bizonyítja még Kassán lételet. Végre az áldott béke' föltüntével ősi helyére visszatérvén, 1723 : 40. t. czikk. által régi hitelességi hatalma saját kérelmére a' közellévő megyék' vidékébe szoríttatott, ott maiglan sikerrel munkálódó. Egyébiránt leveleinek a' jászói és leleszi konvent' irattárából történt kiadásai, melyek t. i. régebben oda jutottak, az 1802 : 16. t. czikk. által törvényes erejűeknek nyilatkoztattak. Gr. Battyáni által 1256-ról kiadott pecsétén sas és illy köriratszemlélhető : „S. CAPITULI AGRIEN. ECCLESIE S. JO. „HANNIS.“ ¹⁾ Ennek megváltoztatásáról bizonyítást tőn 1328-iki saját levele mondván : „Quoddam priuilegium nostrum (de an. 1266) antiquo sigillo nostro consignatum nobis „exhibuerat — petens nos — quod tenorem eiusdem priuilegii in aliis litteris nostris priuilegialibus sub moderno sigillo „nostro transcribi et renovare faceremus; — — praesentes „contulimus sigilli nostri novi et moderni munimine roboratas.“ ²⁾ — Nagyobb pecsétet említ egy 1339. iki levelében, — kisebbnek pedig nyoma van 1383-iki évről, mellyen. „S. „MINUS“ 's a' t. szemlélhető. — 1411-ik évről pecsétét láthatni Péterfynél és Pergernél ³⁾, melly kerek illy körirással : „† S. CAPIOLI. AGRIEN. ECCLIE POST PLAGAM.“ Belül szárnyait kiterjesztő sas, körmei közt illy iratu lobogó levelet tartva : „S. IOANES.“ Hihetőkép ez azon pecsét,

¹⁾ Leges Ecclesiast. Tom. I. pag. 199.

²⁾ Fejér, Cod. Diplomat. Tom. VIII. vol. 3. pag. 216.

³⁾ Sacra Concil. P. I. pag. 178. — Bévezetés a' Diplomatikába. Pest, 1821. 8. VI. Táb. 4. szám.

mellyről mondja egy 1280-iki csere-, úgymás 1281. és 1282-iki levelében : „Praesentes contulimus sigilli nostri post plagam „Tartarorum secundo renovati.“ ¹⁾ Mostanin a' sas , körmei közt. „S. JOHANNES“ fölírásu levelkét tartva, körötte : „SIGILLUM AVTENTICVM CAPITOLI AGRIENSIS. „1699.“ Közli ezt a' „Cerographia Hungariae“ írója is ²⁾, de olly különbséggel, hogy a' levélen sz. János' neve helyett „FENESI“ az időbeli püspök' neve áll. Négy korszakból pe- csétei a' 17, 18, 19 és 20. számú ábrán. Számtalan levelei közül ezeket említjük :

1205. Gerson nádornak 1155-be költlevelét átírja : „Capitulum Agriens.“ — „Nos tenorem earumdem litterarum „compositionaliū de verbo ad verbum — — praesentibus „litteris priuilegialibus sigillique nostri pendentis appositione „fecimus consignari.“

1291. Kún László kir. Szamosi Péter' részére költ, és Omodé nádortól 1297-iki levelében foglalt adománylevelet átírván mondja : „Exhibuit nobis patentes litteras Omodey „Palatini — vt eas nostro inseri priuilegio feceremus.“ — Végre :

1512. Némi jószágba igtatásról 1446-ban készült levelet jeles alakba önti : „In transcripto praesentium litterarum „nostrarum priuilegialium pendentis, et autentici sigilli nostri „majoris munimine roborandum renovantes — in perpetuam „rei memoriam, et firmitatem duximus concedendas.“

30. §.

10. Esztergomi főkáptalan.

Esztergomban is több káptalanok virágzottak a' régi századok alatt, mellyeknek préposti czímök ma is divatban van. Volt „Praepositura S. Thomae de monte v. de promontorio „Strigoniensi“ már 1222-ben álló, 's hat kanonokot számlált; — „Praepositura S. Stephani P. M. de Castro Strigoniensi“ már 1249-be szinte hat, és — „Praep. S. Georgii M. de viridi

¹⁾ Fejér, Op. cit. Tom. V. vol. 3. pag. 62. 63.

²⁾ Pag. 104. 105. Tab. II. n. 2.

„Campo Strigoniensi.“ nyolcz kanonokot számlált. — A' mai napig is főnálló, 's mindenkor hitelességgel bírt székes főkáptalan a' b. szűzről és sz. Adalbertről czímeztetvén, első alapítójának sz. István kir. tartatik. Tulajdon pecsétével már 1121-ben birt. II. András kir. 1222-iki aranybullájának egyik mása is oda tétetett le. Hitelességét folyton folyva hirdetik minden időkorból fönmaradott levelei. Az 1556: 39. t. cikk. értelmé szerint már előbb Nagyszombatba vitetett által; ugyan annak ereje mellett egész országra kiterjedt hatalma, de végre az 1723: 40. ismét hajdani saját körére szorítá. 1820-ik évben Nagyszombatból eredeti helyére vitetett vissza mint az 1827: 21. t. cikk bizonyítja. — Pecsétét 1121-ről közli Péterfy és Pray ¹⁾. Ez kerek alakzatú körirata: „(Sigi)LVM „STGONIENSIS CAPITULI“ belül némi várbaftya látszik két emberi alakkal. Egy másik nagyobb 1141-ről láthatni ugyan Péterfinél ²⁾, melly hasonlókép kerekded, körirata: „† S. MAIVS CAPITVLI, STGONIEN: ECCLIE.“ bent királyt koronázó érsek, jobbról illy irás: „REX VNGARIE“ balról: „ARCHIEP. STGONIEN.“ adja ezt Schwartzner és Perger ³⁾. — Kisebb pecséte 1285-ről latható Battyányinál és Pergernél ⁴⁾, ez is kerekded, körirása: „† S. MINUS CAPITVLI STRIGONIENSIS.“ belül sz. Albert p. képe illy szavakkal: „S. ADABTVS.“ leiratik és látható a' „Cero-graphia Hungariae“ írójánál is ⁵⁾; máiglan mint hitelest használja. A' 21, 22. és 23 sz. alatt szemlelhetők pecsétei.

1226. II. András kir. parancsára Ivanka mesternek a' gymesi fölkért földekről bizonyítványt adván: „Nicolaus „praepositus Strigoniensis, et eiusdem loci Capitulum — „Litteras nostras testimoniales — concessimus sigilli nostri „munimine roboratas.“

1262. Zule nevű föld' eladását bizonyítja: „Capitulum „Strigoniensis Ecclesiae.“ — „In cuius rei memoriam prae-

¹⁾ Op. cit. pag. cit. — Specimen Hierarch. T. I. pag. I.

²⁾ Op. cit. pag. 1.

³⁾ Op. cit. Tab. IV. Fig. 6. — M. munk. VI. Táb. 7. sz.

⁴⁾ Op. cit. Tom. I. pag. 402. — U. m. m. VI. Tab. 8. sz.

⁵⁾ Pag. 100. 104. Tab. II. n. 1.

„sentes concessimus litteras alphabeto tripartitas, ac sigilli nostri munimine roboratas.“

1295. Kendi és Kereskény-földnek a' nyitrai kápt. számára lett visszaadásáról bizonyít: „In cuius restitutionis testimonium praesens nostrum priuilegium ad petitionem partium, duximus concedendum.“

1319. Acha falu' cseréjéről jeles alakú levelet adván: „In cuius rei memoriam, et perpetuam firmitatem praesentes munimine nostri authentici, quam maioribus negotijs vti solemus, fecimus sigillari.“

1347. Károly kir. némi 1341-iki adománylevelét, melly saját zárt alakú levelében foglaltatott, Tamás erdélyi vajda' számára jeles alakba önti: „Exhibuit nobis quasdam litteras nostras Clausas infrascripti tenoris petens nos, vt praedictas Litteras nostras in formam nostri Priuilegii redigi faceremus, — — ob hoc tenorem dictarum Litterarum nostrarum de verbo ad verbum in formam nostri Priuilegii redigi facientes, sigilli nostri appensione duximus roborandum. In cuius rei memoriam et perpetuam firmitatem praesentes Litteras nostras Priuilegiales concessimus, eidem alphabeto intercisas.“

31. §.

11. Fehérvári (Székes) káptalan.

A' boldog. szűzről czimzett prépost alatt lévő régiebb időkben társas, most székes káptalan Székes-Fehérváratt azon nevű városban és megyében 1006-ik év körül alapított. Hiteles levélkiadásainak már a' XII-ik század' végéről nyomára találni. II. András kir. 1222-iki aranybullájának egyik példánya is oda tétetett le. — A' hármas törvény II. R. 21. czikk. értelmében hajdan az egész országra kiterjedt pecsétbeli hitelessége, munkálódási hatalma; de az 1556: 39. t. czikk útmutatása szerint a' török alatt elpusztulván, hitelessége is megszűnt, s jóllehet visszaállítása már az 1765: 10. által sürgettetnék, a' mi meg is történt 1777-ben; mégis csak az 1827: 26. t. czikk által helyezették a' fenálló törvények' értelménél fogva saját megyei vidékén leendő munkálódási jogába. Egykoron nagyhirű s fontosságu vala örkanonoksága. — Pecsétét 1477-ről láthatni Péterfinél ¹⁾; alakja kerekded, körirata: „† SIGIL-

„LVM CAPITVLI ALBENSIS ECCLESIE.“ ,belül szűz Mária az angyaltól üdvözöltetve. Ezzel élt már 1246-ban, kisebb pecséte egy 1305-iki nyiltlevelének útmutatása szerint parabolica formájú volt. — Ezen kívül virágzott itt az elő-időkben még három káptalan, sz. Imréről, sz. Péterről, és sz. Mihályról czimzett. Négy korszakbeli pecsétei a' 24. 25. 26. és 27. sz. alatti ábrakon láthatók.

1184. A' tihanyi templomellen hamis váddal patvarkodó úrhidai lakosok' elmarasztaltatásáról 's megbüntetéséről bizonyyságot tesz.

1237. Cháki Miklós bíró' végrendelkezéséről költ levelében : „Albensis Ecclesiae Capitulum.“ — „Nos igitur — iam „dictam seriem testamenti presentibus litteris, et dupplicis „alphabeti incisione et sigillo nostro munuimus in perpetuum.“

1269. Baroch-föld' eladásáról kelt levelében : „In cuius „rei testimonium et robur perpetuum — concessimus, eisdem „sigillum authenticum apponi fecimus et appendi“ — melly leveléről a' nyitrai káptalanhoz irányozvamondja : „Voluit et „petiuit, ut super venditione terre Baroch priuilegium ve- „strum — — eodem modo et ordine detis, quemadmodum „seriem ipsius contractus in priuilegio nostro videtis plenius „containeri.“

1318. A' veszprém-völgyi apácák' örsi tulajdon földrészőknek a' veszprémi püspök' számára lett eladását megerősítő levelében : „Vnde eadem Abbatissa volens praemissam ven- „ditionem sub obligatione in premissis suis litteris assumtam „ratam et firmam habere, suo et conuentus sui nomine prae- „sentes litteras suas nostro petiit priuilegio confirmari.“

1394. Némi jószágba-igtatásról szóló levelében : „In cuius „rei memoriam firmitatemque perpetuam, praesentes conces- „simus litteras priuilegiales pendentis et authentici sigilli „nostri maioris munimine roboratas.“

32. §.

12. Fehérvári (erdélyi) káptalan.

A' sz. Mihály arkangyalról czimzett károlyfehérvári káptalan Erdélyben, püspökségével egyidejű 's alapítójának

¹⁾ Sacra Concilia. P. I. pag. 52.

sz. István tartatik. Már a' XIII-ik században diszló levéltára a' mongol pusztítással sokat szenvedett. Később 1277-ben az erdélyi szászok dúlták, elveszván akkoron pecsége is; ujabban a' XIV-ik század' elején követék pusztításaikat ugyan azon zendülők. A' mohácsi veszteséggel Izabella és II. János alatt 1556-ban Kolozsváron hozatott végzés az Erdélyben létező minden catholicus papságra végveszélyt árasztván, valamint a' püspök és káptalan' javai a' fiscus által elfoglaltattak, ugy a' levéltár' gondviseléséis világiakra bízott, kik levélkutatóknak (Requisitores) is neveztettek. 1557-ben a' tordai országgyűlés négy nemesférfiakat rendelt a' levélkeresés- és kiadásokra, valamint a' kolosmonostori levéltárhoz is; melly rendelés egy ideig foganat nélkül marada, minthogy 1558-ban Tordán, ugyan abban Fehérváratt, 1560-ban pedig Enyeden hozott országos végzésben szorgalmaztaték ezen rendelet mind a' két levéltárra nézve. 1561-iki kolozsvári végzés újabb gondoskodást foglal magában ez előbbie' foganatosítása, 's a' kolosmonostori levéltárnak ezével leendő egyesítése iránt; melly egyesítés azonban meg nem történt az 1563-iki tordai, és 1565-iki, kolozsvári törvényczikkelyek útmutatásánál fogva, sőt soha sem eszközöltetett, mint az 1568-iki tordai végzés bizonyítja. 1575-iki kolozsvári végzésben levélkutatók rendeltetvén mellé, számára pecsét is adatni sürgettetett. 1601. Basta vezér' katonái által a' templom és benne lévő levéltár kiraboltatott. 1602. medgyesi végzés 24. czikk. elveszett leveleiről hivatás' vétke alatt mindenki által visszaadni parancsolá, azonban őrzésük 's főntartásuk majdnem egészen elhagyva volt, mind az 1608. és 9-ik évig, midőn a' templom' kiújítása végezteték, de még foganat nélkül az 1612-iki szepesi végzés szerint, a' templom' 1622-ben történt helyreállításaig. — 1658-ban török pusztítás miatt új veszély érte a' levéltárat, megmaradt része vitetvén Szepesbe, hol 1699-ig hevert. Ennyi hányatások után csak 1729-ik évben Károly cs. és kir. alatt juthatott nyugalmas révpartra. Ez ugyanis a' káptalant újra felélesztvén, reá bízánemcsak ezen, hanem a' kolosmonostori levéltár' gondviselését is. Elszéledt leveleinek öszve- és visszaszerzésére is gondos figyelmet fordított az országglás. — Pecsétéről gr. Kemény József így értekezik: „A' fehérvári káp-

talannak secularisatiója (azaz világi levélkutatók' fölállítása) előtt két hiteles pecsége volt, u. m. egy monyoró kerekességű, melly a' függőpecséttel kiadott levelekhez használtatott, másik pedig kerekded alakú, a' függő pecsét nélkül készült levelekre nyomatott, ámbár láttam vala hiteles leveleit ezen káptalannak a' monyoró kerek rányomott pecséttel is erősítve; millyen volt ezen hosszas kerek rányomott pecsét, le nem írhatom, minthogy csak maradékát láthatám, nem pedig magát a' pecsétet is mind ez ideig. Függő hiteles pecsége a' fehérvári káptalannak a' secularisatio' időszaka előtt kettő tűnik föl, egyik ugyanis régiebb, mellyel az 1200, és 1300-iki oklevelek erősítették (lásd képét a' réztáblán. 1. Fig.) és későbbi (ugyan ott 2. Fig.). Nem is nagy e' kettőközt a' különbség; azonban, mikor veszett el a' régiebb, vagy miért és mikor készítettett helyette újabb? — semmi tanúírással nem világosíthatom fel. Ugyanezen tábla' 3-ik száma alatt lerajzolt pecsét a' secularisatio után készítettett, és 1600-ban már divatba jött ¹⁾.“ Fájlalni lehet, hogy az idézett réztábla, mellyből az emlegetett pecsétek' minőségét 's köriratát megtanulhatnók, a' fáradhatatlan író' munkájából kimaradt, vagy talán csak szándékban volt a' rézbe-vésés. Méltó volna e' becses régiségeket a' tisztelt grófnak minélelőbb közre bocsátania. Jegyezzük meg azt is, hogy e' káptalan a' secularisatio óta függő pecséttel megszűnt kiadni leveleket. Különben viszontagságait bőven leírja Szereday Antal is ²⁾. — Most egy őr (Conservator) és két kutató (Requisitor) kezeli a' levélkiadásokat, kiknek elsőbbike rendszerint a' káptalan' olvasó kanonoka, e' két utóbbi pedig világi, rendesen város'tanácsbelije. A' 28. 29. 30. 31. és 32. számú ábrák mutatják pecséteit.

1231. Rechfi Jóbnak Maros melletti Gombos nevű földé' eladása iránt kelt levelében: „Capitulum Ecclesiae Beati „Michaelis Archangeli Transilvaniae.“ — „Vt huius emtionis „series et in posterum maneat inconcussa, praesentes fecimus „sigilli nostri munimine roborari.“

¹⁾ Notitia historico-diplomat. Archivi et Literarum Capituli Albensis Transilv. Cibinii, 1836. 8. Pars. I. pag. 32. 33.

²⁾ Notitia veteris et novi Capituli Eccl. Albens. Transilv. Alba Carol. 1791. 4.

1288. Mikud bán, az erdélyi püspök' részére tett adományában mondja: „Eandem nihilominus donationem, seu legacionem ad maiorem rei euidenciam, inconcussamque perpetuo firmitatem — curauimus per priuilegiales litteras memorati Capituli Albensis Ecclesiae roborare.“

1325. Tamás erdélyi vajdának nyílt és zárt levelét jeles alakba önti: „Petiit, vt praefatas litteras suas nostris litteris, priuilegialibus — inseri faciendo — sigillo nostro autentico etc.“

33. §.

13. Györi káptalan.

Sz. Béláról (Adalbertus) czimzett prépost alatti székes káptalan Győrben már 1138-ban létezett. A' XIII. század' elejéről számosabb levelei találatnak reányomott pecséttel. Levélkiadását folyton üzé, még akkor is, midőn az 1597: 39. t. cikk nyomán Sopronyba vonult a' török elől; ősi lakhelye az 1599: 45. t. cikk. által visszaadatván, most is ott gyakorolja jogát. Tudni szükséges, hogy a' pannonhegyi és csornai konventekből hozzá került irások' időközbeni általa lett kiadásai az 1802: 16. t. cikk ereje mellett kellő fogantott nyertek. — Pecsétét előadja a' pecsétismeret' írója illy körszavakkal: „† SIGILL * CAPITULI GEURIENSIS.“ belül kisedét tartó szüzanya' képe ülve ¹⁾. Az 1279. év előtt, egy helyett már említett öntanutétele után más kisebb pecséttel élt, melly is az 1230-iki alább érdeklendő levelén hártya kötőlékről függve látszóhosszudak alaki lehetett. Ugyan erről emlékezik némi 1265-iki levelének 1288-iki általírásában illy módon: „Exhibuit nobis quasdam litteras nostras sub eo videlicet sigillo communitas, quo vtebamur, ante quam per exercitum regis Bohemiae captum fuisset castrum Jaurinense“ ¹⁾. Egy 1320-iki és más utóbbkori levelében pedig említi: „nostrum magnum“ — „nostrum maius et authenticum sigillum.“ Két pecsété látható a' 33. és 34. szám alatt. — A' györi káptalan' házi levéltárában „Liber Vitae“ czím alatt találató jegyzőkönyvben olvashatni pecsétujításra vonatkozó

¹⁾ Cerographia Hung. pag. 106. Tab. II. n. 4.

ime' jegyzetet : „Anno 1531. magistris Blasio praeposito et „Mano crucifero ad Wienn. pro decimis et novo sigillo fabri- „can — dedimus fl. V.“

1214. Potho' feleségének Nyilas falubeli némelly udvar- helyei' eladásairól kiadott levelében. „Vt igitur istud factum „inter eos factum firmum et irrevocabile possit consistere, „vtrarumque partium consensu sub testimonio eorundem, in „scriptum est redactum et sigilli Capituli Geurien. ecclesiae „impressione confirmatum.“

1230. Monchasasuna faluban némelly mosonyi várjób- bágyok által a' lebenimonostor' részére eladott földekről bizo- nyít : „Et vt hoc firmum et stabile perpetuo possit perman- „re, petitionibus eorundem, in praesentem paginam fecimus „connotari, et sigilli capituli nostri munimine roborari.“

1269. A' sz. máriai monostor' részére tett föld' ajándéko- zásáról bizonyít: „In cuius rei memoriam et perpetuam firmi- „tatem praesentes in testimonium dedimus, sigilli nostri mu- „nimine roboratas.“

1280. Mórícz birónak a' csornai konvent' részére tett adományáról kelt levelében : „Igitur — ad perpetuationem „possessionum praedictarum nostrum priuilegium concessi- „mus nostri sigilli munimine roboratum.“

1350. Sz. István kir. legendájának azon részét, mely a' tized adóról szól a' sz. mártonhegyi apát' részére átírva ki- adja : „In cuius rei memoriam firmitatemque praesentes Lit- „teris in formam priuilegii confectas fecimus emanari, muni- „mine sigilli nostri maioris et authentici roboratas.“

1400. Frakno vára' felének zálogba-adatása iránti leve- lében : „Praesentes concessimus litteras nostras priuilegiales „pendentis et authentici sigilli nostri maioris munimine robo- „ratas : quarum par ad regestrum communitatis scribi feci- „mus, uberioris rei pro memoria.“ — E' káptalan' viszontag- ságaihoz tartozik hogy az 1597: 39. értelmében Sopronyban tartózkodván, hiteles levelek' kiadása rendeltetik; 1599: 42. szerint végre győri lakó házát visszanyeré.

1) Cod. Diplomat. Tom. V. vol. 3. pag. 444.

34. §.

14. Háji káptalan.

Mivel a háji vagy hayi káptalanról régiségvizsgálóink alig emlékeznek, egykori hiteles helyvOLTÁRÓL pedig mély hallgatás uralkodik, a' feledés' vastag homályából kiragadni itt legalkalmasb helyén van. A' czimzetes prépostságok közt olvashatni ugyan mai nap: „Praepositura S. Laurentii de „Haj, seu Haj-Szent Lőrincz, in Dioecesi Colocensi,“ illy nevezetű hely azonban ott nem létezik. A' zivataros idők' viszályai közt megmentett oklevelek' útmutatása szerint kezdetben Margit III. Béla kir. neje építé Hájon 1191. és 1192. év körülmonostort, — Kálmán herczeg és ruthenok' királya' 1226-ban kelt adománylevele által újra alapítottat és a' pauli névvel megajándékozottat. Praemonstrati szerzet ismeré sajátjának. Ugolin vagy Ugrin kalocsai érsek 1233-ban ezen prépostságot és káptalant egyesíté a' bodrogi főesperességgel, mint arról kelt levele imígyen bizonyítja: „Attendentes igitur, quod Ecclesiae S. Laurentii de Hay, in temporalibus „multipliciter sit collapsa, et reditus Praepositurae ejusdem „Ecclesiae sint adeo diminuti, quod ex eis Praepositus nullatenus possit congrue sustentari; — de fratrum nostrorum „et aliorum prudentium consilio, accedente insuper Canoniorum eiusdem Ecclesiae Sancti Laurentii consilio et consensu, praefatam Praeposituram S. Laurentii cum Archidiaconatu Budrughienti — uniuimus“ ¹⁾, melly egyesítést következő évben Gergely pápa meg is erősíté bullája által. A' kalocsai érseki megyében létéről kétség e' szerint nem támadhat, egyedül holfekte irántgördül kérdés: de azt is eligazítják az oklevelek. I. Mátyás kir. némelly 1460-iki levelében áll: „Oppidum Haj Sz. Lőrincz, locus scilicet sedis iudiciariae „comitatus de Bodrogh“ Bács és Bodrog egyesült vármegyékbe kellet tehát kebeleztetnie. A' bácsi káptalan' egy 1436-iki bizonyáglevelében továbbá olvassuk, hogy Háj sz. Lőrincz falu egy nagy út mellett álla, min Bodrog mezővárosba jártnak; szükségkép ott vala hát, hol most Szanta helység fek-

¹⁾ Fejér, Codex Diplomat. Hung. Tom. III. vol. 2. pag. 382—385.

szik, t. i. a' Duna' mentében egyenes vonalban Apatin és Bács között, minthogy azon helyen az őskorból fenmaradt szent Lőrincz' tiszteletére avatott templom is találtatik. Itt levő kastélyából (Castellum S. Pauli de Zatha) küldé Péter kalocsai érsek Ulászló királyhoz levelét 1491-ben a' török ellen ajánlott fegyveres segedelem' tárgyában, úgy másokhoz is 1492-ben. Az említett király' némelly 1492. és 3-iki oklevelében „Castrum ac oppidum Zatha“ ismét „Castellum et oppidum „Zatha“ neveztetik. Egyébiránt, hiteles helyvoltát a' mi nézi: már a' XIII. századból van levélkiadásának nyoma. Ugyanis I. Lajos kir. említést tesz némi 1282-iki nyíltleveléről. Melly időtájban szűnt meghiteles helylenni? bizonytalan.

1320. Szentemagoch nembeli Simonfi András' végrendelkezéséről, minél fogvást a' dunaszigeti sz. kereszti paulinusok' részére bizonyos halastót hagyott, tanuságot tévén mondja: „Omnibus Christi Fidelibus — Petrus Praepositus et Capitulum Ecclesiae Beati Laurentii de Hay“ — alább: „Secundum tenorem aliarum nostrarum patentium literarum“ — végre: „In cuius rei memoriam, perpetuamque firmitatem ad petitiones praemissas concessimus per alphabetum intercisas, nostrique sigilli munimine roboratas.“ — Ezen levélről beszéli a' pécsi káptalan 1324-iki általírásában: „Exhibuit nobis quoddam priuilegium honorabilis Capituli Ecclesiae Beati Laurentii de Hay — petens nos cum instantia, vt dictum priuilegium nostro dignaremur priuilegio confirmare. Nos igitur — tenorem eiusdem priuilegii de verbo ad verbum inseri fecimus, et nostro priuilegio confirmare.“

35. §.

15. Hantai káptalan.

Most csak e' czimzetben: „Praepositura S. Michaelis „archangeli de Hanta“ él emléke e' káptalannak. Létezett Veszprém vármegyének keleti, Komárom vármegyére nyúló szélén, máiglan omladozott templomot mutató Hanta nevű Batthyáni gr. nemzetség' kisbéri uradalmához tartozó helységben. 1253-ban már főnállott Mihály kir. pohárnok mr. akkor kelt némi ítélő levelének ime' sorai szerint: „Homini-

„bus sex ex Jobbagionibus eiusdem et septimo praedicto Kent
 „in monasterio S. Michaelis archangeli de Hantha praestare
 „sacramentum eum iniunxissemus, — — in Monasterio iam
 „dicto prout decreuimus Sacramentum — — praestiterunt.
 „Quo de re visis Literis Capituli Hanthensis exinde confectis,
 „et pristaldo nostro referente“ ¹⁾). Praemonstrati szerzetnek
 vala tulajdona, ugyanazért mint többi monostoraik is, káptalan
 névvel fordul elő. Kún László kir. némelly jószágokat
 ajándékozott neki 1277-ben, ismét Erzsébet királyné 1282-ben,
 melyet Erzsébet, Károly kir. neje 1326-ben megerősített.
 Hitelességének nyoma látszik ugyan László kir. Mihályfi
 Mihály' részére Dalosd Veszprém vármegyei föld iránt 1275.
 kelt adománylevelében, melly szerint a' beigtatás e' káptalan'
 bizonyága által történt ²⁾; ugy szinte Mortunfi Mortun' ré-
 szére Sykur-föld iránt 1279-ben kelt adományában : „Fideli-
 „bus nostris (ezek emennek szavai) Capitulo Hantensi, no-
 „stris litteris dederamus in mandatis, vt vnum ex se pro testi-
 „monio destinarent, coramquo Johannes filius Pauli de Chi-
 „chon, homo noster, reambulando ipsam terram presentibus
 „eiusdem commetaneis et vicinis, statueret eisdem, si non
 „fieret contradictum; contradictores vero, siqui fierent, ad
 „nostram presentiam euocaret; qui quidem demum nobis
 „rescripserunt, quod idem homo noster praesente testimonio
 „cuiusdam sacerdotis, ad hoc per ipsos destinati, reambulas-
 „set ipsam terram, et prefatis Mortunus et Thome, praesen-
 „tibus omnibus commetaneis et vicinis, — statuisset eandem
 „nullo contradictore penitus existente.“ Ismét Erzsébet kir.
 ugyan annak részére a' főntebb érdeklött adományt megerő-
 sítő 1281-iki levelében mondatik : „Introduci faciendo eos-
 „dem ad corporalem possessionem terre praedictae Sykur per
 „Jogodon bilotum, hominem nostrum, sub testimonio Capi-
 „tuli Hanthensis, fidelium nostrorum; quorum inquisitioni
 „commiseramus ipsum factum, nemine contradicente existen-
 „te, praesentibus commetaneis, et vicinis omnibus ipsius
 „terre, sicut per litteras Capituli memorati nobis constitit

¹⁾ Fejér, Cod. Diplomat. Tom. VII. vol. 1. pag. 299.

²⁾ Idem ibidem. Tom. V. vol. 3. pag. 520.

„euidenter“ ¹⁾). A' győri káptalan pedig Ostfi Móricz' végrendekezéséről kelt ugyan 1281-iki levelében így emlékezik : „Cum vnum ex nobis virum idoneum socium et Concanonicum nostrum, videlicet Presbiterum Eliam, Custodem Hanthen-„sis Ecclesiae ad inquirendam exinde veritatem misissemus, „iam ad nos rediens retulit“ ²⁾), a' miből gyanítható a' győri káptalantól függése. Leveleire azonban nem akadhattunk, hihető hitelességének szűk határok közészoríttatása, 's ebbeli jogának korán megszűnése miatt. Pecséte a' 35. sz. alatt állítatik elő.

36. §.

16. Kalocsai káptalan.

E' székes káptalannak az ottani püspökséggel 1135-dik óta érsekséggel egykoru és sz. István általi alapíttatását hirdetik Pray és Katona. Mint előkelő hiteles hely virágzott már a' XIII-ik század' elején, mivel II. András kir. 1222-iki aranybullájának egy példánya őrizetül levéltárába tétetett le. — Enyészetet szült reá is a' mohácsi veszedelem, míg végre IV. Károly kir. 1738-ban régi hitelességét visszaadván, benne az 1751 : 7. t. cikkelynél fogva meg is erősítettett, hatalmát maiglan gyakorló. — Régi csúcsos gömbölyeg alakú kisebb pecsétét illy körirattal : „† S. MEMORIALE CAPITVLI „COLOCENSIS.“ Péterfi által 1338-iki okleveléről közlöt-
tet, ismerjük sz. Péter' képével, jobbában kulcsot vagy inkább kormánypálcát, baljában könyvet tartva ³⁾). Ezt az újra szerkesztett káptalan hiteles pecsetnek nyeréseért a' fölséghez nyújtott 1738-iki folyamodásában így írja le : „Sed „et fidedignitatem publicam nobis impertiri, et sigillum ea- „tenu authenticum cum colore cerae nobis extradare, et „super omnibus tribus metropolitano huic capitulo priuilegium „elargiri dignetur Majestas vestra SS. perpetuo duraturum. — „Quum sigilli primaevi stigma in una pervetusta expeditione „non obscure indicet S. Petrum apostolum cum circumscri-

¹⁾ Id. ibid. Tom. V. vol. 3. pag. 96.

²⁾ Id. ibid. Tom. eod. pag. 161.

³⁾ Sacra Concilia Hung. P. II. pag. 334.

„ptione: „Sigillum memoriale metr. (?) Capit. Colocensis.“
 „hoc quidem denuo assumi -- supplicamus.“ ¹⁾ Ime csak a'
 kisebb vagy memorialis, nem pedig a' nagyobb, privilegialis
 pecsétet is ismerte a' hamvaiból élledező káptalan. Nyert új
 pecsétét az 1739-ben kiadott czimeres kir. oklevéligyrajzolja:
 „Arma vero seu insignia, ipsi sigillo talia venient insculpenda:
 „Scutum videlicet ovalis figurae, caelestini coloris, extremi-
 „tatibus utrimque cuspidatis, in quo cernitur apostolorum
 „princeps, D. Petrus, consveto amictu, librum apertum dex-
 „tra et claves sinistra tenens, stans super anchora ferrea, quae
 „pars principalis est insignium familiae Patachichianae, ad
 „hoc sigillum ex speciali caesarea gratia nostra applicata, ut
 „et telemones, seu tenentes, ex iisdem insignibus mutuati,
 „nempe leo nativi coloris a dextra, et aquila nigra a sinistris,
 „pro apice cernitur angelus aureus, emergens seu nascens.
 „Quemadmodum haec omnia in principio seu capite praesen-
 „tium litterarum nostrarum pictoris edocta manu et artificio
 „propriis et genuinis suis coloribus clarius depicta, ob oculos
 „intuentium lucidius posita esse conspiciuntur, eidem Capi-
 „tulo Colocensigratiose impertiuimus et contulimus.“ ²⁾ Je-
 gyezzük mege' dolognak gr. Patachich Gábor' érseksége alatt
 történését. — Két korbeli pecsétét láthatni a' 36. és 37. szám
 alatt. Hiteles kiadásai közül némelyek ezek :

1292. Benedek bíró' rabszolgája' fölszabadítását bizonyít-
 ván : „Capitulum Colocensis Ecclesiae.“ — „In cuius rei me-
 „moriam et perpetuam firmitatem — praesentes dedimus
 „litteras authentici sigilli nostri munimine roboratas.“

1334. A' kalocsai érsek és Tamás erdélyi vajda közti
 cseréről szóló levelében : „In cuius rei testimonium, perpe-
 „tuamque firmitatem, praesentes concessimus litteras nostras
 „priuilegiales pendentis sigilli nostri munimine roboratas, et
 „alphabeto intercisas.“

1377. Halász nevű föld birtok ~~ig~~tatás' gátlásáról tudó-
 sítja Lajos királyt.

¹⁾ Katona Steph. Hist. Colocensis Ecclesiae. Colocae, 1800. 8. P. II.
 pag. 241.

²⁾ Id. ibid. pag. 249.

37. §.

17. Kői káptalan.

A' kői káptalan' holvolta iránt különböző véleményben vannak íróink. Pazmány Péter bíbornok érsek a' Tisza mellé helyezze egy kői prépostságot, a' mit maiglan az egri p. megye kebelbeliének tart ezen czim alatt: „Praepositura S. „Stephani Protomartyris de Keö ad Tybiscum.“ — Bél Mátyás e' kői káptalant a' Duna mellett voltnaktanítja Kevi nevű helyen (most Kubin a' német bánsági hátárvidéken), melytől a' hajdan hires Keve vármegye vön nevezetet. Katona István Szerém vármegyébe Bátmonostorra vagy Ponostorra Illok és Pétervárad közé helyezi, hol régi időkben a' szerémi püspök lakott, 's ehhez tartozottnak állítván. Miként legyen valójában a' dolog, meghatározni nem könnyű. Pázmány véleményeért harczol Rogerius' ime' sora: „Principibus, Baronibus, Comitibus, et Cumanis omnibus, circa monasterium „de Kew circa Ticiam convocatis“ ¹⁾. E' szerint volt csakugyan a' Tisza mellett is kevi monostor; de hogy a' hiteles helylyel bíró kérdéses káptalan volt volna az: hinni okunk nincs, sőt ellenkezőre vonattatunk. Katona igyekszik ezt a' szóban forgóval egygyé tenni; — mí más értelemben vagyunk, és azt hisszük, hogy két különböző monostor volt, ha csakugyan állott a' Tisza' mentiben is prépostság Kő vagy Kevi nevezetű helyen. Nyomos okoknál fogva a' Duna körüli Kőre helyheztetvén a' hitelességgel bíró káptalant, de mégis megkülönböztetjük Katona' véleménye ellen a' tulajdonképen sz. Imréről vagy Ernyőről nevezett szerémi káptalantól a' szent Istvánról czimzett kőit, Miklós macsói bán' némelly 1338-iki ítélőlevele' utásításánál fogva. Ezen ítélőlevélbe foglalva találni az említett bánnaka' kői káptalanhoz intézett levelét, ugy ennek amahhoz írott válaszát, melyekben „Capitulum de Keu“ és „Ku“ jön elő. Levele' folytatában említi a' bán: „Exhibuit etiam idem „Magister Andreas quoddam priuilegium sigillo vestro pen-

¹⁾ Miserabile Carmen. Cap. VIII. apud Schwaradtner, Scriptores Rerum Hung. Lipsiae 1746. Tom. I. fol. pag. 296.

„denti consignatum, in anno Domini MCCCIII. emanatum.“
 Ugyanaz ellenben a' pörösfélről mondja: „Idem Magister
 „Andreas, primo et principaliter exhibuit nobis quoddam
 „privilegium honorabilis Capituli Ecclesiae Sancti Ireni
 „Martyris, in anno Domini MCC nonagesimo quinto ema-
 „natum, in quibus comperimus contineri, quod Johannes,
 „filius Ompud, coram dicto Capitulo Sancti Ireni Martyris
 „personaliter comparendo, confessus exstitit, quod tertiam
 „partem omnium possessionum suarum, ubicunque existen-
 „tium — — dedisset et donasset Domine sorori sue — —
 „iure perpetuo et irreuocabiler possidendam et habendam,
 „sicut in eisdem litteris priuilegialibus lucidius continentur.“¹⁾
 Szerintök világos, hogy más volt a' kő káptalan, más is-
 mét a' „Capitulum Ecclesiae S. Irenaei“ jöllehet a' szerémi
 püspököket, kik már a' XIV. század' elején hol „Episcopus
 „Syrmensis“ — hol „Episcopus de S. Irenaeo“ nevezettel
 fordulnak elő, — némelly oklevelekben kő vagy kevieknek
 is olvasnók, a' sz. Ireneus' prépostsága is nem egyéb, mint a'
 szerémi lenne, támogatóván ezt a' maiglani czimzet: „Prae-
 „positus S. Irenaei de Sirmio.“ — Mihez képest egy vidé-
 ken t.i. Szerémben létezett a' sz. Istvánról czimzett kő káptalan,
 de nem volt egy az ugyan ott kebeleztet szerémi szent
 Ernyő' káptalanával. Így meg lehet békélni az oklevelekkel,
 melyekben a' szerémi püspök „Episcopus S. Irenaei“ és „de
 Kő“ valamint a' prépost „Praepositus S. Irenaei“ és „de Sir-
 mio“ fordul elő. Egy 1336-iki levelében Károly királynak
 van írva: „Petrus Praepositus Ecclesiae Bachiensis, Comes
 „Capellae, et Secretarius Cancellariae nostrae, electus eccle-
 „siarum S. Ireni et de Keo.“ Ezen kétséget mindazáltal ere-
 deti leveleiben találtató pecsétminemőségének gondos vizsgá-
 lata's összeegyeztetése eldöntheti. — A' mi a' kő káptalan'
 eredetét illeti: Incze pápa' 1198-iki levele szerint eleve Béla
 vezér Kő nevű helyen építette sz. István' tiszteletére monostort
 30 benedictinus' számára, „situm in loco qui dicitur Keu.“
 — Később Hebron völgyi sz. Ábrahám szerzetes' kanonokainak
 adatott, kik elűzetvén Saul kalocsai érsek által, sz. Ágoston'

¹⁾ Fejér, Cod. Diplomat. Tom. VIII. vol. 5. pag. 256. seq.

rendénlévő szerzetes kanonokok' számára jelölteték ki. Itt 1229-ben Vgrin vagy Ugolin kalocsai érsek a' szerémi vagy kőí, sz. Ernyőről is nevezett püspökséget alapítá, elszakajtván saját megyéjétől; melly alatti székes káptalan voltát a' kőinek bizonyítja a' pápa' tizedéről szóló lajstrom, 1338-ra így szólván: „Episcopus Sirmiensis solvit pro capitulo ecclesiae suae de Keu.“ — Egyesítettvén a' szerémi püspökség a' diakovári vagy boszniai püspökséggel, káptalan már most csak Diakováratt létezik, a' föntebb 4-ik szám alatt érdeklett. — Miután a' sz. Ernyő káptalan' a' némi 1295-iki jeles alakú leveléről már említés volt, a' kőinek hitelessége következendőkkel is bizonyíttatik:

1263. István ifjabb kir. Kezzi falu iránt kelt adománylevelében: „Cuius quidem terrae (Kezzi a jurisdictione castri „Bachien. exemti) metae, sicut Capitulum ecclesiae de Kev „nobis per suas litteras intimauerat, hoc ordine distinguuntur.“

1256. Kún László kir. Ibrányföld iránti azon évben kelt adománylevelét nyílt alakba átirván: „Nos Capitulum Ecclesiae de Kev.“

1287. Némelly jegyruha' elengedéséről kelt levelében: „Vt „igitur huius facti memoria robur obtineat perpetue firmitatis, „presentes concessimus, sigillo nostro roboratas, et alphabeto „intercisas.“

1313. Chenthei falu részről tett örök hagyományt bizonyítván: „Capitulum Ecclesiae de Ku.“ — „In cuius rei memoriam, perpetuamque firmitatem, — presentes litteras „nostras concessimus nostri sigilli munimine roboratas, et „alphabeto intercisas.“

1366. I. Lajos kir. parancsára a' kalocsai és bácsi káptalan Zupor és Ders nevű faluji' határjárásáról tudósít.

1461. Mátyás kir. Czobor Mihálynak és fiának Bács vármegyében Tapolcsa és sz. Pál nevű földeket ajándékozván, azokba lett igtatásról jeles alakú levelet ad: „In cuius rei „memoriam firmitatemque perpetuam praesentes litteras „nostras privilegiales sigilli nostri pendentis munimine roboratas „exinde eisdem duximus concedendas.“

1505. II. Ulászló kir. parancsolja: — „Capitulo de Kew“

hogy a' Czobor-nemzetség Bodrog vármegyei birtokaiban határokat emeljen.

38. §.

18. Mislyei káptalan.

Most csak „Praepositura S. Nicolai de Mysle“ czimzetben élő mislyei prépostság és káptalanja állott hajdan Abauj vármegyében, Kassán alúl hasonnevű helységben; alapítói valónak a' Somosy-nemzetség' elődei a' XIII. században; az egri káptalan' némi hagyományról 1297-ben kelt levele már említi: „Magister Michaël, Praepositus Ecclesiae Myslensis, dilectus „concanonicus noster“¹⁾. Praemonstratiákhoz tartozott, kik hogy okleveleket is készítettek pecsétök alatt birtokot tárgyalva, csalhatatlan bizonyságúl szolgál egy 1289. vagy talán 1389-dik évben Belsey nevű földcseréről kiadott levelök, melly így szól: „Vniuersis Christi fidelibus, tam praesentibus, quam futuris, praesentem paginam inspecturis. Magister Michäel, praepositus Myslensis, et Capitulum eiusdem loci, salutarem noscere veritatem.“ — „Vt autem praefata donatio, remutatio siue concambium ipsius terrae Belsey, robur perpetuae firmitatis obtineat, nec processu temporum per quempiam valeat retractari, aut in irritum reuocari, vel modo aliquo immutari, propter bonum perpetuum et pacificum praesentes litteras nostri sigilli capituli duximus munimine roborari. Item dicimus, quod praedicti filii Stephani retinebunt ad locum secundum regni consuetudinem, et ibi dicta terra Belsey ipsi Heym et suis perpetuo sub priuilegio stabiliri.“²⁾ Azonban, bírt-e törvényes hitelességgel, 's adott-e ki jeles alakú örök leveleket: mind ezekből nem bizonyos, sőt e' végszólás: „— retinebunt“ — talán inkább: „ire tenebuntur ad locum“ azaz: credibilem, — ellenkezőt hagy gyanítani.

¹⁾ Fejér, Cod. Diplom. Tom. VI. vol. 2. pag. 187.

²⁾ Ib. ibid. Tom. V. vol. 3. pag. 473, 475. — Conf. Tom. X. vol. 1. pag. 153, et seq.

39. §.

19. Nyitrai káptalan.

E' hajdan időkben társas, sz. Emeramról czímzett préposttól függő káptalan 1000-dik évben nyerte újra-alapítását. Kálmán kir. 1100-ban kelt Decret. I. könyv, 22. cikk. nagyprépostsága mellett továbbá is meghagyá a' tüzes vas- és forróvízzeli ítélet' gyakorolhatását. 1133-ban már püspök létezésén e' helyen, a' káptalan is székekessé alakúla. Hiteles kiadásainak számos nyomai vannak a' XIII. század' elejétől fogva, kezdetben csak reá nyomott pecséttel. Trencsényi Máté' pusztításakor nem kis károk érték levéltárát Tamás esztergami érsek' 1317-ki im' illy tanútétele' nyomán : „Ex quo incendio „et Ecclesia ipsius Cathedralis propredictum castrum Nitriense „existens, fuit combusta, et omnia ornamenta altarium, Sacramenta, „cerdotum, calices, campanae, libri, — — plenarie et alia animalia, nec non privilegia ipsius Ecclesiae, et Nobilium indifferenter sunt exusta, etiam totaliter ipsum castrum funditus per ipsum Mathaeum Palatinum per factum ipsius Magistri Simonis est dirutum, in quibus omnibus damnum „duarum millium marcarum et ultra — — inaestimabile, ipse „Dominus Episcopus Nitriensis. et Capitulum suum sunt per „pessi“¹⁾. Az 1609. 39. t. cz.útmutatása szerint is vesztek el jegyzőkönyveiből. Nagyobb pecsétét 1271-ről Horvát István ismertette meg először²⁾. Alakja ennek két csúcsba menő gömbölyeg, körirata : „SIGILLUM CAPITLI S' NITRIENSIS ECL'IE.“ belül ékes sz. egyház. Ugy látszik, ez a' XIV. század' kezdetén már elveszett, és kisebb pecséte alatt kezdé kiadni örökösítő jeles alakú leveleit, millyennel ma is él. A' kisebb, ugyancsak Horvát István által 1283-ról közzé tettnek alakja kerekded, körirása : „† S. MINVS. CAPITVLI. ECLIE. NITRIEN.“ belül sz. Emeram püspök' képe, mellette balról „S“ jobbról „EMERAMVS.“ olvastatik³⁾. E' kisebb

¹⁾ Fejér, Cod. Diplom. Tom. VIII. vol. 2. pag. 93.

²⁾ Tud. Gyűjt. 1833. XI. k. 46. lap. és réztáb.

³⁾ Ugyanott. X. k. 81. lap. és réztáb.

jelenleg használt előadatik a „Cerographia Hungariae“ című könyvben is ¹⁾.

1229. Szelepcsényi-osztályról kelt levelében:— Nitriensis Ecclesiae Capitulum — „In cuius rei testimonium — litteras nostras sigilli nostri inpressione roboratas — concessimus.“

1294. Diweke falunak a' zobori apát által lett eladásáról Lodomér érsek' levelét átírván: „Litteras eiusdem D. Archiepiscopi super venditione praedicta — praesentibus litteris nostris privilegialibus — duximus transcribendas.“

1337. Zodo és Musla faluk' fölcseréléséről bizonyít: „In cuius permutationis testimonium et perpetuam firmitatem, ne per partem alteram processu temporis praedicta ordinatio possit revocari, ad petitionem partium praesens nostrum privilegium cum sigillo nostro pendente, per medium Alphabeti intercisum, duximus eisdem concendendum.“

1399. Sárfői és belhozthi határokról a' zobori apát' részére kiadott bizonyítványában: „In cuius rei testimonium praesentes litteras nostras privilegiales pendentis et authenticici sigilli munimine roboratas — duximus concedendas.“

40. §.

20. Pécsi káptalan.

Legrégiebbek közül egynek tartatik a' pécsi, valaha negyven kanonokból szerkesztett székes káptalan, alapítójának sz. Istvánt ismerve. Hiteles helybeliségét már a' XII. század' végéről találtató levelei bizonyítják, folyvást a' török dúlásig; díszlik e' hatalommal most is visszaállítása óta. — Pecsétét 1244-ről láthatni Praynál, hosszúdad, két végén csúcsba menő alakzattal; körirata: „† S CAPITVLI QVINQVE ECCLESIENSIS.“ belül sz. Péter állva, 's kezében kulcsot tartva ábrázoltatik ²⁾. Egy másik 1278-ról szemlélhető ugyanott, és Pergernél ³⁾, ez hasonlókép hosszú csúcsos;

¹⁾ Pag. 107. Tab. II. n. 5.

²⁾ Synagoga histor. de Sigillis. Budae. 1805. 4. Tab. IV. fig. 3. n. I.

³⁾ Tab. ead. n. II. — Bevezetés a' Diplom. VI. Táb. 5. sz.

körötte : „S. CAPITVLI ECCLES. QUINQUE ECCLESIEN.“ belül sz. Péter széken ülve S. P. betűkkel. — 1529-ről ismét Praynál találtatik egy, szinte hosszas gömbölyeg alakban : „† S. CAPITVLI ECCLESIE QVINQVE ECCLESIENSIS.“ körülírással, bent csak egy kéz látszik pár kulcsot tartva ¹⁾. Használt ezeken kívül még egy negyediket is kerekded alakban ez utóbbinál régebben, a' mi két oszlop közt ülve ábrázolja sz. Pétert, fölötte a' sz. Lélek galambja, két részről : „S. P. P. A.“ azaz „S. Petrus Princeps Apostolorum.“ körirat : „SIGIL. CAPITULI. ECCLESIAE QUINQUE-EC. REG. HUNG.“ ezt mint divatozót adja és leírja a' pecsétismertető ²⁾. Öt rendbeli különböző pecsétet szemlélhetni a' 42, 43, 44, 45. és 46-dik szám alatt. — Tartott Pécs kebelében még két társas káptalant is, ezen kívül némí homályos emlékekben fönmaradtakat.

1239. Ábrám bíró és File mester zágrábi prépost közti eszeréről bizonyítván : „Farcasius Praepositus Quinqueecclesiensis, totumq. eiusdem loci Capitulum. — Et ne superhoc dubitetur, nos ad petitionem dicti Abrae dicto praeposito, presens concessimus sigillo nostro munitum.“

1259. IV. Béla kir. parancsára özvegy Oporné' részére kiadott negyed és jegyruha iránt kelt levelében : „Jurko, „Praepositus etc. — Vnde his omnibus complectis, cum sepe, „dicti fratres litteras nostras priuilegiales habere vellent ipso „superfacto — — litteras regales nobis hanc formam continentes exhibuerunt. B. Dei gr. — vnde fidelitati vestre mandamus, quatenus, si iidem expediti sunt, a predicto debito, „sicut dicunt, eis litteras vestras priuilegiales superhoc concedatis. — Eidem Domne et Jule litteras nostras ipso regio „mandato recepto direxissemus, vt ad nos accederent, daturi „sepe dictis fratribus nostrum priuilegium super facto premisso, et litteras, quas in processu predictae cause impetrarunt, „seu priuilegium prius confectum, illa super terra tradiderunt ad cassandum.“

1291. III. András kir. e' káptalannak parancsolja Bika

¹⁾ Op. cit. Tab. ead. n. III.

²⁾ Cerograph. Hung. pag 110. 111. Tab. II. n. VI.

falu iránt kiadott levele' jeles alakba öntetését : „Mandamus — „quatenus — super terra Bika — secundum continentiam lit- „terarum vestrarum — tenorem earumdem — ipsi vestro pri- „uilegio inseri facientes, cuius aliud par in Camara Ecclesie „reponi et diligenter reservari faciatis.“

1335. Kesdi birtokrész' örök eladásáról kelt levelében : „Praesentes litteras nostras privilegiales — — sigilli nostri „maioris munimine roboratas.“

41. §.

21. Posegai káptalan.

E' sz. Péterről címzett préposttól függő társas káptalan Schlavoniában Posegán, olly nevű vármegyében, a' mi régebben Magyarországhoz tartozott, már 1223-ban fönvala. A' XIII, XIV, XV. század alatt és a' XVI. első felében kiadott levelei kétségen kívül helyezik hitelességét. 1536-dik körül történt enyésztere, midőn a' török által földúlva, kanonokai Pécsre futának, jószágai később időben a' szerémi püspök' részére jutván, — csak a' „Praepositura de Posega“ czímet emlékeztet vissza. Különböző két pecsége a' 47. és 48-dik sz. alatt.

1255. Deminch és Radova-föld' eladásáról bizonyít : „I. „Prepositus ecclesie sancti Petri de Posega, et capitulum „eiusdem loci.“ — „In cuius rei firmitatem — presentes dedi- „mus litteras sigilli nostri munimine roboratas.“

1263. Chechi Mark földének eladásáról kelt levelében : „Capitulum Ecclesie beati Petri de Posega.“ — „In cuius rei „memoriam, et certitudinem plenior litteras praesentes no- „stri sigilli munimine — contulimus roboratas.“

1325. Sándor országbirája Turgusa-föld iránti ítélőlevelében mondja . „Preterea tria paria priuilegiorum honorabilis „Capituli de Posega — demonstravit.“ — Ismét : „Mediante „priuilegio praedicti Capituli de Posega vendidisset perpetuo „possidendam.“

1400. és 1500. évek körül a' zágrábi püspök, a' Cserneki Desőfiék 's mások' dolgaiban jeles alaku leveleket adott.

42. §.

22. Posonyi káptalan.

A' sz. Mártonról, előbb üdvezítőnkől czímzett prépost alatt levő posonyi társas káptalan is a' legrégebbek közé tartozik. Kálmán kir. 1100-dik Decret. I. k. 22. czikk szerint a' tüzes vas és forró víz általi ítélet-hozásnak gyakorlása meghagyatott az ottani nagy prépostság mellett. Szakadatlanul ada ki hiteles pecsége alatt leveleket a' XIII. századtól fogva. Pecsétét leírja a' „Cerographia Hungariae“ kiadója közlésével együtt, melly is kerekded, bent üdvezítőnk' két tornyu templom között álló és áldást adó képét viseli; körirata : „S. ECCLESIAE : SALVATORIS : POSO“ ¹⁾. Egy 1302-iki leveléről függőn így olvastatik a' körülírás : „† SIGILLUM ECCLESIE SALVATORIS POSO.“ Régi, folytonoson használt pecsége a' 49-dik sz. alatt.

1283. Arus-föld' eladásáról kelt levelében : „Nos Capitulum Ecclesiae Posoniensis.“ — „Vt autem praedicta terrae donatio robur perpetuae firmitatis obtineat — — praesentes contulimus sigilli nostri munimine roboratas.“

1303. Remekeri posonyi udvarbirónak (alispán) Leuchefeld iránt költ nyílt levelét privilegialisba átírván : „Exhibuit nobis Literas Remekhery curialis comitis Poson. — ut nostris litteris privilegialibus dignaremur confirmare.“

1330. Némelly 1329-ki levelét átírván, mondja : „Exhibuit nobis priores Litteras nostras patentes, petens a nobis humillime, ut secundum tenorem earundem litteras nostras privilegiales sibi dare dignaremur.“

1358. Garabonuk falu' örök eladásáról kelt levelében : „In cuius venditionis memoriam, perpetuamque firmitatem, praesentes Litteras nostras priuilegiales per modum alphabeti intercisas, pendentis sigilli nostri authentici munimine eisdem duximus concedendas.“

1381. Zantho sopronvármegyei falunak a' pörös felek közötti egyenlő fölosztásáról szóló levelében : „In cuius rei me-

¹⁾ Pag. 121. Tab. II. n. XI.

„moriā, firmitatemque perpetuam praesentes concessimus
 „litteras nostras priuilegiales pendentis et authentici sigilli
 „nostri munimine roboratas.“

43. §.

23. Szatmári káptalan.

Az újabb időnek köszöni lételet e' káptalan; ugyanis: 1804-dik évben a' széles kiterjedésű egri püspökség három részre, jelesen egri érsekségre, kassai és szatmári püspökségekre osztatván, akkor keletkezett ez is; de hitelesség és pecsét nélkül vala mind az 1832²/₆. 23 t. cikk' hozataláig; minek következtében föllépe a' hiteles helyek' sorába; így hangozván a' mondott törvény' szavai: „A' szatmári káptalan, „nak a' hitelesség, kiváltság olly módon tulajdoníttatik: hogy „ez jövődre kiadásokat tulajdon neve's pecsétje alatt tehesen, 's minden hiteles helyt illető foglalatosságokban eljár, „hasson, egyszersmind pedig minden a' hitelesség' kiváltságá, „val öszvekött kötelességeket, az 1741-ki 25-dik törvény, „cikkely' értelmében teljesíteni tartozzék.“ E' törvény' erejével nyert magyar köriratu pecsété az 50-dik sz. alatt állíttatik elő.

44. §.

24. Szegniai káptalan.

Segⁿia vagy Zengh, egykor magyar tengerparti, most horvátországi Ottocsán határőrző kerülethez tartozó, a' szegniai, modrusi és korbaviai VIII. Orbán pápa alatt egyesült püspökség' székevel fénylő város. Az itt kebelezett székes káptalannak az 1647: 57.t.cikk' erejénél fogva más káptalanok' módjára az ő vidékén hitelességi gyakorlásjoga adatott, megerősítettvén ebbeli hatalmában az 1741: 56.t.cikk által. — Időnkben, változók levén azon részeknek a' franczia háború miatt esetei, a' káptalan foglalatosságbeli joga is azokhoz képest hanyatlott, majd ismét új életet nyert. Pecsété az 51-dik szám alatt.

45. §.

25. Szepesi káptalan.

Szepesváratt, azon nevü vármegyében létező sz. Mártonról nevezett káptalan eredetének kora még elhatározva nincs. Már 1209-ben fennállása kéttelen; 1282-ben Lukács nevü prépostja újabban hat káptalanbelivel szaporítá arról költ levele szerint; 1300-ban már tizenhat tagot számíta. Azelőtt társas, M. Therezia kir. ideje óta székes káptalan, ámbar III. András kir. alatt 1294. és 1300-ban Jakab nevü püspök' kormányától függött. Töméntelen viszontagságoktól hányatását bizonyítja IV. Béla kir. 1249-diki levele, szerinte a' mongoloktól kipusztíttatván levéltára is. Pecsétjét kún László kir. alatt a' kúnok és tatárok rablották el, több saját, különösen 1285-ki levele illy tartalma' nyomán: „Cum in spoliati-
„one Ecclesiae nostrae per regem Ladislaum et suos Neugaros,
„inter damna quam plurima, vna cum rebus aliis, antiquum si-
„gillum nostrum fuisset perditum et ablatum, nos iniquorum
„fallacias aequitatis tramite rescindere cupientes, omnigenarum
„conditionum litteras sub antiquo sigillo nostro emanatas, seu
„confectas, quae noui sigilli nostri testimonio renouatae non
„fuerint, publica protestatione praemissa, vitandas, cassandas
„ac refricandas decernimus ad cautelam“ ¹⁾. — 1443-ban a' csehek dúlták levéltárát, mi végett ideiglen az egri káptalanba vitették által. Kiadásaira a' XIII. századból már szélteben találni. Az 1557 : 20. t. czikk a' felső vidékeken a' leleszi konvent helyetti végrehajtásokra nézve fölhatalmazza; 1608 : 12. k. u. 1. czikk pedig a' jászói kerületre is kiterjeszti ideigleni hatalmát; az 1609 : 49. által végre minden levélkiadásai és munkálódásai törvényes erejökben továbbá is meghagyatván. Régi, most is divatozó pecsétjét adja és leírja a' névtelen Cero-graphus, mellynek alakja kerekded goth betűjü illy körirattal : „S. CAPITVLI ECCLESIAE BEATI MARTINI DE SCEPUS.“ belül védszentje lóháton ülve, kardjával köntöséből egy darabot levágván a' szükölködő ruhátlannak nyújtani

¹⁾ Fejér, Cod. Diplom. Tom. V. vol 3. pag. 306.

ábrázolja; előtte egy csillag ¹⁾). Kirablott legrégiebb pecsétalakja még közre nem bocsáttatott. Amaz látható az 52-dik szám alatt.

1245, 1257, 1270. némelly különböző leveleiben csak a' prépost a' káptalan nélkül, de a' szepesi apáttal együtt fordul elő.

1271. Bizonyos egyességről szóló levelében : „Nos Capitulum Ecclesiae S. Martini de Scyys — litteras nostras concessimus sigilli nostri appensione roboratas.“

1274. Bogomirt Hibe nevű falu' birtokába iktatván, mondja : „In cuius rei memoriam, perpetuamque firmitatem praesentes litteras priuilegiales pendentis et authentici sigilli nostri munimine roboratas duximus concendendas.“

1315. Kokos (Gallus) mr. által József részére bizonyos falunak örökösen lett adását bizonyítván : „Vt in priuilegio nostro priori plenius est expressum.“

1369. Némelly adománylevél' általírásában mondja : „Praesentes concessimus litteras priuilegiales pendentis sigilli nostri munimine roboratas, copiam ipsarum per medium alphabeti partiendo, vnam in conservatoris nostrae ecclesiae reponendo.“

1399. Macholai Miklós' leányának jegyruhai járandóság' kielégítéséről bizonyít : „In cuius rei memoriam, firmitatemque perpetuam, praesentes nostras concessimus litteras priuilegiales pendentis sigilli nostri munimine roboratas.“

46. §.

26. Szerémi káptalan.

A' mi e' káptalanról mondandó lenne, már fönnebb a' bozniai vagy diákovári, úgy szinte a' kő káptalannál előadatott. A' régi sz. Ernyőről címzett káptalan' pecsége látható az 53-dik szám alatt.

¹⁾ Cerographia Hungariae. Pag. 122. Tab. II. n. XIII.

47. §.

27. Szombathelyi káptalan

Hajdan Vasváron hitelességgel díszlett társas káptalan az 1578 : 20. t. czikk' rendelkezésből tétetett Szombathelyre szinte Vas vármegyébe által; melly rendelet' következő fogamatját bizonyítják a' már 1586-dik évben Szombathelyen kiadott levelei. — 1777-ben püspökség állíttatván fel ez utóbbi városban, az ott létező káptalan is székesé tétetett, és azóta az oklevelekben : „Capitulum Cathedralis Ecclesiae Sabariensis de Castro ferreo.“ czímet visel. — Régi vasvári pecsétét használja hitelessége' körében, miről alantabb a' vasvári káptalan' említése' alkalmával bőven lesz szó. Az 59. és 60-ik szám alatt látható két pecsége is a' vasvári névre vonatkozik.

48. §.

28. Titeli káptalan.

Az augustiniani szerzetes kanonokok' káptalanja Titelen Tiszánknak Dunába ömlésénél, most a' csajkási kerülethez tartozó helységben, a' kalocsai megye' vidékén hajdant híres és roppant jövedelmű sz. bölcseségről (S. Sapientia) címzett préposttól függött. E' hely, mint Zalán bolgár vezéré Árpád alatt, Béla kir. névtelen jegyzőjénél „Tetel“ és „Titul“ néven többször előfordul. Eredetét némellyek 1056., mások 1156-ik évre teszik; az előbbi mégis hihetőbb, minthogy II. Béla kir. 1138-ki levelében Lőrincz nevű káplányát tituli kanonoknak nevezi, II. Geyza és Martyrius esztergami érsek 1156-ki levelekben pedig „Petrus Titulensis Praepositus“ fordul elő. III. István kir. 1163-diki levelében áll : „Datum per manus Stephani Cancellarii, et Dominae Reginae Capellani in parochia „Tituli.“ — II. András' 1233-ki levelében olvassuk a' püspökök után : „Michael Praepositus Tytulensis.“ — IV. Béla' 1238-ik levelében végre : „Fidelis Capellanus noster Johannes, Presbiter Canonicus Tituliensis.“ — IV. Kelemen pápának azon 1268-diki bullája, melly szerint pécsi megyebeli tituli vagy teteli sz. Imre prépostság' alapítását az Augustini-

anus szerzetesek' részére megerősíti, úgy szinte Lodomér esztergami érsek ezen (tutuli) prépostságot megerősítve, minden püspöki hatalom alól kivevő 1294-ki levele szinte a' szóban forgó Titelre tartozik. — 1301-ben IV. Venczel cseh kir., Venczel magyar kir. atyja a' tytuli templom' Várkún nevű Tisza melletti faluját Kakas mesternek ajándékozá. — 1322-ben, László tituli prépost és fehérvári püspök I. Károly kir. alcancellárja volt. — 1344-ben VI. Kelemen pápa ezen prépostságot (*Praeposituram Ecclesiae Sanctae Sapientiae de Titulio, Colocensis Dioecesis*) Guilelm kárdinálra ruházta. — 1398-ban István tituli prépost vala Zsigmond kir. titkos cancellárja. — Mind ezen adatok és az 1498: 20. t. cikk, melly szerint 50 lovas katonát tartott, tömérdek gazdagságára mutatnak. Nem hitelt haladó tehát, a' mit Oláh Miklós felőle 1536-ban ira : „Ad ostia fere Tibisci in Danubium se exonerantis (úgy mond) est Titulium Praepositura, olim redivitibus „quator millium ducatorum dives“ ¹⁾. -- Péter kalocsai érsek' Bakács Tamás egri püspök és tituli préposthoz 1495-ben küldött levele szerint, mellyben írja : „Capitulares de Titulio, „requisiti saepius pro reformatione certorum spoliolum iobagioni nostro illatorum“ — még állott a' káptalan. Hiteles helyvöltát, ámbár világot nem láthatott, vagy az idő' viszonytagsága miatt elenyészett saját levélkiadásai' hiányában bizonyítani alig lehet ²⁾, mindazáltal kétségen kívül teszi azt I. Lajos kir. azon 1366-dik parancsa, miben a' tituli, bozniai és kőí káptalanoknak meghagyja, hogy a' kalocsai érsek és káptalan' kívánságára mindenkor tegyenek hiteles bizonyágbeli foglalatoságot; szinte az alantabb érdeklendő 1428-ki oklevél. Valamint hitelessége, úgy a' káptalan is örök enyészetbe dőlt a' mohácsi veszedelem által, mostanság csak czímzete' emlékében élő. Pecsétét lásd az 54-dik sz. alatt.

¹⁾ Hungaria. Cap. 11. §. 4. ed. Bel Math. in Adparatu ad Historiam Hung. Dec. I. Mon. I. pag. 22.

²⁾ Levéltáráról hallám : hogy az egy bizonyos nemzetség' birtokába jutván, időnkben bánágbeli némi jószágért a' k. fiscusnak cserekép általadatott. A' nagykállói Kállay-család' levéltárában láttam a' Heymfy-család' részére kiadott néhány leveleit, mik közt egy, kerek alaku kisebb rányomott pecsétét viselé.

1428. Az orodi káptalan' részére véghez vitt tanuvalásról Molnár pusztá iránt Zsigmond kir. tudósítja.

1487. Szentiványi Pál' bácsvármegyei azon nevű faluba lett igtatásáról bizonyítványt ad,

49. §.

29. Váci káptalan.

Sötét homályba dönté az idő' mostohasága e' székes káptalan' eredetét. Gyanítani szabad ugyan, hogy a' püspökséggel, mellyet sz. István által alapítottanak hisznek a' tudósok, egy idejű. Az 1241-ki mongol csapáskor elszélesztetvén, IV. Béla hozá új életre. — Már a' XIII. század' első feléről találtnak hiteles pecsége alatt kiadott jeles alaku levelei; gyakorlá is ebbeli hatalmát Hont, Pest, K. Szolnok, Csongrád és Nógrád vármegyékben. 1541-ben földúlatván, mind 1700-ig állandó hely és hitelesség' gyakorlása nélkül szükölködött, midőn I. Leopold kir. által újra rendeztetve, a' török iga alatt elveszett pecsége helyett tőle újat vőn. — 1709-ben a' ráczok' vad pusztítása miatt megint elszélede és csak 1711-ben tért állandó helyére vissza, maiglan hiteles leveleit készítő. — Pecsétét 1457-ről előállítá Péterfy, kerek alakban, illy körírással : „† SIG. CAPIT — — IAE VACIE.“ Bent a' dajkáló szűz anya' képe baljában kis Jézust tartva koronázott fővel ¹⁾. Jelenkori pecsétén hasonlókép szűz Mária nimbusos fővel, jobbában kis fiát, baljában kir. pálczát tartván; lábainál holdnegyed; körirata imez : „SIGILLUM CAPITULI WACZIENSIS.“ Ez iratik le 's közöltetik a' „Cerographia Hungariae“ című könyvben ²⁾. A' Péterfy által kiadott pecsét példány hiányos lévén az 1457-ik évből, azt az általunk 55-dik szám alatt közölt minden részben kipótolja. Két rendbeli pecsége az 54. és 55-dik szám alatt. — Nagy számú levelei közöl említendők :

1245. Guge és Egyed közt történt Sarow, Bálván és Ság iránti osztályrésről bizonyítván : „Nos Capitulum Eccle-

¹⁾ Sacra Concilia Hung. P. I. pag. 82.

²⁾ Pag. 112. Tab. II. n. VII.

„siae Vaciensis“ — „In cuius rei testimonium, et ut ipsa divisio inter ipsos robur perpetuae stabilitatis obtineat, praesentes eidem concedimus sigillo nostro communitas.“

1303. és 1307. Némelly nyiltleveleinek privilegiumba szerkesztetését ígérő sorait alább.

1388. Az esztergami érseknek Újfalu, Bojoth és Süttő helységekbe igtatásáról költ levelét így végzi : „In cuius rei memoriam, perpetuamque, firmitatem praesentes litteras, nostras priuilegiales, pendentis et autentici sigilli nostri, munimine roboratas, alphabetoque intercisas — duximus, concedendas.“

50. §.

30. Váradi (Nagy) káptalan.

A' nagyváradi Boldog Asszonyról nevezett székes káptalan 1016. körül a' bihari püspökséggel együtt sz. Istvántól veszi eredetét; minthogy sz. László kir. díszes templommal ékesíté 1078-ban, hol eltemettetése lön, néha róla is viselt nevet. Különben, egy másik társas káptalan is létezett még a' XIV. században, mellynek prépostja a' kis Boldog Asszonyról („Beatae M. V. minoris Ecclesiae de Castro Varadiensi“) czímmel fordul elő, 's ez vala tulajdonképen a' sz. László által alapított. Amannak régi hiteles helyvoltát csalhatatlanná teszi az úgy nevezett váradi, vagyis tüzes vassal tett ítéletekről szóló jegyzőkönyv „Regestrum Varadiense“ — 's abban 1214. és következő évekről találtató számos bizonyítvány : ámbár némellyek emennél készültnek tartják; azonban ha úgy volt volna is, mivel e' két káptalan később egygyé olvada, a' hitelességi gyakorlás az előbbinek vált sajátjává. Tatárjárás-kori elpusztulása után ismét helyre állott; mire nézve a' XIII. század' második feléről már számtalan jeles alaku leveleire találni. A' XIV. században messzi kiterjed a' Tiszán túli vármegyékben hatalma, sőt Erdélyben Kolos vármegyében is munkálódék. — 1400. körül sekrestyéje elégvén, régi privilegiumai is hamuvá lettek, Zsigmond kir. 1406-ki adománylevele szerint; de hogy nyilvános köz levéltára is elégett légyen,

nem bizonyos. Zápolya János királysága alatt újabb viszonytagok érék, ugyanazért az 1548 : 64. t. cikk megcsontult régi foglalatossági körébe visszahelyezé; az 1550 : 63. t. cikk vidékében már az egri káptalannak is hatóságot enged. 1566-ban a' káptalan eloszolván, Szebenben hozott ugyanazon évi erdélyi országos rendelet' egyik cikkelye szerint két papra és két világra hagyaték levéltárának gondviselése : priuilegiumok' kiadása azonban II. János kir. cancelláriájára vala bízva. Annyi viszályok után végre, a' múlt század' végével újra élesztetett hitelessége I. Leopold kir. 1693-diki privilegiuma által a' püspökségnek és káptalannak jószágai is visszaadatván. Megjegyezni szükséges : hogy régi levelei több idegen kezekre és az erdélyi káptalanba jutottak, annál fogva 1696-nál régiebb oklevelet nem mutathat. — Pecsétjét 1338-ról (?) kiadta Pray ¹⁾, alakja ennek kerek, illy körirással : „† S. MAI. CAPLI WARADIEN. ECCE. AD. PRIVILEGIA.“ belül sz. László kir. képe, jobbában bárd, baljában keresztes földgolyó. Vgyanez látható Pergernél ²⁾; hasonlót 1343-dik Kereszturinál ³⁾. Különben régi pecsété' minőségét's azzali élését bőven leírja a' kis Boldogasszony társas káptalannak 1374-ben kelt következő rendszabálya : „Habebamus „olim vnicum sigillum, formae oblongae, continens in sculptura „imaginem beatae Mariae Virginis, sedentis et coronam habentis in capite, et imaginem filii sui in dextro brachio bajulantis, in manu sinistra tenentis similitudinem lilii, et circumfexentialiter istas litteras : „†. S. Capituli Varadiensis Ecclesiae.“ Sed isto vetustate consumpto, data et authenticata „fuerunt inter festum Sancti Valentini, et diei medii quadragesimae anno Domini MCCCXLI. primo alia duo sigilla, quarum vnum est rotundum, ad priuilegia, aliud vero oblongum „ad causas. Rotundum autem habet in medio imaginem Sancti „Regis Ladislai, dimidiam quasi ad vmbilicum habentem, „coronam in capite, et in dextra bipennem, in sinistra vero

1) Syntagma de Sigillis. Tab. V. n. 3.

2) Bévezetés a' Diplomatikába. V. Táb. 4. szám.

3) Descriptio Episcopatus et Capituli M. Varad. Várad, 18

„pomum cum cruce de super erecta, in subscriptione vero istas litteras: † S. majus Capituli Varadiensis Ecclesiae ad Priuilegia. Oblongum autem habet figuram beatae Mariae Virginis, sedentis in throno, et tenentis puerum erectum, siue stantem, super genu sinistro, et habentem figuram pomi in manu dextra, continentem in subscriptione has figuras: † S. minus Capituli Varadiensis Ecclesiae ad causas“ ¹⁾. Ez utóbbinak alakja közöltetik és iratik le a ’pecséttudomány’ könyvében, illy szavakkal körötte: „Sigillum capituli varadiensis.“ ²⁾. Két korbeli pecsétét adja az 57. és 58-dik szám.

1250. Némi zártlevelében privilegium’ kiadását igéri, miről alantabb.

1313. A’ kolosmonostori apátság’ részére kiadott nyiltlevelé’ általírásában: „Petens nos — vt — in formam nostri priuilegii redigi facere dignaremur.“

1342. Zeben falunak az apácák’ részére lett ajándékozását bizonyítván: „Praesentes concessimus litteras priuilegiales.“

1390. Bereczk szerémi prépost és kőí kanonoktól az egri káptalan’ részére adott Halastó iránt költ levelében: „In cuius rei memoriam firmitatemque perpetuam praesentes concessimus litteras nostras priuilegiales appositione sigilli nostri authenticici munimine roboratas.“

1528. Némelly jószágba iktatásról szóló levele’ végén: „In cuius etc. praesentes litteras nostras priuilegiales, alphabetoque interceisas pendentis sigilli nostri appensione munimine roboratas duximus concedendas.“

51. §.

31. Vasvári káptalan.

Ennek az egykor igen híres Vasváron hasonló nevű vármegyében első alapítását sz. Istvánnak tulajdonítja az ős ha-

¹⁾ C. Battyán Ig. Leges Eccles. Hung. Tom. III. pag. 228. Conf. Fejér, Cod. Diplomat. Hung. Tom. IX. vol. 4. Budae, 1834. 8. pag. 601. seq.

²⁾ Cerographia Hungariae. pag. 116. Tab. II. n. VIII.

gyományon nyugvó vélemény. Prépostjának emlékezete már 1158-ban előfordul. III. Béla és II. András kir. által szép jószágokkal gazdagíttatott. Hiteles helybeliségét a' XIII. század' elején kelt kiadásai szélteben hirdetik; virágzott is minden időben, nem lévén pusztító viszontagságok' áldozata, sőt más hiteles helyek' hivatalos segedelmére, hézagai' pótlására szolgált; levéltára mégis 1311-dik körül, midőn a' várost Robert Károly ausziai frigyese elfoglalá, Trencsényi Máté' hada által temploma felgyújtatván, nagy részben elhamvada. Az 1575 : 17. t. cikk rendelé : miként az elpusztult szalavári és kapornaki konventek helyett Somogy, Szala és Veszprém vármegyékben tenne hiteles foglalatosságokat. Továbbá az 1588 : 46. t. cikk régi pecsétének megsemmisítése és újnak készítése mellett a' szalavári és kapornaki levéltárakból hiteles levelek' általai kiadását parancsolja, megújítatván az 1609 : 52. t. cikkelyben is az említett két konvent' nála levő jegyzőkönyveiből teendő kiadások iránt hozott intézkedés, miután prépostjának a' kérdéses két apátság' jószágai oda adatni rendeltettek volna 1596 : 39. — Sorsában némi változást tőn még az 1578 : 20. t. cikk, melly szerint régi helyéről Szombathelyre szinte Vas vármegyébe átalviteték, hol maiglan, mint székes káptalan virágzik, de vasvári régi pecsétjét használva, már főntebb említetteként. Ezen káptalanba vitetett ideiglen a' csornai konvent' levéltára is 1647 : 121. t. cikk. — Pecsétjét 1291-ről lásd Péterfinél és Pergernél ¹⁾. Alakja kerek, körirata : „†S. CAPITVLI ECCLESIE CASTRI FERREI.“ belül sz. Mihály a. angyal, jobbra „Michael.“ balra : „Archange“ szavak. — 1325. és 1328. közt pecsétének megújítása kitetszik ez utóbbi évről költ, 1305-ki és 1325-ki leveleit általíró két leveléből, mellyekben így szól : „Exhibuit „nobis litteras nostras priuilegiales — sub antiquo sigillo nostro confectas, petens nos cum instantia, vt eadem litteras „de verbo ad verbum transscribi faceremus, et iuxta regium „praeceptum moderno nouo nostro sigillo dignaremur confirmare“ ²⁾. A' főntebb érdeklött 1588 : 46. t. cikk' követke-

¹⁾ Sacra Concil. P. I. pag. 212. — Bézézetés a' Dipl. VI. Táb. 11. sz.

²⁾ Fejér, Cod. Diplom. Tom. VIII. vol. 3. pag. 311, 321. — Tudománytár. 1837. 1. k. 158. lap.

zésében készült újabb, kerekded pecsétén belül szinte Mihály arkangyal, jobb kezében kardot, balban mérleget tartva, 's pokolsárkányán állva szemléltetik, illy körirással : „SIGILLUM CAPITULI CASTRIFERREI RENOVATUM* „ szinte belül : „An. 1.5.8 8.“ kiadá a' „Cerographia Hung.“ írója ¹⁾, ezzel él a' szombathelyi káptalan. Két rendbeli pecsége látható az 59. és 60-dik szám alatt.

1229. A' Ják-nembeliek' egyességéről adott levelet.

1239. Hahold által Lászlónak ajándékozott pusztá iránt bizonyító, mondja : „Nos Capitulum Ecclesiae Sancti Michaelis de Castroferro. — Vt igitur haec donatio processu temporis in irritum revocari non possit, praesens scriptum confirmavimus, sigilli nostri foedere communitum.“

1277. Kér-föld' örök eladásáról szóló levelét Máté nádor 1279-ben így említi : „Super cuius emptionis praedictae terrae privilegium ipsius Capituli (Castriferrei) Comes Dyoni-sius exhibuit in haec verba.“

1316. Csáki Jánosnak Pagha nevű falu' elajándékozásáról levél : „Praesentes concessimus litteras privilegiales, sigilli nostri munimine roboratas et medio alphabeto inter-cisas.“

1354. Kőszeg városának egy darab földbe igttatásáról levelében : „Praesentes concessimus litteras privilegiales.“

1381. Erzsébet kir. parancsát nyíltan átírja : „Nos praemissas litteras — rescribi, et praesentibus litteris nostris inseri, sigilloque nostro more litterarum patentium a tergo firmavimus consignari.“

52. §.

32. Veszprémi káptalan.

A' sz. Istvántól alapított veszprémi püspökséggel az ottani székes káptalannak egykoru voltáról oklevelek beszélnek. Hiteles helybeliségét már a' XIII. század' elején tapasztaljuk levélmaradványaiból. Ebbeli húzamos foglalatosságában a' XVI. századi esetek háborították csak meg, ugyanazért az 1557 :

¹⁾ Pag. 122. Tab. II. n. X.

22. t. czikk által régi körében, a' mennyire lehetséges, munkálkodásra serkentetvén, pecsétének átalváltoztatva leendő adása meghagyatik, elrendeltetvén addiglan a' kapornaki és szalavári konvent' közeldi vidékén munkálkodása. Minthogy hiteles levelek' kiadásától és törvényes végrehajtásoktól régibb idő óta megszűnt, sőt újabb pecséthez sem juthatott, az 1635: 85. t. czikk' értelme szerint azonban hajdani állapotjára 's jószágaiba visszahelyeztetve lévén, elrendeltetett, miként új pecsétének nyerése által adjon ki hiteles leveleket, és kerületében gyakorolja hatalmát. Illy intézkedéseknél fogva divatozik hiteles pecsétje a' múlt és jelen században; nem keveset hozván a' levéltár' gazdagítására az 1727 : 27. t. czikk, midőn a' szepesi káptalanba jutott oklevelei 's írásai visszaadatni végeztettek. — Régi pecsétje' újításának nyoma van némi 1275-diki levelében, hol mondja : „In testimonium perpetuae veritatis et firmitatis, noui nostri sigilli munimine fecimus robore, rari“ ¹⁾. Egy 1324-ről valót láthatni Praynál és Pergernél, melly kerekded 's illy körirásu : „SIGILLUM CAPITVLI VESPRIMIENSIS,“ bent sz. Mihály arkangyal' képe sárkányon állva ²⁾. — 1410-ről Péterfinél majd hasonló, de mégis más adatik elő e' körirási töredékkal : „† SIGILL — C — — — BESPRESHNSIS“ ³⁾. Kisebb pecsétét némelly 1264-diki levélről kiadta 's leirta a' „Cerographia Hungariae“ szerzője ⁴⁾ és Pray ⁵⁾, min szinte sz. Mihály arkangyal 's e' körirás : „SIGILLUM CITATIONIS.“ — Később, 's hihetőkép az 1635 : 85. t. czikk' következtében készült az, melly szent Mihály arkangyal' sárkányon álló képét s illy körirást visel : „SIGILLUM CAPITULI WESPRIMIENSIS.“ láthatni a' Cerographiában ⁶⁾. Újabbat használ 1760 óta, amattól díszesb metszettel 's e' körirattal különbözött : „SIGILLUM.

¹⁾ Fejér, Cod. Diplomat. Tom. V. vol. 2. Pag. 353.

²⁾ De Sigillis, Tab. IV. fig. 6. — Bevezetés a' Diplomatikába. IV. Tab. 6. szám.

³⁾ Sacra Concilia. Hung. P. I. Pag. 234.

⁴⁾ Cerographia. Pag. 149.

⁵⁾ Op. cit. de Sigil. Tab. I. fig. 1.

⁶⁾ Pag. 114. Tab. II. n. IX.

CAPITVLI. VESPRIMIENSIS.“ Három rendbeli pecsége látható a' 61, 62. és 63-dik szám alatt.

1231. A' tihanyi monóstor' jószágának határjárásáról: „Capitulum Wesprimiensis Ecclesiae“ — „Vt igitur praesens „scriptum robur obtineat perpetuae firmitatis, praesentes concessimus litteras nostras pendentis et autentici sigilli nostri munimine roboratas.“

1270. Ugyan a' tihanyi apát' levelét, melyben a' szállósi népek némi szolgálatoktól fölszabadítottak, átírja: „Priuilegiales litteras dictorum Abbatis et Conuentus nobis exhibendo, „petierunt, vt easdem in publicam formam nostri priuilegii „transcribi et redigi faceremus. — Nos igitur — memoratas „litteras — transcribi et ad formam nostri priuilegii inseri facientes, eosdem etiam nostri sigilli munimine reddidimus „communitas.“

1335. Nempti Heym-fiak' részére 1332-ben kiadott nyíltlevelét átírtában: „Nos igitur — praedictas litteras nostras „patentes, — in formam presentis priuilegij nostri ducimus, „appositione autentici sigilli nostri pendentis, redigi facientes.“

53. §.

33. Zágrábi káptalan.

Hogy a' zágrábi székes káptalan egy a' legrégebbek közül hitelességére nézve, bizonyítja 1189-ről fenmaradt pecsétje. Alapítását sz. László királytól nyeré 1085-ik év körül püspökségével együtt. A' XIII. századból már számos kiadásai találhatók, hitelességi munkálódását pedig időnkben is folytatja. Mondott 1189-ki pecsétjét láthatni Praynál és Perger-nél, mely két csúcsba menő monyorukerek alakkal, körirata: „S. CAPITVLI SAGRABIENSIS.“ belül hosszú széken ülő, jobbjaiban liliomos pálczát, baljában keresztes földgolyót tartó sz. István kir. képét ábrázolja koronázottan ¹⁾. — 1297-ről egy másik ismét hosszudad alakúnak töredékét adja Péterfi; rajta sz. fiát tartó szűz anya előtt sz. István térdelve, 's koro-

¹⁾ De Sigillis. Tab. IV. fig. 2. — Diplomatica. VI. Táb. 12. szám.

nát följajánlva látszik; körirása a' töredezett pecséten már nem vala olvasható ¹⁾). Van ezeken kívül még egy harmadik is, sz. Istvánt oszlopok közt ülve előtüntetve, melly hihetőkép ugyanaz, a' mivel már 1393-ban élt, akkori saját levelének illyetén sorai szerint : „Exhibuit nobis quasdam litteras nostras priuilegiales priori et antiquo sigillo nostro consignatas, — quas transcribi, appressionequé nostri moderni sigilli fecimus consignari ²⁾.” Ezt 1323-ban nyeré XIV. századi rendszabásainak ime' sorainál fogva : „Novum (sigillum) quod est erectum et authenticatum Anno Domini 1323. nonis mensis Julii, ad minus septem Canonici in aetate, et discretione positi sufficienti possint rumpitis inpressis sigillis de pixide excipere, et cum eo litteras communis justitiae in Camera sacristiae sigillare, et iterum statim reponere in pixidem, et sua sigilla superponere, sicut fieri consuevit“ ³⁾). A' „Cerographia Hungariae“ írója említi 's előad egy kerekded alakút körirat nélkül sz. István' képével, mint is legkésőbbben divatozót ⁴⁾). Két különböző korbeli pecséte a' 64. és 65dik szám alatt.

1252. Symian-föld' harmad részének Ubulfi (Kállay) Mihály által lett vételéről bizonyítván : „Capitulum Zagrabien-sis Ecclesiae.“ — „Vt igitur haec mutua donatio rata sit in perpetuum — praesentes litteras contulimus sigilli nostri munitamine roboratas.“

1292. Sz. Márton-földnek a' zágrábi püspök által lett ajándékoztatásáról szóló levelében írja a' pécsi káptalan : „Sicut in priuilegio ipsius Domini Joannis Episcopi Zagrabien-sis et Capituli Ecclesiae suae dixit plenius contineri.“

1358. A' dubiczai praeceptornak (templomos) fr. Illésnek az ottani paulinusok' számára adott 1358-ki privilegiális levelét átírtában : „Petens nos, — vt tenorem earundem transcribi, et nostris litteris privilegialibus inseri faceremus.“

1399. Czillei Hermánnak zagoriai grófsági birtokba lett beigztatásáról költ levelében : „In quarum introductionis et

¹⁾ Sacra Concilia P. I. pag. 11.

²⁾ Fejér, Cod. Diplomat. Tom. X. vol. 2. pag. 154.

³⁾ C. Battyán. Leges Ecclesiast. Tom. III. Claudiop. 1827. fol. pag. 155.

⁴⁾ Pag. 119. Tab. II. n. XII.

„statutionis fidem et testimonium, firmitatemque perpetuam
 „presentes litteras nostras priuilegiales pendentis et authen-
 „tici sigilli nostri munimine roboratas duximus concedendas.“

Ezek szerint a' honunkbeli most fönlévő káptaloknak mindenike bír hitelességgel 's olyan pecséttel, valamint nyilvános levéltárral; kivévén a' kassait, nagyszombatit, rozsnyóit és sopronyit.

54. §.

33/ Dalmátországi káptalanok.

A' káptalanbeli hiteles helyek' sorában említendők a' dalmátiaiak is, nevezetesen :

a) Jadrai vagy zárai káptalan, mellynek 1371-ben Lajos kir. adott pecsét- és hitelességi jogot.

b) Scardonai káptalan.

c) Sebenicoi káptalan, minek pecsége 1324-ről Péterfinél (P. I. p. 128.) látható.

d) Spalatói káptalan.

e) Tinninai káptalan.

f) Traguriai káptalan, — 1383-ban Mária királynétól nyert pecsétet; — és mások, mellyek bárha mostani állásuknál fogva, vagy elhanyaglásuk miatt régi jogaik' gyakorlásán kívül vannak : de régenten jeles és más alakú leveleket szél-
 tében készítettek az ország' lakosainak birtokai fölött.

B) K O N V E N T E K.

55. §.

1. Almádi konvent.

A' benedekiek' boldog szűzről nevezett al mádi konventje Szala vármegyében, úgy látszik, a' XIII. század' elején, vagy XIV. végén nyerte alapítását. — István zágrábi püspök' 1227-diki levele szerint Sol bíró Vöröstó nevű pusztát hagyta végrendeletében ez apátságnak. Hiteles hely voltát kétségen kívül teszi a' csazmai káptalan Stupna földrészének a' garichi paulinusok' számára lett örök ajándékaról kelt 1343-diki bizonyító levele, melyben mondatik : „Fassi etiam ipsam donati, onem comodo factam in litteris Conventus Monasterij B. „Virginis de Almath per praedictum Gregorium nobis exhibitis contineri“¹⁾. Különben más nyoma nem tűnt föl e' most apátsági czímetében élő konvent' hitelességének : kivéven ügyvéd-vallásról szóló némelly 1279-ki bizonyítványát; említetik ugyanis egy azon évi ítélőlevélben : „Cum Procuratoriis conuentus de Almád“²⁾, továbbá Konrád apátnak és az ottani konventnek Örsi Czipriánfi Mihály által letett eskü iránt évszám nélkül kiadott bizonyítványáról van emlékezet kivonatban³⁾.

56. §.

2. Bakonbeli konvent.

Ezen apátságot és konventet sz. István kir. alapította sz. Benedek' rendét követő szerzetes atyák' számára sz. Mórícz vértanu' tiszteletéül, és sok jószágokkal meg is ajándékozta 1037-ben kelt levelénél fogva. Hogy az országlakosokra nézve hi-

¹⁾ Fejér, Cod. Diplomat. Tom. IX. vol. 1. pag. 159.

²⁾ Id. ibid. Tom. VII. vol. 2. Suppl. pag. 198.

³⁾ Id. ibid. Tom. VII. vol. 4. Suppl. pag. 650.

telességgel bírt volna, annak nyoma még ugyan nincs, de mivel apátja' törvényes munkálódásáról hiteles oklevél szól, méltán azon kisebb konventek közé számíthatni, melyekről törvényeink emlékeznek. IV. Béla kir. Wsoli földrész' 1260-diki adományzásában mondja: „Injunximus eidem Farkassio, qua-
 „tenus testimonio Abbatis de Beel prefatis Pous et Benedicto
 „Magistris assignaret, ea nobis (hézag) per litteras dicti Abbatis
 „remandaret, qui idem Abbas de Beel (hézag) sufficientem in
 „terra arabili ad tria aratra vel pauloplus, vt precipimus, idem
 „Farkasius Comes ipsius Pous et Benedicto Magistris assi-
 „gnasset, per metas veteres et antiquas, presentibus omnibus
 „commetaneis vicinis, nullo penitus contradicente existente,
 „sicut in litteris dicti Abbatis vidimus contineri“¹⁾. Különben az apát és konvent' ön jobbágyságait illető dologban jeles alkatu levelek' kiadásáról kellő bizonyosságot nyújt egy 1258-diki oklevél, melyben némelly jobbágyságok katonáskodás' terhe alatt egyháznemesek' (praedialisok) sorába emeltetnek általók, így kezdődik 's fejeztetik az be: „Nos Frater Jacobus,
 „miseratione Diuina Abbas Sancti Mauritii de Bél et Con-
 „uentus ejusdem“ — „Vt autem haec ordinatio in poste-
 „rum in irritum non possit reuocari, litteras praesentes eis-
 „dem contulimus sigillorum nostrorum munimine roboratas.“
 — Erről mondá később időkben az ottani apát: „Nobis ex-
 „hibuerunt quoddam priuilegium ab antiquo, scilicet tempore
 „Belae regis confectum, et duobus veris sigillis conuentus et
 „Abbatis nostri monasterii sigillatum, petentes nos instantis-
 „sime, vt praemissum priuilegium ad cautelam et maiorem
 „rei euidenciam de verbo ad verbum transcribi faceremus.“ —
 ismét: 1342-iki általírásban is priuilegiumnak neveztetvén²⁾. Láthatni ezekből, hogy az apátétól különböző pecséttel élt maga a' konvent. A' török időkben lett elszéledése után csak a' XVIII. században állott újra vissza; de II. József' rendeléséből végkép elenyészvén, csak jövedelmes apátsága maradt fön illy czím alatt: „Abbatia S. Mauritii de Bakony Béél.“

¹⁾ Fejér, Cod. Diplomat. Tom. VII. vol. 1. pag. 332, 333. n. 279. Suppl.

²⁾ Idem. ibid. Tom. IV. vol. 2. pag. 479, 480. — Tom. V. vol. 1. pag. 320. — Tom. VIII. vol. 4. pag. 606, 607.

57. §.

3. Bélai konvent.

E' régenten Horvátországban, vagyis inkább Sclavoniában, Körös vármegyében virágzott sz. Benedek' rendét valló konventnek most csak az „Abbatia S. Margarethae de Bela“ czímben él emlékezete. Némelly benedekiek' monostora' helyreállításáról szóló 1342-diki oklevélben „Monasterium Bela siue Grab“ néven fordul elő. I. Mátyás királytól Körös és Posega vármegyékre nézve nyert hiteles helybeli jogát kétségen kívül teszi e' következő régi írásmódu adománylevél: „Mathias „etc. Ad perpetuam rei memoriam, cum debito sit Principibus Catholicis utilitatibus Ecclesiarum Dei, a quo omnes „conceduntur et conservantur, Principatus diligenter consulere ut Dei Ministri temporalibus rebus bene provisi divinis „obsequiis commodius vacare possint. Igitur nos accepta supplicatione fidelis nostri T. per eum nobis propter hoc oblata „praecipue ob devotionem nostram, quam in beata Virgine et „Martyre Margaretha in cuius nomine et honore Monasterium Fratrum Ordinis Sancti Benedicti in villa Bela constructum est habemus specialem eidem Monasterio et conventui „fratrum in eodem pro tempore constitutorum animo deliberato et excerta nostra scientia Praelatorumque et Baronum „nostrorum consilio ad id accedend. Sigillum cum scriptura „Imaginis ejusdem Virginis et Martyris Margarethae, ac circumferentiarum ad idem Sigillum aptarum in Argento vel „in Cupro aut alio ad id apto metallo parandum et fabricandum duximus annuendum et concedendum decernen., ut ipse „Comitatus (Conventus) praedicti Monasterii ipso Sigillo „quod in perpetuum autenticum esse volumus, uti, ac instar „aliorum Conventuum et Capitulorum sigilla autentica habentium cum praedicto sigillo per nos concessio litteras testimoniales causales et alias quaslibet in pendentibus vel in appresso „signare, et communire ac in Comitatus Crisien. et de Posega testimonium suum ad Inquisitiones Attestationes et „omnes alios processus facien., ac executiones qualescunque, „et quarumcunque litterarum negotiorumque ut ceteri Con-

„ventus et Capitula Regni nostri mittere, litteras etiam super-
 „inde necessarias et legitimas sub eodem sigillo omnibus qui-
 „bus opportunum erit dare et conferre conficere, ac demum
 „eadem libertate in dandis litteris et aliis rebus quibus
 „ceteri Conventus seu Capitula de Jure vel de Consuetu-
 „dine utuntur, uti valeant, atque possint. Nos autem ni-
 „hilominus omnes litteras, quae per ipsum Conuentum sub
 „sigillo praedicto quibuscunque legitime concessae fuerint
 „praesentibus auctorisantes, tanto vigoris esse decernimus
 „quanti aliorum Conventuum et Capitulorum litterae habentur. In cujus rei memoriam firmitatemque perpetuam praesentes concessimus litteras nostras sigilli nostri Secreti munimine roboratas. Datum Budae. In anno ejusdem Domini“
 etc. ¹⁾). Vég enyészttét hihetőkép török dúlások okozák, a’ már előbb elhagyatott, de 1514-ben újra állított konventnek.

58. §.

4. Bői konvent.

Somogy vármegyének azon vidékén, melly régibb föl-
 osztás szerint kaposi járás nevet visel, létezik Al- és Felbő
 nevű népesített puszta Osztopán’ közelében. Itt állott egykor
 a’ bői konvent, mellynek múltjáról sem Pázmány Péter’ zsi-
 nati iratai, sem Fuxhoffer Monasterologiája nem emlékeznek.
 Alapítása’ korát bizonytalanság’ fátyola borítja, azonban elég
 okunk van hinni, hogy azt a’ Bő-nemzetségből (de genere Beu)
 származott valamellyik ág vagy hatalmas egyén alapítá va-
 lószínűkép a’ XIII. században, mint illy czímű értekezésem-
 ben : „A’ bői konvent’ emlékezetének fölélesztése oklevelek’
 nyomán“ kimutattam ²⁾). Hiteles helybeliségét és levélkiadói
 jogát napfényre hozza azon 1302-ki, most a’ n. muzeum’ gyűj-
 teménye közt őriztetett oklevél, mellynek értelmében Jánosi
 János Margya nevű faluját testvérének Irepk birónak 20 mar-
 káért elidegeníté. Így kezdődik és végződik az eladást tanu-

¹⁾ Kovachich M. G. Formulae solemnes styli. Pest, 1799. 4. pag. 518, 519.

²⁾ Tudománytár, 1840. 8-dik kötet, 246. ’s köv. lap.

sító konventi levél : „Conventus monasterii sancte Crucis de
„Bew, omnibus Christi fidelibus, presentibus pariter et futuris,
„presentes litteras inspecturis salutem in salutis auctore.“ —
„In cujus rei memoriam, et perpetuam firmitatem, ad peticio-
„nem partis utriusque presentes concessimus litteras, sigilli
„nostri munimine roboratas. Datum tertio die post festum as-
„sumtionis beate virginis anno Domini MCCC secundo.“

A' bőrhártyára írott okmányról függött, de már elveszett
pecsét' kerek volta némelly nyomokból kivehető.

59. §.

5. Budafőlhévvizi konvent.

A' keresztes barátok' főlhévvizi sz. Háromságrol' neve-
zett koventének Ó-Budán, — melly az esztergamival egy rend-
hez tartozó és szinte kórházzal bíró vala, — eredete homály-
ban van. Hitelességi hatalmát bizonyítják már a' XIII. szá-
zadból fönlévő számtalan levelei; úgy látszik, még a' török
uralom előtt elszélede : minthogy az 1500 : 31. t. cikk sze-
rint jószága nem biratott többé a' rend által. Ezek az idézett
törvény' szavai : „Reverendissimus Dominus Georgius, Ele-
„ctus Vesprimiensis, et Secretarius Regiae Majestatis, — Prae-
„posituram Ecclesiae Sanctae Trinitatis de superioribus cali-
„dis aquis Budensibus, ultra Episcopatum Vesprimiensem —
„praecitatum, simul cum gentium conservatione de bonis et
„juribus possessionariis ejusdem Praepositurae pro Regni defen-
„sione fienda, tenere, gubernare, et uti vita sua durante, va-
„leat, atque posit.“ Az 1567 : 17. a' főlhévvizi prépostságot
az esztergami érsekség' filiájának mondja lenni. — Most cím-
zetében sincs már fönn emlékezete, ha csak az „Abbatia de
Heöviz“ nem vonatkoznék erre, mi azonban kétes. — Pecséte
egy 1343-diki privilegiális levelén látszik, hol fennálló ispo-
tálybeli szerzetes jobbát mellére téve, baljában valamit tartva
látszik. Körirata ez : „S. FRATRIS (?) DOMUS HOSPI-
TAL. SANCTI. REGIS HUNGARIE“ ¹⁾. Látható ez a'
66-dik szám alatt 1296-diki eredeti okmányról véve.

¹⁾ Fejér, Cod. Diplomat. Tom. IX. vol. 1. pag. 151.

1278. IV. Bélának a' nyúlzigeti praemonstratiak' számára 1249-ben kiadott privilegiumát általirván : „Nos Frater „Bernardus Prior, et conventus Sanctissimae Trinitatis de „Calidis aquis.“ — Sigilli nostri munimine roborando.“

1296. Vöröskőnek Máté pozsonyi főispán' részére lett örök eladását bizonyítván: „Nos Frater Markus Prior et Con- „ventus Cruciferorum Monasterii Sanctae Trinitatis de Cali- „dis aquis iuxta Budam.“ — „In cuius rei memoriam, perpe- „tuamque firmitatem praesentes concessimus litteras, sigilli „nostri munimine roboratas.“

1343. Az esztergami kórházbeli barátok és Kuchlin budai bíró közti egyességről jeles alakú függő pecsétetes levelet ad : „— Frater Bartholomaeus Prior et Conventus crucifero- „rum Ecclesiae Sanctae Trinitatis de Calidis aquis.“

1346. Sz. endrei saját malmának felét Thötös mesternek zálogba adják : „— Nos Frater Crasto Magister hospitalis „ordinis sacri, specialiter ad Calidas aquas Budenses, ceteri- „que fratres eiusdem domus.“ — „In evidens testimonium „praemissarum — praesentes damus sigillo nostro capitulari „roboratas.“

60. §.

6. Büi keresztetek' konventje.

Soprony vármegye' déli vidékén fekszik Beü vagy Bú néven ismeretes mezőváros, hol egykor, nevezetesen a' XIV-dik század alatt a' kórházbeli keresztetek', úgy látszik a' sopronyi vagy a' keresztényi szerzetesek' házától függő fiók konventje vala. Hogy ezen konvent hiteles pecséttel élván, leveleket adott légyen ki a' vidéki nemesség' számára, tanusítja Demeter tárnokmesternek és Pál országbírónak a' megyei nemesek' és sopronyi polgárok' részére Sopronban 1330-ban tartott gyűléséből kiadott némi birói levelök, hol mondatik : „Petrus et „Paulus filij Nicolai hospites de Hegkw, personaliter exur- „gentes, literas prorogatorias predicti magistri Desew et Co- „mitis Chpani vice Iudicis eiusdem ac litteras Conventus

„Cruciferorum de Benn ¹⁾ super produccione testimonii emanatas coram nobis exhibuerunt, supereo quod Dyonisius „filius Stephani de Byk patrem eorum predictum Nicolaum „interfecisset ; quas dum litteras prorogatorias et super pro- „ductione testimonii emanatas, singulariter perlegi fecissemus „non annum nec diem nec locum ipsius interfectionis compe- „rimus in eisdem.“ Ezen konvent is bizonyára azon kisebbek közé sorolandó, melyekről régi törvényeink, jogaikra nézve megkülönböztetőleg olly világosan beszélnek, hiteles pecséttel élésök azonban kétségbe nem vonható.

61. §.

7. Csornai konvent.

A' praemonstráti szerzet' sz. Mihályról czímzett prépost-tól függő csornai konventje Soprony vármegyében 1180-ban alapíttatván, 1230-ban Osl vagy Ost birótól sok javakat nyert. Hiteles levelek' kiadásának mára' XIII. századból van maradványa, de a' későbbi időkben is gyakorlá e' jogát, ha némelly viszontagsági szakát, melly azt I. Mátyás kir. holta után sujtá, kiveszszük. Ulászló kir. 1495-ki visszaállító levele szerint t. i. majd öt évig a' Kanisay (Ost-ivadék) nemzetség' kapuvári jószágában tartózkodott e' konvent levéltárarával és pecsétével együtt, honnan a' mondott időben visszahelyeztetett Csornára, Gergely prépost' és a' Soprony vármegyei nemesek' kérésére. Az örök gyászt szülte zavarok miatt több évig megszűnt, és csak az 1574 : 32. t. czikk' rendelkezésből tétetett ujlag régi hatáskörébe : ámbár az 1697 : 39. t. czikk' értelmesszerint Soprony vármegyére nézve foganattal munkálkodott, az 1613 : 32. t. czikk' által pedig helyreállítása sürgettetnék : ujjabb viszontagságai miatt azonban jegyzőkönyvei a' győri sz. Ferencz szerzetbeliek' kolostorába jutottak, honnan az 1655 : 39. t. czikk' erejénél fogva azok visszaadatván, pecsége alatt a' rábaközi birtokosok' javára levélkiadása, 's törvényes

¹⁾ M. Sajtó, 1855. 6. sz. az Athenaeumban a' t. közlő Paur Ist. szóbeli világosítása szerint itt sajtóhiba lappang Beuu helyett, melly is Beűnek olvasandó 's mondandó, a' minek egyébiránt hajdan a' keresztes barátokhoz tartozását több rendbeli okmányok is támogatják.

munkálkodása folytattatni elrendeltetett, melyben maiglan foglaltos, miután II. József által 1786-ban eltöröltetvén, I. Ferencz király' rendelkezéséből ismét helyreállíttatott volna. A' XIII. és XIV. században használt pecsége ismeretlen. Zsigmond kir. 1393-ki privilegiuma által hiteles helybeli szabadság és pecsét adatván neki, ott így irván le : „Sigillum vero pre-
 „dictum oblongum est, in eius medietate sculpta est imago Be-
 „ati Michaelis Archangeli, genu dextrum tenens flexum, habens
 „thuribulum in manu dextra, et supra alam dextram eiusdem
 „imaginis in ordine circumferentie est posita una aquila et cly-
 „peus quadrangularis, denotans arma nostra, prout haec ce-
 „rae impressio representat, in circumferentiis vero haec est
 „inscriptio : „CONVENTUS DE CHORNA OSLOONIS“ ¹⁾.
 Ulászló királytól megerősített pecsétje pedig így iratik le
 mondott 1495-ki privilegiumában : „Sigillum ipsius et eius-
 „dem vniuersam sculpturam et figuram his litteris nostris,
 „cum adiuncto vnius sideris siue stellae supra caput Beati Mi-
 „chaelis Archangeli immediate impressi duximus describendum,
 „est enim sigillum oblongum, et in eius medio imago eiusdem
 „Beati Michaelis Archangeli habens genu dextrum reverenter
 „reflexum, Thuribulumque dextra manu comprehensum, simi-
 „lem adolenti, et supra dextram eius imaginis alam in circum-
 „ferentia aquilam in clipeo quadrangularem“ ²⁾. Az 1802 : 16.
 t. cikk utódjogon visszaadá hitelességét. Pecsége a' 69-dik
 szám alatt.

1299. A' vasvári prépost herenfalvi földekről kelt emlé-
 keztető irásában : „Secundum continentiam litterarum con-
 „uentus de Chorna pignori obligaverat.“

1312. Heyblin falu' zálogosításáról memorialist ad : „Nos
 „Conuentus de Chorna damus pro memoria.“

1314. Egyed falu' felének Imre által a' bors-monostori
 apátság' részére lett ajándékozását bizonyítja : „Conuentus
 „monasterii Beati Michaelis Archangeli de Chorna.“ — „In
 „cuius rei memoriam, stabilitatemque perpetuam praesentes

Fejér, Cod. Diplomat. Tom. X. vol. 2. pag. 181.

²⁾ Kovachich, J. Nic. Epicrisis Documentorum Diplomaticorum.
 Pest, 1817. 8. pag. 203.

„litteras nostras priuilegiales pendentis sigilli nostri munimine
„roboratas duximus concedendas.“

62. §.

8. Dömölki konvent.

A' sz. benedeki rend' e' hajdani konventje maiglan fön-
áll Pór-Dömölkön Vas vármegyében, melly az ottani tem-
plomban lévő Mária' képéről közönségesen Kis-Máriaczellnek
hivatik. II. Béla királynak tulajdoníttatik alapítása a' Ság
hegye' tövében, honnan később vitetett mostani helyére. A'
mohácsi veszély után elpusztulván — létét a' XVII. század-
ban nyerheté vissza, midőn a' sz. mártoni apátságnak filiája
lön. Jeles alakú levelek' általai kiadásáról ugyan semmi bizo-
nyost nem mondhatni : de mégis a' törvények által érintett
kisebb konventek' sorába tartozását, következkéskép hitelessé-
gét kétségen kívül teszi Pál országbirónak a' Niczky nemzet-
ség' némelly ügyében 1335-dik évről kiadott ítélőlevele, hol
ezek találtnak : „Pro ipso Kemen Patre, ac Michaeli fratre
„suo cum procuratoriis litteris Conventus de Demelech ad-
„stante“ ¹⁾. Több illy levelek világosíthatnák : meddig ter-
jedt a' kisebb konventek' hatalma a' kiadási tárgyakra nézve?

63. §.

9. Esztergami keresztesek' konventje.

Szent István királyról czímzett esztergami konventje a'
kórházbeli keresztes barátoknak már állott 1194-ben. III. Béla
kir némelly privilegiuma szerint, mellyben a' télki birtok iránt
költ adományzást részére megerősíté. A' XIII. század' eleiről
több örök eladásról szóló levelei vannak. Azon időben káp-
talannak 's néha háznak is hívá magát, később mindig kon-
ventnek. Hitelességét több századon keresztül hirdeti levél-
kiadása. Mikor enyészett el? bizonyosan nem tudjuk; hihető-
kép azon szomorú időben, midőn az esztergami káptalan is

¹⁾ Fejér, Cod. Diplomat. Tom. VIII. vol. pag. 144.

Nagyszombatba vonultával mentheté csak meg magát. Pecséte látható tábláink' sorában 71-dik sz. alatt.

1223. Az esztergami káptalan és dorogiak közti egyességről ad levelet : „Ego — Johannes, Magister hospitalis domus S. Stephani R. Hung. ceterique fratres eiusdem domus.“

1227. András, Sakata nevű földének az eszt. érsek' részére lett eladásáról bizonyítván : „Magister Jacobus, domus hospitalis S. Regis de Strigonio, et eiusdem loci Capitulum.“ — „Vt autem haec emptio et venditio robur perpetuae firmitatis obtineat, praesentes litteras per alphabetum diuisas et sigilli nostri munimine roboratas ad petitionem partium du-ximus indulgendas.“

1254. Sági földrész' eladásáról levelében : „Conventus Cruciferorum Domus hospitalis Sancti regis Stephani de Strigonio.“

1309. Zamard falu' örök eladásáról levelet adván mondja : „Vt igitur huiusmodi venditionis et emptionis series robur obtineat perpetuae firmitatis, — praesentes nestras priuilegiales litteras — dedimus et concessimus nostro sigillo consignatas.“

64. §.

10. Fehérvári keresztesek' konventje.

Ezen szinte kórházbeliek' konventje alapított sz. István' tiszteletére 1156-ban, jószágokkal bővített 1163-ban, ismét Vid által 1166-ban; némelyek szerint már 1138 körül virágzott. Eredetét leírja III. Béla kir. 1195-ki megerősítő levelében. Már a' XIII. században hitelesség' gyakorlását bizonyítják fönlévő számos levelei. A' Hármastörvény' II. r. 21. cikk' tanutétele szerint egész honra kiterjedt hitelessége, melyet még a' mohácsi véres harc után is folytatott a' török zsarnokság alatti végpusztulásáig, melly is 1556-ban történt az akkori Decret. 39. cikk' nyomán. Megjegyzésre való két-féle, t. i. nagyobb és kisebb pecséttel élése; közöle egyet 1333-dik évről láthatni Péterfinél ¹⁾. Alakja kerekded, kör-

¹⁾ Sacra Concilia. P. I. pag. 40.

irata : „† S. CAPITVLI. DOM^s HOSPITALIS. B. REG. STEPNI. DE ALBA.“ Belül egy kórházi keresztes barát, baljában kinyitott könyvet tartva. Mí a' 72-dik sz. alatt adjuk 1332. évi okmányról függő után rajzolva.

1259. Kis-Ravasd-föld iránt a' sz. mártoni apátnak bizonyítványt adván : „Conuentus Cruciferorum domus hospitalis Ecclesiae Albensis.“

1269. A' tihanyi harangozók' egyesség melletti megváltásáról : „Conuentus domus hospitalis Iherosolimitani de „Alba.“ — „In cuius rei testimonium et perpetuam stabilitatem — litteras praesentes dedimus sigilli nostri munimine „roboratas.“ Ezt privilegiumnak nevezi a' szekszárdi konvent 1297-ki levelében.

1335. Dada falut, mint praediálist bérbe adván : „Frater „Donatus, Praeceptor Domus hospitalium Albaregalensis, et „Strigonii, et Conuentus domus Hospitalis S. Johanni Jerosolimitani de eadem Albaregali.“ — „Concessimus literas privilegiales sigilli nostri autentici munimine roboratas.“

1338. A' tihanyi apátság' jószágának visszaszerzéséről, határjárásáról és abba való beigtatásáról függő pecsétetes öröklevelet adván : „Conuentus Cruciferorum Ordinis Sancti Johannis Hierosolymitani domus hospitalis Ecclesiae Beati „Stephani Regis de Alba.“

1496. A' zirczi apát és veszprémi apáczák közti cseréről költ levelében : „In cuius rei memoriam, omniumque praescriptorum firmitatem praesentes litteras nostras privilegiales, sigilli nostri autentici appensione munitas duximus „concedendas.“

1537. János kir. parancsára Sulyok György pécsi püspököt és Istvánt meg Balást hontorszéki Előszállás, Karácsonszállás, Ujszállás, Jakabszállás, Sárosd, Kaythor és Perkáth nevű kún falukba Fehér vármegyében Solt székhöz tartozókba (ez a' kalocsai érsek' praedialisainak széke volt) beigtatván, arról örökös levelet ad : „In cuius rei memoriam firmitatemque perpetuam praesentes litteras nostras privilegiales pendentis et autentici sigilli nostri munimine roboratas „duximus concedendas.“

65. §.

11. Hatvani konvent.

A' most csak czímzetben fönlevő hatvani prépostság egykor a' praemonstrati szerzetes kanonokokhoz tartozott, kiknek Hatvanban, nemzetünk' XVI. századi történeteiről nevezetes, Zagyva folyó mellett fekvő hevesmegyei mezővárosban előkelő konventjok vala. Első eredetét setét homály borítja, de XIII. századi, jelesen 1249-dik évi fönállása bizonyos. Püspöki hatalom alól kivéve, csak az esztergami érsektől függött. Kún László kir. némi 1273-diki levelében előljárójának apát névvel illettetése fényes hatalomra mutat. 1469-ben prépostja hivatalának üres voltával a' leleszi prépost tartá fön jogait Besenyő (Besseneu) most Pest megyébe kebelezett hozzá tartozó falunak Hatvani Mátyás' özvegye által erőhatalommal történt elfoglalása ügyében a' budai káptalan előtt ünnepélyesen ellentmondván. Hiteles helybelisége Pázmány Péter által az egri káptalanban levő leveleire utalva említettetik. „Exstant (így ír) literae in Capitulo Agriensi, datae in Conventu Hatvaniensi“ ¹⁾. Kovachich Márton György is olyan-
nak állítá kézirataiban, némi 1284-ki levelére hivatkozálag. Minden kétségen kívül helyzi maiglan a' jászói levéltárban őrzött, függő pecséttel ellátott azon 1347-ki jeles alkatu levele, mellyben Saari Therestiánfi Péternek és Therestiánnak Mihályfi Balázs bíró' részére Saar faluban tett némi örök adományáról 1327-ben kiadott saját nyílt levelét jeles alakba önti. Nem lévén még közrebocsátva ezen oklevél egész terjedelmében, hiteles másolat után saját gyűjteményemből adom im-
ezennel :

„Omnibus Christi fidelibus tam presentibus, quam futuris, presens scriptum inspecturis Paulus Praepositus, et Conventus Ecclesiae Beatae Margarethae Virginis et Martyris de Hotvon Salutem in eo, in quo resident salutis incrementa. Non tenebras oblivionis caecitas, nec valet impedire falsitas, quod tenet fidelis custodia Literarum; Proinde ad Uniuerso-

¹⁾ Péterfi, Car. Sacra Concilia R. Hung. Posonii, 1742. in fol. P. II. pag. 277. not. I.

rum notitiam tam presentium quam futurorum harum serie volumus pervenire. Quod Comes Blasius filius Michaelis exhibuit nobis Literas nostras patentes, petijt nos, humiliter supplicando, ut easdem in formam nostri Privilegij redigi faceremus, uberiores ad cautelam, quarum tenor talis est. Nos Philippus Praepositus et Conventus Ecclesiae Beatae Margarethae virginis de Hothuon significamus universis, quibus expedit per presentes. Quoniam unicum est oblivionis remedium scriptura, quae calumnijs infert silentium, et modum contemplationis explicat, sua serie loquitur presentibus, et preteritis veritatem. Quod Petrus et Theresian, filij Comitis Theresian Nobiles de Saar ab una parte, Comes Blasius, filius Matris eorum parte ex altera coram nobis personaliter constituti, predicti Petrus et Theresian asseruerunt, quod Comiti Blasio antedicto unum fundum ex portione ipsorum excepta aliorum fratrum suorum cum omnibus utilitatibus et pertinetijs suis in possessione ipsorum Saar vocata, videlicet sylvis, foenetis et terris arabilibus dedissent, donassent et contulissent in filios filiorum, haeredumque suorum successoribus, et irrevocabiliter possidendum, tenendum et habendum, quem fundum supradictum Patre eorum adhuc vivente eidem dederant, et donaverant. Cui quidem fundo commetatur sive convicinatur a parte meridionali possessio et Curia Comitis Gebardi, a parte vero aquilonis Capella Omnium Sanctorum. In cujus rei memoriam et firmitatem stabilem patentes Literas nostras eidem concessimus roboratas. Datum octavo Kalendas Julij, Anno Dni Millesimo Tercentesimo Vicesimo Septimo. Nos igitur ipsis legitimis et condignis petitionibus ejusdem Blasij favorabiliter inclinati, dictas Literas non abrasas, non cancellatas, nec in aliqua sui parte viciatas de verbo ad verbum transcribi et in formam nostri Privilegij fecimus roborari. In cujus rei memoriam, firmitatemque perpetuam presentes concessimus Literas Nostras Privilegiales, pendentis sigilli nostri munimine roboratas. Datum feria secunda, proxima ante festum Beati Georgii Martyris. Anno Domini Millesimo Trecentesimo Quadragesimo quinto.“ (L. S. pendentis).

Az erről függő pecsét' ábrája, mellyet még 1837-ben megkeresésem folytán főtiszt. 's ngs Richter Alajos a' rend'

akkori praelatusa' kegyes meghagyásából levéltári főjegyző Fedák Pál úr' rajza után vettem, a' 74-ik sz. alatt látható. A' most divatozó cím „Praepositura S. Michaelis de Hatvan“ hihetőkép Pázmány Péter' tévedéséből ered, ki ekkép nevezé zsinati irataiban S. Margit helyett.

66. §.

12. Jászói konvent.

A' praemonstrati rend' jászói, Abauj vármegyébe kebelező ker. sz. Jánosról nevezett konventének első eredete a' messzi régiségből fejlik ki; — már tatár vagy mongol pusztítás előtti fönléte kétséget nem szenved; IV. Béla kir. 1255. megerősítő levelében olvassuk : miként szabadságát és javait illető irományok, mellyek az előbbi királyok és testvére Kálmán ruthenok' királya és slavoniai herczeg által adattak, tatár dúlaskor (1241-ben) elégték; említi továbbá azon oklevél akkori kolostora építését is : „Ipsium monasterium (úgymond) a Colomano, fratre nostro karissimo nondum erat con-, summatum.“ Hitelességi szabadságát világosan meghatárzá IV. Béla' mondott levele, így szólván : „Item propter maiorem deuotionem, quam ad ipsos fratres de Jazou, Ordinis Premonstratensis, habuimus et habemus, preposito et fratribus eiusdem monasterii hanc duximus gratiam faciendam, vt priuilegia et litere prepositi et fratrum monasterii eiusdem, euidenter emanate, ratione possessionum, vendencium et emencium, et vniuersarum causarum, in regno nostro rationabiliter mouentium seu motarum, pro centum mar-, cis credantur coram quibuscunque capitulis seu iudicibus in regno nostro per nos deputatis, et acceptentur“ ¹⁾. Nyert szabadságával élését mutatják levélkiadásai, mibena' XVI. századi zivatarok megháboríták, midőn az 1567: 31. t. czikk' útmutatása szerint javait világiak foglalák el; árván hagyatva az 1608 : 12. és 1609: 80. t. czikk' tartalmához képest, világi férfiak által kiadatni rendeltettek levelei szerzetbeliekkeli betöltéséig; szabadon engedtetvén azonban a' szepesi káptalan-

¹⁾ Fejér, Cod. Diplom. Tom. IV. vol. 2. pag. 303.

nak az ő kerületében hiteles munkálkodások' tétele; — helyreállítása nem is sikerült előbb 1697-nél. Végre II. József cs. által ismét eltöröltetett, és csak az 1802 : 16. t. cz. ereje mellett nyeré vissza lételét 's hiteles pecséttel való élhetését. Prépostsága egybe van kapcsolva a' leleszi és nagyváradival. — Pecsétjét 1309-ről rézbe vésette Péterfi, hol kerek alakban 's illy körirattal tűnik elő: „SIGILLVM CONVENTVS DE IASOVE“ belül sz. János' képe szárig; jobbra rózsafa ággal; jobb kezében úgy látszik könyv, balját kitartva ábrázoltatik ¹⁾. Mí a' 75-dik sz. alatt adjuk. Maiglan ennek nyomóját használja, ámbár elég kopott.

1243. Albert prépost és a' konvent a' jászói lakosoknak némelly szabadságokat ad.

1275. Otyk-föld' örök eladásáról bizonyítván: „Frater „Vigandus Praepositus et conuentus monasterii Beati Joannis Baptistae de Jasow.“ — „In cuius rei memoriam perpetuamque firmitatem praesentes concessimus litteras pendentis sigilli nostri authenticum munimine roboratas.“

1299. András kir. parancsára a' szepesi püspök és káptalan' lizskaolaszi jószágának határát járván, arról jeles alakulevelet ad: „Nos Praepositus et Conventus Monasterii beati Joannis Baptistae de Jaszov.“ — „Ad praemissa regia mandata, super huiusmodi reambulationibus et metarum erectionibus nostrum concessimus authenticum priuilegium, nostri pendentis sigilli munimine roboratum.“

1378. Némelly menedék iránt Tygudi Miklósnak nyíltlevelet ad: „In cuius rei testimonium praesentes concessimus „patentes sigilli nostri munimine roboratas.“

1449. Gálszécsi Jakabfi Miklósnak Semsei Ferencz' részére adott bizonyos jószágokróli levelében: „Harum nostrarum Literarum priuilegialium pendentis et authenticum sigilli „nostri munimine roboratarum testimonio mediante.“

¹⁾ Sacra Concilia. P. I. pag. 126.

67. §.

13. Kapornaki konvent.

Alapítási kora a' Megváltóról nevezett egykor hitelességgel díszlő benedekiek' kapornaki konventének Szala vármegyében a' XII. század' végére esik, II. András kir. némelly 1212-ki oklevele szerint már fönnállván. Régibb levélkiadásaira fölötte ritkán találni, hihetőkép vagy a' vizsályos idők' vasfoga által megemésztvék, vagy szoros záruk alatt rejtőznek. Fuxhoffer 1412. és 1419-ben kelteket említ ¹⁾. Az 1557: 22. t. czikk rendelé, hogy ez, és a' szalavári konvent azon kerületben is hajtson hiteles munkálódásokat végre, mellyekben a' veszprémi káptalan munkálódhatik. 1567 : 51. t. czikk a' világi kezekre jutott jószágának visszaadatását sürgeti. 1575 : 17. parancsolja : minthogy ezen konvent, valamint a' szalavári is, mellyeknek hitelességök Somogy, Szala és Veszprém vármegyékben terjedt, ellenség által elzárva lenne, visszaállításig helyette a' vasvári káptalan tegyen hiteles munkálódásokat, pecsége és jegyzőkönyvei mindkettőnek ott legyenek, hogy az illető feleknek levelek szolgáltatthassanak ki : melly rendelés foganatba is ment, mivel újabban az 1588 : 46. t. czikk a' vasvári káptalant ebbeli hatalmában amazok' visszaállításáig meghagyja. Az 1599: 38. t. czikk apátját új pecsét' készítésére és levélkiadásokra fölhatalmazza. Az 1609: 52. által jegyzőkönyveiből leendő levélkiadásokra a' vasvári káptalan szoríttatik, mihez képest régi őshelyén ez ideig sem nyerheté vissza hiteles jogát. — Pecsége 1292-dik évről kiadatott Péterfi által ²⁾, melly is kerekded, megváltó' képét viselő, ülve, jobbát fölemelve, baljában könyvet tartva ; körirata imez : „S CONVENTVS. SCI SALVATORIS DE COPORNVCH.“ 1433-ról ugyanaz közlött másikat, szinte kerek alakban „CONVENTVS. SANCTI SALVATORIS. DE COPORNOCH.“ körirattal ; ezen a' holtáiból föltámadó Jézus' képe ³⁾. Mind a' kettő a' 76. és 77. sz. alatt tüntetik elő.

¹⁾ Monasterologia Hung. L. I. Veszprém, 1803. fol. pag. 162.

²⁾ Sacra Concil. P. II. pag. 219

³⁾ Op. cit.. P. I. pag. 53.

68. §.

14. Kolosmonostori konvent.

A' benedekiek' konventjének Erdélyben Kolosvár mellett I. Béla kir. tartatik alapítójául. IV. Béla kir. 1263-diki levele szerint monostora a' tatárok által földúlatván, saját privilegiumaival együtt hihetőleg levéltára is hamuvá lön. Másik balesetéről szól III. András kir. 1296-ki a' fehérvári káptalanhoz intézett parancsa, mellyben olvassuk : „Dicit nobis Religiosus Vir, Frater Henricus Abbas de Colosmonastra Nostrae Majestatis Capellanus specialis, sua, et sui conventus in personis. Quod praedictum Monasterium, videlicet locus Testimonialis et universae Possessiones ejusdem — — post plagam Tartarorum temporibus Serenissimi Principis „Ladislai (IV.) condamn Regis Hungariae — factam apud manus quorundam, indebite habitae, jure debito — — ad eos „pertinentes, legitimis recaptivationibus, et eisdem statutionibus plurimum indigerent“ ¹⁾. A' XIII. század' elejéről már nem gyéren találtnak hiteles kiadásu levelei, a' miket a' XVI. és XVII. században, valamint a' fehérvári káptalanban 1729-dik évig világi levélkutatók (Requisitores) készítettek. Nem is ment többé a' szerzetre vissza, minthogy jószágá 1556-ban a' fiscusra, 1587-ben a' jezsuiták' kezére, végre 1603-ban ismét a' kamarára jutott, most pedig jövedelme a' nevelési pénzalaphoz tartozik. Levéltára most a' kolosmonostori parochialis templom' sekrestyéjében őriztetik, honnan a' helybeli parochus mint őr (conservator) és két világi levélkutató (városi tanácsbeliek) adják ki a' leveleket. Egyébiránt az erdélyi káptalannal közös sorsáról főntebb a' 32. §. alatt volt szó. —Pecsétjéről Szegedy István 1744-ben így ír : „Sigillo utabatur : effigie scilicet B. M. V. coronatae, stantis, et Jesulū brachio gestantis, cum circumscriptione : Sigillum Conventus Monasterii Beat. Mar Virg. de Col. Monostra“ ²⁾. Két korbelti pecsété a' 78. és 79-dik szám alatt látható.

¹⁾ Steph. Szegedy, Decreta et Vitae Regum Hungariae, qui Transylvaniam possederunt. Claudiop. 1744. 8. pag. 194, 195.

²⁾ Ibid. pag. 255.

1351. File nevű falut Dezső mesternek az erdélyi puszták' számára általadottnak bizonyítván, memorialis levelet ad : „Nos Conventus Ecclesiae B. Virginis de Kolosmonostra.“

1393. Sz. benedeki László- és Miklósnak Somkút faluba lett beigtatásáról kiadott levelében : „Conuentus Monasterii „Beatae Virginis de Klusmonostra.“ — „In cuius rei memori- „am perpetuamque firmitatem praesentes litteras nostras „priuilegiales pendentis et authentici sigilli nostri munimine „roboratas et alphabetico trium litterarum bipartitas, eisdem „duximus concedendas, communi suadente justitia.“

69. §.

15. Leleszi konvent.

Zemplén vármegyében Leleszen a' sz. keresztről czímet' préposttól függő premonstrati szerzetes kanonokok' kenventje II. András királytól 1214-ki oklevele által nyeré valódi alapítását; szerinte Boleszláv a' váci püspök-tette ajtatos hagyomány megerősítették, egyszersmind az ott hamvadó Gertrudis királyné' lelki üdvösségeért bővítették. Már a' XIII. század' végéről találni hiteles kiadásaira, a' XIV. és XV-ben pedig szakadatlanúl folytatta munkásságát több messzi vármegyékben. Tetemes csorbulást okozza levéltárának 1403-ban Palóczy Mátyás' és Imre' hatalmaskodása. Minthogy a' XVI. században zendítők által meggátoltatott hivatalos foglalatosságában, az 1557 : 21. t. cikk rendelé, miként kiszabadulásáig az egri és szepesi káptalanok 's a' jászói konvent töltené be körét illető vidékein. Az 1567 : 31. is pusztuló állapotját bizonyítja. Az 1608, 12. és 1609 : 49. t. cikk' értelméhez képest még mindig világi levélkutatók által tön hiteles kiadásokat. 1610-ben ismét a' szerzet' kezére jutott, míg 1619-ben Bethlen Gábor elrendelné levéltárának, valamint a' jászóinak, szepesinek és egrinek is világi kezekbe vételét; de csakugyan ismét visszajuta, minthogy az 1655 : 103. t. cikk elkopott régi pecsét-nyomóját megújítani, 's a' régít Zemplény vármegye által megsemmisíttetni rendeli. Különben hiteles helybeli jogával legkésőbbi változásai után mai nap is él 1802 : 16. t. cikkelytől

megegerősítve : ámbár prépostsága a' jászói és nagyváradival egybekapcsolatott. — Midőn II. József 1787-ben e' konventet eltörlé, irattárát Budára vitték, visszaállításával azonban régi helyére szállítva. — Pecsétét 1448-ról láthatni Péterfinél kerekded alakban ime' körirattal : „† S. CONVENTVS DE LELES.“ belül kettős kereszt ¹⁾. Fönnemlített 1655:103. t. cikk által megújított pecsége ehhez hasonló e' körirási különbséggel : „S. CONVENTVS S. CRUCIS DE LELES.“ Látható a' 80-dik szám alatt.

1290. Egy rabszolgaleány' örök eladásáról bizonyítván : „Nos Benedictus Praepositus, et Conuentus de Lelesz.“ — „In cuius rei testimonium litteras concessimus nostri sigilli munimine roboratas.“

1330. Mokcsa és Wya falu közti határokról kelt levelében : „Nos Jacobus Praepositus Ordinis Praemonstratensis, et Conuentus Ecclesiae Sanctae Crucis de Lelesz.“ — „In quorum praemissorum memoriam, stabilitatemque perpetuam, praesentes litteras nostras priuilegiales pendentis sigilli nostri dedimus munimine roboratas.“

1369. Liszka falu' határáról kelt levelében : „In cuius rei memoriam praesentes nostras concessimus litteras priuilegiales, per intercisionem alphabeti partitas, pendentis sigilli nostri munimine roboratas.“

70. §.

16. Majki konvent.

Komárom vármegyében Tatához egy mélföldnyire eső pusztán hajdan a' praemonstrati szerzetes kanonokok' boldog szűzről címzett prépostsága virágzott. Pázmány szerint főállta 1252-ben. IV. Béla kir. a' füzeighthúi lakosok' részére kelt 1269. ki adománylevelében áll : „Praepositus de Moyk.“ Ámbár e' konvent' hitelességét bizonyító levelei hozzánk nem jutottak, mégis olyan voltát Mittarelli' előadásából hinni lehet. Irja ez Majkról : „Exurgebat olim ibidem insignis Basilica, et

¹⁾ Sacra Concil. P. I. pag. 167.

„Praepositura Ordinis Praemonstratensis. Ex vetere instructo anno 1281. mentio fit Johannis, Praepositi Praemonstratensium de Maik cum sigillo pendulo, repraesentante effigiem B. M. V. stantis et Jesulum inter brachia tenentis cum verbis : Sigillum Capituli de Maik“ ¹⁾. A' XVIII. században kamalduliak helyeztettek ide, kiknek czelláiban most pokróczgyárosok munkálnak. Temploma omladék. Gr. Eszterháziakat ismeri birtokosainak. A' „Praepositura B. M. V. de Mayk“ czímzete most is királyi adományzás' jogához tartozik.

71. §.

17. Marmarosi konvent.

E' szerzetesház vagyis konvent' hajdani főnvoltát tanúsító egyetlen oklevél gr. Kemény József' szives közléséből juttott ismeretemre, mint végül az erdélyi hiteles helyeket illető adalékban foglalt és 1837-ki november' 15-kén kelt becses levele' VI. §. is mutatja, melly okmány szerint 1213-dik évben Anka, Gedyń' neje, úgyszinte testvére Sára, Ferden' neje, Gedyńen és Zuván levő harmadrészn yi birtokukat az ő és legelőször a' keresztséget fölvette szülőik' lelki üdvösségeikért a' Biharon (N. Várad?) helyreállított templom' számára hagyományozák a' marmarosi konvent előtt. Egész terjedelmében így hangzik a' ritka becsű okmány : „Nos M. Paulus magister domus Fratrum de Morumorosio. Damus pro memoria, „Provida hominum postulat ratio, ut ea, que in tempore aguntur, literarum testimoniis ab eterna eripiantur oblivione, et „in filios filiorum vigeant. Hinc est, quod Damina Anka consors Gedyń, ejusque soror domina Sara consors Ferden, territorialitates terrarum suarum in Gedyń et Zuwa habitar in refrigerium animarum suarum, progenitorumque suorum, qui „primi lucem Evangelii, et veritatis in Chrysto Domino nostro, operante Spiritu ejus Sancto, et Sanctis Celi, devote, „et pie amplexi sunt, in perpetuum novelle ecclesie in Bihor

¹⁾ Mittarelli J. Dom. Annales Camaldulenses Ordinis S. Benedicti. Venetiis, T. VIII. 1764. fol. pag. 649.

„restitutē condonaverint possidendas et tenendas. Datum feria quarta post festum Sanctissime Resurrectionis Domini. Anno ejusdem Millesimo ducentesimo tredecimo.“

Következő becses jegyzettel kíséri gr. Kemény e' közleményt : „Ezen oklevelet néhai erdélyi püspök Battyáni Ignácznak (a' ki anyai részről nagyatyámnak édes testvére vala) tulajdon kezeirásából irtam le, hol is ezen tudós püspök ezt jegyzé fel : „Literae hae in pergameno, 9 pollicum longitudinis, et 2 pollicum latitudinis, sunt expeditae; in dorso earundem, in margine apparet sigillum super cera alba apprestum in magnitudine unius vigesimarii argentei. In area sigilli visitur, quantum ob vetustatem conjicere licuit, effigies monachi cucullati, sinistrorsum conversi et pedibus stantis, in cujus manu dextra effigies alicujus codicis visitur. In peripheria sigilli, literis gothicis haec incisa leguntur : „SIGILL. FRATRUM DE MOROMORUSIO.“ Communicavit mecum R. Pater Schier.“

Minő szerzethez tartozott ezen konvent? Nem könnyű meghatározni. Pázmány Péter említ a' bizonytalan rendekhez tartozó helyek között Marmaros' vidékén, jelesen Poroszlón létezett apátságot imezekben : „Poroszló in Comitatu Maromarus Viguit, 1216“ és miután az évszám amannak korával nem sokban különbözik, könnyen azon egyre vonatkozóan magyarázhatnók: de minthogy a' „Magister Domus Fratrum“ cím és a' pecséten látható, kezében könyvet tartó csuklyás szerzeteskép inkább kórházbeli keresztesekre mutatna, ítéletünket bővebb adatok' hiányában fölfüggesztjük. A' kórházbeli keresztesek nevezék konventeiket háznak (Domus), főnökeiket Magisternek czímezik; 's azoknak pecsétein fordulnak elő könyvet tartó egyének, mint a' budaföhlévvizi és sz. fehérvári keresztesek pecséte, hol csakugyan kórházbeli keresztesek tartózkodtak, bizonyítja; miken tehát a' könyv kétszertelenül az orvosi tudomány' jelveit állítja elő. Azonban megtörténhetett az is, hogy kezdetben keresztesek bírák e' házat, de már a' Pázmány által idézett 1216-dik évben valamelly más szerzetnek birtokává válván, apát által kormányoztaték. A' váradi Registrumban is fordul elő (§. 74.) 1217-dik évre „Locus (Monasterium) Porozlow“ és §. 9. 1219-dik évre „Abbas

monasterii Porozló,“ de vajjon a’ Marmarosban létezőre vonatkozik-e, mint Szentiványi Márton (Dissert. Paralcpom Catal. LII.) tartja, vagy Hevesben a’ Tiszánál létezett? bizonyosan nem tudom. Most Marmarosban illy nevű hely nincs.

72. §.

18. Meszesi konvent.

Hol létezett a’ sz. Benedek’ rendét követő szerzet, még apátsági címzetben ’s nevezeti emlékbën is kihalt, sőt a’ rend’ évkönyvirői előtt ismeretlen meszesi konventje? meghatározni nem könnyű, mivel hason nevű hely a’ két testvérhazában nem találhatik a’ borsodvármegyei Meszesen kívül, hová azonban helyezni indító ok nincs. Béla kir. névtelen jegyzője a’ bihari herczegről és nyírségről írva XIX, XXI. és XXII. fejezetében emleget meszesi kaput (porta mezesiana); jelesen a’ XXII. fejez. „Tunc Tuhutum et filius suus Horca de Zyloc „(Ziláh) egressi, venerunt ad partes Mezesinas ad Zobolsum „et Tosum, — mane autem facto, — et inito consilio, consti- „tuerunt, ut meta regni ducis Arpad esset in porta Mezesi- „na“ ¹⁾. Hogy nem más, mint hegyláncz közti szorosút értessék a’ meszesi kapu alatt, kiki láthatja; helyesen magyarázá tehát Sándor István, midőn következőket írta e’ nevezetre : „Mezesina porta Meszeskapuja. A’ portán vagyis kapun irónk az országba való szoros bejárást szokta érteni, mellyet most Passusnak mondunk. A’ Meszes’ utját azok járlák, kik Szilágyságon mennek Erdélybe“ ²⁾. Az Erdélybe vezető szorosút és hegybérczek nevezetvén Meszesnek, szükségkép annak részein Erdély’ határinál kellett az arról nevezett kérdéses konventnek is lenni, hihetőkép a’ közelebbi országgyűlés’ 22. t. cikk’ ereje mellett visszakapcsolandó Közép-Szolnok vármegyében, minthogy alább mondandók szerint a’ ziláhi vám XII. században jövedelméhez tartozott, és szinte alantabbi, 1248-ról szóló levelében érdeklött birtokok is ugyan-

¹⁾ Anonymi Belae R. Notarii de gestis Hungarorum liber. Ed. St. L. Endlicher. Viennae, 1827. 8. pag. 136, 137

²⁾ Sokféle. II. Dar. Bécs, 1808. 8. 38. lap.

azon megyében jelenkorig fönvannak. — „Ubi steterunt Pergama, nunc fluctuant aristae. Fuimus Trojes!“ — Már III. Béla kir. idézett 1174. — 1196. állott Erzsébet királynénak a' zilahyi vámot neki visszaadó 1281-ki levele' utmutatása szerint; olvastatik ott : „Frater Stephanus, Abbas monasterii S. Margarethae de Mezes, ad nostram accedens presentiam, nobis humiliter supplicauit, vt quintam partem prouentuum tributi de Ziloh, annualem, quam Domina Anna, bone memorie, quondam illustris regina, consors inclite recordationis tertii Bele, regis Vngarie, pro anime sue remedio, monasterio beate Margarethe de Mezes contulerat, et postmodum ordinationem, et donacionem eandem Domina Maria, consors Bele regis quarti, clare recordationis, nihil immutando confirmarat, suo priuilegio, quod ipse abbas nobis exhibuit, mediante, eidem Ecclesie Beathe Margarethe de Mezes reddere et restituere dignamur“¹⁾. Hiteles levélkiadásainak egyéb jelensége nem, találtatott eddigelő, mint a' gr. Kemény József által közrebocsátott 's Fejér György által ujabbán kiadott 1248-ki oklevele, mellyben Mocsolyai Benedek zigethi, sámsoni és erkhedi jószágának (Középszolnok vármegyében) Péter nevű rokona által lett erőszakos elfoglalása' tárgyában előtte történt ünnepélyes ellenmondásáról bizonytságot tesz; méltó e' nevezetes irományt egész mivoltában ide kapcsolni im ezekben : „Nos frater R. prior monasterii S. Margarethe de Meches et monasterium ejusdem loci. Memorie commendamus, quod Benedictus de Mochalia nostram veniens in presentiam nos debita adeundo, supplicatione, exposuit, quod quum frater ejus vterinus Petrus, contempta materna divisione, bona ipsius Benedicti, juraque possessionaria in advicinantibus sibi possessionibus, videlicet in Zigeth, Zamson, et Erkhed violenter occupasset, et eatenus ad D. Vrbanum Wayvodam partium ultra sylvarum confugisset, ipse autem D. Wayvoda dixisset, quod ause huic semet inmittere nequeat, quum iste possessiones extra portam Mezesinam, adeoque extra autoritatis sue Wayvodalibus ambitum sita esse comperiantur, et quum ipse Benedictus juribus suis, damnoque consulturus, ipsum D.

¹⁾ Fejér, Cod. Diplomat. Tom. V. vol 3. Budaë, 1830. pag. 94.

„Belam regem illustrem querelis suis adire intesidat, hinc ne
 „interea etiam hominum malitia possessiones suas periclitari
 „contingat super omni ulteriori terrarum suarum occupatione,
 „et invasione, protestationem dixit palam coram nobis. Quo
 „super has nostras dedimus testimoniales literas. Sabbatho
 „prox. post festum assumptionis Virginis gloriose. Anno do-
 „minice incarnationis M.CC.XL. octavo“ ¹⁾. Ez is tehát méltán a' kisebb konventek' sorába számítandó, míg örökösítő levele nem tűnik föl.

49. §.

19. Pásztói konvent.

Ezen cistercita rend-bírta konvent' eredete, mellynek most is fön levő apátsági czímét és jövedelmét a' zirczi apát bírja, homályban fekszik. II. Béla kir. a' demesi prépostság' részére 1138-ban kelt alapítólevelében már emlékezet van róla : „In Ubadi est vivarium (ezek az alapítólevél' szavai), „quod est commune cum abbate Pastuhiensi“ ²⁾. Tévedésben vala tehát Pázmány Péter, midőn ezeket írta : „Abbatia de „Pásztó, B. M. Virginis, in Agriensi Dioecesi fundata anno „1190“ ³⁾. Egykor szélesen kiterjedő jószágok 's praedialis nemesek voltak sajátai; virágzott is mind a' XVII. század' elejéig, azután csak czímetben fönlevő; elvégre 1702-ben a' rendnek visszaadték. Hiteles helybeli nyomára akadni IV. Béla kir. azon adománylevelében, melly szerint Eörs nevű hevesvármegyei földet Kompót birónak adá; abban mondatik : „Cuius quidem (Eörs) metae, prout in litteris Abbatis et „conuentus de Pastho containeri vidimus, hoc ordine distincti „guntuur“ ⁴⁾. Levélkiadásának koránti megszűnését, vagy csak kisebb konventek közé számíttatását leveleinek később idők-

¹⁾ Nemzeti Társalkodó. 1830. 196. lap. — Cod. Diplomat. Tom. VII. vol. 4. Suppl. pag. 99, 100.

²⁾ Fejér, Cod. Diplomat. Tom. II. pag. 103.

³⁾ Acta et Decreta Synodi Dioecesanæ Strigoniensis celebr. Tyrnaviae, 1629. In Append. II. de Religios. Ordinibus. Apud Péterfi Car. Sacra Concilia Eccles. R. Hung. Part. II. Poson. 1742. fol. pag. 275.

⁴⁾ Fejér, Cod. Dipl. Tom. IV. vol. 3. pag. 204.

ről nem találtatása eléggé igazolja. Néhai Jankowich Miklós' gyűjteményében találtatott némi réz pecsétnyomó, mellynek körirata ezt tartalmazá : „S. FRATRIS VLRICI ABBATIS DE PASTUCH.“

74. §.

20. Pécsváradi konvent.

E' hajdanta magas fénypoleczon volt konventet Benedekiek' számára sz. Istvan kir. alapítá, és nagy jövedelmű jószágokkal halmozá 1015-ben kelt adománylevele által szűz Mária és sz. Benedek' tiszteletéül Baranya vármegyében, Pécs mellett, „ad radices montis ferrei.“ — Apátjának gazdagságára mutat az 1498 : 20. t. cikk. — Levélkiadását a' XIII. századból több írásmaradvány ismerteti. Mikor szűnt meg ezen foglalatosságától? törvényünkben nyoma nincs; hihető azonban, hogy a' mohácsi veszteséggel fejezé be hivatalát; most csak apátsági czímét ismerjük, vagyona 1780-ban a' pesti k. m. egyetemnek ajándékozottván. Pecsétét a' 81-dik szám adja.

1274. Kaplan-földnek a' nyúlszigeti apáczák' részére lett hagyattásáról bizonyítván : „Conuentus monasterii Waradiensis.“ — „In cuius rei testimonium -- praesentes contulimus litteras sigilli nostri munimine roboratas.“

1329. Kisdór' határáról szóló jeles alaku levelét a' pécsi káptalan' számára hasonló alakban átírja : „Conuentus monasterii Peczvaradiensis.“ — „Transumptum eiusdem in formam praesentium litterarum nostrarum priuilegialium redigendo, nostro sub pendentis sigillo -- concessimus.“

1343. Miklós nádornak a' pécsi lakosok' kiváltságáról szóló ítélő nyiltlevelét jeles alakba átönti : „Conuentus monasterii Varadiensis “ — „Nos igitur tenorem earundem praesentium litterarum Domini Palatini -- praesentibus Priuilegialibus litteris nostris inseri, nostro sigillo pendentis fecimus consignari.“

75. §.

21. Pétervárad-i konvent.

Némellyek szerint pétervárad-i hegyen a' Béla' kútjáról (Belae fontis) neveztetett szűz Mária' cistercita rendhez tartozott konventje is hiteles hely volt. — Leveleinek mí még említésére sem akadánk, talán más valaki e' részben szerencsésb eredménynyel kedveskedhetik a' hazának. Apátjának tömérdek javakkal bírását eléggé bizonyítja az 1498 : 20. t. czikk. Különben jövedelme az 1504 : 27. t. czikk' értelmében már régentebb a' kalocsai érsekséghez vala kapcsolva, a' mi 1493-ban történt IV. Sixtus p. bullája és Ulászló kir. 1494-dik adománylevele által. Most e' czimzetben két apátságnak van fön emléke Péterváradról, t. i. „B. M. V. de monte Varadini Petri“ — és „SS. Trinitatis de Petro Varadino.“ — Alapítását 's adományoztatását előállítja IV. Béla kir. 1237-diki és Robert esztergami érsek' 1236-ki levele ¹⁾. Pázmány Péter a' cistercita rend' apátságai közt említi : „De Petri Varadino, in Comitatu Valko; fundata anno 1203“ ²⁾.

76. §.

22. Sági konvent.

A' praemonstrati szerzet boldog szűzről czímzett konventje Hont vármegyében már 1244 körül létezett; alapítója vala Márton Bán IV. Béla kir. 1265-dik megerősítő levele szerint, hiteles levélkiadása pedig 1262-től fogva találtatik. Nagy veszteség érte levéltárát a' XV. században, midőn egy 1446-ki oklevél' foglalatja után irományai 's levelei kirabolattak 's örökre elenyésztek. Megyéjén kívül hivatalát az 1498 : 13. t. cz. Gömör vármegyére is kiterjeszté. Elvégre az időviszontagság' áldozatja lön; 1567 : 17. t. czikk szerint az esztergomi érsekségnek lön filialja, míg birtoka XVII. szá-

¹⁾ Fejér, Cod. Diplom. Tom. IV. vol. 1. pag. 60. seq.

²⁾ Acta et Decr. Synod. Dioec. 1629. in append. II. apud Péterfi, op. cit. P. II. pag. 275.

zadban a' beszterczebányai jezsuitákra szállván — most csak czímezte van fön. — Pecsétét 1307-ről közli Péterfi; alakja kerekded, körirata : „S. CONU. B. V. M. DE SAAG.“ belül sz. Mária' képe az angyali jelenéssel ¹⁾. Egy másik latható a' 82-dik sz. alatt.

1277. Lóczi pörös föld iránti egyességről bizonyítván : „Nos Laurentius Praepositus, et conuentus fratrum ordinis „Praemonstratensis de Saag.“

1292. A' váczai káptalan, Tismog-föld' és gyámsága e' prépostság által történt ajándékozásáról bizonyítván, mondja : „Quam quidem terram Tismog dicti Oliuerius, Lorandus et „Thomas mediante priuilegio honorabilis capituli Saag, et „etiam Vice Judicis curiae Domini Regis, ac aliis instrumentis „quam plurimis possederunt.“

1299. Zlathna iránti szerződést nyiltlevélben adja : „Nos „Praepositus, et Conuentus Ecclesiae Fratrum Ordinis Prae- „monstratensium monasterii Beatae Mariae Virginis de Saag, „memoriae commendantes significamus.“ — „Litteras nostras „patentes — scribi fecimus et dari sub sigilli nostri munimine „roboratas.“

1394. Börzsön, Salgó és Pásztóh közti határról bizonyít : „Praesentes litteras nostras priuilegiales — duximus conce- „dendas.“

77. §.

23. Somogyi konvent.

A' Benedekiek' e' hajdan jeles, sz. Egyedről czímezett konventjét sz. László kir. alapítá 1091-dik évben kelt levele által a' franciaországi sz. egyedi apátság' szerkezetéhez alkalmazva Somogyon, azon nevű vármegyében, melly helyről az adománylevélben mondatik : „Locus ille — vocatus Sumich, no- „billissima urbium terre.“ — Hitelességi hatalmát hirdetik a' XIII, XIV. és XV. századon által kiadott levelei. Kétségkívül a' hazára pusztító veszélyt szülte XVI. század volt temetője, még 1542-ben fönvolt, de mai nap csak czímetben élő sz.

¹⁾ Sacra Concilia. P. I. pag. 132.

Igis, vagy „S. Aegidii de Simighio“ apátságnak. — Pecsétét 1390-ki oklevélről kiadta Péterfi, mely kerek, körirata : „S. CAPITVLI. MONASTERII. SANCTI. EG. IDII. DE SIMIGIO.“ belül szerzetes férfi két kezét kitarva, mellette két oldalról szinte szerzetesek, fölötte jobbra csillag, balra növekedő hold ²⁾). A' 83-dik sz. adja. — Létezett Somogyon prépostság is „Praepositura S. Benedicti de Simegh“ czímben mai nap fön levő.

1252. Kaposfői sz. Benedek' monostorát Majusfi Elek mester által alapítotttnak lenni bizonyítván : „Nos Capitulum „monasterii S. Aegedii de Symighio.“ — „Exhibuit nobis „quoddam priuilegium nostrum.“ — „Concessimus litteras „nostras priuilegiales.“

1254. Moyosfi Mayus és Elek mrnek a' mogorfalvi monostor' részére Puth falu' ajándékáról szóló levelében : „Praesentes litteras nostras patentes — — duximus concedendas.“

1282. A' szakácsi páliak' földé' határáról bizonyít : „Praesentes litteras nostras priuilegiales pendentis et authenticis sigilli nostri munimine roboratas.“

1421. Lonk helység' részbe lett némi beigtatásról hasonlókép zárja be levelét.

78. §.

24. Sopronyi konvent.

A' keresztes barátok' kórháza, vagy ispotályos konvent Sopronyban hihetőkép egy idejű a' budai, esztergomi és fehérvári azon rend által bírt konventekkel; közönségesen 1214-ik év tájra teszik. Levélkiadásának a' vidékbeli nemességre nézve hitelességét hirdetik XIII. és XIV. századi oklevelei. 1577-ben, sőt 1583-ban még virágzott. Javai később a' jezsuitákra és fiscusra jutván.

1278. A' kórház' előljárója a' város' birájával Miklós helybeli plebánosnak a' csornai prépost' részére tett némelly ajándékozásáról bizonyít : „Nos Frater Rhodianus, Praece-

¹⁾ Sacra Concilia Hung. P. II. Poson. 1742. fol. pag. 393.

„ptor Cruciferorum Domus hospitalis de Sopronio, Gwenkel
 „Judex, et Stephanus, ceterique Ciues de eodem.“ — „Lit-
 „teras nostras patentes dupplicis sigilli nostri communitas du-
 „ximus concedendas.“

1298. Az előjáró és ottani plebános Alaij Domonkos
 bán' fiaí' osztályegységéről cyrografumot ad : „Nos Frater
 „Demetrius preceptor domus hospitalis Sancti Joannis Jero-
 „solymitani de Supronio et dnus Cozmas plebanus ejusdem
 „loci.“

1300. A' konvent' előjárója ismét az ottani plebánossal
 együtt osztálylevelet adnak ki a' Guthkeled-nemzetség' ré-
 szére jeles alakban : „Nos Frater Petrus, preceptor Domus
 „Hospitalis sancti Joannis Jerosolimitani de Supronio et Do-
 „minicus Gregorius plebanus ejusdem loci.“

1337. Maga a' konvent Sussendorf falu' eladásáról bizo-
 nyít nyiltlevélben : „Nos Conuentus Cruciferorum in Supru-
 „nio memoriae commendamus.“ — „In cujus rei memoriam
 „praesentes litteras sigilli conuentus nostri donavimus robo-
 „ratos.“

79. §.

25. Szalavári konvent.

A' szalavári sz. Adorjánról nevezett konvent azon nevű
 vármegyében Benedekiek' részére sz. István királytól állítta-
 tott fel 1019-ben. Régi hiteles volta a' XIII. századból fön-
 lévő kiadásaival kétségen kívül tétetik. XVI. és XVII. szá-
 zadban a' kapornaki konventtel hasonló sorsára mutatnak az
 1557 : 22., 1575 : 17., 1588 : 46., 1609 : 52. t. czikk; az 1563 :
 53. azonban némi hiteles munkálódást bizonyítja. Az 1599 : 38.
 foglalatosságát 's pecsét' készítését megrendeli; 1731 : 8. ujra-
 állítását és levélkiadását, végre az 1802 : 18. a' gotviczi apát-
 ságtól való függetlenségét határozván, mostaniglan él hiteles-
 ségével a' szalai megyében. — Pecsétjét 1339-ről láthatni Pé-
 terfinél kerekded alakban illy körirattal : „S. CONVENTVS.
 SCT. ADRIANI. DE ZALA.“ belül sz. Adorján főnnállva,
 jobbában lobogót tartva, jobb részén : „SCS.“ balrul :

„ADRIANUS“¹⁾. Az 1599 : 38. szerint újabb pecséttel élt; a' 84-dik sz. alatt látható 1757-dik évrőli.

1263. Wyd mr. által a' csatári monostor' számára két falut ajándékozottnak bizonyít az elveszett biblia helyett : „Frater Blasius m. d. Abbas monasterii beati Adrani de Zala, „totusque eiusdem loci Conuentus.“ — „Litteras nostras priuilegiales concessimus nostro sigillo confirmatas.“

1389. Mantai Lőrinczet a' nyert birtokba Mária kir. parancsára beigtatván, arról jeles alakú öröklevelet ad : „In futuram rei memoriam firmitatemque perpetuam praesentes — „concessimus priuilegiales et authenticici sigilli nostri munitamine roboratas.“

80. §.

26. Szegszárdi konvent.

Üdvöztőnkrol címzett szegszárdi konventjét a' Benedekieknek Tolna vármegyében I. Béla király alapítá; már uralkodása' első éveiben azaz 1061-ben fönn vala, mint-hogy a' szelisi apát, monostorának Otto somogyi bíró által ez évbeli alapításáról szóló levelét a' szegszárdi konventtől szerkesztetve 's kiadva mutatá elő Albert királynak 1438-ban, a' mi egyszersmind a' legrégebb hiteles helybeli kiadás az ismertek közül; ugyanazért fájlalni lehet, hogy egész terjedelmében nem tűnt föl. — Széles birtokát jelenti az 1498 : 20. t. cikk. Apátjának praediális nemesei is voltak, a' mint az 1518. Bács. 27. 1519 : 24. bizonyítja. A' XIII. de leginkább XIV. századból találtató némelly oklevelei csalhatatlanná teszék hiteles helybeli hatalmát. Mohácsi veszély után, örök enyészttével csak czímzete maradt fön. Jószágá 1777. és 1780-ban a' pesti egyetemnek ajándékozott. Két rendbeli pecsége a' 85. és 86-dik sz. alatt.

1297. inkább 1397. A' fehérvári ispotályosok' 1269-diki örökös levelét a' tihanyi apát és zuozoni harangozók közti egyességről kiadottat, szinte jeles alakban átírván : „Conuentus monasterii Sexardiensis.“ — „In cuius rei memoriam,

¹⁾ Sacra Concilia. P. I. pag. 189.

„perpetuamque firmitatem praesentes nostras litteras priuilegiales pendentis et authentici sigilli munimine roboratas duximus concedendas.“

1350. II. András kir. adománylevelét a' pécsi püspök' számára jeles alakba általirja : „Nos igitur — praesentibus litteris nostris priuilegialibus inseri, nostroque pendenti sigillo fecimus consignari.“

1356. Pál mr. tolnai alispánnak ítélőlevelét az ábrahám apát' részére jeles alakba önti : „Praemissas litteras — praesentibus litteris nostris priuilegialibus inseri, et conscribi facientes — sigillo nostro authenticali munimine roboratas duximus concedendas.“

81. §.

27. Szent-Benedeki konvent.

Sz. Benedeken Bars vármegyében, 1075-ben alapított I. Geyza kir. által a' benedekiek' számára ezen konvent. Főnlévő oklevelek kezeskednek már a' XIII. század' vége felé hiteles helyvoltáról; élt is ezen joggal mind a' XVI. századig, midőn a' törökök alatt elhagyatva, később javaival együtt az esztergomi káptalan' birtokába jutván, az 1567 : 17. t. czikk szerint annak filialjává lőn. Hiteles munkálódást benne 1570 óta a' jószágot kormányzó kanonok folytat a' közeldi parochusokkal. Pecsétét 1244-ről láthatni Péterfinél és Perger-nél ¹⁾. Alakja kerek, körirata : „† S. CAPITVLI : SCI : BENEDICI : DE : GRAN.“ Bent szentegyház' képe két toronnyal. — 1386-ról másik szinte kerek pecsétje találtató ismét Péterfinél egy derekig látszó szerzetes' (sz. Benedek) képével 's e' körirattal : „† S. CONVENTVS. SACTI. BENEDICTI. DE GARON.“ ²⁾ — 1480-ról végre egy harmadik, hasonlólag kerek, szűz Máriát mutatja állva, kezében Jézust tartva, egy előtte térdeplő apát' képével, 's e' goth betűjű körirással : „† S. CONVENTUS. ECCLIE. STI BENEDICTI DE IUX-

¹⁾ Sacra Concil. P. II. pag. 376. — Diplom. VI. Tab. 9. sz.

²⁾ Ibid. Pag. 39.

TA. GRAN.“ ugyancsak Péterfinél ¹⁾). Három rendbeli pecsége a' 87, 88. és 89. sz. alatt.

1292. Saro nevű saját földének elajándékozásáról adott levelében : „Henricus, miseratione divina, Abbas monasterii „Sancti Benedicti de Graan, et Conventus de eadem.“

1324. A' Simonyi-ág' részére adott nyílt alaku levelében privilegium' ajánlásáról záradékáról alább lesz említés.

1363. Fel- és Al-Teszer' határáról kelt bizonyítványában : „In quorum relationis testimonium praesentes litteras „nostras privilegiales sigillo nostro conuentuali authentico roboratas fecimus emanari.“

82. §.

28. Szent jogi vagy jobbi konvent.

Az elenyészett hiteles helyek közé tartozik a' sz. jogi, hibásan jobbinak neveztetett egykori konvent Bihar várme gyében; az eredeti irományokban „de zenth yogh, és jogh.“ Sz. István kir. jobb kezéről, hova az 1083-ban vitetett, nevezteték így, 's előbb Berekisnek hivaték, „Abbatia de Berkis.“ — Sz. László kir. 1094-ben újra alapítván, sok jószágokkal gazdagítá; a' benedeki rendnek vala tulajdona. Mai nap csak jövedelmes apátsága van fön e' cím alatt : „Abbatia B. M. V. de S. Dexter a S. Stephani Regis Hungariae, seu szent Jobb.“ — Hajdankori és már a' XIII. században hiteles voltát kétségen kívül teszi Dienes nádornak némi 1239-diki ítélőlevele, mellyben mondatik : „Taliter inter eos (liti- „gantes) facta est compositio; sicut in litteris conuentus „Sancte Dextre, vbi praestare debuerunt Sacramentum, rece- „pimus“ ²⁾). Későbbi időkről bizonyítják törvény-cikkelyeink, jelesen I. Mátyás kir. 1486-ki vagy VI. Decret. 59. cikk, hol mint kisebb konvent a' levélkiadásoktól eltiltatik, meg lévén gátolva ebbeli foglalatosságában már I. Lajos kir. 1351 : 3. és 1472 : 3. t. cikk által. — II. Ulászló kir. 1492. vagy I.

¹⁾ Ibid. Pag. 1.

²⁾ Dissertatio Histor. Crit. de Sacra dextera Divi Stephani I. Regis Hungar. Vindobon. 1771. 4. pag. 30.

Decret. 39. cikkében azon törvény szóra szóról ismételtetvén. Ugyan Ulászló 1498-ki III. Decret. 11. cikke, melly ezeket tartja : „De Conventu szent Jób, ut omnino sigillum ejusdem „Conuentus restituatur. Ex quo, non pro aliqua culpa, sed „juxta contenta generalis Decreti, inter minores Conuentus, „sigillum ab eodem Conuentu fuit ablatum. Supplicanti igitur Domini Regnicolae Majestati Regiae, ex quo etiam Majestas Sua in Regesto suo ad omnes Comitatus pridem misso, „hunc articulum premisit observare; ut dignetur ex illo Conventu Heremitas, quos illuc imposuit, remove, et Abbatem „Regularem illius ordinis idoneum, in illum Conventum instituere. Quia Domini Regnicolae, sigillo illius Conventus carente non possunt,“ a' beférkezett sz. Pál szerzetes' rendét kiharancsolni és hitelességét visszaadni rendelé: de ezek mégis majd 1557-kig bírták. Azután 1563. év körül több idegen, végre 1660-ban török pusztító kézre jutott, mellyből 1686-ban szabadúla ki. Volt-e egyébiránt 's minő fogamatja hitelessége' visszaszerzésének, készített-e jeles alakú leveleket? olyanok' hiányában nem állítható : mindazáltal kisebb konventekhez tartozását a' törvény' szavai bizonyítják. — Pecsétjét 1471-ki oklevélről kiadta Pray György, melly csucos gömbölyeg, körirata : „SIGILLUM CONVENTUS MONASTERII SANCTI REGIS STEPHANI DE ZENTH JOG.“ belül vállig érő könyökben meghajtott, három ujjt kinyitva fölfelé tartó jobb kéz, a' felső szár végén vagyis a' vállcsontnál koronával borítva, 's csillagoktól környezve látszik. Ugyanezt közlé 1470-ről Péterfi Károly, de úgy látszik hiányosan, valamelly rongált példány után, minthogy illy hibás köriratot visel : „* SIGILLV CONVENTVS : ECLIE : S: STNNI : CREGIS. DE: SENTNE:“ belül a' korona alatt le a' könyök-hajlatig püspökpálca, a' csillagokból csak egy, a' korona fölötte látszó¹⁾. Három pecséte a' 90, 91. és 92-dik sz. alatt.

1471. Jóságba-igntatásról levelet adván, úgy kezdi : „Nos Thomas de Maythen Administrator, et Conuentus Monasterii S. Regis Stephani de Zenthjog.“

¹⁾ Sacra Concilia Hungar. Pars II. Poson. 1742. fol. pag. 190.

83. §.

29. Szent-mártonhegyi konvent.

Sz. István kir. 1001-ki adománylevelénél fogva alapítá és sok jószágokkal gazdagítá sz. Márton' tiszteletére a' pannonhegyi benedekiek' konventjét Győr vármegyében. A' XIII. századból találtató oklevelei tanubizonyságot tesznek hiteles kiadásairól, mellyet mindig nyugalmasan gyakorlott a' török dúlásig. Főapátjának egykori fényes helyzetét igenli az 1495: 40., 1498: 20. t. cikk. Levéltára a' mohácsi veszteség után nyomban Bécsbe viteték, honnan csak 1640 körül tére honunkba vissza. Elvesztett jószágának visszaadását az 1622: 54. t. cikk parancsolván, hiteles helybeli jogát az 1723: 44. t. cikk éleszté csak föl. Miután II. József 1786-ki edictuma' következtében e' konvent eltöröltetett, de I. Ferencz kir. által helyreállíttatott volna: az 1802: 16. t. cikk' rendeléséből levéltára is a' győri káptalanból régi helyére vitetnék: maiglan ott foly hiteles munkálkodása. — Pecsétét 1290-ről kiadá Péterfi, melly kerekded 's illy köriratu: „SIGILLUM CONVEN. SCI MARTINI DE MONTE PANNONIE.“ belül talán sz. Márton, meg más két szent' képe ¹⁾). Azon pecsétén, mellyet az 1723: 44. t. cikk' következtében készített, Sajghó Benedek apátnak képe két szerzetessel 's egy nemtővel szemléltetik, körirata imez: „S. CAPITULI S. MARTINI DE SACRO MONTE PANNONIAE O. S. B.“ Illy köriratu kerekded pecsétét adja a' „Cerographia Hungariae“ írója sz. Benedek' képével, jobbra genius, balra egy szerzetbelie' képével 's lábainál fekvő sárkánynyal ²⁾).

1258. Bizonyos rabszolga iránti egyezésről kelt levelében: „Nos conuentus Sancti Martini de Sacro Monte Pannoniae.“ — „In cuius rei testimonium praesentes litteras — concessimus in perpetuum.“

1301. II. András kir. 1224-ki privilegiumát a' győri püspök' számára átírván: „Nicolaus miseratione diuina, Abbas „monasterii Sancti Martini de sacro monte pannoniae, eius-

¹⁾ Sacra Concil. P. I. pag. 176.

²⁾ Vid. pag. 125. Tab. II. n. XIII.

„demque loci Conuentus.“ — „Petens nos cum instantia, vt
„ipsum priuilegium nostris litteris priuilegialibus transcribi,
„seu inseri dignaremur.“

1331. Zavath faluról szóló 1224-ki adománylevelet át-
írja a' győri püspök' számára : „Vt ipsum priuilegium nostris
„litteris priuilegialibus rescibi, seu inseri dignaremur.“

84. §.

30. Szepesi konvent.

A' cistercitai rend' szűz Máriáról nevezett szepesi kon-
ventje 1216-, némellyek szerint 1222-, mások szerint ismét
1234-ben nyervén lételét, a' XIII. századtól fogva hiteles
helybeli hatalmat gyakorlott. — Megszűnése 1526-ra esik,
apátsági czíme azonban most is ő felsége' adományzása alá tar-
tozik, a' mit VI. Károly cs. és kir. élesztte újra 1718-ban, bir-
toka mindazáltal 1776-ban M. Therezia által, melly több ide-
gen kézen, végre a' jezsuitákén fordult meg, a' szepesi püs-
pök' számára adaték. — Pázmány és Szentiványi' véleménye
ellen megmutatta Wagner, hogy ugyanegy volt ezen apátság
azzal, a' mi néha „de Candelis,“ olykor „de Schavnik“ néven
jő elő, szint' azon helyen Szepes vármegyében, miszerint a'
Szepesség csak vidéki nevéül szolgál.

1283. A' szepesi káptalan és Gublin közti egyességről bi-
zonyítványt adott.

1286. Pyuk falu-rész' eladásáról kelt levelében : „Nos
„Johannes Abbas et Conuentus Beate Virginis Ordinis Cis-
„terciensium de Scepus.“ — „Praesentes litteras sigilli nostri
„munimine duximus roborandas.“

1294. Az ő scultetusával Herborddal annak faluja' határa
íránt tett egyességről bizonyítván, azt priuilegiumnak nevezi :
„Nos Frater Joannes Abbas Ecclesiae Beatae Virginis de
„Scepus, ordinis Cisterciensium, totusque Conuentus loci
„ejusdem.“ — „Quod nos — ad perpetuam firmitatem, sigilli
„nosrti, nostri nec non sigilli conuentus nostri appussione (?)
„confirmamus priuilegium supradictum.“

85. §.

31. Tihanyi konvent.

Ezen konventet a' benedekiek' számára sz. Ányos vagy Angyán' (S. Annianus) tiszteletéül I. András király alapítá 1055-ben, szép birtokkal gazdagítván. A' XIII. századból találtató némi oklevelek szerint készített az országlakosok' számára leveleket; különben hitelességének most semmi dívata. Valószínűkép ez is a' törvényekben annyiszor érdeklött, jeles alakú öröklevelek' kiadásáról (az örök birtokokra nézve) tiltott kisebb konventek' sorába tartozott már az előidőkben.

1293. Banchnak az ő Veszprémben létezett telke' örök eladását bizonyítván: „Frater Raynoldus diuina miseratione „Abbas monasterii Sancti Aniani de Tichonio et Conuentus „loci ejusdem.“ — „In cuius rei memoriam atque vberiore „cautelam presentes concessimus Litteras sigilli nostri munimine roboratas.“

86. §.

32. Tordai konvent.

A' keresztes barátok' háza vagy konventje Tordán Erdélyországban, már XIII. századi fönlétéről mutat bizonyítványt; ugyan is László erdélyi alvajdának némi 1288-diki levélzáradékában áll: „Datum in villa Cruciferorum de Thor-da.“ Ugyanaz 1297-ki levelében: „Datum in villa cruciferorum prope Tordensem ciuitatem.“ — Mint sz. János' rendét követő kórházbeli keresztesekét nem ismerték eddigelő a' régiségbuvárok. Czimzete eléggé valósítja nem ugyan egy voltát az ottani Augustianus szerzet' konventével, ámbár neveztettek a' szerzetes kanonokok is kereszteseknek (Cruciferi, — Canonici S. Sepulchri), kik mindenkor káptalanban préposttól függöttek. Hiteles helybeli foglalatosságát csálhatatlanná teszi előljárója' nevében kelt néhány találtató levele. Megszünési ideje homályos; ha előbb nem, bizonyára a' reformatio' korában, jelesen 1557 körül, midőn Erdélyből a' szerzetes rendek kiűzettek. A' helyről most „Abbatia S. Emerici de

Torda“ van keletben. Pázmány a' bizonytalan rendek' házai közt említi : „Turda (Claustrum) viguit anno 1222.“

1276. Thuri Erzsébet az ő bátyjának ugyan Túron némi kaszálót eladván, arról előljárója bizonyít : „Nos Frater Jacobus dictus Wechelyny (Veselinyi) Magister domus Cruciferorum de Thurda.“

1295. Sussag nevű föld' fele részének az erdélyi püspök' számára lett eladásáról jeles alaku levelet adván : „Myle (v. „Nyle) preceptor domus cruciferorum de Turda.“ — „Et ut hujusmodi venditio et emcio, robur obtineat perpetuae firmitatis, nec per aliquam partem huiusmodi contractus rescindi valeat, partibus petentibus, litteras nostras concessimus sigillo nostro communitas.“

87. §.

33. Turóczi konvent.

Alapítója a' praemonstrati szerzet' boldog szűzről nevezett turóczi konventjének azon nevű vármegyében IV. Béla kir. vala 1252-ben. Hiteles pecséttel készült levelei' négy századra kiterjedtek után a' XVI. és következő századoki viszonytagságairól tanubizonytságot tesz törvénykönyvünk. Ugyanis miután 1530 körül elpusztult, 's világiak által elfoglaltatott volna, hiteles munkálódásaival együtt újra alapítását rendelé az 1569 : 48. t. czikk; oda czéloz az 1588 : 44., ismét 1591 : 40., 1599 : 35., 1609 : 50., 1615 : 32. és 1618 : 76. t. czikk; melly intézkedés' foganat nélkül maradtával már eleve az 1578 : 21. szerint jegyzőkönyvei az esztergomi káptalanba tétetni rendeltettek. Vég enyészetre hajoltával 1802 : 15. t. czikk hitellességi jogát levéltárával együtt a' beszterczebányai káptalannak adá, honnan 1780 óta történtek e' konvent' pecsété alatt kiadások. Jósága még 1586-ban a' nagyszombati jezsuita collegiumnak adatott, ennek eltörlésével pedig a' fiscusra szálla. Apátsági czímzete fönvan. -- Egy 1314-ki pecsétén szűz Mária' képe. A' divatozót előadá Cerographusunk, melly is kerek, belül koronázott sz. Mária ülve, térdén kis fiát tartva képeztetik; kétfelül illy betűk : I. H. V. MR. DNI. azaz, in honorem Virginis Matris Domini; körötte : „S. CONVEN-

TVS BTE. M. D. CAST. TVRV. „ azaz : sigillum conventus B. Mariae de Castro Tvrvez. Különben, fönt a' beszterczebányai káptalanról mondottakkal mindezek egybevetendők. A' 95-dik sz. alatt láthatni pecsétét.

1255. Özpatak és Rákócz faluk' határáról nyiltlevelet ad.

1294. Sebezlavcz-föld iránti cseréről szóló levelében : „Iwanka, miseratione diuina Praepositus et Conuentus Ecclesiae beatae Virginis de Turocz, Ordinis Praemonstratensis.“ „Nos igitur — litteras nostras sigilli nostri munimine roboratas, et secundum consuetudinem Ecclesiae nostrae alphabeto „divisas concessimus.“

1323. Donch mr. Zólyom és Potok vármegyei ispánnak levelét, mellyben Mihálynak, az ő hív szolgájának Jeszenova nevű erdőt Árva vármegyében ajándékozá, jeles alakban átírja : „Exhibuit nobis patentes litteras Magnifici Comitis Magistri Donch, Comitis de Zolom et Potok, petens instanter a „nobis, quod ipsas litteras nostro priuilegio dignaremur confirmare.“

1386. A' Palugyai-ágnak Mária kir. által némi gallicziai jószágok iránt 1385-ben kelt adományát átírván : „Nos itaque — de verbo ad verbum in hanc priuilegii nostri formam „transcribi facientes, et in perennem rei memoriam, firmitatemque perpetuam praesentes litteras nostras privilegiales „sigilli nostri pendentis et authentici munimine roboratas — „duximus concedendas.“

88. §.

34. Ujudvari konvent.

Szala vármegyében, Ujudvaron, 1277-ben már fönvolt keresztes barátok vagy ispotályosok' e' konventjének (Conventus v. Praeceptoratus Fratrum Cruciferorum domus hospitalis S. Joannis Hyerosolimitani de Nova Curia) hiteles helybeliségét bizonyítja azon 1344-ki levél, minél fogva Zechi Pált az ottani vármegye' székére általa pörbe idézettnek bizonyítja. Több oklevelére nem találván, állapotjáról bővebben nem szólhatok. Hihetőleg ez is a' kisebb konventekhez számítandó. E' ház' jelességére mutat az, hogy Arnold nevű prae-

ceptor 1358 körül a' honi minden kórháziak' rende' főkományszójának, t. i. az auranai priornak helyettese vagyis alperjel vala. — A' falu most Inkey-családhoz tartozik.

89. §.

35. Váradi (Nagy) konvent.

A' váradi hegyfoki, sz. István vértanuról nevezett és a' praemonstrati szerzethez tartozott konvent (Conventus S. Stephani Protomartyris de promontorio Varadiensi) alapítójának Nagyváradon felül II. István kir. tartatik lenni 1130-ban. Prépostjáról már XII. századi több levelek tesznek említést; XIII. századi hitelesség' hatalmát továbbá saját pecsétes levelei támogatják; élt is ebbeli jogával, ámbár nem folyton, a' XVI. század' közepéig, minthogy II. Ulászló kir. ezen konventet mind jószágostul 1494-ben elhagyatása miatt a' carthusiani rendnek ajándékozván, csak 1511-ben ment az előbbienekre vissza. Meg kell itt jegyezniünk, hogy Váradon a' székes káptalan is hiteles hely levén, ezen konvent pedig később időkben, mint az 1548 : 64. t. cikk által a' káptalannal együtt hitelességi hatalmában megerősítve, mivel a' váradi káptalan' említése mellett világosan ki nincs téve a' „S. Stephani Protomartyris“ cím előtt a' konvent' kijelentése; de saját oklevelei' jelentése szerint is, mint 1561-ről, sőt a' váradi jegyzőkönyvben 1219-ről e' konvent káptalannak, a' káptalan pedig megfordítva konventnek neveztetik ¹⁾; ez okból némellyek szinte káptalannak (a' mostani értelemben) hitték lenni : holott ez iránti homályt az 1715 : 73. t. cikk a' konvent' régi címzetével egybevetve, könnyen elhárítja; ugyanis a' mondott törvényben „Praepositus S. Stephani de Promontorio Varadiensi Canonicorum Regularium Praemonstraten-

¹⁾ „Philippus Praepositus Ecclesiae Sancti Protomartyris (de territorio Varadiensi) cum priore Adriano, et Cernelio Custode, necnon „vniuerso ejusdem loci Capitulo, requisierunt supra dictam terram. „— Nos Conventus Varadiensis, hujus rei testes sumus.“ V. Ritus explorandae veritatis, per iudicium ferri candentis. §. CXXXI.—Bel Mat. Adparatus ad Historiam Hungariae. Poson. 1735. fol. Decad. I. monum. V. pag. 222.

„sium“ jó szóba, kik magokat rendesen konventbelieknek hívák, ámbár gyakran, mint egyebütti monostoraikat is, tágas értelemben, káptalanoknak nevezni találjuk. Préposti jogát az illető rend visszanyeré ugyan az újabb időkben, 's ma a' jászó-leleszivel egybekapcsolva virágzik: de hiteles hely végkép megszűnt lenni. Egy 1283-ki a' Kállay-nemzetség' levéltárában őriztetett alább említendő leveléről függő pecsétén illy körírás olvastatik: „CONUENTUS SCI STEPHANI P. M.“ védszente' képét viselve. A' 97. és 98-dik szám mutatja két pecsétjét.

1283. Bagdai Illés bíró által szolgálai' részére Kis-Kércs nevü földnek ajándékoztatásáról bizonyítván: „Jacobus Prepositus, et Conuentus Sancti Stephani Prothomartyris de promontorio Waradiensi“ — „In cuius rei memoriam, perpetuamque firmitatem — presentes concessimus litteras pendentis sigilli nostri munimine fulcitas.“

1308. Kopoz Tiadórnak ítélőlevelében a' bírói vizsgálat alá vett levele ezen konventnek Zekeres és Sorolan-föld iránt, több ízben privilegiumnak neveztetik: „Priuilegium conuentus sancti Stephani de Promontorio Varadiensi.“

90. §.

36. Vásárhelyi apácza-konvent.

Somló-hegy' tövénél fekvő Vásárhelyt Veszprém vármegyében IV. Béla kir. a' nyúl-szigeti apáczáknak ajándékozá, hová később sz. Benedek rendi apáczák helyeztettek, kik idő' multával botránkoztató életmódjok miatt törvény' útján lett elmarasztalás' következtében onnan elüzetvén, praemonstrati apáczáknak adatott a' kolostor és mezőváros, Szász, Kis-Szőlős, Cheruz és Lovas falukkal II. Ulászló kir. által 1511-ben ¹⁾. Ugyanazon évben kelt privilegium szerint hiteles pecsétet nyervén, olly különös joggal ruháztatott fel e' konvent, minél fogva hiteles levélkiadásokat tehete; azonban, használta-e valaha ebbeli kitüntetését, oklevelei' hiánya miatt állítani nem

¹⁾ C. Battyányi, Leges Ecclesiasticae. Tom. III. Claudiopoli 1827. fol. pag. 666.

lehet. Ulászló' mondott adománya így szól pecsétéről : „Ei-
 „dem conuentui seu Collegio ipsarum Sanctimonialium, Si-
 „gillum cum sculptura, seu simulacro imaginis gloriosissimae,
 „ac intemeratae Dei Genitricis, semperque Virginis Mariae,
 „filium suum unigenitum sub figura pueri in ulnis tenentem,
 „et amplectentem, in circumferentia eiusdem Sigilli cum ca-
 „racteribus latinis hunc titulum in se continens : „S. Con-
 „ventus Monialium de Vásárhely,“ in argento, aut in
 „cupro vel alio ad id apto metallo parandi, et fabricandi et
 „sculpendi duximus annuendum, et concedendum“¹⁾. Adott-e
 ki leveleket e' pecsét alatt? nem bizonyos: a' 99-ik szám alatti
 ábra az eltöröltött szerzetek' pecsétnyomói közt a' budai kincs-
 tár' levéltárában őrzött ezüst nyomója után vétetett le. Eltö-
 röltetésével jószága a' vallási kincstárra szállott. Két díszne-
 vezet van most fön e' helyről mint királyi adomány alá tar-
 tozó; egyik : „Abbatia S. Lamberti de Vásárhely“ — másik:
 „Praepositura S. Lamberti de Apácza-Vásárhely.“

91. §.

37. Zobori konvent.

A' benedekiek' sz. Hippolytról nevezett zoborhegyi kon-
 ventje Nyitra vármegyében, azon nevű városhoz közel sz.
 István királyt ismeré alapítójának. Apátja hajdan nagy jöve-
 delmű javakat bírt az 1498 : 20. t. czikk' útmutatása szerint.
 Hiteles levélkiadásokat tön már a' XIII. században. Levél-
 tára Trencsényi Mátétól kiraboltaték, a' török dúlások alatt
 pedig végpusztulás érte, minthogy szerzetesei a' nyitrai várba
 vonulván, levelei részint fölprédáltattak, részint a' nyitrai
 káptalanba vitettek; és jöllehet újabban visszajutott e' kon-
 vent'szerzete' kezére: hiteles hely mégis örökre megszűnt lenni.
 1692-ben elhagyatott monostorát Jaklin Balás nyitrai püspök
 a' romuoldi, vagy camalduli szerzetnek ajándékozá, kik szinte
 sors' áldozativá lettek. Jószága előbb a' kincstárba, aztán a'
 vallási alaphoz jutott. Emléke az „Abbatia S. Hippolyti de

¹⁾ Schwartner M. Introductio in rem diplomat. ed. 2. Budae. 1802.
 8. Dipl. XXIX. pag. 384, 385.

„Monte Zobor“ czimzetben él. Pecséte a' 100-dik szám alatt látható.

1246. A' garammelléki apát' ellenmondásáról bizonyít: „Nos Conuentus Monasterii beati Hypoliti Martyris de „Zobor.“

1247. A' nyitrai káptalannak a' nyitrai beigtatás' iránti ellenmondásáról bizonyítván: „Nos Conuentus Sancti Ipoliti „de Zoborio.“

1349. Kér falunak az esztergomi érsek' részére lett visszaadásáról szóló levelében: „Thomas miseratione Diuina, „Abbas monasterii Sancti Hypoliti Martiris de Zoborio, et „Conuentus loci eiusdem.“ — „In cuius rei testimonium, perpetuamque firmitatem, praesentes concessimus litteras nostras „priuilegiales pendentis sigilli nostri munimine roboratas.“

1390. A' nyitrai püspökség' részére a' pápa által adott bullát átírván: „Praesentibus litteris nostris priuilegialibus „transcribi faciendo — duximus concedendum.“

E' rendre számított konventek közül most csak a' csornai, garammelléki v. sz. benedeki, jászói, leleszi, pannonhegyi vagy sz. mártoni, szalayári, -- Erdélyben a' kolosmonostori létezik, mint hiteles hely.

92. §.

Gróf Kemény József, Erdélyben hajdanta hitelességi jogot gyakorló konventek' sorában a' főntebb leirt kolosmonostorin (68. §.) és a' tordain (86. §.) kívül még hármát említ, mint olytat, melly a' jószágba igtatás' hatalmát kivéve, hitelességgel birt; jelesen az augustinianokhoz és prédikatoriákhoz tartozó fehérvárit, végre a' hévvizi konventet Felső-Fehér vármegyében ¹⁾. Mí azonban ellenkező értelemmel vagyunk.

a) Az augustinianok' fehérvári konventjét a' mi illeti: való ugyan, találtatik ugyan ennek 1300-ról kiadott, az erdélyi püspök' Marmarosban lévő lelkészi és világi, nevezete-

¹⁾ Notitia Historico-Diplomatica Archivi et literalium Capituli Albensis Transsilvaniae. Pars I. Cibinii, 1836. 8. pag. 89.

sen dézmabeli jogának az egri püspök által királyi adomány-nyerés melletti csorbitása és eltulajdonítani szándéklása miatt keletkező pörében ügyének a' római sz. székhöz fölebbviteletét bizonyító levele, melly így kezdődik és végződik : „Nos „Frater Stephanus, Ordinis Fratrum Heremitarum S. Augustini de domo Albensi Transylu. et Frater Salamon Lector, „totusque conuentus loci eiusdem.“ — „In cuius rei testimonium praesentes nostras concessimus litteras, sigillo, quo „conuentus vtitur, consignatas“ ¹⁾, a' mit tisztelt írónk is említ: de ezen egyházi, nem pedig világi dolgot's birtokot tárgyzó iromány távol sem igazolja az ország' lakosira nézve hiteles voltát, miután illyes, kizárólag egyházi ügyekben más szerzetes házak is tőnek bizonyítást a' nélkül, hogy hitelességgel bírtak volna; ekként adott a' székesfehérvári augustinianok' konventje 1305-ben ünnepélyes bizonyítványt arról: Tamás esztergomi választott érsek Henrik bán' fiait az ő törvény elleni tetteikért, tömérdek zabolátlanságaikért egyházból tiltás alá vetette legyen : „Nos Frater — Prior, et Conuentus Ordinis Fratrum Eremitarum S. Augustini de Alba, „Regali.“ — „Nostras praesentes concessimus nostro sigillo „consignatas.“ ²⁾ — már pedig ennek hiteles helyvoltát állítani nem lehet birtok iránti dolgokban. Találtatik még egy másik levele is a' kérdéses konventnek 1308-ról, de csak kivonatban, melly szerint az erdélyi püspök és káptalan közti 1302-ben véghezment egyességet átirja ³⁾, valószínűkép ez is nem más, mint egyházi illetőséget tárgyzó. Mindezekből tehát még hiteles levélkészítő nyilvános helynek bizton tartani nem lehet. Törvényszeres, sőt természetes is volt hogy, midőn valamelly hiteles helyet érdeklő dolgok lennének írásba foglalandók, azokra nézve mint magáért bizonytságot nem tehető, egy másikhoz folyamodjék; így történt meg az erdélyi püspök és káptalannak a' kobelbeli augustinianokhoz folyamodása az egyházi törvények' engedelmeben; birtokróli hiteles munkálódásának nyomára azonban nem akadni.

¹⁾ Szereday Ant. Series Episcop. Transilv. pag. 54. seq. — Fejér, Cod. Diplom. Tom. VI. vol. 2. pag. 287. seq.

²⁾ Fejér, op. cit. Tom. VIII. vol. 1. pag. 183. seq.

³⁾ Id. ibid. pag. 312.

b) A' fehérvári prédikatoriák' konventje' hitelességét egy 1306-ki levélből húzza ki tudós értekezünk : de az is egyházi törvényhatóságot illető dologról készült; nevezetesen Vincze kalocsai érseknek, Péter erdélyi püspök' László erdélyi vajda ellen hozott egyházbóli kitiltása végett irányzott sérelmes bánása' tárgyában ugyanazon erdélyi püspök' procuratori képviselője ünnepélyes fölebbvitelét a' római székre bizonyítja : „— Frater Joannes Prior ordinis fratrum Prae-, „dicatorum, ceterique fratres — — de conuentu Albensi Trans-, „siluano.“ — „Praesentes litteras nostras testimoniales eidem „concessimus, vt tenemur, sigilli nostri conuentus appensione „roboratas“¹⁾. — Láthatóképp ez is a' fentebbihez hasonló tárgyú lévén, az egyházi jog' rendelményéből, nem pedig hitelesség' gyakorlásából vön lételt.

c) A' hév vizi, állítólag felső-fehérmegyei konvent' hitelességére a' mi előadatik, az egy 1311-ki a' fehérvári káptalanban lévő illy bevezetést viselő levél : „Nos Frater Petrus „Prior, et Conuentus Ecclesiae S. Trinitatis de Kalidis „Aquis“²⁾; tartalma szerint Benedek erdélyi püspöknek Gentilis kárdinál és apostoli követ' zsarolása ellen a' gyulafehérvári augustinianus konvent előtt tett ünnepélyes, római székhézi fölebbvitele bizonyíttatik³⁾. — Itt tévedésben van irónk, miután azon oklevél nem más, mint a' föntebb 59. §. alatt leírt budaföhléhvizi konvent' kiadása lenne, annak lenne sajátja illy czímzet az ott mondottakból kitetszőképp, jelesen 1278. és 1343-ki levele szerint, kihagyva néha a' „juxta Budam“ — „supra Budam“ — vagy „Superioribus calidis aquis“ jelentő szólást. — Minden esetre nagy nyereségének tartaná a' magyar Monasterologia, ha a' f. fehérvármegyei hévvizen bármelly konventnek valahai fönléte kivilágosíttatnék. Teljes meggyőződéssel vagyunk ugyan aziránt, hogy az előszámított konventeken kívül még többek is valának hiteles levélőrzők

¹⁾ Szereday, op. cit. pag. 59. — Fejér, op. cit. Tom. VIII. vol. 1. pag. 203, 204.

²⁾ Op. cit. pag. 89.

³⁾ Szereday, op. cit. pag. 61. seq. — Fejér, op. cit. Tom. VIII. vol. 1. pag. 412. seq.

és kiadók, mint például a' keresztényi ispotályosok 1226-ról, lebényi benedekiek 1229-ről, silisi szinte benedekiek 1282-ről és 1299-ről, telki ugyancsak benedekiek 1282-ről, végre zirczi cistercita rend' konventje 1287-ről kelt leveleik, nem különben a' csázmai dominikánusok' 1299-ről kiadott némi bizonyítványa könnyen észrevétetik : de számosabb oklevél' egybevetése, huzamosb nyomozása után jöhetne csak mindezek' hiteles volta tökéletesen napfényre. Pázmány Péter is, az olly hajdani zárdákról (claustrum) irtában, mellyeknek minő rendhez tartozását meghatározni nem tudá, említ a' Szepességen egy ismeretlen hiteles helyet ekképen : „Stráska „(sive Strasa) alias Neerer, in Scepusio : ex quo olim literae „etiam emanabant more Capitulorum, et Conventuum quorumdam. Dicitur fuisse Cruciferorum“ ¹⁾. — E' zsenge kezdet időjárával bővülhet, tökéletesbülhet, ha illy becses régiségeink' kedvelői és birtokosi segédkezeket nyujtandnak; hiány nélkül adni még most fölülhaladja magányos egyén' erejét.

¹⁾ Apud Péterfi, Op. cit. P. II. pag. 286.

HARMADIK SZAKASZ.

A' PRIVILEGIUMOK' NÉMI ZÁRADÉKAIRÓL,

ÉS

A' PRIVILEGIUMOK' KIADÓIRÓL FOLYTATÓLAG.

III. Adtak privilegiumokat: *a)* királyi biztosok, egyesületi hatóságok' fejei, megyés vagy főispánok és más főbb hatalmuak; *b)* várnagyok; *c)* királyi és szepességi városok, úgy más közönségek; *d)* esperestek és káptalanbeliek; *e)* előljárók, hatalmas nagyok saját magános dolgaikban.

a) 1225. Balog Miklós kir. asztalnok mr. (Nicolaus Sinister M. Dapiferorum Domini Regis) béli apát' részére a' pápai udvarnokok ellen ítélet-mondó levelében olvassuk: „Abbas vero predictae ecclesie in eodem iudicio litteras Dionysii Palatini felicitis memorie et Comitis Simegiensis nec non priuilegium Chach Comitis de Sugrun, Hohoty Comitis de Ferreo Castro, et Demetrii Comitis de Chanad iudicium a Domino Rege Bela constitutorum — exhibuit.“

1275. A' vasvári káptalan' némi levelében találhatik: „Illam terram, quam olim N. N. vigore priuilegii Balduini, quondam Comitis Castriferrei precio compararet.“

1277. Tamás bán, posonyi, nyitrai és komáromi főispán, a' komáromi lakosok' részére adott levelében: „Et vt haec permissio robur perpetuae obtineat firmitatis, nostrum concedimus priuilegium sigilli nostri munimine roboratum.“

1283. László sopronyi főispán Kér-földet Dienes bírónak ítélvén, mondja: „Prout et ad hoc nos ordo Juris poscebat, litteras nostras concessimus Priuilegiales munimine sigilli nostri roboratas.“

b) Jachui Heron kőszegi várnagy (Horon de Jachu Castellanus de Kuzegh) lochmai malom' eladásáróli függő pe-

csétes levelét a' vasvári káptalan' 1393-ban kelt levele így említi : „Exhibuit nobis quasdam litteras priuilegiales nobilis viri Heron condam Castellani de Kuzegh.“

1393. Abrahi Jakab bajmóczi várnagy Kekel Hermán-nak Kovácsi faluban scultetiát adván, mondja : „In cujus rei testimonium, hoc priuilegio nostro sub appenso sigillo duximus roborandum, testimonio litterarum.“

94. §.

c) 1268. Buda városa az ottani prépost és pesti révészek közti ügyben ítéletet mondván : „Nos Comes Waltherus, rector castri Budensis, et duodecim viri Jurati.“ — Azt Kún László kir. 1273-dik megerősítő levelében privilegiumnak nevezi ekképen : „Exhibuerunt nobis priuilegiales litteras Comitum Waltherij, Rectoris Castri Budensis, et aliorum iudicum ipsius loci.“

1329. Ugyanannak Simon pesti bíró' részére ajándékozott ujmáli szőlőről kelt levelében : „Nos Comes Tylmannus Judex castri noui montis pestiensis.“ — „Praesentes concessimus litteras dupplicis sigilli nostri munimine roboratas.“

1357. Esztergom városa a' káptalan' palotája' visszaadásáról szóló levelében : „Juxta formam priuilegii nostri ab antiquo ex inde confecti.“ — „In cujus rei memoriam praesentes dupplicis sigilli nostri munimine duximus roboratas.“

1391. Csepreg városának bérben kiadott malom iránti függő pecséttel szerződő levelét a' vasvári káptalan 1392-ki általírásában privilegiumnak nevezi.

1391. Soprony városa' bizonyos malom' eladásáról függő pecséttel kiadott levelét ugyancsak a' vasvári káptalan 1393-ki oklevelében így említi : „Exhibuit nobis quasdam litteras priuilegiales ciuitatis Sopron.“

1280. A' szepességi városok a' tizedfizetés iránti egyezésről bizonyítván : „Elias, Comes Saxonum et Latinorum, et Consules, ceterique Saxones et Latini de prouincia Scepusiensi,“ melly levelet III. András kir. 1297-ki megerősítésében így említi : „Jacobus de Igulhaza — exhibuit nobis priuilegium seu ordinationem Judicum, et totius Vniuersitatis Saxo-

num de prouincia Scepusiensi.“ — Végre, hogy számtalan példákat föl ne hordjunk :

1444, 1446, 1447, 1466, 1482-ikben Pest városa által a' benne kebelezett különféle míves-czéhek' részére kelt levelei világosan privilegium névvel illetetnek záradék kifejezéseiben ¹⁾).

d) 1218. Jakab nyitrai esperest és esztergomi kanonok Elefánton épült templom iránt kiadott bizonyítványában : „In cujus rei memoriam, perpetuaeque stabilitatis incrementum, presentes litteras nostras priuilegiales — duximus concedendas pendentis sigilli nostri munimine roboratas.“

e) 1301. Móricz és Csák mr. atyjoknak Csatabér-föld iránti nyiltlevelű adományát Péter' részére jeles alakban megerősítik : „Mauritius et Chak Magistri, filii Demetrii Bani bone memorie.“ — „Nostras literas priuilegiales concessimus sigillo nostro roboratas.“ Végre :

1303. István beszterczebányai plébános Károli Péter ottani polgárral történt némelly cseréről levelet adván ki, azt Miklós esztergomi érsek' megerősítő levele privilegiumnak nevezi így : „Petrus Caroli, civis de Nouisolio — exhibuit nobis quasdam litteras priuilegiales discreti viri Stephani de eodem Nouisolio, super quodam cambiali permutatione, inter eundem Petrum Carolum ab una, ac ipsum plebanum parte ab altera facta confectas, tenorem subsequentium : supplicans nobis humiliter et deuote, vt easdem literas ratas habere, nostrisque litteris priuilegialibus confirmari facere dignaremur.“

Ezekből érthetni, mi szélesen kiterjedt hazánkban a' privilegium-készítés' joga. Az elmondottakból világos, hogy a' fejedelemtől kezdve mindenek, kik csak hiteles pecséttel bírtak, készítették privilegialis azaz jeles alakú örök leveleket; sőt az imént előadott legutóbbi példa szerint volt idő, melyben ollyas személyeknek is, kik nem bírtak különben hiteles pecséttel, hivataluk némi némi hitelességi tekintetet vonván kibocsátott leveleikre, örök levélként nézettek, 's privilegiumnak neveztettek azok az ő hatóságukban lévő dolog és birtok' tárgyában. Mennyi új mező nyílik már meg ez által a' honi oklevél-tudomány körül?

¹⁾ Kovachich Mart. Georg. Formulae solemnes Styli. Pest, 1799. 4. pag. 433. seq.

95. §.

Mit jelentsen ezen záradéki szokott kifejezés a' magyarországi ajándék- 's más egyéb levelekben : „Ubi praesentes „nobis in specie reportatae fuerint, easdem in formam Priuilegii redigi faciemus?“ — különbféleképen magyarázták a' tudósok; kiknek véleményét itt egyenként fölhozni a' kérdés' nagyobb világosságra hozása megkívánja.

Pázmány Péter bíbornok e' tárgyról illyeket hagyott írásban: „Praeter sigillum Annulare, habuere Reges Ungariae quatuor sigilla : Bullam Auream, et sigillum duplex Archiepiscopus asservabat. Sigillum Judiciale, Personalis Praesentiae locumtenens : Qui sigillum secretum in aula Regia habet, in veteribus privilegiis, et articulorum clausulis Vice-Cancellarius nominatur, vel aulae Cancellarius. Sub sigillo dupplici expediebantur insignia nobilitatis, immunitates, et donationes bonorum : quae statutione peracta, et nullo contradictore apparente, possidebantur. Unde in omnibus donationibus sub sigillo secreto emanatis, haec clausula addi solet : Quas nos in in formam privilegii redigi faciemus, dum nobis in specie fuerint reportatae. Hujusmodi enim litterae sub dupplici sigillo expeditae, vocantur privilegia. Caeterum diuturna vacatio Archiepiscopatus (huszonhárom évig Miksa és Rudolf kir. idejében) effecit, ut minoris sigilli usus invaluerit“ ¹⁾.

Kaprinai István így jegyezte föl ítéletét : „In formam privilegii litterae redigi dicebatur : cum adjectis ad calcem Praelatorum ac Baronum nominibus in patenti membrana dupplici sigillo pendenti communiebantur“ ²⁾.

Gr. Battyáni Ignác hasonlókép a' kettős pecsételi kiadást állítá a' privilegiális levél' sajátjának, e' szerint adván elő véleményét egy illy záradéki kifejezésre tett jegyzetében : „Tota diversitas harum expeditionum in sigillo sita est, forma enim Privilegii duplex majus sigillum sibi vendicabat“ ³⁾.

¹⁾ Acta et Decreta Synodi Dioc. Strigoniensis. A. 1629. celebr. in Append. III. ed. Poson. 1631. 4. pag. 136. reius. apud Péterfi Carol. Sacra Concilia. P. II. Poson. 1743. fol. pag. 187.

²⁾ Hungaria Diplomatica temporibus Mathiae de Hunyad. P. II. Vindob. 1771. 4. pag. 199. in nota sub 19).

³⁾ Leges Ecclesiasticae Tom. III. Claudiop. 1827. fol. pag. 667. sub nota f).

Pray György következendőkben terjeszté elő véleményét: „Solebant reges nostri, si cui bona largiri vellent, sponte sua, ex commissione propria, vel aliorum relatione, et commendatione, litteras patentes, quibus nomina bonorum inscripta erant, addita hac clausula: quas in formam privilegii nostri redigi faciemus, dum nobis in specie fuerint reportatae: ad Capitulum vel Conuentum, bonis illis vicina, per hominem regium expedire, cui jussu regis alter ex Capitulo vel Conventu socius adjunctus, communio opera, donatarium, convocatis vicinis in possessionem bonorum, quod nostri statutionem vocant, ac intra annum peragi debet, inducere. Si nemo ex praesentibus intercessit, bona hoc ipso jam apprehensa censebantur; sin vero contradictum ab aliquo fuisset, et in regis, vel Palatini praesentiam, rationem contradictionis redditurus, evocari solebat. Atque haec, ut acta erant, Capitulum, vel Conventus, exaratis litteris, ad regem referebat, qui si nemo contradixit, aut contradictionis rationes iudicum sententia inanes compertae erant, donationem factam edito privilegio, eoque per duplex sigillum munito confirmavit, cum caeteroquin donationum litterae ante confirmationem, quocunque regio, vel alieno etiam sigillo muniri potuerint“ ¹⁾).

Schwartner Márton majd igről igre hasonlóan eze-
ket tanítá: „A Saec. XIV. regum Hungariae literis donatio-
nis communiter haec formula subjecta est: „Harum nostra-
rum vigore et testimonio literarum mediante, quas in formam
„Privilegii redigi faciemus, dum nobis in specie fuerint re-
„portatae.“ Quod inter literas (patentes communiter dictas)
et privilegium regis discrimen intersit, infra e doctrina de si-
gillis apparebit.“ — Alább: „Donatione aliqua, civi de Rege
et Patria benemerito decreta, inscribebantur hae regiae libe-
ralitatis declaratio literis patentibus, formatis non nisi vel si-
gillo regis annulari, vel secreto minori, subjecta veteri for-
mula: „harum nostrarum vigore et testimonio literarum me-
„diante, quas in formam priuilegii redigi faciemus, dum nobis
„in specie fuerint reportatae.“ Dabatur ad haec loco credibili,
beneficio promisso proxime adjacenti, in mandatis, ut dimitte-
ret unum e sui medio pro testimonio fidedignum, associandum

¹⁾ Syntagma historicum de Sigillis Regum et Reginarum Hungar.
Budae, 1805 4. Pag. 77.

viro seculari a Rege ad negotium hoc deputato, quorum, vicinis limitaneis convocatis, intererat, beneficiarium in possessionem praedii introducere, hujusce metas et fines obire, et diligenter definire, intercedentes actui investiturae si qui aderant, ad rationem contradictionis edendam in Regiam praesentiam evocare, historiamque rei totius peractae (seriem statutionis) literis loci credibilis comprehensam, Regi perscribere. Haec percepta, si vel nemo erat, qui statutioni intercessisset (statutio pura) vel contradictione in Judicio elisa, solemnes dabantur literae, quas Donationales dicimus, statutionis etiam seriem in se continentes, eademque sigillo nunc demum muniebantur dupplici seu privilegiali ipsique Donationis instrumento privilegii exinde cognomen est inditum“ ¹⁾).

Kovachich Márton György így fejezte ki magát : „Ipsa familiarissima Donationalium clausula : „Quas in formam Privilegii redigi faciemus, dum nobis in specie fuerint „reportatae vel relatae“ indicant aliam fuisse Resolutionem, aliam legalem Privilegiorum formam“ ²⁾).

Perger János Horvát István' nyomain e' részben gondolatait imígy fejté ki : „Némelly Nyílt és Zárt levelekben meg szokott jelenni ezen Derék beszéd részecske : „quas in formam privilegii redigi faciemus, dum nobis in specie reportatae fuerint.“ Hogy ezen beszédrészecske régenten azon okból használtatott, mivel semmi ajándék, hacsak szabadságos levélformában (in forma privilegii) által nem iratott, senkinek örökös törvényes igazat (Just) nem tulajdoníthatott, arról már ezen könyvnek I. és II. Részében eleget szóltunk. Különben ezen beszéd' formája, ha nem hibázom, eredetét veheti azon időkből, midőn a' Hazafiaknak Jóságai, 's azokhoz való igazaik (Jus) legelőször zavarodásba jöttek, és sok örökös 's vagyonos igazzal bírt Jóságok, az örökös birtokosnak elvesztével a' Vár' jóságaitól meg nem különböztethettek, következésképen olly bátran szabadságos levél mellett

¹⁾ Introductio in rem diplomaticam aevi medii, praecipue hungaricam, ed. 2. Budae, 1802. pag. 194. seq.

²⁾ Formulae Solemnes Styli in Cancellaria, Curiaque Regum, Foris minoribus, ac Locis credibilibus, authenticisque Regni Hungariae olim usitati. Pest, 1799. 4. Praef. pag. XVI.

nem is ajándékozathattak, nem lévén bizonyos, ha ez vagy amaz Jóság királyi Adomány alá tartozik-e vagy nem. Ugyanazért tapasztalhatni, hogy régenten a' Jóságokba való Beiktatás, 's a' Jóság' minémiségének megvizsgáztatása sokszor még annakelőtte történt meg, minek előtte a' valóságos szabadságos formában kiadandó Adománylevél kiadatott volna. Úgy látszik azonban, hogy utóbb ezen beszéd' formája nem csak a' jóságbeli Adománylevelekben, hanem másféle levelekre nézve is használtatott. Egyébiránt használtatott ezen beszéd' formája leginkább IV. Béla' idejétől fogva némelly oklevelekben mai napig is, jöllehet a' Zárt 's Nyílt leveleknek szabadságos levélformába való általíratása már I. Leopold király' uralkodása után megszűnni látszik“¹⁾).

96. §.

Igazak ugyan a' fölhordottakban foglaltak, de csak egyes esetekre, az adományzás' egy oldalára alkalmaztathatók, 's távulagi, nem pedig legközelebbi okát fejtik meg a' záradék' alkalmazásának. — Külön külön mindenik állításnak hiányát nem érintve, az oklevelek' sajátságiból, világos szavaiból merített következendő ellentételekkel kívánjuk felvilágosítani e' tárgyat :

I. Nem csak jóságadományzásról kelt levelekben talál-
tatik ezen kifejezés' nyoma : hanem más, kir. kegyelemleve-
lekben is, hol beigtatásnak, ellenmondásnak helye nem lehetett.

II. Vannak számos példái beigtatás' említése nélkül, és
azt meg is előzve kiadott privilegiális adomány, úgy szinte
nyílt alaku új adomány- és megerősítőleveleknek : nem füg-
hetett tehát a' jeles alaku öröklevél' készítése egyedül és köz-
vetlen a' beigtatás' kimenetelétől, valamint a' nyíltlevélé nem
mutatja a' beigtatás' kétes voltának föltételét.

III. Széltiben találatnak ezen kifejezéssel készült olly
nyíltlevelek, mellyek jeles vagy nyílt alakú levelekből csak
általíratnak.

IV. Nem mindenkor privilegiális vagy kettős pecsét alatt
keltek a' jeles alakú adománylevelek : a' miként más részről

¹⁾ Bevezetés a' Diplomatikába. Pest, 1821. 8. III. Rész. 85, 86. lap.

a' kérdéses záradékot viselő nyiltlevelek a' titkos pecsét helyett másfélével, sőt néha privilegiális pecséttel is lehettek fölkészítve.

V. Az ország' zászlósinak a' vég beszédben való elszámítása nem múlhatatlanul tette a' levelet jeles alakúvá : mert számtalan privilegiális adománylevelek találatnak az illy hivatalosak' névsora vagy említése nélkül.

VI. Helytelenül neveztetnék általában határozatnak (Resolutionnak); mert készült olyan sokszor már eleve bírt jogok 's vagyonok fölött; és pedig a' privilegiális alakba leendő kiadás' ígérletét magában foglaló nyilt alakú levél IV. Béla kir. időkorától fogva nemcsak a' fejedelmek, hanem ország' rendes birái, főpapok, káptalanok, konventek, városok és más hiteles személyek által is kiadva.

Legközelebbi okát és igazi értelmét e' záradéki kifejezésnek tehát nem az adományzásból, hanem magából a' levélkészítés' módjából lehet megfejteti. Ezek' előrebocsátásával a' kifejezés' használatának következő korszerinti rendét adjuk például; előbb ugyan a' királyok 's erdélyi fejedelmek, utóbb a' hiteles helyek, országbirái, és városok' leveleiből; melly példákbl megtanulhatni : minő kifejezési változások történtek időszakonként e' záradék' saját szavaiban; megtanulhatni egyszersmind : mi okból mulasztatott el ez vagy amaz oklevél' rögtöni jeles alakú kiadása; millyen föltétel és idő alatt ígértetett a' jeles alakba szerkesztetés. Tudni való, hogy több körülmények okozhatták a' leveleknek előbb nyilt vagy zárt, nem pedig jeles alakban kiadatását, mellyek majd a' kiadóra, majd a' kivevőre vagy fölkérőre tartoztak, s néha magából a' törvényből és törvényes szokásból folytak.

97. §.

a) A' királyok 's erdélyi fejedelmek' leveleiben.

1235—1270. IV. Béla kir. Kuldu nevü földnek a' budaszigeti sz. Mária apácza-monostora' részére lett adományzásáról év nélkül kelt nyilt levelében, mellyet V. István kir. 1272-ki megerősítő privilegiális levelében nyilvános kifejezéssel patensnek nevez : „Nos Bela Dei gratia, Rex hungariae, memorariae commendamus.“— „Quandocunque per officiales eiusdem

Monasterii nostri fuerimus requisiti, nostro privilegio faciemus confirmari.“

1272. V. István kir. Moys nádornak ugyanazon apáczák' részére tett ajándékát megerősítő nyiltlevelében : „Et cum in insula B. Virginis constituti fuerimus, ipsam donationem nostro priuilegio intendemus confirmare.“

1277. Erzsébet királyné, férjének, László kir. a' nyúlszigeti apáczák' részére kelt adományát nyilt levélben megerősítvén, mondja : „Nos Elisabeth, Dei gratia, Regina Hungariae, memoriae commendamus.“ — „Praesentes autem cum nobis reportatae fuerint, priuilegium dare fecimus nostrum super donatione praenotata.“

1277. László kir. nyilt alakú bizonyos cserelevelében áll : „Super quo etiam nostrum eidem privilegium conferemus, dum praesentes nobis fuerint reportatae.“

1279. Ugyan Erzsébet kir. Fülöp szádvári jásznak Körtvélyes faluban emlékeztető levele által földet ajándékozván, írja : „Et cum praesentes nobis fuerint reportatae, vel exhibitae, nostrum super hoc priuilegium concedemus.“

1280. Kún László kir. Ibrán-földet Senvend birónak ajándékozó levelében : „Dabimus super hoc eidem nostrum priuilegium, cum praesentes nobis fuerint reportatae.“

1282. U. a' Roland erdélyi vajdának Szirne nevű borsodvármegyei faluról kelt adományát megerősítő levelében : „Praesentes litteras nostras patentes concessimus, — et cum praesentes nobis fuerint reportate, in formam nostri priuilegij redigi faciemus.“

1282. Erzsébet ifjabb királyné Kozmának Ragáld nevű falut újra ajándékozván nyiltlevele által, mondja : „Volentes, quod cum praesentes reportate fuerint, nobis in consultis littere nostre priuilegiales eidem magistro Cosme super collatione huiusmodi concedantur.“

1283. U. Erzsébet kir. a' veszprémi templomnak Ládány-földet ajándékozván : „Promittentes etiam super praesenti donatione, seu collatione nostras dare litteras priuilegiales, cum ad nos praesentes fuerint reportatae.“

1284. Kún László kir. a' Nyéky-nemzetségnek III. István kir. által kiadott levelét nyilt alakban általirván, így szól:

„Et super hoc eidem nostrum dari fecimus priuilegium, cum praesentes nobis fuerint reportatae.“

1291. III. András kir. Kemén mr.-nek sársomlyói várát ajándékozó nyiltlevelében : „In cuius rei memoriam, praesentes concessimus litteras propter maiorem rei certitudinem impressione sigilli nostri annularis communitas, super quo eidem nostrum priuilegium conferemus, cum in futura congregatione nostra generali praesentes per eundem Comitem nobis fuerint exhibitae.“

1298. U. a. a' tihanyi monostornak Paskát és Füredet adván : „Et cum praesentes nobis fuerint reportatae, nostrum etiam super hoc eidem monasterio nostro priuilegium concedemus.“

1311. Károly király Göbölfi Jánosnak Pettendorf falut ajándékozva : „Promittentes eidem, quod quamprimum praesentes ad nos fuerint reportatae, ipsam nostram collationem eidem per nos factam, nostris litteris priuilegialibus median-tibus confirmare.“

1317. U. a. sidópataki lakosoknak Kassa városa' szabad-ságát adván : „Et postea quam praesentes nobis fuerint reportate, nostrum priuilegium dictis hospitibus de Sydonpataka super ipsis libertatibus concedemus.“

1343. I. Lajos kir. Drugeth Vilmos nádor' özvegyének Máriának a' visegrádi plébános' részére kiadott nyiltlevelű adományát szinte nyilt alakba átalírja : „Praesentes autem, si necesse fuerit, in formam nostri priuilegii redigi faciemus, dum fuerint nobis reportatae.“

1345. Budizló birónak adományoz : „Super praemissis suo tempore, dum nobis presentes fuerint reportate, nostrum cum pendentis sigillo priuilegium collaturi.“

1349. U. a. Berthold Simonnak urodalmában kínzás és vérhatalom gyakorlás jogot adván : „Praesentes autem priuilegiales remitemus, dum nobis fuerint reportatae.“

1350. U. a. Rozgon mesternek vérhatalmat ád Aversában, siciliai hadviselésekor kelt nyiltlevele által : „Et haec volumus, si necesse fuerit, in foris et locis publicis palam ubique proclamare, promittentes, ut dum presentes in regno nostro Hungarie fuerint reportate, in formam nostri priuilegii redigi faciemus.“

1350. Erzsébet kir. Lajos kir. anyja Magyar (Forgács) Pál' leányának jegyruhájáról bizonyítványt ad : „Assumpsimus etiam haec nostro confirmare priuilegio, dum praesentes ad nos fuerint reportatae.“

1365. Ugyan Lajos kir. Bártfa városának vérhatalmat adván : „Harum sub secreto nostro sigillo testimonio litterarum, quas sub maiori nostro sigillo priuilegialiter emanari faciemus, dum fuerint nobis reportatae.“

1369. U. a. Kassa városának czímert ajándékoz nyiltlevélben : „Harum sub nostro sigillo secreto testimonialium litterarum, quas in formam nostri priuilegii sub magno nostro sigillo pro ipsis civibus redigi faciemus, dum nobis fuerint reportatae.“

1376. U. a. a' bártfaiaknak Kassa és Buda városa' szabadságát adja : „Praesentium, sub nostrae Maiestatis testimonio litterarum, quas in formam nostri priuilegii redigi fecimus dum nobis in specie fuerint reportatae.

1383. Mária királyné Lendvai Bánfiaknak Petri és Zabor falukat adván : „Praesentes etiam sub magno sigillo nostro dare faciemus dum nobis fuerint reportatae.“

1387. Zsigmond kir. Besenyő falut Ilsvai Lőkösnek ajándékozó levelében : „Praesentes tandem nobis allatas, priuilegialiter pro eiusdem emanari faciemus.“

1391. U. a. Szécsi Gálnak némi jószágokat ajándékozó levelében : „Quas dum nobis in specie reportauerint, in formam nostri priuilegii redigi faciemus.“

1398. U. a. Tharkői Tamásnak Henning falut adja : „Praesentes autem nobis specie tenus allatas, priuilegialiter emanari faciemus pro eisdem.“

1408. U. a. az ugraiaknak vérhatalmat adván, mondja : „Quas in formam nostri priuilegii redigi faciemus, dum nobis in specie reportatae fuerint.“

1410. U. a. megengedi Kapy Andrásnak, hogy elromlott Kapinevű vára helyett ugyanazon, vagy más helyen ujat építhessen, hasonló szólással élve a' nyiltlevél' befejezésében.

1444. I. Ulászló kir. Kálnásy Györgynek hason nevű falut új adomány mellett ajándékoz : „Quas in formam nostri priuilegii redigi faciemus, dum nobis in specie fuerint reportatae.“

1473. I. Mátyás kir. Szeged városának a' kún pusztákon köz legeltetési használatot ajándékozó nyiltlevelében mondja: „Harum litterarum nostrarum, absente majori nostro sigillo, annulari sigillo nostro consignatarum vigore et testimonio mediante, quas in formam nostri Priuilegii redigi faciemus, dum nobis in specie fuerint reportatae.“

1491. II. Ulászló kir. Kassa városának Sebes várát ajándékozva: „Quas in formam nostri priuilegii redigi faciemus dum nobis in specie fuerint reportatae.“

1511. U. a. Verböczy Istvánnak, akkor Erdélyország' protonotariusának részére Erdőtelek és Tárkány iránt kiadott nyilt adománylevelében áll: „Dum nobis in specie fuerint reportatae, in formam nostri priuilegii redigi faciemus.“

1597. Báthory Zsigmond erdélyi fejedelem Kornis Gáspár' részére zarándvármegyei jószágokról kelt adománylevelében: „Quas nos in formam Privilegii nostri redigi faciemus, dum nobis in specie fuerint reportatae.“

1652. Rákóczi György erdélyi fejd. a' borosjenői várhoz tartozó egész szigeti határt az ottani katonaságnak ajándékozván, mondja: „Quas nos in formam Privilegii nostri redigi faciemus, dum nobis in specie fuerint reportatae.“

98. §.

b) A' hiteles helyek' leveleiben.

1250. A' nagyváradai káptalan özvegy Kállay Györgyné' hitbére iránt Kállay Ubulfiak' ajánlásáról zártlevelet adván, mondja: „Nos Capitulum Waradiensis Ecclesie damus pro memoria —“ — „Et quia ad praesens priuilegio nostro ratificare non potuit, tenemur eidem dare nostrum priuilegium, cum praesentes nobis fuerint exhibite.“

1265. A' győri káptalan a' csornai konvent' részére tett némi ajándékozásról emlékeztető irást adván: „Nos Capit. Jaurien. Eccl. damus pro memoria“ így fejezi be levelét: „Praesentibus reportatis, nostrum eidem Conuentui priuilegium concedemus.“

1291. A' pécsi káptalan Bika falu' felének kiváltásáról kelt emlékeztető levelében áll: „Nihilominus utrisque par-

tibus a modo simul, vel per se ad nos redeuntibus litera cum praesenti, dabimus priuilegium nostrum secundum tenorem presentium literarum.“

1294. A' sághi konvent némelly jószágosztályról bizonyítván : „Rursus cum praesentes ad nos reportabuntur, priuilegium nostrum iuxta harum seriem faciemus emanare.“

1295. U. a. a' teszeri birtokosok' atyafiságos osztályáról kiadott nyílt levelében : „Et si praesentes ad nos reportabuntur iterato iuxta earundem tenorem, priuilegium nostrum eisdem faciemus emanare. In cuius rei memoriam — patentes nostras litteras concessimus, sigilli nostri munimine roboratas.“

1295. Az esztergomi káptalan Kőkeszi iránti egyességről kelt levelében : „Praesentes autem quodocunque fuerint reportatae, nostro eas faciemus priuilegio confirmari.“

1295. U. a. Duka falu' eladásáról kiadott nyílt levelében : „Juxta continentiam priorum litterarum nostrarum memorialium, — si praetextae litterae per eundem Magistrum Kokos fuerint ad quodcunque capitulum, siue Conuentum ea forma reportate : juxta continentiam ipsarum litterarum nostrarum, priuilegium super ipso facto dare teneantur.“

1303. A' váczai káptalan Hunt Pazmán-nemzetség' osztályáról bizonyít : „Et cum praesentes nobis reportatae fuerint, licet parte adversa absente, nostrum priuilegium concedemus.“

1307. Az egri káptalan Ponith falu' eladásáról nyílt levelében : „Adiecerunt etiam Magister Benedictus, et filii sui (az eladást bevallók) quod quodocunque praesentes ad nos reportatae fuerint, non obstante absentia ipsorum super ipsorum facto, nostrum priuilegium concederemus.“

1308. A' nagyváradai konventnek Huntpázmán és Aba nembeli tagok közt Dobus falu iránti egyességről kelt nyíltlevelében, melyet 1340-ben jeles alakba öntött, mondatik : „Praesentes vero cum ad nos reportate fuerint quocunque tempore, literis priuilegialibus nostris et appensione sigilli nostri consignando, super dicto negotio confirmare et dare dignaremur.“

1324. A' garammelléki sz. benedeki konvent' a' Simonyi-ág' osztályáról nyílt alakban kiadott levele tartja : „Praesen-

tes etiam dum nobis in specie reportatae fuerint, in formam nostri Priuilegii redigi faciemus.“

1325. A' somogyi sz. Egyed' konventje Palochai Lőkösnek a' mindszeinti paulinusok' számára tett Szemes nevű falu' ajándékozásáról készített bizonyítványában : „Quas in priuilegii formam redigi faciemus, dum nobis eaedem in specie fuerint reportatae.“

1328. A' nyitrai káptalan raycháni osztályról zárt alakú levelet ad : „Praesentes autem promittimus in nostro privilegio confirmari facere, cum nobis fuerint reportatae.“

1332. A' veszprémi káptalan Boclar falunak Nempti Heymfyekek' részére lett eladásáról szóló nyílt levelében : „Praesentes autem cum nobis usque ad anni reuolutionem reportate fuerint, nostras ex inde priuilegiales litteras eisdem filiis Heym promissimus concedendas.“

1332. A' sági konvent az ottani földrész' eladásáról bizonyít : „Et quando praesentes ad nos fuerint reportatae, nostro priuilegio tenebimur confirmare.“

1333. A' szepesi káptalan Hassagh falu' elajándékozásáról bizonyít : „Et quam primum praesentes ad nos transferentur, nostrum priuilegium super praemissis concedemus.“

1338. A' vasvári káptalan Ják-nemzetség' osztályáról adott levelében : „Et prout praesentes nobis reportatae fuerint, nostrum privilegium exinde conferemus.“

1342. Az egri káptalan Magyar Pálnak leánynegyed' kielégítéséről kelt nyílt levelében : „Praesentes autem quam primum ad nos reportate fuerint, nostro confirmabimus privilegio.“

1373. A' pozsonyi káptalan Gyurka-föld' osztályzatáról bizonyít : „Praesentes vero dum nobis fuerint reportatae in formam nostri priuilegii redigi faciemus.“

1375. A' pécsi káptalan bizonyos fél malomnak az ireghi paulinusok' részére lett eladását bizonyítván : „Praesentes autem nostro priuilegio confirmabimus, dum nobis fuerint reportatae.“ Végre:

1514. A' leleszi konvent buchui és azthai Bereg vármegyébe kebelezett részjóságok' eladásáról kelt nyílt levelében : „In cuius rei memoriam praesentes Literas nostras authentico

sigillo nostro a tergo consignatas duximus concedendas. Quas dum in specie Nobis reportate fuerint, in formam Priuilegii nostri redigi faciemus.“ Ismét

1552. Ugyanazon konvent az Ujhelyi-ág' ősi jószágaiba új adomány melletti beigtatását bizonyítván : „In cuius rei memoriam et efficax Testimonium praesentes Litteras nostras sigilli nostri authentici inpressione a tergo facto roboratas dandas duximus et concedendas, quae cum nobis alias in specie fuerint reportatae, nos easdem in formam Priuilegii nostri redigi faciemus.“

99. §.

c) Az ország' rendes birái, főpapok és városok' leveleiben.

1330. János nádor, Sydan nevű faluját a' hegyi b. szűzről nevezett monostornak ajándékozván, mondja : „Praesentes autem cum nobis fuerint reportatae, nostrum priuilegium supereo concedemus.“

1331. Pál országbirája' Zaward falu iránt nyílt alakban kiadott ítélőlevele tartja : „Et quia ad praesens sigillum nostrum authenticum penes nos non habetur, ob hoc praesentes sigillo nostro annuleo duximus consignandas; promittentes iisdem, vt dum praesentes per eosdem nobis fuerint reportatae, nostrum priuilegium super hoc eisdem concedemus.“

1349. János veszprémi püspök, Miklós honti esperestnek a' nyíri kápolna' építését nyílt levele által megengedi : „In cuius rei memoriam praesentes propter absentiam maioris sigilli nostri concessimus litteras nostras annularis sigilli nostri appensione communitas; promittentes, vt dum ipse nobis reportate fuerint, maiori sigillo nostro autentico eas confirmari faciemus.“

1367. Buda városa' (Castrum novum montis Pestiensis) tanácsa némelly szántóföldek' eladását bizonyítja : „Promittentes priuilegialibus litteris nostris confirmari, dum praesentes nobis fuerint reportatae.“

1390. Ugyanazon város Eptel szőlőnek eladásáról leveleiben hasonló kifejezéssel élt.

1394. Ismét azon város' tanácsa Rézmál nevű szőlő' el-

dása iránt költ levelében ugyancsak olly szólásformát jegyzett föl.

100. §.

Ez előszámlált példákkal kellőkép bebizonyított a' záradéki kifejezésnek a' királyokon kívül mások által is szeltében használása; a' miből könnyen kiviláglik : hogy mindazok, kik jeles alakú örökleveleket készítettek, élhettek és éltek ezen szólásmóddal; önként következőn főntebbi állításunk' valósága, t. i. e' záradéknak egyedül a' levél-kiadás' alakjára tartozása, vagyis hogy olly levelekben van annak helye, melyek nem jeles alakúak. Minden illy záradékot viselő oklevél tehát már csak annálfogva is privilegiumnak nem mondható; hanem vagy nyílt vagy zárt alakú, erejére nézve csak ideiglen való, örök jogot magában nem foglaló, bár millyen, azaz függő vagy reá nyomott hiteles pecséttel adatott legyen is ki. — Csalhatatlan kalauz gyanánt szolgál ugyanazért a' magyar jogvédőnek e' záradéki szólásmód az oklevelek' értéke' megismerésében, a' biráknak pedig a' megítélésben; de ezen kalauznak biztos vezérlése csak egy bizonyos időkorig terjed, melly kortól fogva diplomatikánk egész új szint öltözvén magára, rendszabályai is más fordulást nyertek. — Tudván tudjuk, 's tapasztaljuk királyaink' privilegiális leveleiből, különösen az adománylevelekből ezen kifejezésnek' mostanig divatozását : ki merné mégis állítani, vagy melly ítélőbiró tartaná nem állandó 's örök jogértékűnek a' mai ajándékleveleket e' kifejezés miatt? — Avagy nyerhet-e újabban kiadandó privilegiális levelet az adományos e' záradéki ígéretnél fogva? egy másik levelet, melly az ígéret' következtében létezhetnék? — bizonyára nem; — minthogy már most maga a' privilegiális alak hordozza a' hajdan nyílt és zárt levél' e' szokott kijelentését. — Nincs már többé különbség cancelláriánknál a' privilegiális és patens alakra nézve : jóllehet fönmaradt a' kérdéses szólás.

101. §.

Diplomatikánk' e' sarkalatos átváltozásának idejét általánosan meghatározni ugyan nem lehetetlen; de az évnek, melly

az illy záradékot viselő levelet legelőször privilegiálissá szentelvé, kimutatása nem egyes ember' ismeretéből kerülhet ki. A' XVII. században, főkép még I. Leopold kir. uralkodása alatt öntettek által nyílt levelek jeles alakzatba : tehát még akkor az igéreti záradék igenis helyén volt minden nyílt levélben ; de a' későbbi királyok alatt már a' kétféle alakzat' megkülönböztetésének nyoma eltűnván, a' szólásmód erő és foganat, nélküli maradt ugyan, hanem egyszersmind magokba a' privilegiális levelekben foglalt helyet. Bizonyosnak lehet állítani, hogy III. Károly kir. adományokról szóló privilegiumai titkos pecsét alatt adatván ki, a' záradék' kitétele mindenkor hiven följegyeztetett ugyan bennök, de más alakba azért soha többé nem irattak által, sőt teljes erejűeknek, privilegiálisoknak tartattak olly mineműségökben. — Mi okozhatta ezen kifejezésnek a' privilegiális levelekbe beférkezését, 's ez ideig hiv megőrzését? — egész határozottsággal állítani ugyan nem merjük, hanem közelebbi okának mégis következendőket tapasztaljuk. Első lehetett a' titkos pecsétnek, mellyel hajdant rendesen nem privilegiumok, hanem csak nyílt levelek erősítették (rendesen, mondjuk, mert már I. Mátyás kir. élt ollyannal privilegiumaira) az azok' kiadásához való használatának általános bevétele; — második : azon törvényczikkelyek, mellyek a' kir. cancelláriánál a' régi stylusnak megtartását több ízben sürgetve rendelék. — Az elsőre nézve némi világosítást ad Pázmány Péter föntebbi 95. §. látható soraiban, kéttelenül állítván a' titkos pecsét' privilegiumok' kiadásánáli használatának az esztergomi érsekség' huzamos ideig be nem töltése miatt eredését, minthogy a' privilegiális, t. i. arany, néha ezüst, sőt ón, és kettős pecsét mindenkor azoknál, mint törvényes főcancellároknál szokott tartatni. Ezen új szokás könnyen okozhatta a' nyílt levél' stylusának egyszersmind a' jeles alakúba csuszását, annál is inkább, mivel a' másodikra nézve : már az 1606-ki bécsi békekötésben 1. §. meghagyatik : „Fiant Donationes juxta Decreta Regni, et more antiquitus solito.“ Ismét II. Mátyás kir. k. e. 1608 : 9. „Donationes autem et Inscriptiones in Regno Ungariae et Partibus ei adnexis, more antiquitus consveto expediantur.“ Az 1741 : 19. által újabban megerősítvék, imígyen : „Quaelibet Donationes — — an-

tiquo legali stylo, normaue ab antiquo usitata per Regiam Cancellariam Hungarico-Aulicam expediantur.“ Ennyi törvény által kijelölt óvakodás könnyen eszközölhette a' régi záradéknak adománylevelekbeni állandó megtartását, habár az a' titkos pecsétek' privilegiálissá emeltetésével szükségtelessé vált, miután az ez alatt kelt leveleket újabban és más pecséttel kiadva fölkérdni fölöslegessé és szokáson kívül tétetett.

102. §.

De lássuk már különösen és egyenként : minő okok szülhették régenten az oklevelek' előbb nyílt vagy zárt alakban való kiadását magokra a' kiadókra nézve?

Első ok gyanánt vehetni a' privilegiális pecsétnek kéznél nem létét. Ugyanis királyaink a' birodalomban és azon kívül szerte útazásuk' alkalmával ön jószántokból vagy mások' ajánlására gyakran osztottak ajándékokat 's kegyelmeket; mint-hogy azonban nálok csak a' titkos vagy a' gyűrűs pecsétnyomó volt, előlegesen azok alatt nyílt levélben adák elhatározásukat, igérvén annak adandó alkalommal, — az illető helyen, — előmutatásával jeles alakba öntését; az alkalom és hely pedig az előmutatásra csak ott lehetett, hol a' privilegiális pecsétnyomó őrizteték, t. i. a' cancellárnál. Így ígéré V. István kir. fön-
tebb említett nyílt levelét a' b. szüz' szigetében létekor jeles alakba öntetni; — így I. Lajos kir. Aversában kelt 1350-diki nyílt levelét a' hazába visszatértekor örökíteni. — Innen magyarázható már, hogy az előlegesen kiadott nyílt levelekben többnyire a' kiadás' helye is följegyeztetett, de nem az ünnepélyesen készült jeles alakú öröklevelekben; amaz által a' kir. kegyelem-adásnak ideje és helye csálhatatlanná tétetik, valamint az is, hogy az ott személyesen jelen volt fölségtől magától származott : ellenben az ünnepélyes leveleket kiadni 's elkészíteni a' cancellár' dolga lévén, a' kiadási hely' följegyzése szükségesnek nem tartatott. — Nem ritkán találni nyomára olly kir. parancsnak, miszerint meghagyaték a' cancellárnak bizonyos nyílt levél' jeles alakba leendő öntetése, vagy kegyelemnyerő' részére ollyan' kiadatása ¹⁾).

¹⁾ Például Zsigmond kir. Prágában kelt 1396-ki következő pa-

Második ok lehetett a' dolog' megérésére és kimenetelére való időengedélés. Sokszor hirtelenkedés lett volna valamelly ajándék vagy kegyelem iránt nyomban jeles alakú levelet kiadni, minthogy annak sikere a' beigtatással, vagy más főnforgó kérdés, hátráltató akadály' elhárításával történhetett meg foganatosan. Meghagyták ugyanazért az adományzó királyok gyakorta az adományos jószág' minemüségé' megvizsgálását, vagy előbb az abba leendő igtatást; és ha adományzásra alkalmasnak találtatott a' jószág, vagy ellenmondás nélkül ment végbe a' beigtatás, akkor adaták ki jeles alakú leveleiket; ezen szólás tehát : „dum nobis in specie fuerint reportatae“ a' netalán főnforgó akadályok' elhárítása utáni időt it teszi föl. Ámbár néha az idő meghatároztaték, jelesen egy vagy több év' elforgása hagyaték a' privilegiális alakba foglalásra; történt azonban, hogy három vagy négy, sőt több év múlva lön az új szerkezet, vagy néha el is mellőztetett, olyan a' későbbi királyok által megerősítendő.

A' fölkérőre nézve : ha valamelly akadály' fönléte gondoltatott, vagy olyannak elhárítása egész bizonyosnak nem reményltetett, mindenkor tanácsosb vala nyílt levelet kivenni a' nyert jogról vagy csak a' levéltaksák végett is : minthogy tökéletes foganat' nem nyerése esetében önmagát hasztalanul terhelte volna a' jeles alakú levél' kiváltásával; de különben a' törvények is ellenzék illyek' kiadását, míg foganatos kimenetel nem jött a' kiadó' tudomására. Az örök bevallásról tudjuk, hogy mindaddiglan nem foglalák azt a' hiteles helyek jeles alakú levélbe, valameddig az illető személyek adás-vevéseikről változhatatlan megállapodásukat nem nyilatkoztaták;

rancia: „Sigismundus etc. Dilecto fideli suo Reverendissimo in Christo Patri Dno Joanni Strigoniensi Archiepiscopo, Primatique ac Apostolicae Sedis Legato, nec non Aulae nostrae Regiae supremo Cancellario Salutem et gratiam. Cum Stephanus filius Joannis de Fancsika etc.—Nos, recensitis fidelitatibus prefati Dominici Patris nec non Moysis — ipsas Possessiones — eisdem novae Donationis titulo perpetuo duxerimus conferendas, fidelitati vestrae Committimus, quatenus receptis praesentibus pro annonatis Dominico etc.—super hujusmodi nostrae donationis Literas nostras, sub majori nostrae Majestatis sigillo emanari faciatis secus non facturi. Datum Pragae, 1396.“ Horvát Istv. Verböczy Emlék. II. R. Pest, 1819. 8. XXXIV. sz. 53. s köv. lap.

az osztályoknál pedig, míg az osztozó felek minden részbeni megnyugvásukat nem jelenték, az illető birtokhoz jutás nem sikerüle. Ez és hasonló dologbeli nyílt levelek tehát senkinek állandó örökjogot nem szerezhető előleges szerződéseként nézethetnek.

Mindezekből újabban is következtetjük a' kérdéses kifejezésnek nem egyéb, mint azon jelentését: hogy az azt viselő nyílt vagy zárt levelek állandó örökjogot magokban nem foglaló, hanem csak visszavitelökkel, privilegiális alakba-öntés által olytén jog' erejét viselni képes oklevelek legyenek; ugyanazért a' kifejezés egyenesen arra tartozik: hogy még ünnepélyesb alakba kell öntetniök, privilegiális erőt szerzendőbe.

103. §.

Az oklevél öröki jeles alakzatát a' róla függő pecsét' minővolta, és tartalmi beszédszerkezete eszközölvén: igenis szükség e' végett tudni a' jogvédőnek, miféle és mellyik pecsét szerzett idő szerint a' leveleknek állandó erőt? — Mind erről, mind amarról, miután több írók értekeztek, de magok a' privilegium' szerkezetbeli saját szavai kellőkép fölvilágosítást nyujtanának: bővebben szólni nem tartjuk itt szükségesnek; egyedül a' jeles alkatu levél' külső sajátságai különbözését érintjük befejezésül.

A' jeles alkatu örökleveleknek legrégibb időtől fogva kétféle külső alaki sajátságára akadni hazánkban; egyik tábla, másik könyv gyanánt nézethetik. — Az első az íróhártyának egy levelére és lapjára iratva, vagy közepén, vagy alsó szélén reá függesztve viseli a' pecsétet; az alul függesztés' divatakor annak alsó széle föl is hajtatott, a' néha igen nagy és nehéz tömegű pecsét' erősebben tarthatására; alkalmasb eltétel végett négy és több rétegbe össze is hajtatván. Illy táblaformájuk általán fogva régi királyaink' privilegiumai. — A' második leginkább akkor használtatott, midőn a' privilegium' nagy terjedésű tartalmának nem engedett helyet az íróhártya' egy levele vagyis lapja, ugyanazért több levelek öszvetétevé, és hajtatván, könyv-formában készítettett a' privilegium, és pecsétje hasonlókép függően tétetett reá. Effélét adott már

Imre kir. 1197-ben az orodi káptalan' birtokairól 's jogairól, mellyet is a' váczai káptalan 1337-ki általirásában úgy jelent ki: „Dominus Joannes filius Berend Praepositus Ecclesiae Orodien. in nostri praesentia constitutus, exhibuit nobis Privilegium in modum quatni, seu libri factum, Serenissimi Principis Domini Henrici quondam Regis Hungariae super possessionibus ejusdem Ecclesiae confectum, sigilloque ejusdem Domini Regis consignatum, non abrasum, non cancellatum, nec in aliqua parte vitiatum, petens a nobis humili cum instantia, ut tenorem et formam inter caetera ejusdem Privilegii in eodem quatinus contenti — — de verbo ad verbum transcribi facere, et nostro sigillo authentico consignare dignaremur“ ¹⁾. Hasonló könyvalakú I. Mátyás kir. az esztergomi érsek' számára 1464-ben kiadott erősítő privilegiuma, mellyet II. Ulászló kir. saját keze' aláírása mellett 1498-ban szinte olly formában megerősített; világosan mondatik ebben: „Fidelis noster Rms in Ch. Pater D. Thomas Archiepiscopus Strigoniensis summus et secretarius Cancellarius noster Mattis nostrae veniens in praesentiam, exhibuit nobis et praesentavit quaedam Privilegia Serenissimorum Principum Praedecessorum nostrorum quondam felicis recordationis Mathiae per modum libelli sub sua aurea bulla confirmata super certis libertatibus et donationibus, nec nos alias Litteras.“ — „In cuius rei memoriam, firmitatemque perpetuam praesens Privilegium nostrum sub forma libelli confectum, sigillique nostri dupplicis appensione roboratum eidem Dno Thomae Archiepiscopo ecclesiae Strigoniensis duximus concedendum“ ²⁾. Ujabb időkben a' könyvforma-kiadás végképen kizárta a' táblaformákat. M. Theresia alatt már minden privilegiumokat könyv gyanánt alkotva bocsáta ki a' cancellária; melly szokás mostaniglan kivétel nélkül divatoz, az ajándéklevelekben mindenkor beírva lévén a' szóban forgó záradéki kifejezés: „Ubi praesentes nobis in specie reportatae fuerint, easdem in formam Privilegii redigi faciemus.“

¹⁾ Arad vármegye' leírása. I. R. Pest, 1836. 229. 1.

²⁾ Codex Diplomat. Szechenyanus MS. in 4. Tom. IX. n. 58. — a nemzeti muzeum' kéziratai között. V. ö. u. a. Cod. T. VIII. n. 17. d. a. 1464.

MUTATÓJA

az ide mellékelt káptalani és konventi hiteles pecséteknek betűrendben.

- Aradi káptalané 1358-ki okmányról. Alakja: csúcsos monyoró. Körirata: „† SIGILLVM. CAPIT *— VLIORODIENSIS †“ Belül: szent Márton' álló képe, jobb kezét áldásra, baljában a' püspöki pálcát tartva. L. 1. sz. a.
- „ 1555-ki okmányról. Alakja kerek. Körirata: „† SIGILLVM* NOVVM *O CAPITVLI *O ECCLESIE *O ORODIENSIS“ Belül: sz. Márton vitéz rácsozat előtt állva, a' mint ruhájának darabját szeli; feje fölött 1514. évszám látható, midőn a' pecsét készült. L. 2. sz. a.
- Bácsi káptalané 1352-ki okmányról. Alakja: kerek. Körirata: „† S. CAPITVLI. BACHIENSIS.“ Belül: sz. Péter a' földön állva, jobb kezében egyenes meztelen kardot, baljában könyvet tartva. L. 3. sz. a.
- „ 1361-ki okmányról. Alakja: csúcsos monyoró. Körirata: „S: MEMORIALE: CAPITULI: BACHIENSIS.“ Belül: sz. Péter' térdképe, jobbában kétélű kardot emel, baljában könyvet tartva. L. 4. sz. a.
- „ 1439-ki okmányról. Alakja: csúcsos monyoró. Körirata: „† SIGILLVM O CAPI-TVLI O BACHIE.“ Belül: sz. Péter' álló alakja, jobbában egyenes kardot emel, baljában nyitott könyv. L. 5. sz. a.
- Besztercebányai káptalané 1802-ki okmányról. Alakja: kerek. Körirata 3 karimában; 1. „SIGILLVM CAPITVLI NEO SOLIENSIS AB ANNO 1802.“ 2. „† S OC—OV C-C NTVS BT GC M DO OC AST TVRVZ.“ 3. „MR O DNI IHV.“ Belül: sz. Mária a' kised Jézussal kezében, ülve. L. 6. sz. a.
- Boznai káptalané 1374-diki okmányról. Alakja: kerek. Körirata: „† S CAPITULI O SCI O PETRI O BOSNEN O“ Belül: sz. Péter térdalakban, jobbában kettős kereszt, bal kezében könyvet tart. L. 7. sz. a.
- „ 1461-ki okmányról, Péterfi' S. Concilia etc. című munkája szerint. Alakja: kerek. Köriratának fele: „DE BOSNIASIG.“ Belül: sz. Péter feszületalakú kereszttel jobb kezében. Balfele rongált állapota végett alig kivehető. L. 8. sz. a.

- Boznai káptalané 1526-diki okmányról. Alakja : kerek. Körirata : „† S CAPITVLI SCIPETRI BOSNI. . . . Belül : sz. Péter jobbujában pallossal, baljában könyvvel. . . . L. 9. sz. a.
- Budai káptalané 1348-diki okmányról. Alakja : csúcsos monyoró. Körirata : „† SIGILLVM CAPI TVLIBVDENSIS.“ Belül : sz. Péter ülve, jobbuját áldásra, — baljában keresztet tartva. . . L. 10. sz. a.
- „ 1461-ki okmányról. Alakja : csúcsos monyoró. Körirata : „† SIGILLVM CAPI * TVLI BVDENSIS.“ Belül : sz. Péter ülve, áldást nyújtandó, bal kezében hármassal keresztet. . . L. 11. sz. a.
- „ 1473-ki okmányról. Alakja : csúcsos monyoró. Körirata : „† S. ECCLIE † CAP. BVDE.“ Belül : sz. Péter ülve, jobbuját áldásra tartván. . . . L. 12. sz. a.
- Csanádi káptalané 1345-ki okmányról. Alakja : kerek; körirata : „S CAPITVLI ECCLIE CENADIEN.“ Belül : sz. Márton lovag a' sárkánnyal viadalban. . . . L. 13. sz. a.
- „ Ugyanaz, újabb korból. Alakja : kerek. Körirata : „SIGILLVM CAPITVLI : CSANADIENSIS.“ Belül : sz. Márton mezben, a' sárkánnyal viadalban. . . . L. 14. sz. a.
- Csazmai káptalané 1325. okmányról. Alakja : csúcsos monyoró. Körirata : „SIGILLVM CAPITVLI ECCLIE CHAZMANSIS.“ Belül : három udvarra osztott szentek' képeivel; fölül két torony közt elnyúló fél holdon sz. Péter áldást osztván hold és csillag közt; alatta a' két torony közt egy madár és kettős kereszt; a' három udvar' középsőjében sz. Mária a' kisdéd Jézussal kezében, állva; legalul a' csúcsban 3 buzakalász. . . . L. 15. sz. a.
- Diákovári káptalané 1374. Alakja : kerek. Körirata 2 karimában, a' külső : „† RENOVAT. VI. ART. 26. 1807. AVTHORIT. FRANCISCI I. REGIS HVNG. 1808.“ A' belső karimában : „† SIG. DE AN. 1374. CAP. S. P. BOSNEN SEV DIAKOVÁR ET SYRMI.“ Belül : sz. Péter térdalakban, jobbujában kettős kereszt, baljában könyv, 's feje körül S. P. . . . L. 16. sz. a.
- Egri káptalané 1256. okmányról. Alakja : kerek. Körirata : „† S : CAPITL : AGRIEN : ECCLESIE : S : JOHANNIS.“ Belül : szárnyait terjesztett sas, egyik lábán szent képet, másikon nyitott könyvet tartván. . . . L. 17. sz. a.
- „ 1411-ki okmányról. Alakja : kerek. Körirata : „† S. CAPIOLI. AGRIEN ECCLIE. POST PLAGAM.“ Belül : szárnyait terjesztett sas, fejét fénykör környezvén, lábai alatt papirtekercsen : „S. IOANES“ felirat olvasható. . . . L. 18. sz. a.
- „ 1526-diki okmányról. Alakja : kerek. Körirata : „SIGILLVM AVTENTICVM. CAPITVLI. AGRIEN. AN M.D.XXVI.“ Belül : szárnyait terjesztett búbosfejű sas, lábai alatt tekercsen : „S. IOAN.NES.“ . . . L. 19. sz. a.
- „ 1699-diki okmányról. Alakja : kerek. Körirata : „SIGILVM AVTENTICVM. CAPITVLI. AGRIENSIS 1699.“ Belül : szár-

- nyait kiterjesztett sas, lábai alatt tekercsen : „S : IOHAN-
NES.“ L. 20. sz. a:
Esztergomi káptalané 1121-diki okmányról. Alakja : kerek. Körirata :
„... LVM. STGONIESIS CAPITVLI.“ Belül : várrom előtt két
szerzetes áll. Felső része e' pecsétnek már hiányos, azért a' „SIGI“
betűk nem láthatók. L. 21. sz. a.
„ 1141-ki okmányról. Alakja : kerek. Körirata : „† S₁ MAIVS
CAPITVLI. S†GONIEN : ECCLIE.“ Belül : mennyezet alatt
áll az esztergomi érsek, magyar királynak fejére teendő koronával,
egy felől „REX VNGARIE“, más felől „ARCHIEPSS†GONIEN“
olvasható. L. 22. sz. a.
„ 1285-ki okmányról. Alakja : kerek. Körirata : „† S. MINVS.
CAPITVLI STRIGONIENSIS.“ Belül : sz. Albert, jobb kezét
áldásra emelve, balban a' püspöki pálcza mellett könyvet tart, jobb
válla körül „ADALB—TVS“, bal válla fölött „S“ olvasható.
L. 23. sz. a.
Székesfehérvári káptalané 1291-ki okmányról. Alakja : kerek. Körirata :
„† SIGILLVM CAPITVLI. ALBENSIS. ECLESIE.“ Belül :
Máriát üdvözlő Gábor angyal; fejük fölött fénykör és Gábornak
kereszt is. L. 24. sz. a.
„ 1300-ki okmányról. Alakja : csúcsos monyoró. Körirata : „† S.
MEMORIALE : CAPITVLI ECLIE ALBENSIS.“ Belül : szüz
Mária álló alakban, kezeit imára tartván; vállai fölött „MR OY“
könyökeinél egy-egy csillag. L. 25. sz. a.
„ 1477-ki okmányról. Alakja : kerek. Körirata : „† SIGILLVM
CAPITVLI ALBENSIS ECLESIE.“ Belül : Máriát Gábor an-
gyal üdvözli, jobb kezében pálcza, balján templomalakot tart Má-
ria' elébe. L. 26. sz. a.
„ Ujabb korbeli okmányról. Alakja : kerek. Körirata : „SIGILL.
CAPITVLI CATHEDR. ECCL. ALBA-REGALEN.“ Belül : sz.
Mária a' levegőben ülve, jobbán a' kis Jézus állva, kezében a' vi-
lágalma. Lábainál a' koronás magyar czímer† egy angyal tartja,
előtte pedig sz. István magyar király térdel. Sz. Mária' jobbán
az országos korona-ékszerek láthatók. L. 27. sz. a.
Gyulafehérvári káptalané 1291-ki okmányról. Alakja : csúcsos monyoró.
Körirata : „† S. CAPITVLI. ECLESIE TRANSSILVANE.“ Be-
lül : a' daemon' sárkányát tipró sz. Mihály arkangyal szárnyakkal
állva, oldalán egy-egy csillag látható, feje fölött szemcsés fénykör.
L. 28. sz. a.
„ 1394-ki okmányról. Alakja : kerek. Körirata : „† S. CAPITVLI
ECCLESIE TRANSSILVANE.“ Belül : sz. Mihály arkangyal
szárnyakkal, sárkányon áll, jobb kezével dárdát szúr annak tor-
kába; fénykörös feje mellett bal oldalon egy csillag látható.
L. 29. sz. a.
„ 1598-ki okmányról. Alakja : kerek. Körirata : „† S† CAPITV-

LI ECCLESIAETRANSIL. † 1.575.“ Belül : sz. Mihály arkangyal szárnyakkal, a' daemon' sárkányát tiporva, jobb kezével dárdát szúr torkába, fénykörös feje' bal felén egy csillag látható.

L. 30. sz. a.

Gyulafehérvári káptalané 1609-ki okmányról. Alakja : kerek. Körirata : „* SIGIL CAPITVLI ECCLESIAE TRANSSILVANIEN. 1609.“ Belül : sz. Mihály arkangyal szárnyakkal, bal oldalán csillag van a' feje felett; jobb kezével dárdát szúr a' sárkány' szügyébe, mellyen áll. L. 31. sz. a.

„ 1729-ki okmányról. Alakja : kerek. Körirata : „* SIGIL * CAPITVLI ECLESIAE * TRANSSYLVANIENSIS.“ Belül : sz. Mihály arkangyal szárnyakkal, a' sárkányt tiporva, feje fölött kereszt, jobbajával dárdát szúr a' daemoni állatba, baljában pajzsot tart. L. 32. sz. a.

Győri káptalané 1385-ki okmányról. Alakja : kerek. Körirata : „† SIGILLVM CAPITVLI IAVRIENSIS ECLESIE.“ Belül : sz. Mária oltáron ülve, a' kised Jézust ölében, a' világgyolyót jobbajában tartván; napkarikás fejüknél jobbról egy galamb ágat hoz, balúl Jézus' feje fölött egy csillag, és görög betűkkel „ $\overline{\text{RM}}$ $\overline{\text{XPI}}$ “

L. 33. sz. a.

„ Más. Alakja : kis kerek. Körirata : „† SIGILLVM CAPITVLI GEVRIENSIS.“ Belül : szűz Mária' mellképe, kisedét ölelve.

L. 34. sz. a.

Hantai káptalané 1280-ki okmányról. Alakja : csúcsos monyoró. Körirata : „SIGILLVM CAPITVLI HANTENSI.“ Belül : sz. Mihály szárnyakkal a' sárkányon állva, ennek torkába dárdát szúr, fején napkarikája, bal kézben világgyolyót tart. . . . L. 35. sz. a.

Kalocsai káptalané 1338-ki okmányról. Alakja csúcsos monyoró. Körirata : „† S. MEMORIALE CAPITVLI COLOCENSIS.“ Belül : sz. Péter térdelve, baljában könyv, jobbajában kulesalak látható.

L. 36. sz. a.

„ 1739-ki okmányról. Alakja : csúcsos monyoró. Körirata egy negyed karimában : „CAPITVLI COLOCENSIS.“ Belül kisebb körben : sz. Péter horgonyon állva, jobbajában nyílt könyvet, baljában kettős kulesot tart; a' körülövedző nagyobbik körben fölül angyalfő, alúl 1739, jobbról oroszlány, balról sas áll, mint paizst tartók. L. 37. sz. a.

Kői káptalané 1318-ki okmányról. Alakja : kerek. Körirata : „† CAPITLI BEATI STEPHANI PTOMRIS. DE KVI.“ Belül : sz. István martyr' megkövezése; fölötté félkörben sz. áldást osztó üdvözítő. L. 38. sz. a.

Nyitrai káptalané 1271-ki okmányról. Alakja : csúcsos monyoró. Körirata : „SIGILLVM. CAPITLIS NITRIENSIS ECLI.“ Belül : székesegyház' képe. L. 39. sz. a.

„ 1283-diki okmányról. Alakja : kerek. Körirata : „† S. MINVS

- CAPITVL I. ECLIE NITRIEN.“ Belül: sz. Emeran püspök, jobb kezével áldást oszt, balban a' püspöki pálcza és egy könyv. „ME ABEVM S. S.“ L. 40. sz. a.
- Nyitrai káptalané, ugyanez utóbbi egy Héderváron talált pecsét szerint szívalakban. Belül a' rajz egészen hasonlít a' fönnebbihez, de körirata néhány betűben eltérő, t. i. : „† S. MINVS CAPITVLI. ECLIE. NITRIENSIS.“ L. 41. sz. a.
- Pécsi káptalané 1244-ki okmányról. Alakja: csúcsos monyoró. Körirata: „† S CAPITVLIQVINQ VEECCLESIENSIS.“ Belül: sz. Péter, a' fején napkarikával, álló alakban, jobbájában kettős kulcsot tart. L. 42. sz. a.
- „ 1278-diki okmányról. Alakja: gyengén csúcsba menő monyoró. Körirata: „SCAPITVLIECCLES. QVINQVE. ECCLEIEN.“ Belül: két oszlop fölött látható szentegyház alatt ül szent Péter, kulcsot tartván jobbájában, mellette „S. P.“ . . . L. 43. sz. a.
- „ 1503-ki okmányról. Alakja: nagy csúcsos monyoró. Körirata: „S CAPITVLI. ECCLIE QVIQVEECCLIEN.“ Belül szinte sz. Péter ülve két oszlop között, melyeken a' templom látható; kezeiben kulcs és könyv, vállai mellett „S. P.“ . . . L. 44. sz. a.
- „ 1529-ki okmányról. Alakja: kisebb csúcsos monyoró. Körirata: „SCAPITVLIECCLESIE QVIN-QVE.ECCLESIENSIS.“ Belül: egy felhőből kiálló bal kézben kettős kulcs. . . L. 45. sz. a.
- „ újabbkori okmányról. Alakja: kerek. Körirata: „SIGILLVM * CAPITVLI * ECCLESIAE * QVINQVE * ECCLESIENSIS * IN * REGN * HVNG.“ Belül: sz. Péter két oszlop között ülve, jobb kezében két egymásba függesztett kulcs, baljával térdén nyílt könyvet tart, 's feje felett a' szentlélek lebeg napsugár közt, az oszlopok mellett „S P P A.“ L. 46. sz. a.
- Posegai káptalané 1263-ki okmányról. Alakja: csúcsos monyoró. Körirata: „S CAPITVLI BEATI PETRI DEPOSAGA.“ Belül: sz. Péter álló alakban, kulcsot tartván kezeiben. . . L. 47. sz. a.
- „ 1279-ki okmányról. Alakja: csúcsos monyoró. Körirata: „† S. CAPITVLI ECCLESIE SCI PETRI DE POSIGA.“ Belül: sz. Péter ülve, jobb kezével áldást osztván, baljában könyvet tart; vállai fölött „S. P.“ betűk láthatók. L. 48. sz. a.
- Pozsonyi káptalané 1251-diki okmányról. Alakja: kis kerek. Körirata: „† : S. ECLESIE. SALVATORIS. POSO:“ Belül: két tornyos templom fölött középen az üdvözítő látható. . . . L. 49. sz. a.
- Szathmári káptalané 1836-ki okmányról. Alakja: monyoró. Körirata: „SZATHMÁRI. KÁPTALAN. HITELES. PECSÉTJE. 1836.“ Belül: az országos korona-ékszerek előtt sz. István király térdén állva, fölül a' felhőkön sz. Mária a' kised Jézussal, mint Magyarország' pártfogója. L. 50. sz. a.
- Szegniai káptalané — — szakbeli okmányról. Alakja: kerek. Körirata: „† S. CAPITVLI. ECCESEGNEMSIS* “ Belül: sz. Mária tró-

- non ülve, a' kised Jézussal ölében; körülötte jobbról 7 csillag közt a' nap, balról 13 csillag közt a' fél hold. . . . L. 51. sz. a.
- Szepesi káptalané 1540-diki okmányról. Alakja : kerek. Körirata : „† SCAPTVLIECLESE. BEATI. MARTINI. DE SCEPV. S.“ Belül : sz. Márton lóháton, az előtte térdelő koldusnak ruhájából darabot szel kardjával; jobb válla fölött egy csillag látható. L. 52. sz. a.
- Szerémi káptalané 1358-ki okmányról. Alakja : kerek. Körirata : „† CAPITVLI ECLESIESA NCTHIRINE : DE SYRMIA.“ Belül : egy püspök alakú szent, álló alakban, jobbját áldásra tartván, baljában a' püspöki pálcza, jobb keze alatt egy csillag. . . . L. 53. sz. a.
- Titeli káptalané 1325-diki okmányról. Alakja : csúcsos monyoró. Körirata : „† S CAPITVLI TITVLEN SIS ECCE.“ Belül : Krisztus, mint szent bölcsesség' jelképe, ülve, jobb kezét áldásra tartván, baljában egy könyvet, kerületében „DEI SAP IE NCIA.“ L. 54. sz. a.
- Váezi káptalané 1457-diki okmányról. Alakja : kerek. Körirata : „† S MAIVSCAP ITVLIWACIENSIS.“ Belül : sz. Mária a' kised Jézust ölében tartván, jobb válla mellett egy † előtt repülő sas, bal válla fölött egy csillag. L. 55. sz. a.
- „ 1700-ki okmányról. Alakja : kerek. Körirata : „SIGILLVM * CAPITVLI* VACIENSIS* 1700.“ Belül : sz. Mária félholdon ülve, jobb karján a' kised Jézus, bal kezében kormánypálcza. L. 56. sz. a.
- Váradi káptalané 1338-diki okmányról. Alakja : kerek. Körirata : „S. MAI. CPLI. WARDIEN. ECCE. AD. PVILEGIA.“ Belül : sz. László koronás királyunk, jobb kezében bárd, balban a' világgyógyója kereszttel. L. 57. sz. a.
- „ újabb korból. Alakja : monyoród. Körirata : „SIGILLVM. CAPITVLI. VARADIENSIS.“ Belül : sz. Mária, bal karján a' kised Jézus, jobbában a' világalmája. L. 58. sz. a.
- Vasvári vagyis szombathelyi káptalané 1348-ki okmányról. Alakja : kerek. Körirata : „† SCAPITVLI ECCLESIE CASTRIFERREI.“ Belül : sz. Mihály arkangyal szárnyakkal a' sárkány' hátán állva, egyfelül keresztes dárdát annak torkán keresztülszúrva. Egyik oldalán „S. MICHAEL“, másikán „ARCHANGEL“ felirat. L. 59. sz. a.
- „ 1588-ki évről. Alakja kerek. Körirata : „SIGILLVMCAPITVLI CASTRIFERREI RENOVATVM* AN* “ Belül : sz. Mihály arkangyal szárnyakkal, a' mint a' daemon' sárkányát tiporja, jobb kezében kétélű egyenes kardot emelve, baljában mérleget tartva; a' sárkány fölött „1.5.8.8.“ L. 60. sz. a.
- Veszprémi káptalané 1264-ki okmányról. Alakja : kerek. Körirata : „† SIGILLVM CITATIONIS.“ Belül : sz. Mihály arkangyal szárnyakkal, karjait kiterjesztve. L. 61. sz. a.

- Veszprémi káptalané 1324-ki okmányról. Alakja : kerek. Körirata : „† SIGILLVM. CAPITVLI. VESPRIMIENSIS.“ Belül : sz. Mihály arkangyal koronás fővel és szárnyakkal, karjait kiterjesztve, sárkányon állva. L. 62. sz. a.
- „ újabb korból. Alakja : kerek. Körirata : „SIGILLVM. CAPITVLI. VES PRI MIENSIS.“ Belül : sz. Mihály arkangyal szárnyakkal, fején a' napkarikája, két kezével dárdát szúr a' sárkány' torkába, mellyen áll. L. 63. sz. a.
- Zágrábi káptalané 1189-ki okmányról. Alakja : csúcsos monyoró. Körirata : „* SCAPITVLIS A. GRABIENSIS.“ Belül : sz. Péter koronás fővel ülve, jobb kezében lilíomos kormánypálczát, bal kezében a' keresztes világalmát tartva; fölötte öt tornyos templom. L. 64. sz. a.
- „ 1297-ki okmányról. Alakja : csúcsos monyoró. Körirata : „*S* CAPITVLI* *ECCLESIE* ZA * GRABIENSIS* “ Belül : oszlopokon álló nagyobb templom, 's az oszlopok közti rácszatban jobbról sz. Mária kised Jézust tartván ölében, előtte térdel koronás szent — — — király, feje körül napsugárzat, jobb kezében egy két tornyos kis alakú templomot emelve. L. 65. sz. a.

Konventek.

- Budai felhévvi keresztesek' konventjének pecsétje 1296-ki okmányról. Alakja : kerek. Körirata : „† S. FRATRIS DOMVS HOSPITALIS. SCI (sancti) REGIS HVNGARIE.“ Belül : egy rendi lovag álló alakban, bal kezében könyvet tartva. L. 66. sz. a.
- Csatári konventé 1250-ki okmányról. Alakja : monyoró (sértett). Körirata : „ . . . ILLVM CAPI. DECHATA. “ Belül : két egymáson keresztülfűzött szalag, az egész pecsét' hosszán keresztüllóg. L. 67. sz. a.
- „ 1310-ki okmányról. Alakja : kerek. Körirata : „CONVENTVS BEATI PETRIAPLI DE CHOTA.“ Belül : szent Péter padon ülve, jobb kezében kettős kulcsot, baljában könyvet tart; bal válla mellett a' nap látható. L. 68. sz. a.
- Csornai konventé 1498-ki okmányról. Alakja : csúcsos monyoró. Körirata : „† S. CONVENTVS v D v CHARNA v OSLONIS*“ Belül : sz. Mihály arkangyal szárnyakkal térdelvén, kezeiben füstölőt tartván, alatta egy kis csillag, feje fölött pedig nagyobb csillag látható. Hátsó szárnya fölött pedig egy egész a' köriratba fölerő sas van ferde négyszögű paizsban. L. 69. sz. a.
- Csurgói keresztesek' konventjeé 1274-diki okmányról. Alakja : kerek. Körirata olvashatlan. PL az egyik felén és alul L kivehető. Belül : úgy vélem a' csurgói keresztesekhez hasonló alak, mellyből azonban csak a' fej látható épen. L. 70. sz. a.

Esztergomi keresztesek' konventjeé 1258-ki okmányról. Alakja: csúcsos monyoró. Körirata : „† S. CAPITL' DOMVS. HOSPITAL. S. STEPH' REG. STRIGON.“ Belül : koronás szent István király ülve, jobb kezében lilomos kormánypálcza, bal kezében pedig a' világgolyóját tartván. Két felén „SCS“ és „REX“ fölírat. L. 71. sz. a.

Fehérvári (székes) keresztesek' konventjeé 1332-ki okmányról. Alakja : kerek. Körirata : „† S. CAPITVLI. DOMS HOSPITALIS. B. REG. STEPNI. DE. ALBA.“ Belül : ugyanazon konvent' keresztese álló alakban, karjait kitárván, baljában nyitott könyvet emel. L. 72. sz. a.

Garai keresztesek' konventjeé. Alakja : csúcsos kis monyoró. Körirata : „† SIGILLV. CONVENTVS. GARANIANI.“ Belül : álló alak, feje fénykörben; jobbában keresztet, baljában könyvet tartván. L. 73. sz. a.

Hatvani konventé 1345-ki okmányról. Alakja : kerek. Körirata : „S. ONW. ETE. D. HOTW.“ Belül : szent Margit térdelve, fején fénykör, jobbában palmaág, előtte csillag, háta mögött fél hold. L. 74. sz. a.

Jászói konventé 1298-ki okmányról. Alakja : kerek. Körirata : „† SIGILLVM CONVENTVS DE IASOVE.“ Belül : szent János, fején fénykör, baljában a' husvéti bárány, jobbában egy könyv, s jobb karja mellett virágág. L. 75. sz. a.

Kapornaki konventé 1292-ki okmányról. Alakja : kerek. Körirata : „S. CONVETVS SCI. SALVATORIS. DC. COPVRNVCH.“ Belül : üdvezitőnk' képe ülve, feje fénysugarokkal környezve, jobbát áldásra emelve, baljában könyvet tart. L. 76. sz. a.

„ Ugyanazon konventé 1433-ki okmányról. Alakja : kerek. Körirata : „CONVENTVS. SANCTISALVATORIS. DE. COPORNOC.“ Belül : üdvezitőnk, mint sirjából föltámad, jobbával áldást oszt, baljában a' zászló, fejét fénysugár környezi. . L. 77. sz. a.

Kolosmonostori konventé 1466-ki okmányról. Alakja : kerek. Körirata : „S. CONVENTVS BETE MVI RGINIS : DE COLOSMONAT.“ Belül : sz. Mária, a' kised Jézust tartván ölben, fejeik koronásak és fényköröztek, mindkét oldalukon egy-egy szárnyas angyal imára tartván kezeiket. L. 78. sz. a.

„ Ugyanazon konventé 1575- és 1700-ki okmányról. Alakja : kised kerek. Körirata : „SIG. CON MON. BEA. M. R. VIR. DE. COL. MON. 157.5.“ Belül : két goth-alakú rajz közt sz. Mária koronás fővel, jobb karján a' kised Jézust tartván, ennek feje fénykörnyezett. L. 79. sz. a.

Leleszi konventé 1655-ki okmányról. Alakja : kised kerek. Körirata : „* SIGILLVM CONVENTVS S. CRVCIS. DE LELES* “ Belül : kettős kereszt három hegyfok felett, alatta két oldalon virágok, fölüla' jobb oldalon csillag, a' balon pedig félhold. L. 80. sz. a.

Nagyvárad-i konventé 1338-diki okmányról. Alakja : nagy kerek. Kör-

- irata : „† SIGILLVM CAPITVLI WARADIENSIS.“ Belül : szent ülve, fején süveg és fénykör, baljában püspöki pálcza, jobbját áldásra tartván. L. 81. sz. a.
- Sági (Ipoly-) konventé 1397-ki okmányról. Alakja : nagy kerek. Körirata : „† S VET ECC.SOND'SAG IXVIPVLO9D PONOSTN“ Belül : sz. Gábor arkangyal mint Máriát üdvözli, fejük fölött a' szentlélek galambalakban. L. 82. sz. a.
- Somogyi konventé 1390-ki okmányról. Alakja : kerek. Körirata : „† S. CAPITVLI. MONASTERII. SANCTI EG. IDII. DE SIMIGIO.“ Belül : három szerzetes álló alakban, a' két szélső a' középső elibe üres pajzsot tart, fölöttük jobbról egy csillag, balról a' fél hold látható. L. 83. sz. a.
- Szalavári konventé 1757-ki okmányról. Alakja : kerek. Körirata : „† SIGILLVM CONVENTVS SANCTI ADRIANI DE ZALA.“ Belül : sz. Adorján, jobb kezében zászlót, baljában pajzsot tartva ; alul „1757“ látható. L. 84. sz. a.
- Szegszárdi konventé 1344-ki okmányról. Alakja : kerek. Köriratán részben ez olvasható még : „SIGIL'C VLI' CLDEIV AD †“ Belül : üdvöztönk ülve, fején fénykör, jobbját áldásra tartván, baljában egy könyv ; jobb könyökénél „E,“ bal könyökénél „A“ betűk, az utóbbi fölött egy csillag van. L. 85. sz. a.
- „ Ugyanazon konventé 1470-ki okmányról. Alakja : csúcsos monyoró. Gothalakú köriratából csak kevés betű látható félig elkopott alakban, melyek közül a' végen azonban — eretst világosan kivehető. Belül : kilencz tornyos goth-alakú templomban ül az üdvözítő, fején fénysugár, jobbját áldásra tartván, baljában a' világ-golyója. L. 86. sz. a.
- Szentbenedeki gróni konventé 1232-ki okmányról. Alakja : kerek. Körirata : „† SCAPITVLISACI BENE.DCI. DE GRANA.“ Belül : három tornyos egyház, melyek' középsőjén kereszt van. L. 87. sz. a.
- „ Ugyanazon konventé 1366-ki okmányról. Alakja : kerek. Körirata : „† CONVENTVS. INCI. BEI EDICTI. D' GRON.“ Belül : azon rendbeli szerzetes derékalakban, jobbját áldásra tartja, baljában egy nyílt könyvet tart. L. 88. sz. a.
- „ Ugyanazon konventé 1480-ki okmányról. Alakja : nagyobb kerek. Körirata goth-alakú betűkkel : „† S. CONVENTVS. ECLIE. STI BENEDICTI DE. IVXTA. GRAN.“ Belül : sz. Mária koronás fővel fél holdon állva, jobb karjában a' kised Jézus, baljában a' világ-golyója, mindkettőjük fején fénykör, Mária' alakja sugarak közt. Előtte egy püspök térdel összetett kezekkel, hóna alatt a' püspöki pálczát tartja, feje felett egy kereszt. L. 89. sz. a.
- Szentjogi konventé 1470-ki okmányról. Alakja : csúcsos monyoró. Körirata : „* SIGILLV CONVETVS : ECLIE : S. S. TNNI CIREGIS: DE: SENTJOG.“ Belül : egy kéz áldást osztó alakban, karba támasztott püspöki pálcza, e' felett korona és csillag. L. 90. sz. a.

Szentjogi konventé 1471-ki okmányról. Alakja : csúcsos monyoró. Körirata : „SI VM. CONVENTVS ECLE S. STEPHANI. REGIS. DE. ZENTIOG.“ Belül : egy karkéz újjait áldásra tartva, fölötté levegőben korona látható, melly fölött két, alatta pedig egy kis csillag látható. L. 91. sz. a.

„ Ugyanazon konventé 1471-ki okmányról. Alakja : nagyobb csúcsos monyoró. Körirata goth-alakú betűkkel : „† SIGILLVM CONVENTVS MONASTERII SANCTI REGIS STEPHANI DE ZENTY JOG.“ Belül : szinte egy áldást osztó karkéz, mellynek a' felső vállrészére magyar korona van illesztve gyöngy-koszorú és belül virágos karika által; az újjak fölött egy kígyó-alakba font szalag, e fölött három, az újjak mellett négy és a' kar mögött öt csillag ékesítvényyel. L. 92. sz. a.

Szentmártoni konventé 1290-ki okmányról. Alakja : kised. Körirata : „† SIGILCAPTLI SCIMARTINI DEMOTEPANNONIE.“ Belül : két oszlopon fekvő boltozat alatt három szerzetes alak, melyek közöl a' középső nyitott könyvet tart. . . . L. 93. sz. a

„ Ugyanazon konventé 1723-ki okmányról. Alakja : nagyobb kerek. Körirata : „†. SCAPITV LI* SMARTINI* DE SACRO * PANNONIAE* : O : S : B .“ Belül : szent Márton ülve, lábai a' sárkányon, fénykörnyes fején püspöki süveg, jobbájával áldást oszt baljában a' püspöki pálcza. Jobb oldalán egy sz. szerzetes szárnyakkal kelyhet emel 's fölötté egy sas csővel röpül; bal oldalán szinte egy szerzetes áll, ennek feje fölött csillag van. L. 94. sz. a.

Turóczy konventé 1291-ki okmányról. Alakja : kerek. Körirata : „† S CONVENTVS BTE. II. D. CAST. TVRVL.“ Belül : sz. Mária, koronás fővel a' kised Jézust térdén állva tartja; jobbjáról a' háta mögött „*IHV“ balról előtte pedig „MR. DII I.)“ olvasható. L. 95. sz. a

Újudvari keresztesek' konventjeé 1308-ki okmányról. Alakja : kerek. Körirata, mennyiben az elejének sértett állapota miatt még olvasható : „† S CRVCIFEROR. DE NOVACVRIA.“ Belül : az egész pecsét üregét betöltő nagy kereszt, felső jobb sarkában csillag, balban fél hold van. L. 96. sz. a.

Váradhegyfoki (Nagy-) konventé 1289-diki okmányról. Alakja : kerek. Körirata : „SCONVENTVS. SCI STEPHANIPTI.“ Belül : egy szerzetes álló alakban, fején süveg, jobb válla fölött a' püspöki pálcza' karimája látható. L. 97. sz. a.

„ Ugyanotti apácza-konventé 1558-ki okmányról. Alakja : kerek. Körirata : „S CAPITVLI SANCTI. STEPHANIPROTOMARTIRIS. TE PROTORIO WARADIENS.“ Belül : sz. István vértanú, jobbájában könyvet, baljában pálmaágat tart, fején fénykör. L. 98. sz. a.

Vásárhelyi (Somlyó-) apácza-konventé 1511-ki okmányról. Alakja : kerek. Körirata : „S CONVENTVS † MONIALIVM † DE † WA-

SARHEL †“ Belül : sz. Mária, egészen fénysugár közt fél holdon állva, jobb karján a' kised Jézus, baljában dárdát tartva, koronás fénykör környezi. L. 99. sz. a.
 Zoborhegyi konventé 1361-diki okmányról. Alakja : kerek. Körirata : „† S' CAPITVLI : ECCL'E : SCI : TPOLITI : DE ZVBVRO.“
 Belül : váralaku kolostor három toronnyal, mindegyik közt egyegy kereszt. L. 100. sz. a.

Figyelmeztetés nélkül is észreveheti mindenki, miszerint az elsorolt és hű rajzban színről színre látható pecsétek' mindenikének tulajdonosa vagyis az illető hiteles helyek' leírásai a' történelmi részben kimerítőleg elő nem fordulnak; valamint viszontag az is észrevehető, mikép minden leírott hiteles helynek pecséttrajzai itt nem találhatók. Mindez, mind amaz a' kellő adatok' és anyagok' hiánya miatt történt. Magában a' kincstári titkos levéltárban bukkantam több olly jeles oklevelekre, melyekről régi divat szerint selyem kötelekről függő és félgolyó alakú viaszok anyagra nyomott pecsétek' képletei és köriratai már elporlódván, kivehetlenné váltak, majdan időjárással végkép is elenyészendők.

A' melly pecsétek nem eredeti példányról rajzolva, hanem Battyányi, Péterffy, Pray 's mások' közlései után közöltek, a' történelmi szöveggel egybevetőleg könnyen kitűntethetnek.

Még csak azt kívánom megjegyezni, mikép a' pecsétekről helyel-közzel találató azon kifejezéseim, hogy azok' divata itt vagy amott maiglan fön van, az 1848-dik év előtti korszakról értendők, midőn t. i. a' hiteles helyek' működése országszerte megszüntetett.

Ha régéstudomány-kedvelő ifjaink közül valakinek szándoka volna pecsétgyűjteményeinket folytatólag bővíteni, erre nézve gazdag forrásul szolgál a' m. Akadémia' diplomati-
 kai gyűjteménye és a' nemz. muzeum' régiségei, miket nekem működésem' alkalmával használnom nem lehetett.

F Ü G G E L É K.

A' kórházbeli keresztések' konventjeiről mint hiteles helyekről.

Mióta halhatatlan történetbuvárunk Pray György' a' vránai perjelségről írt nagy fontosságu értekezése: *Dissertatio de Prioratu Auranae. Viennae, 1773.* napvilágot látott: iróink kevés adatokat közlöttek a' világhírű szerzetes rendnek honunkbeli viszonyairól; pedig nem létezett rend hazánkban az Árpádok' korszakában, melly annyi befolyást gyakorolt volna a' magyar nép' életére és állami viszonyaira, mint épen ez. Tömerdek jószágokat bírván ugyanis a' hon' különböző vidékein a' jeruzsálemi keresztés vitézek, kiknek egy osztályát tevék a' kórházbeliek, nem csak úri és vérjogi hatalommal, törvényhatósággal voltak felruházva, hanem fegyverrel védték a' keresztyénséget a' pogányság ellen, békeidőben a' kórházakban betegeket ápoltak és gyógyítottak, mi által az orvosi tudománynak is terjesztői lettek, sőt azon felül házaik és konventjeik hiteles helyekül szolgálván, az ország' lakosinak jogai fölött örködtek, 's okmányokat adtak ki. Mint illyeket mutattuk be fönnebb a' budafelhévi, bűi, esztergomi, fejevári és marmarosi konventeket.

Stier Theophil lipcei tudós tartott meg számunkra és bocsátott nyilvánosságra egy igen nevezetes okmányt (a' Magyar Sajtó' 1855-ki 99. sz.), melly megérdemli, hogy e' helyt is beiktassuk. Így hangzik az 1230-dik évi oklevél szóról szóra:

„Frater Nicolaus de Redewitz Ordinis Cruciferorum perceptor ceterorum fratrum in Regno Hungarie missorum Capitaneus Zeuerniten. (Zeuerninensis) nec non Comes monetarum Cibipnien.

„Fidelis nobis dilecte! Noueris quod veniret (uenerit) ad nostri presenciam harum serie uidelicet exhibitor, nobis graui

„cum instantia querela proponens, qualiter Stepphanus filius
„Emerici sibi aliquot oues absque omni iudicio ac minus juste
„sed uiolenter abstulisset in ipsius dampnum et prejudicium
„valde magnum. Quo circa tue presentibus mandamus fide-
„tati cause, quatenus ita prefato Stepphano in scriptis
„finitissime percipias, ut eidem predictas indebite oues ab-
„actas restituat et assignet indilate. Si saltem secus fecerit,
„tamen eundem in aliquo permanere et existere dampno nul-
„latenus uolumus aliquali : quia si idem Stepphanus quicquam
„actionis et questionis seu causarum articulis aduersus istum
„exhibitorem habet uel habuerit, ad nostri presentiam aut
„coram tua fidelitate iudice prosequi teneat, ex parte quo-
„rum nos uel tua fidelitas omni contra eundem querulanti
„juris et justicie aut satisfaccionis exhibebimus seu exhibebis
„complementum, prout dictauerit ordo juris. Datum in una
„villula M. tria milliaria de Mihald, feria secunda proxima
„post festum beati Pauli primi heremite. Anno cc. tricesimo.

II.

OKMÁNYI KALÁSZAT.

I—XXXII.

WENZEL GUSZTÁVTÓL.

Hazánknak XVI. század előtti történetét nagy részben egyedül okmányok' segítségével vagyunk képesek földeríteni. Krónikák és történetünkre vonatkozó kútfői írók' másnemű munkái a' régibb időből nálunk olly számmal nem léteznek, hogy azoknak alapján a' historicus hazánk' múltjának csak némileg kielégítő történeti képét adhatná. Ellenben történetileg fontos okmányaink nekünk olly mennyiségben és olly dús történelmi tartalmúak vannak, miszerint előkorunk' sok eseményei, viszonyai és állapotai azok által a' legrészletesebb felvilágosítást nyerik. Ugyanaz áll, habár nem azon mértékben, a' későbbi időkről is. Magyarország ezen főképp régibb okmányaiban megbecsülhetlen tudományos kincsset bír, melly, ha hiányoznék, a' XVI. század előtti kútfőileg már kidolgozott magyar történetnek is, talán több mint két harmada feledékenységbe ment volna. 'S hogy ez nem történt, csaknem egyedül a' magyar katolikus clerusnak köszönhető; mert a' hiteles helyekképen eljáró káptalanok és konventek részint levéltáraik, részint átirataik által a' régi okmányok' biztos fentartói lettek; királyaink' korlátnokai pedig, kiknek vezetése alatt a' magyarországi okmányi stíl jellemző és történettudományi tekintetben különös nevezetes tökélyét nyerte, szintén katolikus főpapok voltak.

Látjuk ezekből, hogy minden magyar történetírónak, ki a' haza' történetével foglalkodik, okmányokra kell legnagyobb figyelmét fordítania. Ennek folytán a' magyarországi történelemnek jeles művelői, kik a' múlt század' kezdetétől fogva az irodalomban olly kitűnő nevet szereztek magoknak, egyről egyig okmányi nyomozásokra helyezték a' fő súlyt, mikép azt p. o. Katona, Kaprinai, Pray, Koller, Kerchelich, Wagner, Péterffy, gr. Bathányi Ignác, a' Kovachichok és számos mások' munkai bizonyítják. De azon okmányi gyűjteményeknek, melyeket néhány lelkes magyar történetművelő, névszerint Hevenesi, Kaprinai, Pray, Cornides, Wagner, Kollár, Eder 'stb. készítettek, 's melyeket kéziratban bírnak, nagy tudományos becse szinte világos. Ezeknek alapján adta ki Fejér György „Codex Diplomaticus“-át, melly a' magyar történeti irodalomban a' legfontosabb munkák' egyikének van

elismerve, 's melyre nézve részben csak a' kritikai pontosságnak gyakran igen érezhető hiányát kell sajnálnunk.

Ezen előzmények után a' magyar academia' történettudományi osztálya is a' magyarországi történetre vonatkozó okmányok' gyűjtését és kritikailag pontos (mennyire lehet, eredetiek után) közzétételét különös hivatásának ismerte el. A' terv, mely szerint ez történni fog, meg van határozva; 's ennek értelmében két irányt követend. Fő czélul tűzte ki magának lehetőleg teljes gyűjtemények' készítését és kiadását, a' mi munkába is van már véve. De mivel illy gyűjtemények' kiadása sok elődolgozatokat igényel, 's így csak lassan haladhat; ellenben kívánatos, hogy egy részről a' historiai irodalomnak, a' történetileg nevezetesebb, még kiadatlan vagy csak ritka munkákban található okmányok' használása minél előbb lehetségessé tétessék; másrésről pedig a' hazai történet' minden barátjának, ki a' netalán birtokában lévő illyenmű okmányokat közölni akarja, erre könnyű mód nyújtassék: fontosabb történeti okmányokat hiteles, és mennyire lehet, eredetiek után, előleg egyenként is közzé tenni czélszerűnek találta. Ezen utóbbi czélra lesz különösen a' „Történelmi Tár“, minden kötetéhez is ezentúl illy okmányos függélek ragasztva.

Ezen alkalmat használva fel én a' magyar történetet illető érdekesebb okmányokat fogok itt chronologiai rendben koronként közölni. Szabadjon egy úttal azon kívánságomat kifejezni, hogy a' tisztelt közönség közleményeimet szívesen vegye, 's hogy mások is, kik illyeneket bírnak, azokkal az irodalmat megajándékozni ne késsenek.

I.

Kálmán király Dalmáthon' jogait és szabadságait megerősíti. 1102.

Colomanus Rex veniens Jadram ante Civitatem convocavit curiam, ibique de Dalmatiae libertate integra perpetuaque servanda communiter tractantes ipse Rex inprimis supra sancta quatuor Dei evangelia patre me C. Episcopo anitente manu confirmavit propria. Videlicet, ut antiquam Dalmatiae libertatem in nullo unquam deberet fraudare; nec Episcopum vel Primatem aliquem nisi ab eorum velle electum illis dare confirmationem. Deinde hoc idem similiter supra sancta quatuor Evangelia — — — hicsunt Laurentius Strigoniensis Archiepiscopus, Marcellus Vaciensis Episcopus, Simon Quinque Ecclesiensis, Matthaeus Vesperensis (Vesprimiensis), Georgius Gerrensis, Sixtus Varadensis, Fulbertus Colocensis cum ce-

teris Hung. Episcopis. Comites vero majores omnes hoc idem juravere, quorum paucorum nomina scio, hi sunt: Joannes Palatinus, Cledinus, Marcus, Saulus, Saunicus, Vguranus, Theobaldus, Jandinus et multi alii, quorum nomina aut nunquam scire curavi, aut si scivi in memoria non habeo, quae si omnium scirem, et vellem ponere nomina, in altum nimium nostra turgesceret pagina. Nam preter Regem et Episcopos, et Comites magnos juravere hoc idem, et multi centurionum. Ille enim, qui Provinciam Dalmatiae subesse Regi disposuerat, securus esse volebat per multas et magnas personas sibi suisque successoribus et eorum heredibus, antiquam fore debere libertatem. Ad memoriam vero tantae confirmationis tres cruces aureas dedit Rex, supra quas et quae superius explanavimus confirmaverat. Vnam videlicet Jaderiensi Ecclesiae, aliam Spalatensi, etiam Arbensi, simul quosque Nobiles Provinciae ad se vocavit. Hac ergo securitate pace firmata, simulque terra tota per circuitum praevisa Rex regressus est in Vngariam.

Jegyzet. Ezen okmányt lemásoltam a' „libri pactorum“ czímű velenzei státuskönyvek' első kötetének 239. leveléről. Közzé téve volt az már az „Új Magyar Muzeum“ 1853. évi octoberi füzetben az 538. lapján. Történeti fontosságánál fogva azt itt újonan közlöm.

II.

A' vespérmi egyház több szabadosait földdel adományozza meg. 1181.

In nomine Sancte et Indiuidue Trinitatis — — — — in hanc vallem lachrymarum deiecti obliuionis passionem — — — — — rahilis inoleuit consuetudo, videlicet ut ea, quae rationabiliter ordinantur, litterarum apicibus commendata viuaci memoria tenerentur. Notum sit igitur presenti generacioni et ei, quae futura est, quod anno ab incarnatione domini millesimo centesimo octuagesimo primo, gloriosissimo Rege Bela regnante, Johane Vesprimiense Episcopo, quatuor procures, quorum hec sunt nomina, Vilibaldus presbiter, Salombud, Anath (et) Botha, qui ex parentela sua libertatem duxerant pro ecclesia sancti Michaelis, sicut eorum antecessores libere seruiebant, tali tamen conditione, ut decimas predictae ecclesiae circumquaque assignarent, et in legacionem siue ex precepto Prepositi, nec non et ceterorum fratrum, Decani quoque, ac Comunitatis super equos suos equitarent, rogaerunt venerabilem prelibate ecclesiae conuentum, quatenus terram, quam

ipsi colerent, et unde viuere possent, sibi concederet. Prelibatus vero conuentus Diuine Maiestatis intuitu eorum precibus condescendens in villa Kezu (Papkeszi), non ex cultura agrorum eiusdem populi, sed ex iure ecclesie, quod ecclesia sibi habet proprium et ad suum arathrum pertinens, viginti scilicet et octo iugera concessit; et fenum ad falcandum — — — dimidietatem feni, quod habet ibi ecclesia. Verumptamen vt huius rei dispositio rata semper et immobilis existat, vel ne libertas eorum in aliquo decrescat, vel ullus posterorum de filiis ecclesie infringat, confirmatum est ex auctoritate Johannis eiusdem ecclesie Episcopi, consensu quoque Prepositi Cherubin, Thome Vicarii Episcopi, Cantoris Enusardi, Custodis Pancratii, Forcudum — — — — — Feliciani, et tam minorum, quam maiorum; existentibus autem tunc temporis Decano eorum Jutone, Comite quoque Stephano. Quisquis igitur hanc intitulationem in futurum violare presumpserit anathematis vinculo constringatur nunc et in euum.

Jegyzet. Eredetie börhártyára írva, mellynek alsó végén ketté vágott betűk látszanak, létezik a' veszprémi káptalan' levéltárában. Az okmány' tartalma jogtörténeti tekintetben, az alsó néposztályok' állapotjára nézve, érdekes.

III.

III. Béla király' leánya dajkájának hű szolgálatát annak testvéreiben és fiaiban megjutalmazza 1185.

In nomine sancte et indiuidue Vnitatis. Bela Dei gracia Hungarie, Dalmacie, Croacie, Rameque Rex in perpetuum. Regie sublimitatis obsequiis fideliter insudantes regia dignum est remuneratione gaudere, nec a tramite equitatis abhorret, vt deuoti laboris meritum coagitata et supereffluens mensura compenset. Hinc est vtique quod labores nutricis filie nostre oculo benigniori intuentes duos fratres eiusdem, Dominicum videlicet et Helus a Jauriensis castri seruitute exemimus et eiusdem castri jobagiones constituimus; terram quoque, quam habent in Ech eis presenti scripto confirmamus. Filios autem eiusdem mulieris, videlicet Vasaard et Vendegh libertatem seruari volumus illibatam. Anno incarnationis dominice millesimo centesimo octuagesimo quinto. Venerabili Job Strigoniensem Ecclesiam feliciter gubernante; Thoma Palatino Comite, Moch Curiali Comite. Hanc regie constitutionis seriem Adrianus Budensis Ecclesie Prepositus et Aule Regie Cancellarius.

Jegyzet. Róbert Károly király' 1318-ki megerősítéséből, mellynek eredetie a' pannonhegyi konvent' levéltárában van. Összefüggésben áll ezen megkegyelmezés IV. Béla királynak az echi szőlőművelők' számára 1240. kiadott privilegiumával (Fejér, Cod. Dipl. IV. k. 1. r. 194. lap.), melly szintén 1318-ban Róbert Károly által erősítettet meg (U. o. VIII.

k. 2. r. 162. l.). A' tatárjárás (1241.) előtti minden okmányok, ritkaságuknál fogva már, érdekesek lévén, ezen okmányt, melly a' XII. századi magyar jogtörténetre nézve néhány jellemző vonást tartalmaz, szinte közlendőnek véltem.

IV.

IV. Béla király Págo' sziget lakosait a' mongolok elleni harcz-tettekérti különös privilegium által jutalmazza meg. 1244.

Bela Dei gracia Hungarie, Dalmacie, Croacie, Rame, Seruie, Gallicie, Lodomerie, Comanieque Rex omnibus Christi fidelibus presens scriptum inspecturis salutem in omnium saluatore. Grata fidelitatis obsequia, que virtutum obtinent prerogatiuam, quanto exhibentur, tanto magis premiis gravioribus sunt ~~pro~~sequenda; et ipsa specialiter, que Regibus et Principibus impenduntur speciali debent recompensari fauore, ut affectus et feruor obsequencium oportunum continuum suscipiat incrementum. Ad vniuersorum igitur noticiam harum serie volumus peruenire, quod cum innumerabilis multitudo rabide gentis Tartarice propter humani generis sordidum (sic!) scelerum commissiones ex affluenti indignacione terrestrium machinarum et omnium conditoris per climata Regni nostri affigendo seuere perfusa fuisset, et nos vna cum fidis primatibus ipsius Regni nostri atque nobilibus extra ipsam nostram monarchiam vsque ad littora pontus dire persequendo ad quandam insulam maritimam potenter impulendo coercissent, de qua vi extrahere satagendo per naufragium in nos iruere connassent; vbi in conflictu certaminis inter nostrates et ipsos vltiores inimicos diucius seruato nostrorum funera corruencium more Rachelis ingule plangebamus; pater tandem ineffabilem misericordiarum et pie consolacionis exercituumque dominus, qui cunctos in se sperantes eciam tempore elisionis non desinit opitulando subleuare, iam nobis precipitibus sue dextere virtutem porrigere dignatus est — — ad refulcendum nos et corroborandum ex vndique affluente nacionum diuersarum gente nostre persone saluberrima pro tutela ad nos — — — — inter cunctos viri sagaces omni fidelitatis nitore et probitatis decore fecundi fideles nostri Pagensis ciuitatis et insule ciues ac incole inter ceteros nonnullos insularum illarum habitaculo congaudentes armis bellicis premuniti et audacia virili suffulti in eorum nauibus ipsos vtpote hostes iam celerrime versus nos nostram in offensam equoris per ampnem natantes nostro in aspectu vallantes aggredierunt, eosdemque crebrarum telarum missionibus feriendo ac lancearum et aliorum instrumentorum ad id aptorum generibus ictibus sauciendo insule ab introitu opprimendo compescere fecerunt, et sic strage necis fere omnibus demolitis atque suffocatis pristine saluti et libertati ex ipsorum merito laudis preconio attollendis gestis felici victoria gaudentes diuinitus sumus restituti. In quo certaminis prelio multi ex ipsis nostris fidelibus

corruere, alii vero stigmata letalia et grauia sustulere pro nostri honoris exaltatione solique Regalis, — — — iam precipiti subleuando sane prohibente. Porro donec in ipsa insula profugi moraremur iidem nostri fideles Pagenses, ciuitatis et insule vniuersalis communitas, non coacti, sed gratanter et letanter cuncta eorum bona, porro donaria varia et vidualia copiosamque frequentiam ministracionum, insuper et non modicam quantitatem thesauri ac pecunie pro acquirendis stipendiariis armigeris, expedicionibusque ceteris iuxta commodum et honorem nostre celsitudinis nobis offerre studuerunt. Quorum laudabilium obsequiorum eorum ob merita volentes ipsos Regalis doni patrocinio clementer intueri ipsam ciuitatem et insulam Pagi vocatam totalem ac integram ac sine excepcione et interuallo qualicunque sub terminis et confinibus, quos mare vallans conclusiue giro suo ambit et concludit cum vniuersis suis vtilitatibus et pertinentiis prenominatis ciuibz Pagensis ciuitatis et eorum vniuersitati ipsorumue heredibus et posteritatum cunctis successoribus de beneplacito serenissime domine Marie consortis nostre charissime nec non Prelatorum et Baronum nostrorum consilio prematuro dedimus et donauimus, imo damus, donamus et in sempiternum conferimus possidendam, tenendam atque habendam, ita et tali modo, vt in eadem et de eisdem frui et gaudere, quo iure, modo et ordine, ac omnibus illis vigoribus et nobilium libertatum prerogatiuis ac honoribus et graciis specialibus atque solempnibus debeant atque possint, quibus ab antiquo tempore potiti sunt, et prout ceteri vrbani sincero nobilitatis titulo in vrbibus liberis atque nobilibus nostris, videlicet in ipso Regno nostro Dalmacie existentibus frui et gaudere perhibentur; ipsaque vrbs Pagi vocata, ac ciues et habitatores eius hinc iugiter et in sempiternum sint et esse debeant solummodo Regalis celsitudinis iurisdiccioni et serenitati speciali et nemini alteri pertinentes, obediens et subiecti; nec per nos aut quoscunque successores nostros Reges Hungarie cuiquam, seu quibuscunque arendari, donari, obligari seu aliquo modo in perpetuam hereditatem donari et ascribi vel pro honore temporali tradi seu diccioni quorumcunque subiici et a iurisdiccione Regali possint alienari; pro cunctorumque et singulorum et his scriptis contentorum inuiolabili obseruacione vniuersos nostros successores Reges Hungarie sub Diuine Maiestatis obediencia et benediccione in virtuteque parentali eiusque honoris adempcione obsecramus, ne in aliquo eorum articulo, puncto vel maiori (sic!) contemnerentur, preuaricarentur vel ad instanciam quorumcunque incassum aut frustra redigerentur; quin imo firma atque rata cunctis temporibus futuris pariter et non transgressa obseruentur. Vt igitur hec nostra donacio et liberalitatum atque graciaram prescriptarum prerogatiua robur sibi semper obtineat firmitatis, presentes litteras concessimus dupplicis sigilli nostri munimine roboratas. Datum per manus Magistri Smaragdi Albensis Prepositi aule nostre Vice-Cancellarii, anno dominice incarnationis M^oCC^oXLIIII. tercio calendas Aprilis Regni autem nostri anno nono.

Jegyzet. Ezen okmányt annak hiteles másából írtam le Págo városban 1843-ban. Két érdekes tárgyat tartalmaz, t.i. IV. Béla királyunk' tatárjárás alatti tartózkodása Dalmatiában, sőt a' mogolok, vagyis ú.n. kutyafejű tatárok' pusztításai is történetileg új adat által világosíttatnak fel; egyszersmind pedig a' dalmát szigeteknek a' XIII. század alatti viszonyaira érdekes adalék nyújtatik.

V.

V. István akkor még ifjabb király, Patak megyében adományt tesz. 1262.

Stephanus Dei gratia Rex primogenitus Illustris Regis Hungarorum Dux Transsiluanus omnibus Christi fidelibus presens scriptum inspecturis salutem in salutis auctore. Circumspeccio Regum prouide sibi fideliter famulantibus sic debet donatiuis occurrere uel respondere, ut alii eorum exemplo inuitati ad fidelitatis opera et ad seruicia facienda reddantur merito pñciores. Hinc est igitur, quod ad uniuersorum tam presencium quam posterorum noticiam harum serie uolumus peruenire: Quod cum Hugka una cum filiis suis Gregorio uidelicet Mycula, Mykon, Nycolao et Elereus nobis grata seruicia pariter et accepta quam pluries exhibuisset liberaliter et libenter, propter que a conspectu regio merito fuerant remunerandi; nos in recompensacionem seruiciorum dicti Hugka ac filiorum eiusdem quandam terram Macramal uocatam, sitam in Comitatu de Potok de plenitudine nostre gracie ipsi Hugka et filiis suis supradictis et per eos eorum heredibus heredumue successoribus duximus perennaliter conferendam. In cuius terre possessionem corporalem ipsos per Symonem Comitem de Potok fidelem nostrum fecimus introduci. Ipsius eciam terre mete prout idem Symon Comes nobis in suis litteris intimauit, hoc ordine distinguuntur: Incipit enim prima meta ab aquilone super quodam riuulo Sebur uocato, ubi est meta; inde descendit ad partem orientalem ad capud (sic!) cuiusdam riuuli kuach uocati, ubi est meta terrea super arborem ilicis; abinde per medium meatus eiusdem riuuli descendit ad partem orientalem, ubi idem riuulus cadit in alium fluuium Potok uocatum a parte Bodowan, iuxta quem est meta sub arbore ilicis; deinde tendit iuxta uincas ad montem Macra, ubi est meta terrea; abinc uersus meridiem in uia, que uadit iuxta uincas ubi est una meta terrea; de hinc uersus partem meridionalem, ubi transit montem Macra, et ibi sunt due mete terree sub arbore ilicis; deinde descendit in fluuium Kutel, iuxta quem est meta terrea; deinde transeundo dictum fluuium uenit ad uincas populorum uille Gueztin, in quarum fine est meta terrea; abinde uersus partem occidentem ubi est meta sub monte Popol; posthinc tendit ad siluam fagi, et in eadem silua super uno monticulo sunt mete posite super duabus arboribus ilicum; dehinc uadit in pretaxatum fluuium Kutel, et per eundem fluuium eundo dire-

cte uadit uersus septrionem ante siluam que wlgariter Nogsum uocatur, ubi mete ipsius terre terminantur. Ut autem hec nostra donacio salua semper permaneat et illesa, nec inicorum machinacione inposterum perturbetur, presentes concessimus litteras duplicis sigilli nostri munimine roboratas. Datum per manus magistri Benedicti Prepositi Scybiniensis aule nostre Vicecancellarij, anno Domini millesimo ducentesimo sexagesimo secundo.

Jegyzet. Ezen okmány'eredetiét közölte velem Tót-Pápai Zsigmond úr, azelőtt a' Zemplény megyei törvényszéknek egyikérdemes ülnöke. Az okmány bõrhártyára van írva, István király' függõ kettõs pecsétével, mellyen a' lóháton ülõ ifj. király' alakja látható. Mennyiben a' régi Patlak *megyérõl* felvilágosítást nyújt, köztörténetitekintetben nem kevesebbé, mint jogtörténetiben érdekes.

VI.

• IV. László király István és Miklós testvéreket a' Bakony' vidékérõl, hû szolgálataikért földekkel adományozza meg. 1290.

Ladizlaus Dei gracia Hungarie, Dalmacie, Crowacie, Rame, Seruie, Gallicie, Lndomerie, Cumanie, Bulgarieque Rex omnibus Christi fidelibus presens scriptum inspecturis salutem in omnium saluatore. Ad vniuersorum tam presencium, quam futurorum noticiam harum serie uolumus peruenire, quod nos consideratis fidelitatibus et seruiciorum meritis Comitiss St(ephani) et Nicolai fratris eiusdem de Bokon fidelium nostrorum, que nobis in diuersis negociis et expedicionibus Regni nostri fideliter impenderunt et deuote, et specialiter tunc cum castrum Parasytan nuncupatum expugnare uoluissimus, iidem Comes St(ephanus) et Nicolaus frater suus in expugnacione ipsius castri coram oculis nostre Maiestatis fideles et laudabiles exhibuerunt famulatus, vbi dictus Comes St(ephanus) letaliter extitit volneratus; nos, qui ex officio suscepti regiminis metiri debemus merita singulorum et vnicunque iuxta suorum exigenciam meritorum respondere muneribus donatiuis, in recompensacionem tam fidelium seruiciorum prefati Comitiss St(ephani) et Nicolai fratris sui, quasdam terras scilicet scutiferorum nostrorum Nylas vocatam; item terram Ducatus et terram Tawarnicorum nostrorum — — nominatam, cum omnibus utilitatibus suis, uineis scilicet ac pertinenciis earumdem, dedimus, donauimus ac contulimus eisdem Comiti St(ephano) et Nicolao fratri suo ac per eum eorum heredibus, heredumque suorum successoribus iure perpetuo et irreuocabiliter possidendas, tenendas et habendas, quemadmodum dudum eisdem dinoscimur contulisse. Vt igitur huiusmodi collacio per nos facta robur obtineat perpetue firmitatis, nec ullo unquam tempore per quempiam possit vel debeat retra-

ctari, presentes concessimus duplicis sigilli nostri roboratas. Datum per manus venerabilis patris Gregorii Dei gracia Episcopi Chanadiensis aule nostre Cancellarii dilecti et fidelis nostri, anno Domini M^o CC^o nonagesimo; Regni autem nostri anno decimo octauo.

Jegyzet. Eredetie létezik a' veszprémi káptalan' levéltárában. Ezen oklevélből azt látjuk, hogy 1289-ben a' németujvári grófok ellen nem csak Albert ausztriai herceg, hanem IV. László királyunk is fegyveres erővel indult; 's hogy ezen utóbbi, Borostyánkő' várát ostromolta is, melly alkalommal tétettek azon hadi szolgálatok, miknek jutalmazását az itt közölt okmány foglalja magában.

VII.

III. Endre király megerősíti István alországbirónak Zurckuk és Arkybanazurchuk helységekre vonatkozó 1299-ki ítéletét és határjárási határozatát. 1300.

Andreas Dei gracia Hungarie, Dalmacie, Croacie, Rame, Servie, Gallicie, Lodomerie, Cumanie, Bulgarieque Rex omnibus Christi fidelibus tam presentibus, quam futuris presens scriptum inspecturis salutem in omnium saluatore. Ad vniversorum noticiam harum serie volumus peruenire, quod Magister Gallus Custos Albensis, specialis clericus Domine Regine karissime consortis nostre, vice et nomine eiusdem exhibuit nobis priuilegium Comitis Stephani Vice-Judicis Curie nostre super facto quarumdam terrarum seu possessionum Zurchuk et Arkybanazurchuk vocatarum confectum, petens a nobis cum instancia, ut eundem (sic!) ratificare et approbare, et de benignitate Regia nostro priuilegio dignaremur confirmare, cuius quidem priuilegii tenor talis est:

Nos Comes Stephanus Vice-Judex Curie Domini Regis memorie commendamus significantes quibus expedit tenore presentium vniversis, quod cum Ladizlaus filius Rusd, et Dees filius Tyburchii exercituales jobagiones Domine Regine Hungarie, Domine nostre personaliter parentes Zoda, Opour, Bors et Nicolaum, filios Blasii nobilis de Zurchuk, ex quibus et pro quibus iidem Zoda et Bors cum procuratoriis litteris Capituli Wezprimyensis astiterunt, traxissent in causam coram nobis, dicti Ladizlaus et Dees contra eosdem nobiles litteras Magistri Leurentis Comitis Wezprimyensis et quatuor Judicum eiusdem Comitatus inquisitorias in figura Iudicii exhibuerunt continentes, quod Zoda, Bors et Nicolaus predicti et cognati eorumdem in octauis natiuitatis Beate Virginis hoc anno eosdem Ladizlaum, Dees et cognatos eorum destruxissent, quosdam ex eis captiuassent, quosdam vero enormiter uerberassent, omnia bona eorum penitus auferendo, adicientes, quod Domina Regina terram in Zurchuk haberet Arkybanazurchuk uocatam super qua dicti jobagiones exercitua-

les dicte Domine Regine fuissent destructi per nobiles prenotatos, prout idem Comes Leurente et quatuor Judices ab omnibus, a quibus licuit et decuit, scire potuisset veritatem in premissis. Ad hec eciam litteras Capituli Wezprimyensis inquisitorias, que omnia premissa eisdem jobagionibus Domine Regine per ipsos nobiles fuisse irrogata affirmabant. Quibus perlectis iidem Zoda et Bors pro se et eodem Nicolao predictis litteris inquisitoriis Magistri Leurente Comitum Wezprimyensis et quatuor Judicum contradixerunt falsificando ipsum Magistrum Leurentem et duos ex eisdem quatuor Judicibus, videlicet Comitem Mathyam de Wrs et Magistrum Heym de Jutas, ipsas litteras eorum falsas esse asserentes in eo, ut idem Magister Leurentem, Comes Mathyas et Magister Heym non ex scitu, consensu et voluntate Donatis et Gelyany aliorum duorum Judicum ex ipsis quatuor Judicibus Nobilium Comitatus Wezprimyensis predictas litteras inquisitorias fraudulenter, inique, dolose et falso modo fecissent emanari contra ipsos, unde per Dominum Andream Illustrem Regem Hungarie Dominum nostrum et per nos tamquam Vice-Judicem Curie Regie statutum fuerat, quod in quindenis beati Georgii martiris ambe partes coram Domino Rege comparerent iterato, et Ladizlaus et Dees ipsas litteras falsificatas exhiberent, iidem vero Zoda, Bors et Nicolaus deberent comprobare, ut Magister Leurentem, Comes Mathyas et Magister Heym sint falsi Judices, et predictae littere eorum inquisitorie similiter false et modo prehabito emanate, prout hec in litteris eiusdem Domini Regis formam Iudicii continentibus comperimus euidenter. Aduenientibus itaque ipsis quindenis beati Georgii martiris, quia Dominus Rex ipsam causam nobis commiserat iudicandam et ordine iuris decidendam, Ladizlaus et Dees dictas litteras falsificatas exhibuerunt in nostri presencia, ut debebant, iidem uero Zoda et Bors pro se et pro ipso Nicolao comparentes exhibuerunt quasdam litteras sub duobus sigillis anulis in hec uerba :

Domine Rex. Conqueruntur uobis Gelyanus et Donach Judices de Comitatu Wezprimyensi et petunt Excellentiam Vestram supplicando, quod Ladizlaus filius Rusd et Dees filius Tyburchy litteras, quas in Vestre Maiestatis presencia in octauis dieb. cynerum legi fecerunt contra Zoda, Bors et Nicolaum de Zurchuk super eo, ut ipsi eosdem super terra Domine Regine destruxissent, credere Sublimitas Vestra nolit, quia non nostro sigillo et nobis penitus ignorantibus fraudulenter eadem littere sunt concesse.

Decretum itaque per nos extiterat, quod in quindenis pontecostes partes compareant coram nobis, et iidem Ladizlaus et Dees Magistrum Leurentem, Comitem Mathyam et Magistrum Heym predictos, et e conuerso iidem Zoda, Bors et Nicolaus eosdem Gelyanum et Donach Comites propriis eorum in personis in presencia Domini Regis statuere tenerentur ad approbandum uel reprobandum litteras supradictas. Quibus quindenis aduenientibus Ladizlaus et Dees Magistrum Leurentem, Comitem Mathyam et Magistrum Heym personaliter statuere nequie-

runt; sed exhibuerunt litteras Capituli Wezprimyensis, in quibus comperimus, quod idem Magister Leurente, Comes Mathyas et Magister Heym, item Comes Gelyanus pro se, et pro eodem Comite Donacho coram ipso Capitulo Wezprimyensi personaliter comparentes concorditer dixissent, quod predictae littere ex parte Gelyany et Donachy Comitum maliciose scripte fuissent, eoque non ab eis, nec per eos, sed falso modo fuissent emanate; predicti uero Zoda, Bors et Nicolaus Gelyanum et Donach Comites non statuerunt, nec rationes aliquas euidentes pretendere potuerunt, cur eosdem statuere nequiuertant ut debebant. Nos igitur una cum Thoma Comite Nyitriensi et Borsyensi, Magistro Farkasio filio Fulkus, Comite Erdew filio Gesrech et nobilibus Regni quam pluribus nobiscum in Iudicio assidentibus per Dominum Regem nobis in socios ad iudicandum hanc causam deputatis, visis et perlectis predictis litteris, quia iidem Zoda, Bors et Nicolaus post institutionem seu ordinationem in generali congregatione Domini Regis et Regni una cum venerabili patre Domino Jo(hanne) Archiepiscopo Colocensi, Episcopis, Baronibus et vniuersis Nobilibus Regni solempniter celebrata factam, eosdem Ladizlaum, Dees et cognatos eorum destruxerunt, quosdam ex eis captiuando, quosdam uero enormiter uerberando omnia bona auferentes, prout hec omnia in litteris inquisitoriis Capituli Wezprimyensis, Comitis Leurenti et quatuor Iudicum Comitatus Wezprimyensis nobis euidenter constiterunt, pro eo in facto ipsius destructionis, captiuacionis (cum) uerberacione et ablacione bonorum predictorum Ladizlai, Dees et cognatorum suorum, et in facto indebite detencionis terre Reginalis Arkybanazurchuk vocatae, quam scilicet indebitam detencionem terre per eosdem nobiles factam iidem Ladizlaus et Dees similiter cum litteris inquisitoriis comprobarunt, Zoda, Bors et Nicolaum predictos, tanquam violentos et in eo, quia iidem in exhibicione falsarum litterarum tanquam falsarii in suis defensionibus omnino defecerunt, iuxta statuta Regni in eorum personis igne cremandos et morte debita condemnandos eosdem sentencialiter decreuimus tanquam destructionum et uolencie perpetratores, prout superius sunt expressa, et possessiones eorum vniuersas, hereditarias et alio quoquo modo habitas et possessas, tam in terra Zurchuk, quam alias existentes, duabus partibus in manus nostras tanquam Iudicis, in tertia uero parte in manus Domine Regine partis actricis et executricis huius cause seu negocii deuoluendas; predictam terram Reginalem ipsi Domine Regine tanquam suum ius Arkybanazurchuk vocatam restituentes pleno iure. Et omnia priuilegia seu litteras, que uel quas iidem Zoda, Bors et Nicolaus ac cognati eorundem de Zurchuk in facto dicte terre Reginalis habuisse dinoscuntur, reliquimus fore cassatas et inanes, ita ut ubicunque, quodcumque et per quoscunque contra Dominam Reginam uel iurisdictiones suas exhibite fuerint, sine viribus habeantur. Illis itaque peractis ad maiorem et ueriorrem huius negocii cautelam possessiones predictorum Zoda, Bors et Nicolai, quas habent in Zurchuk, per viros nobiles et ydoneos fecimus

estimari, que cum suis vtilitatibus, videlicet siluis, fenetis, vineis et aliis presente testimonio Capituli Wezprimyensis pro quadraginta marcis simul cum nostra porcione fuerunt estimata, quam quidem porcionem nostram, scilicet duas partes possessionum eorundem ipsa Domina Regina a nobis redemit iuxta formam estimacionis prehabite nobis ad plenum persoluendo. Vnde nos possessiones dictorum nobilium in toto cum suis vtilitatibus et pertinenciis vniversis et specialiter cum dimidietate ecclesie in honorem sancti Thome martyris constructa in medio totalis possessionis Zurchuk existentis et predictam terram Reginalem Arkybanazurchuk nuncupatam per eosdem potencialiter detentam reliquimus ipsi Domine Regine perpetuo possidendas, tenendas et habendas in metis et terminis, in quibus eedem possessiones nobilium per eosdem antea habite fuerunt et possesse, et ipsas possessiones dictorum Zoda, Bors et Nicolai et eandem terram Reginalem per Magistrum Leurentem Comitem Wezprimyensem hominem Domini Regis cum ydoneo testimonio Capituli Wezprimyensis reambulari fecimus per ueteres metas et antiquas, et iuxta easdem nouas metas erigi faciendo et statui eidem Domine Regine et jobagiones eiusdem in easdem introduci, in quarum reambulacione, et statucione nullus exstitit contradictor, prout series reambulacionis, statucionis et estimacionis predictarum possessionum in litteris Capituli Wezprimyensis exinde confectis plenius uidimus contineri. Cursus uero antiquarum metarum et nouarum iuxta ueteres erectarum eiusdem terre Reginalis, sicut in litteris eiusdem Capituli comperimus, hoc ordine distinguuntur, quod prima meta incipit in virgulto ville Bugdan per dumum ilycis assignatam, de qua per metalem distincionem terrarum Wg et eiusdem terre Arkybanazurchuk uergendo uersus partes meridionales et tangendo quamdam pomum Oltwan dictam transit in aquam Turnwa et peruenit (ad) arborem orny distinctam ab aqua Turnwa ad iacturam securis et tres passus, de qua per cursum solis declinans ad partes occidentis cum eodem fluuiio Turnwa vadit ad quatuor molendina Ladizlai filii Rusd currencia siue molencia fluuiio in eodem; retro quorum singula sunt singule quatuor mete terre similiter ad iacturam securis et tres passus, de quorum vltimo vel inferiori vergens adhuc ad partes per easdem peruenit ad vnam metam ilycis copulatam ultra predictum fluuium a meridie existentem, de qua uenit ad molendinum ecclesie Wezprimyensis in terra Zulgagewr vocata fundatum et constructum currens fluuiio in eodem. In cuius clausure siue obstaculi capite transeundo ipsum fluuium et tangendo vnam salicem regeratur per molendinum Emerici per partes occidentis per latitudinem duorum iugerum, et quo iam directe ad aquilionem currendo per longitudinem vnus iugeris venit ad salycem, abhinc autem curritur iuxta nemus Kywsberek dictum ad aquilonem, ubi intrat vnum virgultum Fywsberek wlgariter nuncupatum, quod transeundo partes ad easdem venit ad aliud molendinum Tumpatowa appellatum transseundo vnam viam publicam, per quam itur in Bugdan ad aquilonem, per quam regirans ad primam metam et ibi terminatur. Datum Bu-

de septima die festiuitatis beati Jacobi Apostoli anno Domini millesimo ducentesimo nonagesimo nono.

Nos igitur iustis petitionibus eiusdem (sic!), ipsum priuilegium non abrasum, non cancellatum, nec in aliqua sui parte viciatum ratum habentes et acceptum, de verbo ad verbum presentibus inseri fecimus duplicis sigilli nostri munimine roborando. Datum per manus viri discreti Magistri Stephany Archidiaconi Albensis ecclesie Transsiluanie aule nostre Vicecancellarii dilecti et fidelis nostri, anno Domini millesimo trecentesimo sexto kalendas Junii Renni (sic!) autem nostri anno decimo.

Jegyzet. A' veszprémi káptalan' levéltárában létező, bőrhártyán írt eredetiből, melyről a' király' pecsége már lemállott. Az okmány jogtörténeti tekintetben több oknál fogva igen érdekes, és névszerint a' megyei bíróságoknak azon időbeni eljárásáról, a' később ú. m. nagyobb hatalmaskodási eseteknek büntetéséről, 's az igazság' szolgáltatására nézve a' megyei bíróságok feletti felsőbb ellenőrködésről ad tanuságot. Látjuk abban, mikép a' megyerendszernek az 1291: 14. és 16., és az 1298: 32. és 45. 's k. czikkek általi reformja; különösen pedig a' négy szolgabírák' (Judices Nobilium) intézvénye mindjárt akkor lépett életbe. Magyarország' előbbi megyerendszerének története nagy érdekléssel bír, és azon vizsgálatok után is, melyeket arra nézve Kollár, Kovachich M. Gy., Botka, Palugyai és mások tettek, mindeddig olly kevésbé van még tisztába hozva, hogy minden arra vonatkozó nevezetesebb kútfői adata' történetbuvárnak figyelmét méltán megérdemli. Ezen oknál fogva mi is az előbb nálunk létezett megyei rendszer' történetének kútfői nyomozások általi felvilágosítására különös gondot fogunk fordítani.

VIII.

VIII. Bonifác pápa, Miklós ostiai és velletri püspöknek 's apostoli követének Magyarország' egyházi és világi ügyeire vonatkozó utasítást ad. 1301.

Bonifacius Episcopus, servus seruorum Dei venerabili fratri Nicolao Ostiensi et Velletrensi Episcopo Apostolicae sedis legato.

Missae nobis nuper tuae litterae per nuncium tuum latorem praesentium inter cetera continebant, quod Praelati Regni Hungariae quasi omnes communiter Strigoniensi adversabantur electo, et quod quondam Joannes Archiepiscopus Colocensis viam erat universae carnis ingressus, quodque in ipso Regno vox erat et forma communis, quod si Strigoniensis et Colocensis Ecclesiae forent melius ordinatae, ac de personis idoneis eis esset bene provisum, Regnum praefatum, cujus status et conditio ab ecclesiis ipsius noscuntur plurimum dependere, posset melius et facilius reformari. Hac igitur consideratione inducti provisionem ipsius

ecclesiae Colocensis hac vice duximus Sedi Apostolicae reservandam per alias nostras litteras, quas tibi per dictum tuum nuncium destinamus. Easdem itaque hujusmodi reservationis litteras per te vel alium praesentari procures Capitulo Colocensi, vel saltem ad notitiam ejus deduci. Super facto vero praedicti Strigoniensis electi administrationis Strigoniensis Ecclesiae, sicut ante recessum tuum a nobis te duximus praesentialiter informandum, videlicet ut de praeficiendo eidem Strigoniensi Ecclesiae praefato electo vel alio, si ad eam alium eligi vel postulari contingeret, te intromittere non deberes, sic et praesentibus litteris informamus ac volumus, ut ad id sine nostra licentia speciali non apponas ulatenus manum tuam, et si secus feceris, irritum decernimus et inane. Verum tamen volumus et mandamus, ut exquiras diligenter et caute de personis idoneis oriundis tam de Regno praedicto, quam etiam extra illud, de quibus praesentium temporum qualitate pensata praedictis Strigoniensi et Colocensi Ecclesiis posset salubriter provideri, easque nobis et conditiones earum per tuas litteras significare procures. Scripsisti etiam nobis, quod neutri partium notabilem aut manifestum exhibuisti favorem, et quod ex aliquorum relationibus et conjecturis verisimilibus percepisti, carissimum in Christo filium nostrum W (enceslaum) Regem Boemiae illustrem de inchoatis et attentatis per ipsum super Regno Ungariae praelibato non modicum poenitere, licet non videatur velle desistere, quia de inceptis speratum finem non exstitit assecutus, quod sibi reputat verecundum. Tu itaque nihilominus per te vel alium, prout decere vel expedire videris, Regem inducas eundem, ut nostris et tuis in hac parte circa praedicti Regni negotium exhortationibus et beneplacitis aquiescat, eius aperiens oculos atque mentem, ut pro divina et nostra ex dictae Sedis reverentia non permittat ant velit, quod sua vel sui filii occasione, vel praetextu in eorum salutis dispendium et perditionem omnimodam animarum, tantum et tam Catholicum Regnum ad exterminium et desolationis angustiam spiritualiter et temporaliter deducatur. Nos enim iura, quae ipsum Regem aut predictum eius filium habere in Regno cognoverimus memorato vel alibi promptis affectibus disponimus conservare, quamvis viscera nostra paterna multum abhorreant effusionem sanguinis Christianorum, quos dominus Jesus Christus suo pretioso cruore redemit, propter quod nobis plurimum gratum esset, quod inter fideles actus bellici in saepedicto Regno cessarent. Datum Laterani VI. Idus Novembris anno septimo.

Jegyzet. Ezen okmány' tartalmát közölte már röviden Palacky (Literarische Reise in Italien im Jahre 1837, Pragában 1838, 51. l. 410. sz. alatt) és Fejér (Cod. Dipl. VIII. k. 7. r. 24. l.). Szövege, mellyet különös történeti érdekességénél fogva itt közlünk, találattik a' római pápák' leveleinek regestaiban VIII. Bonifác pápa' hetedik esztendei levelei közt 472. sz. a. a' vatikanumi levéltárban Rómában.

IX.

*Róbert Károly a' Magyarország és a' velencei köztársaság
közti kereskedési viszonyokról intézkedik. 1318.*

Nos Carolus Dei gratia Rex Hungariae etc. quod quia inter ceteras Regiae Majestatis sollicitudines intentionis nostrae est, et firmo opere cupimus, quod inter viros nobiles cives Venetenses ac partes eis subjectas ex una, et Regnum Nostrum Ungariae ex parte altera mutua conversatio et securitas itineris utrinque pateat, et omnis dissensionis ac restationis materia, quae hucusque nunc fieri contingit ad commodum et utilitatem hinc inde per modum pacificum moderetur, hunc modum utilem de communi voluntate duximus ordinandum, quem effectualiter observare promittimus, et facere observari, videlicet. Quod mercatores nostri, qui Venetias cum suis mercationibus iverint, in recompensationem dampnorum olim in Carinthia ipsis Civibus Venetensibus, ut dicitur, et demum domino Vitali Miani per Ladislaum filium Cuarnarii (Varnerii) de Baduaria (Badoara) illatorum, de suis mercationibus, quas Venetias portaverint de centum marchis marcham et mediam infra sex dies, postquam Venetias intraverint solvere teneantur; ita videlicet, quod una procentenario convertatur et computetur solummodo in solutione Repressaliae dicti domini Vitalis Miani, media vero procentenario in solutionem alterius dampni antiqui, et hoc fieri et persolvere volumus a data praesentium infra spatium decem annorum hac conditione adjecta, quod si aliquis scienter non solveret, vel praesentaret de eo, quod portasset infra dictum terminum, ex tunc ellapso termino sex dierum pro marcha et media poenam quinque marcharum patiat. Datum Budae tertio calendas Septembris anno Domini 1318.

Jegyzet. A' „copia de Commemoriali“ czímű velencei státuskönyvek' második kötetének 157. leveléről. Az okmány Magyarország' külső kereskedésének történetére nézve fontos.

X.

*Róbert Károly Soranzo János velencei dógéhoz küldött
levele. 1322.*

Excellenti et Magnifico Principi Domino Joanni Superantio Dei gratia Venetiarum Duci, domino quartae partis et dimidia totius Imperii Romaniae, amico suo honorando Carolus eadem gratia Rex Hungariae vitae longae spatia et felicitum successuum incrementa. Quia

Civitatibus nostris in terris Croatiae et Dalmatiae constitutis juvamen et auxilium, quemadmodum per Venerabilem in Christo patrem Dominum Boleslaum miseratione Divina Archiepiscopum Strigoniensem proximum nostrum charissimum nunciastis, non contra Nos, sed nostri nominis ob honorem amicabiliter praebuistis, et ipsum dominum Archiepiscopum nostri intuitu secundum decentiam suae reverentiae pertractastis, vobis in gratiarum assurgimus uberes actiones, Magnitudinis Vestrae amicitiam per praesentes requirentes, quatenus cum universorum domino de summa cardine misericorditer providente novissimis hijs diebus in dictas terras nostras ob commodum et statum pacificum earumdem in virtute valida et brachio extento simus accessuri, de hijs, quae ibidem ad Nos spectant Vestrae Amicitiae sinceritatem Nobis in hoc operum exhibitioni demonstrantes, quicquam usurpare vel vestro dominio subjugare non vellitis, ut nos temporum captatis idoneis opportunitatibus Vestris beneplacitis propter hoc grata vicissitudine occurramus. Data in Themesuar tertio Nonas Augusti (1322).

Jegyzet. Lemásoltam a' „Copia de Commemoriali“ czímű velencei státuskönyvek' második kötetének 387. leveléről. A' levél Róbert Károly királyunknak a' velencei köztársasághoz viszonyának felvilágosítására szolgál.

XI.

Pál és Jakab, Örsi Miske' fiai Erzsébet nevű szolgálójokat a' veszprémi káptalan előtt szabadnak nyilatkoztatják. 1336.

Capitulum Ecclesie Wesprimiensis omnibus Christi fidelibus presentibus et futuris presencium noticiam habituris salutem in omnium saluatore. Cum a primeuo rerum exordio omnes liberos homines equaliter prima parens protulerit, pium et humanum est hos pristinae restitui libertati, quos non natura, sed humana potencia iugo subiecit seruitutis. Proinde ad vniuersorum noticiam harum serie volumus peruenire, quod Paulus et Jacobus filii Myske de Wrs coram nobis personaliter constituti, idem Jacobus est confessus, quod ipse vnam puellam Elysa-bet nuncupatam, filiam Katherine ancille ipsorum sibi in diuisione cum dicto Paulo fratre suo habita cedentem similiter coram nobis astantem, quam prefatus Myske pater eorum adhuc viuento eo liberam permittere intencionem habuisset pro remedio anime eiusdem patris sui et ob salutem sue anime ipso Paulo fratre suo animo beniuolo admittente et consenciente manumisisset et auree donasset libertati, ymo coram nobis manumisit et auree condonauit libertati; dans eidem puelle, vbicunque et apud quemcunque voluerit a modo et deinceps manendi liberam facultatem. In cuius rei memoriam et perpetuam firmitatem presentes eidem puelle ad suam et dicti Jacobi petitionem concessimus litteras si-

gilli nostri pendentis et autentici munimine roboratas. Datum per manus discreti viri Magistri Nicolai lectoris Ecclesie nostre anno Domini M^oCCC^oXXX^o sexto, feria tertia proxima ante festum Penthecostes. Venerabili patre domino Mescone Episcopo et Prelato nostro, discretis viris Magistris Johanne Preposito aule domine Regine Vicecancellario, Mark Cantore et St(ephano) Custode Ecclesie nostre existentibus.

Jegyzet. Eredetie bőrhártyán a' káptalan' függő pecsétje alatt a' veszprémi káptalan' levéltárában van. Ezen okmány jogtörténeti érdekek bír, mennyiben a' XIV. század' kezdetén is Magyarországbán még létezett szolgasági viszonyokra 's az ezekből felszabadulásmódra világosságot vet.

XII.

Miklós királyi főtárnokmester megerősíti a' pataki polgárok és Makramali István közti birói egyességet. 1358.

Nos Nicolaus filius Stephani quondam Bani Magister Tauarnicorum Regalium et Comes de Segusd memorie commendamus tenore presencium significantes quibus expedit vniuersis: Quod cum inter Dominicum filium Stephani de Makramal actorem et ciues ac hospites ciuitatis de Patak super quadam particula terre lis et materia questionum exorta et suscitata fuisset coram nobis, ipsaque causa diuersis prorogacionum cautelis interuenientibus ad octauas festi beati Georgii martyris prorogata exstitisset; tandem ipsis octauis beati Georgii martyris aduenientibus prenotato Dominico personaliter ab vna; parte vero ex altera Johanne filio Pauli Iudice et Stephano dicto Basarad ciuibus dicte ciuitatis de Patak pro tota vniuersitate de eadem cum procuratoriis litteris eorundem nostram adeuntibus presenciam, confessum extitit per eosdem pariter et relatum, quod ipsi per compositionem et ordinationem proborum et nobilium virorum pacem perennem zelancium obtentaprius nostra iudiciaria concordandi licencia super facto ipsius particule terre litigiose taliter concordassent et concordarunt coram nobis; quod vniuerse vinee plantate et plantande predictorum ciuium et hospitem de iam dicta Patak in territorio ipsius terre Makramal, libere et sine omni impedimento ac dacione col. . . eisdem perhempnaliter possidende remanerent; syluamque ipsius terre Makramal . . Dom . . et sui jobagiones, quam ciues et hospites prenotati communiter tenerent et possiderent; alie vero vtilitates, scilicet terre arabiles et prata ipsius terre Makramal pretacto Dominico et suis heredibus similiter perhempnaliter possidende remanerent, tali vinculo per eundem Dominicum coram nobis sponte assumpto, quod si ipse premissam compositionem in toto vel in parte aliquo temporis in euentu infringere conaretur, extunc decem marcas ante litis ingressum cum priuilegio Domini Stephani Ducis primogeniti

Regis Bele, quo mediante ipsam terram Makramal habuit, tenuit et possedit, coram Iudice eorum ordinario exhibere ac deponere teneatur. Datum in Wyssagrad duodecimo die octauarum predictarum anno Domini M^o. CCC^o. L^o. octauo.

Jegyzet. Eredetie börhártyán, mellynek hátára a' pecsét nyomva van, létezik Sáros-Patakon a' reform. collegium' könyvtára' kézirati gyűjteményében. Tartalma összefüggésben áll V. István ifj. király 1262-ki okmányával, felebb az V. sz. alatt.

XIII.

Nagy Lajos király Ung megye' rendeinek meghagyja, hogy a' havasalföldi vajda ellen rendelt sereghez álljanak. 1365.

Lodouicus Dei gracia Hungarie. Dalmacie, Croacie, Rame, Seruie, Gallicie, Lodomerie, Comanie, Bulgarieque Rex Princeps Salernitanus et Honoris Montis Sancti Angeli Dominus, fidelibus suis vniuersis Prelatis, Abbatibus, Prepositis, Prioribus, ceterisque ecclesiasticis personis; item Baronibus, Comitibus, Castellanis, Nobilibus et possessionatis ac aliis cuiusuis condicionis et preheminentie hominibus ab antiquo exercituare debentibus in Comitatu de Vng constitutis, quibus presentes ostenduntur, salutem et gratiam. Quia quondam (Alexander) Wayuoda Transsalpinus tanquam inmemor beneficiorum a nobis receptorum et ingratus fidem suam et litteras vtrouique super certis pactis, censibus et an — — — nostri domini naturalis nobis debitis inter nos et ipsum initam et emanatas ipsa adhuc vita mundiali perfructu temerariis ausibus — — — — are non expauit; demumque ipso ab hac luce decesso Ladislaus eius filius prauos mores imitatus paternos, nos tanquam suum dominum naturalem minime — — — ssens, inconsultis nobis et inrequisitis in eadem terra nostra Transsalpina, que iure et ordine geniture nobis debetur, titulum suum fictum erigens in contumeliam Domini, a quo sua debent dependere insignia, in ipsius terre nostre dominium ex perfida voluntate et conniuentia Olachorum et habitatorum terre eiusdem loco Patris — — — — ericus se subrogare; Nosque, prout a Deo nobis iura nostra defendendi facultas attribuitur et potestas, circa reoptencionem ipsius terre n — — — — qui ex antiqua consuetudine sanctorum Regum piorum nostrorum predecessorum, et consuetudine Regni Hungarici approbata ad — — — — stificandas metas et confinia eiusdem Regni nostri a faucibus quorumlibet rebellium rebellando ipsi Regno nostro reapplicare et reannectere astricti et obligati totis nisibus inhyamus et toto posse anhelamus, fidelitati Vniuersitatis Vestre firmo Regio sub edicto precipiendo mandamus, quatenus habita noticia presencium vniuersi vestrum vniuersaliter et singuli singulariter vos equis, armis et aliis exercitus necessariis adeo promptuarie disponere et munire curetis,

vt in festo Beati Mathye Apostoli proxime nunc venturo in Themeswar nos iungi valeatis sine mora — — — — ad conterendam proteruiam dicti hostis et rebellis nostri prelibati fidelia et gratuita seruicia nobis et sacro nostro diademati viriliter inpensuri. Qui si feceritis vestram fidelitatem, beniuolencia Regia prosequentes recommendatam habebimus atque gratam; si vero aliqui ex vobis fictis occasionibus et pretensis subterfugiis se ab huiusmodi nostris processibus abstrahere et absentare vulerint, extunc vobis Comiti et Iudicibus Nobilium dicti Comitatus de Vng sub pena priuacionis honorum et amissio — — — — vestrorum committimus et mandamus, vt omnes illos dicti Comitatus nobiles ac alterius status homines exercituantes a dicto nostro exercitu secus — — — tim nobis fideliter et absque quorumlibet fauore rescribere debeatis, quibus qualis pena pro tanta eorum contumacia sit infligenda, nostro solo arbitrio — — — — duximus relinquendum, de qua demum nostre minime poterit imputare Maiestati. Et hec volumus in dicto Comitatu vbique palam proclamari. Datum in Wissegrad in vigilia festi epiphaniarum Domini anno eiusdem M^o CCC^o LX° quinto.

Jegyzet. Ezen okmány' kivonatát közölte Fejér (Cod. Dipl. IX. k. 3. r. 470. l.). Eredetie a' leleszi konvent' levéltárában, papírra írva; honnan azt különös történeti fontosságánál fogva másoltam le.

XIV.

Nagy Lajos királyunk és több anjoui herczgek' szövetsége id. Ruperttel, annak unoka öcscsével ifj. Ruperttel, és fiával ifj. Ruperttel bajor herczgekkel. 1369.

Nos Lodouicus Dei gracia Rex Hungarie, Dalmacie, Croacie, Rame, Seruie, Gallicie, Lodomerie, Comanie, Bulgarieque Princeps Salernitanus et Honoris Montis Sancti Angeli Dominus recognoscimus et tenore presencium pro nobis et Illustribus Principibus Dominis Philippo Imperatore Constantinopolitano, Dispositore Romanie, Achaie et Tharenti ac Karolo Duce Duracie fratribus nostris karissimis, eorumque et nostris heredibus et successoribus publice profiteamur: Quod nos animo bene deliberato, maturo eciam desuper prehabito consilio et ex certa nostra, Prelatorumque et Baronum nostrorum sciencia, ob terrarum nostrarum, hominum et subditorum nostrorum fidelium maiorem defensionem cum vniuersis et singulis terris, hominibus, dominiis et subditis nostris fidelibus, quas, que seu quos impresenti habemus, et inantea Domino concedente habituri sumus, cum Serenissimis Principibus et Dominis *Ruperto Seniore* premissa gracia Comite Palatino Reni, Saeri Romani Imperii Archydapifero et Bawarie Duce, *Ruperto Juniore* fratre eiusdem Ruperti Senioris, ac eciam *Ruperto Juniore* filio Reni Comitis Palatini, Ducibus Bauarie, fratribus et auunculis nostris karissi-

mis, eorumque heredibus et successoribus hereditario et perpetuo nomine vniimus tenoreque presencium vnimus in modum subnotatum: *Primo* siquidem, quod nos, heredes et successores nostri predictos fratres et auunculos nostros, omnesque eorundem heredes et successores cum bona fide et amicicia sincera prosequi volumus et debemus, dolo et fraude exclusis penitus in premissis. *Insuper* vniti sumus eisdem perpetuo contra vniuersos et singulos, quocunque censeantur nomine, quis vel qui memoratos fratres et auunculos nostros karissimos eorumue heredes vel successores, eorumque terras, dominia, homines et eorum subditos fideles, quas, que et quos ad presens possident et habent, et quas et quos ipsi, eorum heredes et successores futuris temporibus possidebunt et acquirent, inuaderent, perturbarent, dampnificarent, talibus inuasoribus nos et successores nostri cum vniuersis terris, dominiis et subditis fidelibus nostris, totisque viribus et potenciis nostris, ac si huiusmodi inuasiones nosmetipsos tangerent seu concernerent, resistere fideliter tenemur, dictorumque fratrum et awunculorum nostrorum terras ac dominia, tanquam nostra propria tocimens quociens oportunum fuerit, nosque super hijs fuerimus requisiti, absque dolo et fraude debebimus et volumus defensare. Hoc tamen signanter expresso, vt nos Rex Hungarie prefatus et fratres nostri predicti, nostrique et eorundem heredes et successores, predictis fratribus et awunculis nostris karissimis, eorundemque heredibus et successoribus non alibi seu remocius, nisi in confiniis Regni nostri et terminis contiguis terrarum et dominiorum inimicorum et inuasorum eorundem ac alias, vbi poterimus, succurrere et subuenire sine dolo teneamur. Si autem fratres et auunculos nostros karissimos antedictos eorum heredes et successores inter se ipsos guerras seu discordias habere contingeret, tunc nos alteri eorum aduersus alium auxiliari vel assistere non tenemur. *Promittimus et spondemus* eciam eisdem fratribus nostris pro nobis et dictis fratribus nostris, ipsorumque et nostris heredibus et successoribus bona fide, quod ex nunc in antea cum nullo homine viuento absque dictorum fratrum et awunculorum nostrorum, heredum successorumque eorundem consilio, scitu et voluntate nullam vnquam ligam seu vnionem inire vel firmare vnimus nec debemus. Si vero huiusmodi lige vel vniones per nos absque eorum consilio, scitu et voluntate fieri contingeret, tunc eosdem cunctis temporibus modo tali excipere debemus, quod huiusmodi lige seu vniones eisdem periculum seu preiudicium non inferant aliquale. Nichilominus tamen contra talem seu tales, cum quo seu quibus ligas seu vniones absque dictorum fratrum et awunculorum nostrorum consilio, scitu et voluntate nos facere contingeret, eisdem fratribus et awunculis nostris eorumque heredibus et successoribus, dum id necessitas exegerit, nosque desuper amoniti fuerimus istis ligis non obstantibus cum omnibus, terris, dominiis et subditis nostris, prout superius extitit expressatum, fideliter absque dolo et fraude auxiliis, consiliis et fauoribus assistere debemus et volumus oportunis. Nos eciam Lodouicus Rex prefatus

omnia et singula premissa, prout scripta sunt, pro nobis dictisque fratribus nostris, nostrisque et eorum heredibus et successoribus promissimus et in hiis scriptis spondemus bona fide prestitis desuper corporalibus iuramentis perpetuo irrefragabiliter et inuariabiliter ac sine dolo firmiter obseruare. Et sic similique modo pretacti Duces, fratres et, auunculi nostri karissimi eorumque heredes et successores nobis et dictis fratribus nostris nostrisque et eorundem heredibus et successoribus in premissis vice reciproca sunt vniti, vnionibus tamen et litteris vnionum pridem per nos ad inuicem datis et concessis in omnibus semper saluis remansuris; ita videlicet, quod eedem semper maneant in omni pristina roboris firmitate. Et nos Rex prefatus pro nobis dictisque fratribus nostris, omniumque nostrorum heredibus Serenissimum Principem Dominum Kazmirum Regem Polonie fratrem et auunculum nostrum Karissimum excipimus singulis in premissis. Impremissarumque vnionum perpetuam firmitatem nos Lodouicus Rex prefatus pro nobis et de nostris fratribus nostrisque et eorundem heredibus et successoribus vniuersis has litteras fratribus et auunculis nostris predictis, eorum heredibus et successoribus appensione nostri sigilli damus desuper sigillatas. Datum Posonii feria quinta proxima post festum natiuitatis gloriose virginis Marie, anno Domini millesimo CCC^o sexagesimo nono.

Jegyzet. Eredetie Münchënben a' bajor királyi birodalmi levéltárban.

XV.

Nagy Lajos magyar király és több anjoui hercegek' szövetsége Albert bajor herczeggel. 1369.

Nos Lodouicus Dei gracia Rex Vngarie, Dalmacie, Croacie, Rame, Seruie, Gallicie, Lodomerie, Cumanie, Bulgarieque, Princeps Salernitanus et Honoris Montis Sancti Angeli Dominus recognoscimus pro nobis et Illustribus Principibus Dominis Philippo Imperatore Constantinopolitano, dispositore Romanie, Achaye et Tarenti Principe, ac Karulo Duce Duracii fratribus nostris carissimis, eorumque et nostris heredibus et successoribus publice profiteamur: Quod nos animo bene deliberato, maturę eciam desuper habito prehabito consilio et ex certa nostra, Prelatorumque et Baronum nostrorum sciencia, ob terrarum nostrarum et subditorum nostrorum fidelium maiorem defensionem cum vniuersis et singulis terris, dominiis, fidelibus et subditis nostris, quas, que seu quos impresenti habemus et inantea concedentę Domino habituri sumus, cum Serenissimo Principe Domino Alberto Comite Reni Palatino et Duce Bauarie ac Comite Hollandie, fratre et auunculo nostro carissimo eiusque heredibus et successoribus hereditario et perpetuo nomine vniuiamus, tenoreque presencium vnimus in modum subnotatum: *Primo* siquidem, quod nos et dicti fratres nostri, eorumque et nostri heredes et successo-

res supradictum fratrem et auunculum nostrum Ducem Bauarie, omnesque eius heredes et successores cum bona fide et amicitia sincera prosecui volumus et debemus, dolo et fraude exclusis penitus in premissis. *Insuper* vniti sumus eidem perpetuo contra vniuersos et singulos, quocunque censeantur nomine, quis vel qui memoratum fratrem et auunculum nostrum carissimum, eiusue heredes aut successores, ipsorumque terras, dominia, homines et eorum subditos fideles, quas, que et quos ad presens possident et habent, et quas aut quos ipse, eius heredes et successores futuris temporibus possidebunt et acquirant, inuaderent, perturbarent, dampnificarent, talibus inuasoribus nos et predicti fratres nostri eorumque et nostri heredes et successores cum vniuersis terris, dominiis et subditis fidelibus nostris, totisque viribus et potenciis nostris, ac si huiusmodi inuasiones nosmetipsos tangerent seu concernerent, resistere fideliter tenemur, dictique fratris et auunculi nostri terras ac dominia tanquam nostra propria, tocians quociens opportunum fuerit, nosque super hiis fuerimus requisiti, dolo et fraude penitus exclusis, debemus et volumus defensare. Hoc tamen signanter expresso, vt nos et dicti nostri fratres, nostrique et eorundem heredes et successores predicto Duci Bauarie, fratri et auunculo nostro, eiusque heredibus et successoribus non alibi seu remotius, nisi in confiniis Regni nostri et terminis contiguis terrarum et dominiorum inimicorum et inuasorum eorum ac alias, vbi poterimus succurrere et subuenire sine dolo teneamur. Si autem dictus frater et auunculus noster carissimus, Dux videlicet Bauarie eiusque heredes et successores cum aliis Ducibus Bauarie, cum quibus nos modo simili dinosceamur vniuisse, guerrasseu discordias inire contingeret, tunc nos alteri eorum aduersus alium auxiliari uel assistere non tenemur. Promittimus et spondemus eciam eidem fratri nostro pro nobis et dictis fratribus nostris, ipsorumque et nostris heredibus et successoribus bona fide, quod ex nunc cum nullo homine viuente absque dicti Ducis Bauarie heredumque et successorum suorum consilio, scitu et voluntate nullam vnquam ligam seu vnionem vnire vel firmare volumus nec debemus. Si vero huiusmodi lige vel vniones per nos absque eorum consilio, scitu et voluntate fieri contingeret, tunc eosdem cunctis temporibus modo tali excipere debemus, quod huiusmodi lige seu vniones eisdem periculum seu preiudicium non inferant aliquale. Nichilominus contra talem seu tales, cum quo seu quibus ligas seu vniones absque dicti fratris et auunculi nostri scitu, consilio et voluntate nos facere contingeret, eidem fratri et auunculo nostro eiusque heredibus et successoribus, dum id necessitas exigerit, nosque desuper amoniti fuerimus, istis ligis non obstantibus cum omnibus terris, dominiis et subditis nostris, prout superius extitit expressatum, fideliter absque fraude et dolo auxiliis, consiliis et fauoribus assistere debemus et volumus oportunis. Nos eciam Rex Vngarie prelibatus omnia et singula premissa, prout scripta sunt, pro nobis et memoratis fratribus nostris, eorundemque et nostris heredibus et successoribus dicto fratri et auun-

culo carissimo Duci Bauarie eiusque heredibus et successoribus promissimus et in hiis scriptis spondemus bona fide prestitis desuper corporalibus iuramentis perpetuo, irrefragabiliter et inuariabiliter ac sine dolo firmiter obseruare. Et sic similique modo dictus frater et awunculus noster carissimus eiusque heredes et successores nobis et prefatis nostris fratribus ipsorumque et nostris heredibus et successoribus in premissis vice reciproca sunt vniti, vnionibus tamen et litteris vnionum pridem per nos ad inuicem datis et concessis in omnibus semper saluis remansuris. Ita videlicet, quod eodem semper maneant in omni pristina roboris firmitate. Nosque prefatus Rex Vngarie Serenissimos Principes Dominos Kazimerum Regem Polonie et omnes Duces Bauarie, fratres et awunculos nostros carissimos excipimus singulis in premissis. Et in premissarum vnionum perpetuam firmitatem nos Rex Vngarie predictus pro nobis et antefatis fratribus nostris, eorumdemque et nostris heredibus et successoribus prefata fratri et awunculo nostro Duci Bauarie eiusque heredibus et successoribus has litteras sub maioris sigilli nostri appenditione damus desuper sigillatas. Datum Posonii feria quinta proxima post festum natiuitatis Beate Virginis Marie anno Domini millesimo trecentesimo sexagesimo nono.

Jegyzet. Eredetie Münchenben a' bajor királyi birodalmi levéltárban. Nagy Lajos magyar király nem csak Nápolylyal, a' római pápával, Velenczével és néhány más olasz státusokkal; hanem Németország' több fejedelmeivel is diplomatikai viszonyokban állt. Ez utóbbiak csak igen kevésbé vannak mindeddig felvilágosítva, 's mégis hazánk' későbbi történetének érdeke is kívánja, hogy ezek iránti ismérteink minél részletesebben felvilágosíttassanak. Itt XIV. és XV. sz. alatt királyunknak a' bajor hercegekhez állására nézve két érdekes, eddig kiadatlan okmányt közöltem. Több ide tartozó okmány tlálatik még *Oefelénél* (Rerum Boicarum Scriptores, tom. II. Aug. Vind. 1763. 180., 187., 188 és 191. l.) és *Fejérnél* (Cod. Dipl. Hung. IX. k. 7. r. 309. l.)

XVI.

A' Zápolya-család' több tagjai a' bozniai káptalan előtt Borostyán nevü jószáguk iránti viszonyukat rendezik. 1371.

Capitulum Ecclesie Boznensis omnibus, quibus expedit presentium noticiam habituris salutem in Domino. Ad vniuersorum noticiam harum serie volumus peruenire, quod Johannes filius Demetrii de Zápolya ex Comitatu de Posega vnacum genero suo — — — — — sua — — — — — Katka vocata et eadem — — — — — Kathka et altera filia ipsius Johannis, videlicet nobilis puella Clara vocata pro se personaliter, et iidem omnes eciam pro tertia filia ipsius Johannis similiter puella Katharina vocata, cuius onus in hac — — — — — super se assumpserunt

coram nobis eonstituti confessi sunt oraculo viue vocis, quod ipsi de possessione eorum Borostian vocata in dicto Comitatu de Posega existenti medietatem porcionis eorum condam de possessione Johannis filii Dyonisij de Dresnek cum quatuor sessionibus jobagionalibus ipsos contingentem et in dicta Borostyan in vicinitate possessionariarum porcionum Johannis et Francisci dictorum Treucul existentem cum omnibus suis vtilitatibus et pertinenciis, sessionibus videlicet, terris vsualibus et pascalibus, pratis, fenetis, vineis, nemoribus, decursibus aquarum et porcione magne silue; item medietates villarum — — hanouch et Hwal-kouch vocatarum in portu Zaue existencium ipsos concernentes simul cum porcione in quadam sessione Komolouch vocata ipsos contingente, ipsas similiter cum omnibus suis vtilitatibus et pertinenciis, specialiter fluuio Zaue prenotatis Magistris Johanni et Francisco pro centum marcis denariorum compoti prouincie de dicta Posega, quas quidem centum marcas, sicut dixerunt, in promptis recepissent, pignori obligassent abhinc vsque vicesimam reuolucionem annualem festi sancti Georgii martiris et obliga — — — — — tali modo, quod expleto ipso termino nonnisi in festo sancti Georgii, hoc est ipso die, sine crastinacione semper, non in festo medio redimere possint ipsi vel eorundem heredes ab ipsis Magistris Johanne et Francisco uel eorum heredibus et in hoc medio — — — — — ab omnibus et contra omnes prohibentes ipsi, iidem uel eorum heredes dictos Magistros Johannem et Franciscum ac eorum heredes in pacifica possessione ipsorum impignoratorum seruare teneantur. Quod facere (si) non possent uel non curarent — — — — — — — super se et super possessiones eorum vbilibet in Regno Hungarie existentes, quod in ipsas alias possessiones eorum eosdem, videlicet Magistros Johannem et Franciscum aut eorum heredes constituerent tamdiu possidendas, donec — — — — — redimerent modo prelibato pro sumpma pecunie antedicta, ad que se et posteros suos obligarunt per presentes. Datum secunda feria proxima post predictum festum Beati Georgii martiris, anno Domini M^o CCC^o L. (XXI.).

Jegyzet. Ezen okmányt, mely a' Zapolya-család' eredetét hitelesen felvilágosítja, lemásoltam annak bõrhártyán kiadott eredetiebõl a' veszprémi káptalan' levéltárában. Az évszám csak nehezen olvasható már, és a' káptalan jegyzõkönyvébõl egészítettet ki.

XVII.

Nevezetes törvényhatósági vita a' pozsonyi várgróf és Pozsony' városa közt. 1383.

Nos Nicolaus Zambo Magister Tauernicorum Regalium Comitatumque Posoniensem tenens pro honore, damus pro memoria: Quod Nicolaus Litteratus pro Magistro Ladislao filio Petri dicti Castellani de Zent Lelek quondam Castellano Posoniensi, Georgio filio Stephani de

Gerzenche, et Georgio filio Gyarmani fratre dicti Stephani cum procuratoriis litteris nostris juxta continenciam litterarum nostrarum procuratoriarum in octauis festi Pentecostes in figuram nostri Judicii comparando contra Karleubel Vice-Judicem Posoniensem, Paulum filium Jacobi quondam Judicis ac Andream Kruchel pannicidam circa ecclesiam Beate Virginis in eadem Ciuitate Posoniensi commorantem, Kychmager Villicum, Sathul Juratum de Bedrych, Jonk Kerychnoph ciuem de eadem Posonio, Jekel Norichther, Jensel Glosar, Philippum magistrum ciuium, Egidium Fenechthren, Vlricum Habortorphor, Jan Schorhath, Jeklinum Harych, Jensel Pher, Jacobum filium Gench, Jekel Solcher, Nykel Marchalch, Gospul Gar, Jacobum filium eiusdem, Jonspran fratrem Balnaryn, Pecherdelo Merthanar, Lenarth Zenth, Laych Dankel, Petrum et Stephanum filium Vychther de Samaryn, Henricum Zyh, Merthel Kirichnoph, Clementem Pellificem, Verhort Mora, Leeb Sutorum, Vlrich generum Perinchen, Petrum et Stephanum filios Petri dicti Galambus, Nykus Chensel, Jenchel Judicem de dicta Bedrych, et alios quam plures hospites de dicta ciuitate Posoniensi, quasdam tres litteras, vnā Nitriensis, aliam Jauriensis et terciam Posoniensis Capitulum Ecclesiarum in diuersis terminis in anno proxime transacto emanatas Domino nostro quondam Lodouico Regi pie memorie ad suum regium litteratorium mandatum rescriptas, tenoremque litterarum regaliū eisdem Capitulis directarum verbaliter in se habentes, asserens accionem et proposicionem predictorum Ladislai filii Petri, nec non Gregorii et Georgii litteris contineri in eisdem, nobis presentauit declarando, quod regii et dictorum Capitulum homines litteris in eisdem nominati, ad regiumque litteratorium mandatum transmissi ab omnibus quibus decuisset et licuisset talem de infrascriptis sciissent veritatem: Quod prefati ciues seu hospites de dicta ciuitate Posoniensi feria tertia proxima ante dominicam Inuocauit in dicto anno proxime transacto preterita ad domum Pauli plebani ecclesie beati Martini confessoris de dicta Posonio, ad quam per eundem plebanum quidam sex familiares prefati Magistri Ladislai, videlicet Stephanus filius dicti Gyarmani vicecastellanus ipsius Magistri Ladislai, Georgius de Paka, Andreas Litteratus, Georgius frater dicti Stephani, Georgius Sartor et Paulus de Tapolchameleke inuitati extitissent, venientes et ex preconcepta rancoris malicia armatis et potenciariis manibus ad eosdem sex familiares suos irruentes et eosdem hostiliter inuadentes captiuassent, et eodem die vnum familiarem eiusdem Magistri Ladislai penitus immunem capitali nece occidissent, ac feria quinta tunc proxime sequenti, duos ex predictis sex familiaribus eiusdem Magistri Ladislai videlicet Stephanum filium Gyarmani et Georgium de Paka predictos minus iuste et inmaniter decolassent, ac alios quatuor familiares ipsius Magistri Ladislai decem et octo diebus vinculis ipsorum mancipatos inconpassibiliter conseruando tandem ad fideiussorum caucionem eiusdem Magistri Ladislai de eorum captiuitate emississent, arma vero nonnulla nec non duos equos eorundem

per ipsos tunc ablatos pro se reseruantes, imo ad dictum castrum Posoniense contumaciter diuersas sagittas balistarum emisissent; quarum quidem litterarum exhibicionibus factis prefatus procurator dictorum actorum eisdem ex parte prefatorum in causam attractorum per nos iudicii equitatem impertiri postulauit inpremissis. Quo audito Paulus Spicer Judex, et Stephanus filius quondam Jacobi Judicis Juratus Cuius pro vniuersis ciuibus et hospitibus dicte ciuitatis Posoniensis cum procuratoriis litteris ipsorum in nostram exurgentes presenciam responderunt ex aduerso: Quod hoc bene verum foret, quod perdicti duo familiares dicti Magistri Ladislai in predicta ciuitate interempti exitissent, sed iidem propter eorum maliciosos actus secundum consuetudinem dicte ciuitatis fuissent interfecti; si autem idem Magister Ladislaus et predicti alii actores quidquam accionis contra predictum Vice-Judicem et alios predictos ciues haberent, vellent extunc ipsi secundum libertatem ipsius ciuitatis per quosdam Reges eidem concessam ex parte eorundem super premissis omnis iuris et iusticie exhibere complementum. Et ibidem quoddam priuilegium domini Karoli olim Regis Hungarie anno domini millesimo tercentesimo vigesimo tercio secundo kalendas Aprilis Regni autem sui anno similiter vigesimo tertio confectum litteras quondam Domini Andree Regis Hungarie super libertate dicte ciuitatis Posoniensis confectas anno domini millesimo ducentesimo nonagesimo primo quarto nonas Decembris Regni autem sui anno secundo emanatas transscriptiue et confirmatiue in se habens, ac quasdam litteras inquisitionales nobis demonstrarunt. In cuius quidem littere dicte dicti Domini Andree Regis tenoribus inter omnia alia hanc clausulam verbalem vidimus contineri: „quod villicum seu iudicem inter se a festo sancti Georgii martyris vsque anni reuolucionem duraturum eligerent quem voluerint de communi, qui omnes causas ipsorum et eciam extraneorum exortas inter ipsos vel intra metas ciuitatis more hospitum aliorum cum duodecim iuratis conciuiibus suis possit iudicare“; — relique vero littere inquisitionales, vna sancti Martini sacri Montis Pannonie et alia Zoboriensis Conuentuum ecclesiarum et tertia Capituli ecclesie Strigoniensis ad litteratorium mandatum predicti quondam Domini Lodouici Regis eidem rescripte, tenoremque litterarum regalium ipsis Conuentibus et Capitulo directarum de verbo ad verbum in se habentes declarabant, quod regii et dictorum Conuentuum et Capituli homines litteris iniisdem nominati talem de infrascriptis sciissent veritatem: Quod Stephanus filius Gyarmani vicecastellanus Magistri Ladislai filii Petri castellani; item Georgius de Paka, Andreas Litteratus, Georgius filius dicti Stephani, alter Georgius Sartor et Paulus de Tapolchameleke diabolico freti consilio feria secunda proxima post Dominicam Estomichi de anno proxime transacto preterita de castro Posoniensi venientes et ex preconcepta malicia in ciuitate Posoniensi quandam domum potencialiter subintrantes, vbi vnam virginem Catherinam nomine ancillam et seruitricem Magistri Stephani quondam Jacobi Judicis Posoniensis Jurati

eiusdem ciuitatis Poseniensis, que tunc ex licencia et annuencia domine sue, videlicet consortis eiusdem Magistri Stephani patrem et matrem suos consolacionis causa visitasset et cum eis in mensa consedisset, ipse Stephanus vicecastellanus cum suis complicitibus predictis rapientes ac patrem eiusdem virginis atrocissime uerberassent, ipsam virginem in castrum Poseniense violenter deduxissent clamantem et in quantum potuit vociferantem, vbi idem Stephanus filius Gyarmani vicecastellanus, ac predictus Georgius de Paka famulus suus timore Dei abiecto eandem virginem Katherinam claustro virginitatis sue illegaliter defforando spoliassent, ac per totam noctem violenter et prout ipsorum placuisset voluntati coniacuissent; quibus sic peractis die sequenti, de mane videlicet feria tertia ipsa Catherina deflorata crinibus dispersis et vestibus dilaniata de predicto castro et de manibus predictorum Stephani et famuli sui vtcunque potuisset euadendo ad Iudicem et Juratos dicte ciuitatis Poseniensis cum magno fletu et clamore facie dilaniata properasset querulose, et lacrimabiliter conquesta de defloracione et spoliacione honoris virginitatis sue ac violencia et potenciariis actibus sibi factis et illatis, ut prefatum; tandem modica hora transacta predictus Stephanus vicecastellanus, Georgius de Paka cum premissis eorum ceteris complicitibus mala malis accumulare volentes, arcubus et aliis armis se premunientes, assumtis sibi quibusdam fistulatoribus in contemptum predictae Catherine deflorate et querele per ipsam sic deposite in dictam ciuitatem Poseniensem arroganter et superbe equestres intravissent et per totam ciuitatem pompose pertransissent, anhelantes predictam Catherinam modo prelibato defloratam et de manibus ipsorum ereptam, secundario pro eorum libidinis inpetu perniciose contento abducere in castrum memoratum; vbi pater et mater ipsius Catherine vna cum Catherina in conspectu Iudicis et Juratorum dicte ciuitatis aggrediendo iis de premissis lacrimabiliter conquesti extitissent, indicantes eis, quod malefactores et deflores ac spoliatores honoris virginitatis eiusdem Catherine cum ipsorum complicitibus in ipsam ciuitatem intrauissent, petentes ab eisdem Iudice et Juratis super huiusmodi actu nephario iudicium et iusticiam, que secundum iura et leges in talibus conuenit ipsis inpertiri. Quibus auditis vbi dicti Iudex et Jurati ipsos malefactores ad iusticiam detinere voluissent, tunc predictus Stephanus Vicecastellanus et Georgius de Paka cum ipsorum complicitibus velut male conscii fugam arripientes in domum domini Pauli plebani ecclesie sancti Martini de dicta Posonio se collocassent; et cum communitas dicte ciuitatis id resciendo ante fores domus dicti Pauli plebani fuisset congregata, ad hoc, quod ipsos malefactores pro recipienda in premissis eruenda iusticia detinere posset, tunc idem Stephanus Vice-Castellanus et Georgius de Paka ac complices eorum supradicti iuri stare nolentes, quatuor familiares et seruitores predictae ciuitatis letalibus vulneribus sauciassent: vbi Iudex et aliqui ex iuratis ciuibz eosdem malefactores causa impendende iusticie captiuassent. Hoc facto quarta feria immediate sequenti de mane hora debita

predictus Iudex cum suis iuratis ciuibus iuxta ritum, libertatem et consuetudinem ipsius ciuitatis Poseniensis ad iudicium consedisent, omnibus conquerentibus iudicium et iusticiam reddituri; vbi predicta Catherina deflorata inter ceteros conquerentes vna cum predictis patre et matre in iudicio comparuissent, et ipsa Catherina predictos Stephanum Vice-Castellanum et Georgium de Paka familiarem suum tanquam deflores et violatores sue virginitatis, et ceteros ipsorum complices tanquam coadiutores defloracionis et violacionis predictae in iudicio accusassent et eos ad iudicium assignari postulassent, vltionem debitam de commissis recepturos, tandem ipsi Iudex et iurati ciues eundem Stephanum Vice-Castellanum et Georgium de Paka iuxta ritum, libertatem et consuetudinem ipsius ciuitatis Poseniensis in facie iudicii eiusdem ciuitatis produci fecissent, et ipsa Catherina deflorata animo deliberato, alta voce conquesta extitisset, quod idem Stephanus Vice-Castellanus ac Georgius de Paka ipsam in castrum Poseniense potencialiter abductam deflorassent ac ipsi Catherine per totam noctem maliciose et prout eis placuisset coniacuissent, super his iusticiam et iudicium verum et condignum ab ipsis sibi impendi postulasset; — cumque his auditis predictus Iudex eosdem Stephanum et Georgium, si premissa in eo querela dicte Catherine contra eos proposita vera esset, vltronee requisitos habuisset, iidem Stephanus et Georgius reatum ipsorum cognoscentes crimina premissa contra ipsos per dictam Catherinam proposita in iudicio sponte confessi extitissent, veniam ab ipsa Catherine diligenter implorantes: tandem his auditis iidem Iudex et Iurati ad instanciam dicte Catherine in premissis eisdem Stephano et Georgio parcere nolentis, sed sibi iusticiam inpertiri petentis, eosdem Stephanum Vice-Castellanum ac Georgium de Paka ad manus dicte Catherine dare adiudicassent, hisque habitis dicta Catherine per patrem suum eosdem fecisset decollari; deumque sic peractis iam dicti Iudex et Iurati predictos quatuor coadiutores defloracionis virginitatis predictae Catherine, videlicet Andream Litteratum, Georgium filium predicti Stephani Vice-Castellani, Georgium Sartorem et Paulum de Thapolchamelleke ad ipsorum captiuitatem recepissent, volentes eos ad tempus reseruare; quos tandem ad instanciam magnifici viri Domini Nicolai de Zeech Iudicis Curie Regie ad cautionem fideiussoriam Magistri Ladislai filii Petri Castellani Vice-Comitis Poseniensis iuxta continenciam litterarum obligatarum Capituli Ecclesie Poseniensis emisissent tali condicione mediante, quod quandocunque ipsis placeret, extunc idem Magister Ladislaus eosdem quatuor captiuos iterato ad pristinam captiuitatem ipsius ciuitatis restituere et resignare teneatur: nuncque propter premissae iusticie obseruacionem predictus Magister Ladislaus, nec non ipsi quatuor captiui et nonnulli alii eorum sequaces et complices predictis Iudici et Iuratis, nec non ciuibus et hospitibus ipsius ciuitatis Poseniensis minas mortis creberrime imponendo, eis plurima dampna et molestias, vbicunque possent, inferrent et inferre non cessarent. Quarum quidem litterarum exhibicionibus factis

prefatus procurator dictorum actorum allegabat eo modo: Quod licet prefati Judex et iurati ciues, prout predictae littere quondam Domini Andree Regis denotant, vniuersas causas ipsorum et etiam extraneorum intra metas ipsius ciuitatis existencium possint adiudicare, tamen pater et mater prefate mulieris Catherina vocata, quam nunc defloratam fore referunt, apud quorum videlicet domos origo premissae cause exorta fuisset, non intraterminos dicte ciuitatis Poseniensis, sed extra; imo in tenutis dicti castri Poseniensis ac sub officiolaru dictorum interfectorum commorabantur, et ex eo dicti Vice-Judex et alii predicti in causam attracti premissos nobiles interfectos iudicandi non habuissent potestatem. In quorum contrarium prefati Judex et Juratus ciuis obiiiciebant in hunc modum: Quod predicti pater et mater prefate Katherine tempore perpetracionis premissi facti potencialis non in tenutis dicti castri Poseniensis, nec sub officiolaru dictorum interfectorum, sed extra, videlicet intra limites predictae ciuitatis Poseniensis commorabantur, et ex eo premissum factum potenciarium intra terminos dicte ciuitatis exortum extitisset. Quibus sic habitis, quia ad rescindendum et reuendendum premissa Reginalis et Capituli Jauriensis homines in termino transmitti debere videbantur; pro eo vna cum Baronibus et Nobilibus Regni tribunal iudicarium nobis considentibus commissis eo modo, vt Magister Michael de Archa noster prothonotarius, uel Symon aut Paulus Litterati Curie Regie Notarii aliis absentibus homo Reginalis et testimonia dicti Capituli Jauriensis, que per idem Capitulum ad infrascripta facienda pro ipsis partibus amicabiliter transmitti postulamus, in octauis festi Beati Jacobi Apostoli nunc venturi ad predictam ciuitatem Poseniensem accedendo, primo de eo, vtrum prefati pater et mater dicte Katherine tempore perpetracionis premissi facti potencialis domos et edificia in territorio dicte ciuitatis Poseniensis habuerint, et in eisdem commorabantur, aut iidem domos et edificia non intra terminos dicte ciuitatis, sed extra, videlicet in tenutis dicti castri habuerint, et eo tempore in eisdem commorabantur, secundum demonstrationes parcium predictarum videant, sciant et consciencie indagare debeant omnimodam veritatem; tandemque his habitis, si predictos patrem et matrem dicte Katherine domos et edificia in tenutis dicti castri habuisse, et ipsos tempore perpetracionis dicti facti potencie in eisdem commorasse iuenerint, extunc prefati Judex et iurati ciues dicte ciuitatis ex parte dictorum Vice-Judicis et aliorum in causam attractorum super indebita interfeccione predictorum duorum hominum ac aliis premissis accionibus dictorum actorum secundum consuetudinem Regni et ciuitatis predictae omnimodam satisfactionem impendere debeant et teneantur, et posthac ipsius iudicii et iusticie impensionis seriem et etiam id, si predicti pater et mater dicte Katherine tempore perpetracionis premissi facti domos et edificia intra terminos dicte ciuitatis Poseniensis habuerint et in eisdem commorabantur, predictum Capitulum Jauriense Domine nostre Regine ad octauum diem earundem octauarum festi beati Jacobi apostoli fideliter

rescribere teneatur. Datum Bude sedecimo die termini prenotati anno Domini millesimo tercentesimo octuagesimo tercio.

Jegyzet. A' pozsonyi társas káptalan' levéltárában létező eredetiből. Ezen okmány Magyarország' régi városi viszonyaira nézve érdekes.

XVIII.

VI. Károly franczia király Garai Miklóst Magyarország' nádorát tanácsosának nevezi ki. 1384.

Karolus Dei gracia Francorum Rex vniuersis presentes litteras inspecturis salutem. Notum facimus, quod nos attentis probitate, prudentia, discrecione, pluribusque aliis virtutum donis, quibus personam Nobilis et Magnifici viri Nicolai Comitis Palatini Regni Hungarie nouimus insignitam, ipsum in Consiliarium nostrum de magno Consilio nostro ad iura et emolumenta dicto officio incumbenciaretinuimus tenoreque presencium retinemus; dantes in mandatis dilecto et fideli Cancellario nostro, ceterisque ad quos pertinere debebit, quatenus dictum Comitem dicto officio iuribusque et emolumentis ad eum pertinentibus vti et gaudere perpetuo faciant et permittant. In cuius rei testimonium sigillum nostrum litteris presentibus duximus apponendum. Datum Parisiis die septima mensis Marcii anno Domini millesimo trecentesimo octogesimo quarto Regnique nostri quinto. — Per Regem ad relacionem Dominorum Biturge et Burgondie Ducum L. Blanchet mp.

Jegyzet. Eredetie bőrhártyán, mellyről a' pecsét már lemállott, őriztetik a' budai kamarai levéltárban. Garai Miklós' ezen kitüntetése világos összefüggésben áll I. Mária királynénk' Lajos orleansi herczeggeli házasságával, mellyről a' magyar academia előtt 1851. april' 14-kén értekeztem (Magyar Acad. Értesítő 1851.).

XIX.

I. Mária királynénk' levele Venieri Antal velenczei dogéhoz, mellyben a' velenczei köztársaságnak fogságábóli kiszabadulása' alkalmávali segítségét megköszöni. 1387.

Maria Dei gracia Regina Hungarie, Dalmacie, Croacie etc.

Serenissime Princeps et amicorum nostrorum intime. Affectuosa salutatione premissa, quam magnifice et quam graciose et alte Vestra Serenitas circa nostre Maiestatis deliberacionem Vestre Sinceritatis partes et vires efficaciter interposuerit, lingua humana non possit exprimere. Nam pro vero dicere possumus, quod circa liberacionem nostram partem Vestram habuerimus pociozem. Quod quidem non immerito in archano mentis nostre perpetualiter notum habebitur, cum animo tam

notabilia et magna seruicia compensandi, et tantorum meritorum vicem reddendi. Et quoniam vir nobilis Dominus Johannes Barbadico Capita-neus Vester et Miles noster in exequendo mandata Vestra circa Maie-statem nostram laudabiliter se habuit, Vos instancius deprecamur, qua-tenus eundem nostro intuitu recommendatum habere dignemini. Date Segnie trigesima mensis Junii (1387).

Jegyzet. A' velencei köztársaság' „Copia de Commemoriali“ czímű státuskönyveinek VIII. kötetéből, a' 306. levélről. V.ö. Lucius' de Re-gno Dalm. et Croať. V. könyvének II. fejezetét.

XX.

I. Mária királynénk Barbadico Jánost, ki midőn fogságából ki-szabadult, neki mint velencei hajóskapitány különös szolgál-atokat tett, Venieri Antal dogénak ajánlja. 1391.

Maria Dei gracia Regina Hungarie, Dalmacie, Croacie etc.

Iuclite Princeps amice carissime. Ad Vestram noticiam tenore presencium deducimus, quod Egregius Miles Dominus Johannes Barba-dico Ciuis Veneciarum gratos et placibiles in commissione eidem per Vestram Amiciciam exhibuit nostre Maiestati famulatus, de quibus cum honore Vestre Amicicie dignum foret premia reportare meritorum. Qua-re requirimus Vestram Amiciciam, ut dum nostra Maiestas vellet ipsum aliquo remunerationis premio condonare, in aere videlicet et aliis ioca-libus, transeat de consensu et annuencia Amicicie Vestre prelibate. Date Bude vigesima secunda mensis Ianuarii (1391).

Jegyzet. A' „Copia de Commemoriali“ czímű velencei státuskönyvek' VIII-dik kötetéből, 384. levélről.

XXI.

Zala megyének alispánjai és szolgabirái a' balatonfüredi vám' tárgyában bizonytságot tesznek. 1410.

Nos Magister Nicolaus Bors de Zenthelsebet ac Johannes — — — ueloch Vicecomites et Iudices Nobilium Comitatus Zaladiensis memorie commendamus tenore presencium significantes quibus expedit vniuersis, quod prout ex relatione Stephani filii Thome de Kuueskal Iudicis Nobilium vnus ex nobis percepimus, Dominus Demetrius Abbas de Tykany — — — — — parte vero ex altera Magister Laurencius fi-lius Petri de Azonfeu presente ipso ac aliis multis probis et nobilibus, annotatus Demetrius Abbas — — — — — jobagiones prefati Magistri Laurencii in Azonfeu predicta, Kuuesd et Ewrmenes vocatis residentes

in telonio in possessione dicti — — — vocate exigi consueto semper telonium dare debuissent, dictus autem Laurencius filius Petri se in eo, vt dicti jobagiones sui vllo tempore vnquam retrolapso telonium seu tributum ac dacium tributarium in dicta Fyred nec dare debuissent, nec deberent, attestacionibus vniuersorum nobilium prescript — — — — Sedis nostre Judiciarie pertinen. feria quarta proxima post Dominicam Judica tunc venturam fieri debendis quiblibet. Tandem autem ipsa feria quarta — — — — prescripti vniuersi nobiles dicte Sedis nostre Judiciarie insimul preuia ratione congregantes per nos requisiti ad fidem eorum Deo debitam fidelitatemque Domino nostro Regi conseruandam id asseuerarunt, quod ipsi jobagiones prefati Laurencii filii Petri de dicta Azonfeu in dictis suis possessionibus residentes vllo vnquam tempore retro lapso in dicto tributo in dicta Fyred exigere consueto tributum soluissent nec soluere deberent. Datum in Tapolcha feria quarta prenotata anno Domini M^o quadringentesimo decimo.

Jegyzet. A' veszprémi káptalan' levéltárában őrzöt hártýára írt eredetiből, mellyről két pecsét függ. Az okmány Magyarország' megyerendszerének történetére érdekes, és azt is bizonyítja, hogy Balaton-Füred a' XV. század' kezdetén vámhely volt.

XXII.

Zsigmond király gróf Cilli Hermánt az ellene emelt vádak' tekintetében megkegyelmezi. 1427.

Nos Sigismundus Dei gracia Romanorum Rex semper Augustus ac Hungarie, Bohemie, Dalmacie, Croacie etc. Rex memorie commendamus tenore presencium significantes quibus expedit vniuersis. Quod Spectabilis et Magnificus vir Hermannus Comes Cilie, socer noster carissimus et fidelis sincere dilectus nostre insinuans patefecit Maiestati, quod quidam, sicut idem intellexisset, intra limites et iurisdictionem sui Banatus Regni Sclauonie tam nobiles et possessionati, quam eciam inpossessionati et ignobilitatis condicione fruentes homines constituti, et specialiter nobiles de Blagay talem querele materiam absque veri fortassis fundamento nostre percipere exposuissent Maiestati, qualiter ipse prauorum illectus et circumuentus suggestionem, facilitateque animi per motus nullo iuris tramite, nullius iuridicis actibus accedentibus, et ceu legitime agi debuisset, factis premissis, ab inicio illius temporis, quo idem dictum sui Banatus officium vsque inpresenciarum habuisset et tenuisset, atque teneret et per se et suos filios, per suosque homines et familiares de ipsius mandato et commissione generali vel speciali ipsos et eorum quemlibet in personis vario modo offendi et ledi, in bonisque et rebus mobilibus et immobilibus perperam et tyrannice eciam, quod

deterius est, per ignis in ipsorum possessiones impositionem atque infaustam et immanem earundem combustionem irrecuperabiliter dampnificasset et fecisset dampnificari, ad irremediabilesque iacturas detrusisset et detrudi fecisset. Quapropter prefatus Comes Hermannus socer noster diligenti animaduersione considerans et perspicuo mentis oculo aspiciens quanta qualiaque ex huiusmodi querelis, licet falso et sine veri fundamento nobis a diuersis personis et plerisque vicibus contra ipsum et suos propositis tracti temporis successu sibi et suis pretactis possent pericula imminere, Maiestati nostre deuotis supplicauit precibus, vt si et in casu, quo per ipsum, aut ipso sciente aut operam dante, aut quoumodo iubente per suos filios seruitoresque et familiares antelatis nobilibus de Blagay aut quibusuis aliis cuiusuis status et condicionis possessionatis vel non possessionatis seu ignobilibus hominibus intra iurisdictionem et limites sui Banatus Regni Sclauonie residentibus, siue per ignis in eorum possessiones impositionem et ipsorum possessionum combustionem, siue eciam alio quouis modo ipsis et eorum cuilibet dampna, nocumenta, iniurie, offense et quecunque mala fuissent potencialiter et violenter illata et irrogate, nos super omnibus et quibusuis huiusmodi violentis et possessionariis actibus ab inicio sui Banatus vsque inpresenciarum tento officio, eciam si talismodi actus perpetrati quoumodo in lesionem et offensam nostre Regie Maiestatis et Sacre Corone Regni nostri Hungarie atque nostrorum Regnorum aliquomodo vergi potuissent et posse valeret iudicari et annotari, de Regia benignitate sibi suisque filiis, seruatoribus et familiaribus, nec non heredibus quibuscunque omnia premissa et premissorum singula indulgere ac super eisdem ac ipsorum quolibet misericordia elargita gratiam facere dignaremur. Nos itaque, qui ex infusa nobis ab alto diuinitus clemencia cunctis deliquentibus veniam et indulgentiam humiliter sibi dari poscentibus, seueritatem iusticie lenitate misericordie temperantes de futurorum suorum statuum pacifica quiete clementer data penarum, quas pro commissis delictis pati debuissent, remissionibus consueuimus prouidere; super omnibus et singulis premissis memorato Hermanno Comiti Cilie, suisque filiis, nec non seruatoribus et familiaribus eiusdem, ac ipsius et eorumdem heredibus quibuscunque, qui de premissis vel aliquo premissorum notati et inculpati fuissent, eciam si talia forent, que in offensam et lesionem nostre Maiestatis ac Sacre Corone Regni nostri Hungarie et Regnorum nostrorum patrata extitissent, omnibus et singulis inquisitoriis, protestatoriis ac aliis quibusuis processibus et processuum litteris in premissis et premissorum aliquo pro parte quorumcunque contra ipsum Comitem Cilie socerum nostrum, et filios, seruitores et familiares suos et ipsorum heredes, sub quacunque verborum forma factis scriptis, fulminatis et emanatis prorsus et per omnia inualidatis et viribus destitutis, de plenitudine nostre Regie Maiestatis et ex certa nostra sciencia, ac de Prelatorum et Baronum nostrorum consilio gratiam fecimus, ymmo et presencium tenore facimus specialem, ab eodem et suis pretactis ac premissorum quolibet omnem

infamie notam, si quam in premissis aut premissorum aliquo incurrisse et incidisse dinoscerentur. Quapropter vobis fidelibus nostris dilectis Magnificis Palatino et Judici Curie nostre, vestrasque vices in iudicatu gerentibus cunctis eciam aliis Regnorum nostrorum Iudicibus et Iusticiariis, ecclesiasticis videlicet et secularibus, presentibus et futuris presencium noticiam habituris firmis nostris Regiis damus sub preceptis, quatenus prefatum Comitem Hermannum nostrum socerum, eiusque filios, seruitores et familiares quoscunque ac ipsius et eorundem heredes et cunctos successores ad aliquorum vel alicuius instanciam; premissorum aut alicuius eorundem occasione nullo prorsus tempore iudicare vel vestro astare iudicatu compellere debeatis, ymmo nec presumatis quoquomodo. Presentes eciam, quibus secretum sigillum nostrum appensum est, post earum lecturam semper apud manus exhibentis volumus remanere. Datum in Fewldwar parcium nostrarum Transiluanarum die dominica proxima ante festum Beate Helene Regine, anno Domini M^o CCCC^o vigesimo septimo, Regnorum nostrorum anno Hungarie etc. XL° primo, Romanorum decimo septimo, Bohemie vero septimo.

Jegyzet. Eredetie, mellyről Zsigmond király' pecséte függ, hártýára írva létezik Bécsben a' császári titkos levéltárban. Az okmány, azon nevezetes szerepnél fogva, mellyet a' cillei grófok közöl névszerint gróf Hermán is vitt Magyarország' ügyeiben, több tekintetben érdekes.

XXIII.

Albert király a' Benedekszállása nevű kún kapitányságot néhány más kún vidékkel Tul Jánosnak ujonan adományozza. 1438.

Relacio Henrici filii Wayuode
de Thamasy magistri Curie.

Nos Albertus Dei gracia Rex Hungarie Dalmacie Croacie etc. Austrieque et Stirie Dux nec non Marchio Moraue etc. memorie commendamus tenore presencium significantes quibus expedit vniuersis: Quod nos attentis et consideratis fidelitatibus et fidelium seruiciorum meritis fidelis nostri Johannis Twl dicti Comani de Walkanzallasa alias de Benedekzallasa per eum Maiestati nostre et sacre Regni nostri Hungarie corone juxta sue possibilitatis exigenciam exhibitis et impensis descensuum capitaneatus Benedekzallasa predicti ac Koyampalzallasa et medietatem descensus Halos vocatorum a parte orientali in Sede Comanorum Zenthelthzeek existentium, quos Capitaneatus, vti idem Johannes Twl asserit progenitores sui hactenus more aliorum Capitaneorum Comanorum quiete pacifice et absque qualibet litis mocione tenuissent, ipse eciam sine omni impedimento de presenti teneret, simul cum cunctis eorundem vtilitatibus et pertinenciis, terris scilicet arabilibus cultis et incultis, aquis, fluuiis, piscinis, piscaturis et aquarum decursibus,

pratis, siluis, nemoribus, pascuis, fenetis et campis, ac generaliter quarumlibet vtilitatum et pertinenciarum integritatibus quouis nominis vocabulo vocitatis ad eosdem Capitaneatus rite spectantibus et pertinere debentibus, premissis sic, vti superius nostre exposita sunt Maiestati, stantibus etse habentibus, prefato Johanni suisque heredibus et posteritatibus vniuersis, in quantum ad id de iure admittimur, noue nostre denacionis titulo dedimus, donauimus et contulimus, ymo damus donamus et confecimus iure perpetuo et irreuocabiliter more et ad instar ceterorum Capitaneorum Comanorum ac sub illis iuribus, libertatibus, prerogatiuis, seruiciis et condicionibus, quibus ceteri Capitanei Comanorum ipsorum Capitaneatus tenent et possident, tenendos, possidendos, pariter et habendos, saluo iure alieno, harum nostrarum vigore et testimonio litterarum mediante, quas in formam nostri priuilegii redigi faciemus, dum nobis in specie fuerint reportate. Datum Bude die dominico proximo post festum anunciacionis beate Marie virginis gloriose anno Domini millesimo quadringentesimo tricesimo octauo.

Jegyzet. A' Magyarországbán az előtt lakozott, 's részint jelenleg is még található húnscytha eredetű, nem tulajdonképi magyar népek' történetét felvilágosítani a' hazai történetírás' egyik fő feladata. Jerney János e' tekintetben elismerésre méltó vizsgálatokat tett már, p. o. A' magyarországi bessenyőkről (a' Magyar Tud. Társaság' Évkönyvei V. köt., értekező rész, 144. l.); a' magyarországi izmaelitákról mint volgai bolgárok- és magyar nyelvű népfelkezeztéről (Tudománytár, XV. köt.); a' palóczokról (Történelmi Tár, I. köt.). De különösen érdekeseknek mutatkoznak a' székelyek és kúnok, kiknek története sem geographiai, sem tulajdonképi historiai irányban kellőleg művelve még nincsen. Az utóbbiak' történetéhez az itt közlött, mennyire tudjuk, még kiadatlan okmány nem érdeknélküli adalékot nyújt. Eredetie, hártýára írva, a' király' reá nyomott pecsétével, létezik a' budai kamarai levéltárban.

XXIV.

Maróthi László Zelenócz mezővárosát különös szabadságokkal ruházza fel. 1438.

Nos Ladislaus de Maroth memorie commendamus per presentes : Quod accedentes nostri in conspectum vniuersi ciues ac jobagiones in suburbio castri nostri in possessione nostra Selyanowecz vocata residentes, voce humillima nobis supplicauerunt, vt eis gracie libertat. subueniremus. Vnde nos iustas eorum agnoscentes petitiones has libertates perpetue duraturas eisdem duximus concedendas, vt iidem ciues et jobagiones nostri moderni scilicet et futuri, qui in facie dicte possessionis nostre forent constituti, aut venire vellent moraturi, seque deposuerint, ibique cum asseribus ac aliis vtilitatibus, bona et competencia preparaue-

rint edificia vsque vite eorum terminum nullam taxam seu collectam aut dacium et generaliter nullam solucionem pecuniariam hinc imposterum nobis dare ac soluere seu impendere teneantur, sed ab omnibus exempti habeantur et subportati; qui vero de facie dicte possessionis nostre alias se transferre vellet moraturum, extunc iusto suo terragio deposito, videlicet duodecim denariis pro tempore currentibus in facie antefate possessionis nostre quindecim diebus permanere debeat, et si vsque quindecimum diem eundem condescendi facere potuerint, bene quidem; alioquin ipso quintodecimo die occurrente obtenta licencia debitisque suis legitimis persolutis, suo eciam fundo curie cuicumque et quocunque maluerit, vendendi seu alienandi et recedendi liberam habeat facultatem. Item pretacti ciues et jobagiones nostri inter se vnum Judicem et duos juratos instituere possint, qui vniuersas et quaslibet causas iudicare valeant et deliberare et omnia birsagia iidem Judex et jurati recipere possint; itaque duas partes omnium birsagiorum dictis jobagionibus nostris relaxamus, Judex et jurati terciam partem birsagiorum vniuersorum recipere possint tali modo, quod ipsam terciam partem birsagiorum predictorum annotati Judex et jurati tollere valeant, et si Judex et jurati de eleccione birsagii vel aliqua pars litigantium de ipso iudicio contentare noluerit, extunc talis pars non contentans ad communem deliberacionem deducere possit, et quidquid inibi deliberatum fuerit de ea debeant partes contentari. Et jobagio noster siue in qualicumque birsagio magno, itaque in amissione capitis et omnium bonorum suorum conuinceretur, adhuc castellanus noster de rebus et bonis talis conuicti non plus nisi vnum florenum auri recipere valeat, de aliis autem rebus et bonis suis ipse conuictus a nobis gratiam querere teneatur. Item si quis ex prefatis jobagionibus nostris casu accidente homicidium commiserit et in eodem sanguine detineri potuerit, tunc quidquid iuris expostulat ratio id exhinc consequatur; si vero in eodem sanguine capi non valebit, tunc castellanus noster domum ipsius homicide desolare non debeat, ac de bonis et rebus suis tantum ipsum proprie concernentibus, exceptis prius porcionibus vxoris et prolium suarum vtriusque sexus, Castellanus pro tempore existens non plus nisi vnum florenum auri recipere valeat, de aliis vero rebus et bonis suis homicida ab extra cum suo aduersario concordare possit. Et si alicui jobagioni nostro absque heredum solacio decedere contingerit, extunc idem debito testamento facto omnia bona sua et res cuicumque maluerit liberam legandi facultatem habeat, nisi solummodo Castellanus noster de rebus et bonis taliter decedentis non plus nisi vnum pecus, quod per cornua ligari potuerit vel centum denarios nouos recipere valeat. In casu vero, quod absit, absque prolibus et non habito testamento finiuerit vitam suam temporalem, extunc vniuerse res et quelibet bona taliter decedentis, exceptis porcionibus vxoris sue, si habuerit, in nos dominum scilicet terrestrem deuolui debeant et deriuari. Item si aliqua potencia aut vagiatio vel aliud enorme factum in facie dicte possessionis nostre euenire contingerit et ad ea sonitum campane

aut clamores vulgares videlicet pomaga audirent, vniuersi nostri ciues et jobagiones insurgere teneantur, qui vero presumptuose insurgere non vellet seu non curaret, extunc Judex et iurati super tales homines, nisi racionabiliter se excusauerint aut eotunc in domo non extiterint, sexaginta denarios nouos pro tempore currentes extorquere debeant et inter se diuidere teneantur. Item si aliquis ex nostris seu aliorum hominum familiaribus de suo hospicio in ortis, curiis, sepibus et generaliter certis aliis rebus vicino suo seu alteri homini dampnum inferret, aut ad suum hospiciū causa concremandi asportaret, hospesque talis hominis eum non prohiberet, vel ipsa ligna aut sepes seu certas alias res, in quibus damnum pateretur intro susciperet uel ad se reciperet, extunc talis hospes similiter in sexaginta denariis nouis conuinci debeat eo facto, quos quidem sexaginta denarios idem Judex et iurati recipere et inter se distribuere teneantur. In cuius rei memoriam presentes litteras nostras sigilli nostri appensione munitas duximus concedendas. Datum in Walpo in festo Beati Georgii martiris Anno Domini millesimo quadringentesimo tricésimo octauo.

Jegyzet. Zelenócz helység, melly a' XV. században Baranya megyében feküdt, és a' Maróthi-család' tulajdona volt, jelenleg ezen név alatt nem létezik már. Az itt közlött és annak szabadságait tartalmazó okmány annál érdekesebbnek mutatkozik, minthogy a' földesúri hatóság alatt régenten létezett nevezetesebb helységek' viszonyai a' magyarországi városélet' szempontjából is részletes historiai felvilágosítást kíván, és történetünk' művelése ezen irányban mindeddig csak kevés figyelemre volt méltatva. Az okmánynak eredetie, hártyára írva, melyről Maróthi László' pecsége függ, a' budai kamarai levéltárban őriztetik.

XXV.

Albert király ugyan Zelenócz mezővárost vásártartási szabadsággal kegyelmezi. 1438.

Relacio Michaelis Orzaag Magistri Dapiferorum.

Nos Albertus Dei gracia Romanorum Rex semper Augustus ac Hungarie, Bohemie, Dalmacie, Croacie etc. Rex ac Dux Austrie etc. memorie commendamus per presentes, quod nos tum ad humillime supplicacionis instanciam fidelis nostri Egregii Ladislai filii condam Johannis Bani de Maroth per eum nostre propterea porrecte Maiestati, tum etenim pro utilitate et commodo Regni et Regnicolarum nostrorum ad opidum prefati Ladislai de Maroth Zelenowcz vocatum in Comitatu de Baranya habitum et situatum, nundinas liberas seu forum annuale liberum singulis festiuitatibus beati Laurentii martyris ac inuencionis sancte crucis et beati Mathie apostoli aliisque diebus easdem festiuitates precedentibus et subsequentibus ad id scilicet necessario aptis et sufficienti-

bus annis singulis ; item forum ebdomadale liberum singulis feriis quartis in omni ebdomada sub hiisdem libertatum prerogatiuis, quibus nundine seu fora annualia ac ebdomadalia liberarum nostrarum ciuitatum celebrantur, perpetuo celebranda annuendo duximus graciose concedenda, ymmo annuimus et concedimus presencium per vigorem, absque tamen preiudicio nundinarum et fororum annualium et ebdomadaliū liberorum aliorum. Quocirca vos fideles nostros vniuersos mercatores, institores, aliosque homines forenses atque viatores presentibus affidamus, certificamus et assecuramus, quatenus ad pretactas nundinas seu fora annualia ac ebdomadalia per nos in dicto opido Zelenowcz, vt premititur, perpetuo celebrari commissa cum omnibus mercanciis, rebusque et bonis vestris venalibus secure, libere et sine omni pauore seu formidine rerum et personarum vestrarum veniatis, properetis et accedatis, peractisque vestris negociacionibus nundinis et foris liberis in predictis redeatis ad propria vel ad alia, que malueritis loca, saluis vestris rebus et personis sub nostra proteccionē et tutela speciali. Et hec volumus per fora et alia loca publica, vbi necesse fuerit, palam facere proclamari. Datum Wratistlaue in festo Beate Lucie virginis et martyris anno Domini M^o CCCC^o XXX° nono.

Jegyzet. Eredetie hártýára írva, belülről reá nyomott királyi pecsét alatt, Budán a' kamarai levéltárban őriztetik.

XXVI.

Brankovics György szerbiai despotának a' török császár'nerében Magyarország' rendivel hét esztendőre kötött békességi egyezménye. 1447.

Nos Georgius Dei gracia Regni Rascie Despotus et Albanie Dominus memorie commendamus per presentes: Quod per Magnificos Dominos Ladislaum de Gara Regni Hungarie Palatinum et Nicolaum de Wylak Wayuodam Transylvanum pro parte treugarum cum Domino siue Imperatore Turcorum ineundarum virtute litterarum Dominorum Prelatorum, Baronum et Regnicolarum vniuersorumpleni mandati nobis allatarum, multis tractatibus hinc inde inter nos et ipsos Dominos ventilatis vltimate taliter nobis est persuasum, vt treugas ipsas sub articulis, condicionibus et conclusionibus infrascriptis firmaremus. Primo, vt ex quo partes Transalpine per Turcos sunt desolate, vt infra tempus treugarum ipse partes Transalpine tantummodo medietatem census soliti Imperatori Turcorum soluere teneantur. Item vt ex Regno Rascie similiter vsque tempus treugarum eciam tantummodo medietas census soliti soluatur ac medietas armigerorum solitorum vsque tempus idem ex eodem Regno ipsi Imperatori pro subsidio dari teneatur. Item vt idem Imperator totale debitum, quo sibi Rex Bozne obligatur, ipsi

Regi relaxet et eum proinde quittum committat; si autem ipse Imperator dictum debitum relaxare noluerit, extunc dispositio vltior in facto ipsius debiti ad ipsum Regem Bozne relinquatur. Item vt partibus Transalpinis, Regno Rascie et Regno Bozne ac eorum principibus et eorum incolis omnimoda pax et tranquillitas sine omni impedimento per Turcos dimittatur; et vt eorundem Regnorum principes et incole vniuersi semper in Regnum Hungarie venire valeant causa curialitatis et aliorum negociorum exequendorum, proindeque per Turcos nequaquam impediuntur. Item vt mercatores Turcorum cum eorum mercibus in Nandoralbam, in Kewy, in Haram, in Zewerinum et in Karansebes tantummodo libere venire et in eisdem negociari valeant. E contra autem nos Despotus totidem loca in tenutis Turcorum eligere debeamus, in que et mercatores Hungari cum mercibus eorum transire libere et negociari valeant. Item si contigerit vt aliqui predones aut Hwzarij Hungari aliquam rapinam aut aliquod nephas Turcis intulerint; aut e contra Turci Hungaris intulerint, vt pro tali excessu treuge non infringantur; sed vt id nos inter partes ratificare et reformare valeamus et teneamur; nos enim in hac causa Iudicem deputauerunt. Item si fieri poterit, extunc et Imperator Grecorum sub ipsis treugis concludatur. Item si modo premissis ipse treuge firmari non poterunt, extunc modo eodem, quo videlicet tempore Serenissimi Domini Imperatoris Sigismundi treuge firmate fuerunt, firmentur. Ita videlicet, vt partes Transalpine integrum censum cum ouibus exoluant; Regnum autem Rascie similiter et censum et armigeros integre dare teneatur; similiter et Bozna censum integrum exoluere teneatur ipsi Imperatori Turcorum prefato et alia omnia eodem modo concludantur, sicut tempore prefati Domini Imperatoris Sigismundi conclusa fuerunt; dempto tantummodo isto, vt mercatores Turcorum solummodo in loca superius specificata et non in alia venire valeant. Item vt ipse treuge per septem annos integros tantummodo et non per plures statuatur et firmentur. Datum in Zendrew feria quarta proxima ante festum ascensionis Domini Anno eiusdem millesimo quadringentesimo quadregesimo nono.

Jegyzet. Azon nevezetes békesség, mellyre ezen hártýára írt, és a' szerb despota' reá nyomott pecsété alatt kiadott, a' budai kamarai levéltárban őrzött okmány vonatkozik, Magyarországnak a' várnai csata utáni viszonyait, 's a' törökök és Szerbia' irányábani állását tünteti fel. Tartalmát már Schimek idézte (Politische Geschichte des Königreichs Bosnien und Rama. Bécs 1787. 122. l.). Nevezetes, hogy már itt említettnek a' magyar huszárok (item si contigerit vt aliqui — — — *Hwzari Hungari* — — aliquod nephas Turcis intulerint); mit Schimek hibásan „brozarok“-nak olvasott, ezeket a' „praedones“-sel azonosítva és rablóknak (Räuber) fordítva. Mí azon nézettel vagyunk, hogy a' „predones“ és a' „hwzarones“ szók ez okmányban kétfélet jelentenek.

XXVII.

Szent-Miklósi Pongrácz és Giskra János közti fegyvernyugvás. 1451.

Nos Pangracius de Sancto Nicolao Comes Liptoviensis etc. Tenore presencium publicamus, quod nos mente ruminando pervigili, dissensiones inter nos, nostros familiares et cooperatores ab vna, Magnificumque Dominum Johannem Gyskram de Brandis Inclitissimi Principis Regis Ladislai in Hungaria Capitaneum generalem, suos subditos, familiares et adherentes partibus ab altera exortasin non modicum vergere dicti Domini Regis Ladislai totius et Regni huius Incliti preiudicium et iacturam, quarum vt prefertur ad eradicationem dissensionum omnium et singulorum assumpsimus iniuimus et firmauimus presencium et robore assumimus inimus et firmamus veras christianasque uniones, amicitias et vere pacis corroboraciones cum eodem Domino Johanne Gyskra, singulisque et omnibus suis familiaribus subditis et assistentibus, et signanter cum Dominis Gregorio Comite Corbauie, Castri Lipczensis Capitaneo, Nicolao Baliczky Comite Thwroczeni, Nicolao Wrczal de Dobra, Capitaneo Comitatus Scepusiensis, Johanne Thalaphus de Ostrawa, Capitaneo Castri Richenaw, Nicolao et Petro fratribus de Komoraw, Jodoco de Kwssaw, Capitaneo Castri Wygles, Petro Kolar Capitaneo Castri Saskew, Johanne de Brzewicz Capitaneo Castri Donowecz, Ladislao et Johanne fratribus de Tharka Ricolfy ceterisque castris et fortaliciis; item Ciuitatibus Krembnicz, Schebnicz, Bistricz, Monte Regis, Bakabania, Libetha; item Casscha, Lewtza, Barthfa et Eppries, ceterisque Ciuitatibus, oppidis et possessionibus ad eundem legitime spectantibus vsque ad personalem dicti Serenissimi Regis Ladislai introduccionem Regalem et Gubernacionem sub omnibus articulis, punctis et clausulis in littera Comprommissionali per arbitros ac mediatores per ambas partes electos, clarissime expressatos et hic quodammodo quoad aliquos denuo articulos breuiloquie repetitos. Primo enim tenebimur reponere Consulatui Krembniciensi omnes prescripcionum litteras, quas ab ipso Domino habemus Johanne Giskra, siue sonent super debito pecuniali, sive alia obligatione qualicunque infra quatuordecim spacium dierum, que omnes debent annullari penitus et cassari, nec alicuius roboris permanere. Insuper si contingeret Dominum Gubernatorem, ceteros Prelatos et Barones in aliquo ipsi Domino Johanni Giskre aduersari vel aliquid accionis seu inimicie contra eundem, suos subditos et cooperatores inchoare, tum nos, nostri subditi et assistentes nullum omnino subsidium presidium, auxiliumquo ipsius debemus prebere Dominis officialibus eius aut ipsorum; nec in aliquo talibus cooperari. Eciam obligabimur omnes et singulos nostre parti nociuos subditos ipsius Domini Johannis Giskre, suorum aut huiusmodi subditorum ipsorum iure demerita tormenta, bo-

naque, si que recepta fuerint, per nostros sine pecuniali reddere exactione, hominibus, quorum antea fuerant, nulla amplius dilacione expectata. Demum si possessiones et bona magni Castri Liptowiensis Dominis Ladislao et Johanni Ricolfy, siue Martino Walgatha adiudicabuntur per duos Judices ad id partibus ex ambabus denominatos, extunc eosdem dominos Ladislaum et Johannem Ricolfy siue Wlgatha in possessione dictorum bonorum tenebimur pacifice permittere et debemus, nec eosdem vel eundem quouis modo inquietare. Insuper omnes Captiuos apud nos, nostros subditos, familiares, et adherentes vinculatos nondum taxatos pristine dimittere tenebimur libertati infra vnus spatium septimane. Quos quidem articulos, clausulas, et punctos (sic!) in littera compromissionali contentos premitimus pro nobis omnibusque nostris familiaribus, subditis et assistentibus, et signanter pro domino Johanne et Bardone Noffry de Boymocz et Ladislao de Neczpal inuiolabiliter observare grate rateque, more Christi fidelium, sincereque custodire sub fide nostra Christiana ac honore, subque amissione viginti millium auri florenorum infra trium revolucionem mensium adstatim subsequencium sine renitencia parti lese persolvendorum, dolo fraudeque quibuslibet procul motis. In casu vero, quod Deus misericorditer auertat, si contingeret nos, nostros sive aliquem ex nostris huiusmodi, ut prefertur et in littera compromissionali continetur, prescriptos infringere articulos aut violare, extunc amicabiliter auisati per ipsum Dominum Johannem Giskram ad satisfaccionem sufficientem tenebimur et emendam infra vnus mensis decursum; quod si facere non curaremus et adimplere, tunc eo facto mox et statim pene superius enarrate subicebimus sine recalcitracione; non tamen ob hoc ipsa amicabilis ordinacio et fraterna compositio censeatur quodammodo violata, sed suo persistat in robore ratificata. In quorum omnium testimonium oboris et integritatem, presencia nostro sub appresso decreuimus sigillo, sincerique communire. Datum Krembnicz feria tertia ipso die Sanctorum decem millium militum Martyrumque Anno Domini millesimo quadringentesimo quinquagesimo primo.

Jegyzet. Hártýára írt eredetie Szent-Miklósi Pongrácz' pecsége alatt Körmöcz városa' levéltárában. Az idő, melyre ezen frígy vonatkozik (1144—1453), 's Felső Magyarországnak ezen időbeni viszonyai olly érdekesek, hogy annak közlését helyén valónak találtuk. Megismerkedünk egyszersmind ezen okmány által személy szerint azon hussita notabilitásokkal, kik 1451-ben hazánk' felső részein szerepeltek.

XXVIII.

Corvinus Mátyás király' rendelése Szatmár megyéhez az adó fizetésének tárgyában. 1463.

Mathias Dei gracia Rex Hungarie, Dalmacie, Croacie etc. Fidelibus nostris vniuersis et singulis nobilibus et alterius cuiusvis status pos-

sessionatis hominibus Comitatus Zathmariensis salutem et gratiam. Quia nos, sicuti et quemadmodum aliis litteris nostris mediantibus, ita et presentibus universos prouentus lucri camere nostre anni proxime venturi, videlicet millesimi quadringentesimi sexagesimi quarti de medio universorum populorum et jobagionum vestrorum in illo Comitatu Zathmariensi existencium nobis et Fisco nostro Regio prouenire debentes fidelibus nostris Egregiis Johanni et Paulo de Kallo ac Georgio de Parlag pro recuperacione illarum expensarum eorundem, quas iidem ab estate proxime preterita vsque ad presens vna cum nostra Majestate exercituantes fecerunt, duximus dandos et deputandos: ideo fidelitati vestre et cuiuslibet vestrum harum serie firmissime committimus et mandamus ita omnino habere volentes, quatenus statim et incontinenter visis presentibus nullis aliis litteris et mandatis nostris superinde expectatis, occasioneque et subterfugio quibuslibet semotis, prefatos prouentus lucri Camere nostre anni predicti annotatis Johanni et Paulo de Kallo ac Georgio de Parlag aut hominibus ipsorum per eos ad hoc deputandis, presencium scilicet ostensoribus in medio vniuersorum populorum et jobagionum vestrorum dicare et connumerare permittere dicatosque et connumeratos tandem celeriter et sine omni mora e medio eorundem populorum et jobagionum vestrorum more alias consueto, de singulis scilicet quinque portis singulum vnum florenum auri integraliter et absque omni defectu extradari et exolui facere omnibus modis debeatis et teneamini, et secus nullatenus facere presumatis, alioquin commisimus et presencium serie striccius committimus fidelibus nostris Comiti vel Vice-Comiti et Iudicibus Nobilium Vestris, vt ipsi vos et quemlibet vestrum ad premissa facienda per omnia remedia opportuna et grauamina vestra in talibus fieri solita arcius compellant et astringant auctoritate nostra presentibus ipsis in hac parte attributa et iusticia mediante, secus igitur non facturi, presentibus perlectis exhibenti restitutis. Datum in Ciuitate nostra Jaycza Sabbato proximo ante festum circumcisionis Domini Anno eiusdem millesimo quadringentesimo sexagesima tercio.

Jegyzet. Hártýára írt eredetie, mellyre a' királyi pecsét nyomva van, létezik a' pécsi püspöki könyvtár' kézirati gyűjteményében.

XXIX.

Corvinus Mátyás király, János fiát, Siklós' várával és urodalmával adományozza meg. 1483.

Nos Mathias etc. Quod etsi ex suscepti regiminis nostri officio et liberalitatis abundancia cunctis de nobis bene meritis donaria largiri solemus, eosque fauore regio prosequi: debemus tamen naturali affectu illi potissimum beneficii et liberalitatis nostre affluenciam ostendere alcius, qui ex nostri sanguinis propagacione vite sue suscepit exordium.

Sicut ergo affectu naturali et instinctu cognouimus, vt Illustrem Johannem Ducem Liptouiensem et Comitem de Hunyad vnicum natum nostrum diligamus : ita eciam volentes ipsum ex intimi cordis nostri amore, quo illi singulariter adstringimur, beneficiis specialibus et regalium donatiuorum, vt decet Regiam sobolem, amplitudine sublimare; vtque nostre dileccionis feruor in ipso nato nostro et suis demum posteris iugiter resplendeat, castrum Soklos ac oppidum similiter Soklos nuncupata, in Comitatu de Baranya habita, que olim Magnifici Job de Gara prefuerant, sed per mortem et defectum seminis eiusdem ad sacram dicti Regni nostri Hungarie coronam consequenterque Maiestatem nostram iuxta antiquam et approbatam eiusdem Regni nostri legem et consuetudinem rite et legitime deuoluta existunt, simul cum aliis oppidis, possessionibus, porcionibusque possessionariis, prediis, tributis seu teloniis ad idem castrum et oppidum ab antiquo spectantibus et pertinere debentibus; item totum et omne ius nostrum Regium, si quod in eisdem castro, oppidis, possessionibus, porcionibusque possessionariis, tributis seu teloniis, ac prediis eciam aliis qualitercunque haberemus, aut nostram ex quibuscunque causis, viis, modis et rationibus concernerent Maiestatem, ac pariter cum cunctis suis vtilitatibus et pertinenciis quibuslibet, terris scilicet arabilibus cultis etc. sub suis veris metis et antiquis, memorato Johanni Duci nato nostro carissimo, suisque heredibus et posteritatibus vniuersis, premissis, sicut prefertur stantibus, animo deliberato et ex certa nostra sciencia ac de consensu et beneplacita voluntate Serenissime Domine Beatricis Regine consortis nostre carissime, de manibus nostris Regiis dedimus, donauimus et contulimus, ymmo damus, donamus et conferimus iure perpetuo et irreuocabiliter tenenda, possidenda pariter et habenda, saluo iure alieno, harum nostrarum vigore et testimonio litterarum mediante, quas in formam nostri priuilegii redigi faciemus, dum nobis in specie fuerint reportate. Datum Bude in Dominica Quasimodo anno Domini M^o CCCC^o LXXX° secundo Regnorum etc.

Jegyzet. Ezen adománylevél' szövegéből Matyás királynak Corvinus János természetes fiához atyai szeretete különösen kitetszik. Azoknak egyike az, mellyek Corvinus Mátyás' adományozási rendszerét jellemezik. Másolatát vettem Kollár Ádám Ferencz' hátrahagyott kézírati gyűjteményéből, melly Bécsben a' cs. k. titkos levéltárban létezik.

XXX.

II. Ulászló király' rendelete Maramaros megyéhez, hogy hadierejét a' moldovai viszonyok' tekintetében készen tartsa. 1504.

Commissio propria domini Regis.

Wladislaus Dei gratia Rex Hungarie et Bohemie fidelibus nostris Egregiis et Nobilibus Universitati Nobilium Comitatus Maramarusiensis

Salutem et gratiam. Cum pro futuro periculo huius Regni euitando hoc idem Regnum gentibus admodum indigeat, et nunc precipue, cum fama ad nos peruenerit, Wayuodam Moldauiensem obiisse; ad quod inuigilandum est, ne Regnum illud Moldavie, quod in iure huius Regni existit, in manus hostium deueniat. Quare quemadmodum in aliis nostris Vobis commisimus, ita et presentibus seriose committimus, ut omni mora posthabita gentes vestras iuxta ordinationem Regnicolarum paratas habere debeatis, et teneamini, ut quamprimum iusserimus et necessitas exiget, illas movere, atque ad ea loca, ad que necessarium erit mittere possitis. Ut autem id commodius fieri possit, et per hoc negocia Regni non negligantur, vos cum aliis nonnullis Comitibus illarum parcium Regni nostri superiorum sub Capitaneatu fidelis nostri Spectabilis et Magnifici Emerici de Peren perpetui Comitis Abawyvariensis et Regni nostri Hungarie Palatini deputandum duximus, deputamusque per presentes. Fidelitati igitur vestre harum serie firmissime committimus et mandamus, quatinus ad prefatum Palatinum tanquam Capitaneum Vestrum audire et attendere, et dum idem nomine nostro iusserit, quocumque necessarium erit pro defensione Regni et parcium eidem subiectarum, absque mora et difficultate predictas gentes vestras mittere modis omnibus debeatis et teneamini. Nam alioquin commisimus et facultatem eidem Palatino nostro dedimus, vt ipse vos ad predicta facienda eciam per omnia onera et grauamina arceius compellat et astringat auctoritate nostra presentibus eidem in hac parte attributa mediante. Aliud igitur nullatenus facere presumatis. Datum Bude in festo beati Jacobi Apostoli anno Domini millesimo quingentesimo quarto.

Jegyzet. Ezen rendeletnek papírra írt eredetie létezik a' pécsi püspöki könyvtár' kézirati gyűjteményében. Találtatik ott Perényi Imre nádor' rendelete is Maramaros megyéhez, kelt „in castro nostro Therebes in festo transfigurationis Domini anno eiusdem 1501“, mellyben, hivatkozva a' király' rendeletére, meghagyja a' megyének, „quatenus acceptis presentibus Capitaneum et gentes in illo Comitatu vestro, posthabita omni occasione ordinare et paratas habere (debeatis), vt dum et quandocumque Regni necessitate imminente ex voluntate et mandato Sue Maiestatis nos vobis scripserimus et requisitos fecerimus, sine omni procrastinatione gentes vestras mouere et pro Regni defensione, quocumque oportunum videbitur, transmittere possitis et valeatis.“

XXXI.

Omer, a' török császár' bégje a' szolnoki szandzsákságban, Lónyai Endre kállai kapitányhoz a' fényes portának fizetendő adó iránt intézett felszólítása, december' 27-kéről 1613.

Böczületes vitezleo Nagysagos vr baratunk. Mindön hozzánk illendő dolgokban tisztesseges baratsagunkat ajanljuk nagysagodnak.etc.

Cziak ez felel kelletek Ngt. levelenk által megh talalnunk, Szolnak varaban levő Nömössek, az Ngs Vezér Passat megh találtak, es panaszlottak ü nagysaganak, az faluk es varosok felel, hogy be nem hodolnak, azert az hatalmas Vezér Passa levelet esemböret is küldötte, es mostan itt Szolnak varaban varja es az kik ennek előtte az Hatalmas Czaszarnak megh hodoltak, azoknak Regestromat is ell küldöttük, Ngs vr baratom, tudgia Nagd ezek Nömössek, ennek utanna vesztegh nem alnak, hanem kerjük Ngdt, hogy Ngd azokat, az kik immar 21 eztendötül fogvan az Hatalmas Czaszarnak adot be nem szolgaltattanak, azert kerjük Nagysagodat, hogy azokat Nagysagod be jöni ide mi hozzank erőltesse, Nagysagod is az szegenységnek karara es romlásara ne igyekezzek, hogy azok az faluk es varosok, mint ennek előtte, hogy az Hatalmas Czaszarnak be hodoltak volt, ennek utanna isbe hodollyanak. Mikeppen az Hatalmas Czaszar Regestromaban megh irtak, azonkeppen mijs megh irtuk, az faluknak es varosoknak nevöket, azt Nagysagtok tudgya, mellyk az felső partra melljk az also partra tartozzek. Annak okaert ennek ez levelnek az Hatalmas Vezér Passa emböre mast ide Szolnakban mingyarast massat varja, mijs azonkeppen massat varjuk Nagysagodtul.

Isten tartzia Nagysagodat is egessegeben.

Datum ex Arce nostra Szolnakina 27 die Decembris 1615.

En ki uagyok Szolnak Waraban
Omer Bek az Hatalmas Czaszar-
nak szancziok Bekie, es gondui-
seloie, Nagysagodnak szomszed
barattia.

Kivül: Az mi böcziületös vitezlő es Nagysagos Ur baratunknak: Cal-
lai Capitannak Lonai Andrasnak mint mi nekunk Nagysagos es tisztes-
segős szomszed Ur baratunknak Nagy böcziülettel ez Leuel adassek.

Melléklet.

Regestroma az Callo es Tokay és Várad tartományaban leuő Faluknak es varasoknak, az kik az Hatalmas Csasarnak ennek előtte megh hodoltak uolt, az kik 21 eztendötül fogvan, sem az Hatalmas Czaszar adaiat, sem penigh az w Földes Iszpahiaioknak, adot nem fizettenek: Azoknak az Varosoknak es Faluknak neuei im illyen rönd szörent.

Czipha, Pazman, Attyás, Hathi, Iraz, Daruas, Körösztur, Nagy Heuez hid, Haromugra, Szokol, Nagy Toth, Szeköly Hid, Nagy Harangh, Ötös, Isztar, Kis Komadi, Kis Toth, Nagy Szakal, Körmös, Mezögyan, Sas, Szil, Bankut, Vimor, Barmo, Oroszi, Sarkad, Simon Kerek, Nömös Kerek, Nagy Homrok, Vetyert, Panasz, Arpad, Örne-
niös, Kis Mehi, Pap Megyer, Barakon, Artandi, Sadan, Nagy Kis Ua-

sar, Czipha, Uylak, Guszar, Gyanti, Szel tarczia, Kis Kerek, Bagd, Pant, Toldi, Docz, Leo, Nagy Kerek, Iklod, Andacz, Lakato, Royt, Keszzi, Megyes, Vaszon vel Vatyon, Bodoszlo haz, Gyülesir, Kesze, Moczola, Also falu, Inand, Szalanta, Gaborian, Macza, Somlyos, Fenes, Bakom, Szek, Czatar, Völgy Pankota, Nagy ürögd, Bihar, Nagy Maria, Kis Maria, Nagy Leta, Vertös, Konyar, Hathaz, Bagoz, Sz. Has hoszu Pal, Varias, Porod, Vaida Kaba, Böszörmeny, Szomay, Nyr Szögh, Thamas, Nagy Mihaly falu, Nagy Guth, Vamos Pörcz, Fejer To, Poczaj, Geuse, Bojt, Sz. Marton, Dioszögh, Elek, Bagamir, Bütyün, Giapol, Almos, Orosz Sima, Nanas, Tepe, Polgar, Ibranfalu, Mihaldi, Szilin, Aczad, Szarand, Keszi, Bap Thamas, Halap, Kis Guth, Philip, Uy falu, Fanczika, Torczia, Gyapiu, Nyr Adon, Nagy Kallo, Kiraly Kerek, Hugia, Oros, Nagy falu, Nagy Körösztur, Samson, Balkany, Göztörid, Teglas, Szekegyhaz, Nyeregyhez, Körvelyös, Vásad, Kis Sas, Napkor, Nyrse, Kis Letha, Kis Kallo, Lugas, Szegyes, Mezöpeterd, Endörszi, Baczia Falu, Körösztzögh, Buly, Beltek, Enciecz, Bir, Bogad, Döngöligh, Acz, Marczilhaz, Galas Petör, Nyr Bagoz, Piskoth, Kallo Sönyen, Czokoly, Kis Peterd, Pötlendi, Ersömien, Bassa, Horangh, Nagy Zamlin, Szirincz, Keserü, Kis Kallo, Orh, Bank, Acziad, Ur falu, Mikapörcz, Papi, Rokomoz, Bansa, Abran, Gyulaj, Bogdan, Piriczie, Nagy Halasz, Szaniszo, Tuly Körösztzögh, Karoly, Vaida, Bere, Nagy Bator, Sonkolyos, Polata, Olah Gyapos, Nömös Gyanta, Tarkany, Zelmar, Reszege, Czer falu, Levelek, Pocz Petör, Bassa, Vidka, Csomokoz, Petni Haz, Zeköly Hid, Baraszka, Parlagh, Timar, Aba.

Jegyzet. Ezen levél 's az ahhoz csatolt mellékletnek eredetiét közlöttem velem t. cz. Lónyay Menyhért úr. Érdekes leginkább a' helységeknel fogva, mellyek a' mellékletben megneveztetnek. Mert miután tudva van, hogy az 1606-ki zsitvatoroki békekötés azon fordulatpont, melly után a' török hatalom Magyarországbán hanyatlásnak indult, c' jegyzekből kitetszik, hogy ezen időtől kezdve a' magyarországi községek a' török császárnak adót fizetni is vonakodtak. Látjuk belőle egyszersmind azt is, melly helységek tartoztak a' nagy-váradi, kállai és tokaji kapitányságokban a' török uralomnak adózni, 's ennek folytán a' határvonalt is, mellyen túl azon részekén a' török nem hatott.

XXXII.

I. Leopold' engedelve, hogy magyarországi borokkal Angolországba kereskedés történhessék. 1702.

Leopoldus etc. fidelibus nostris Reverendis, Honorabilibus etc. Quandoquidem praesentium exhibitor Zacharias Sedgevick e Regno Angliae mercator et negotiator obtenta a Parlamento Anglico licentia anno iam praeterlapso 1700 mille circiter urnas vini Hungarici primusin Angliam transportasset, et denuo maiorem similis vini quantitatem in

praefato Regno nostro Hungariae coemendi et iterum in Angliam transportandi proposuisset ac pro obtinenda teloniorum limitatione apud Maiestatem Nostram demisse instituisset; nosque tanto praefati Regni nostri Hungariae affuturo commodo, quod ex eiusmodi commercio eidem accresceret, benigne permoti proprio aerarii nostri dispendio, remissa bis tertia in omnibus provinciis nostris hereditariis telonii nostri parte, Benignis eatenus Salvi Passus Litteris nostris patentibus eidem negotiatori clementer succurrimus; volentes, ut contra quoscunque huius considerabilis commercii turbatores aut impeditores conservetur et manuteneatur. Quapropter universis et singulis, quibus supra, hisce benigne committimus et mandamus, quatenus perspecto et accuratius perpenso affuturo publico praefati Regni nostri Hungariae ex institutione et continuatione huius commercii (ad quod indubie huius mercatoris exemplo plures alii pariter Anglici mercatores pertrahentur) emersuro commodo, seposita exigua privati lucri cupiditate, communis e contra boni promovendi studio ac fervore moti, praefatum Zachariam Sedgwick, huius commercii authorem, non solum ubique locorum benevole admittere et excipere, ipsumque una cum sibi adiunctis vel adiungendis, familiaeque penes se habita et vinis praevidium in finem coemptis et comparatis seu terra seu aqua profecturum libere, secure et impedimento, teloniorumque ac tributorum quorumvis exactione absque omni pro hac vice ire, morari et proficisci permittere, et per eos, quorum interest vel intererit permitti facere; verum etiam contra quoscunque huius considerabilis commercii turbatores et impeditores manutenere et assistentiam praebere, et commercii huius continuationem ac incrementum facilitare et secundare noverint, nec intermittant; executuri eatenus benignam voluntatem nostram, suumque in promovendo bono publico studium et specimen contestaturi. Praesentes vero post earum lecturam semper volumus et iubemus restitui praesentanti. Datum in castro nostro Ebersdorf die — mensis Septembris anno Domini 1702.

Jegyzet. A' királyi könyv' XXVI. kötetéből, a' 200. és 201. lapról. A' magyar borkereskedés a' külfölddel a' XVII. században és a' XVIII-nak kezdetén igen élénk volt. Névszerint Angliát illetőleg tudjuk, hogy I. Jakab angol király' korában sok budai bor vitetett Boroszlón és Hamburgon keresztül Angliába, hol azt az udvarnál és az egész szigeten különösen kedvelték. (Hevelii Silesiographia, Boroszlóban a' XVII. században megjelent munka után Douglass Sylvester' tudósítása „An account of the Tokay and other Wines of Hungary“ című értekezésében a' „Philosophical Transactions“ LXIII. kötetében; és „Hannoverische Anzeigen von allerhand Sachen, deren Bekanntmachung dem gemeinen Wesen nöthig und nützlich ist“, 1776-ki évfolyam. Hannovera 1777. a' 290. l.)

Pest, 1856. Nyomatott Landerer és Heckenastnál.

1.

2.

5.

4.

1352.

1361.

5.

1439.

6

1802.

7.

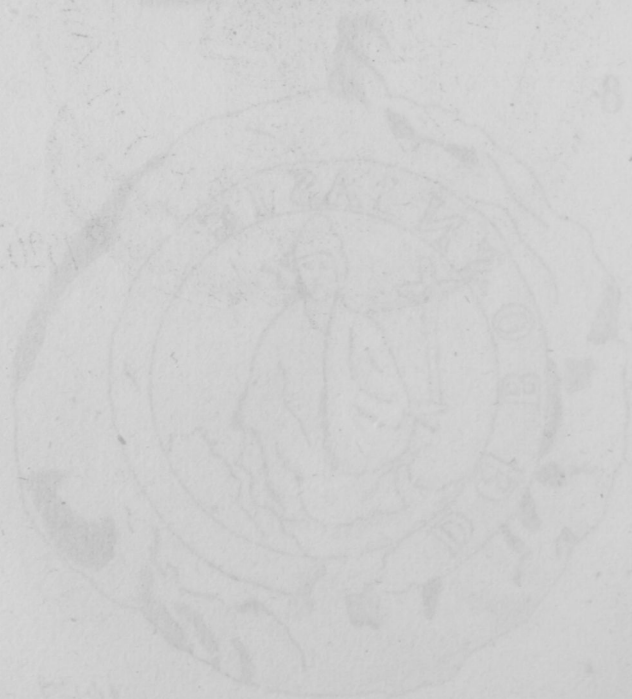
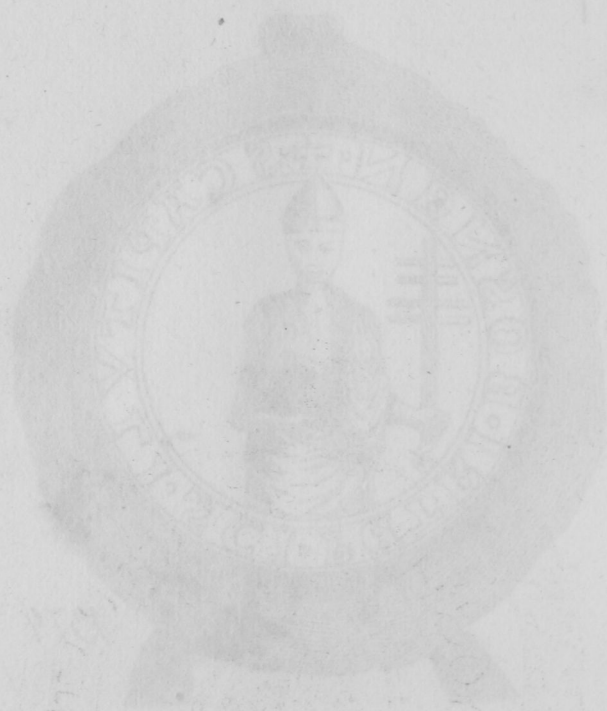

1374.

8.

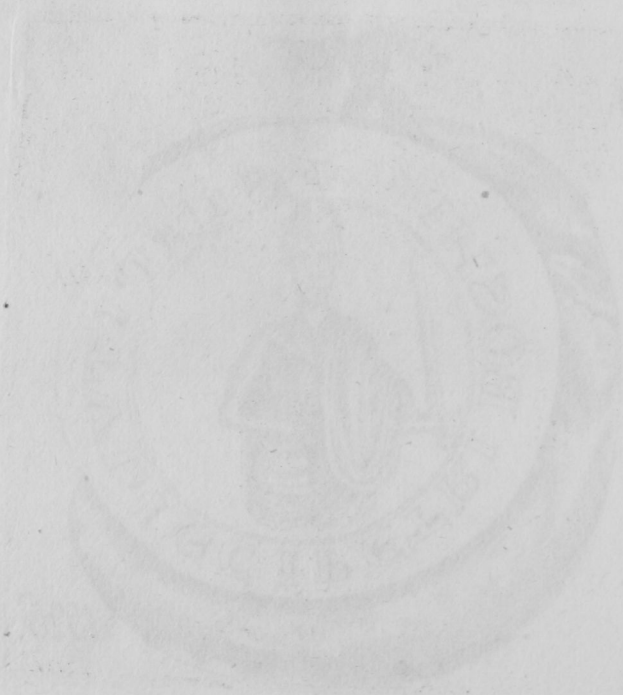
1467.

9.

1526.

11.

10.

12.

1473.

13.

1345.

14.

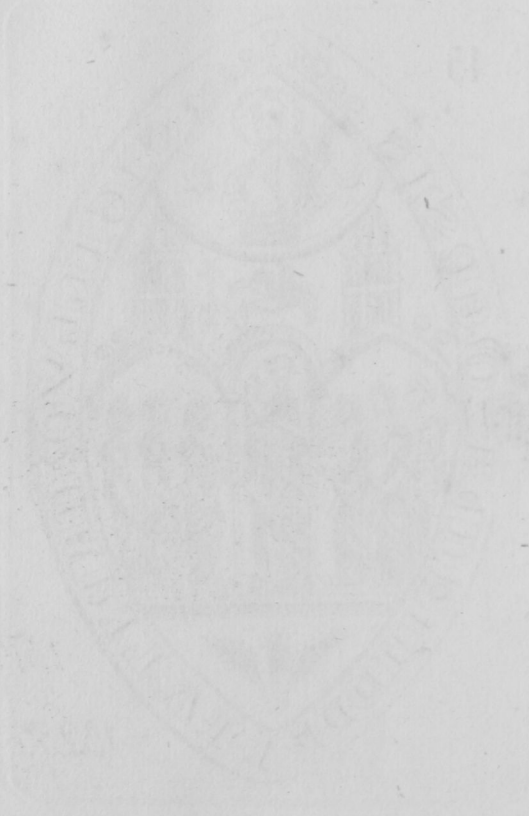

15.

1325.

16.

1374.

17.

1256.

18.

1411.

19.

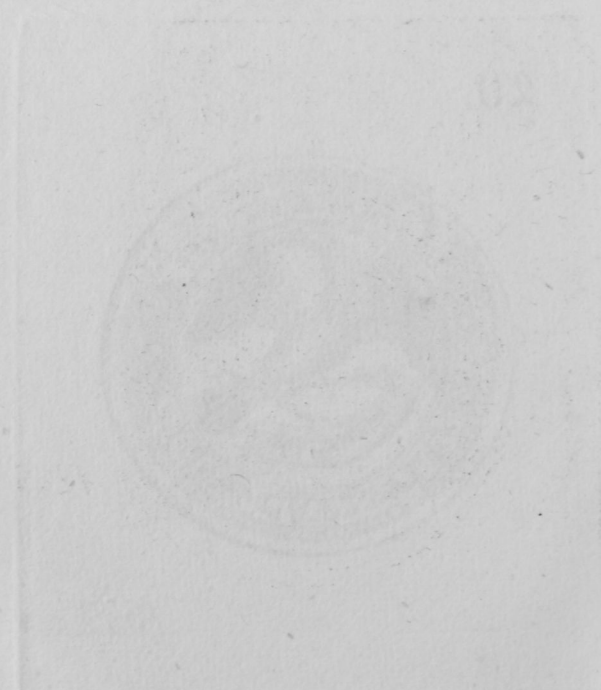

1526.

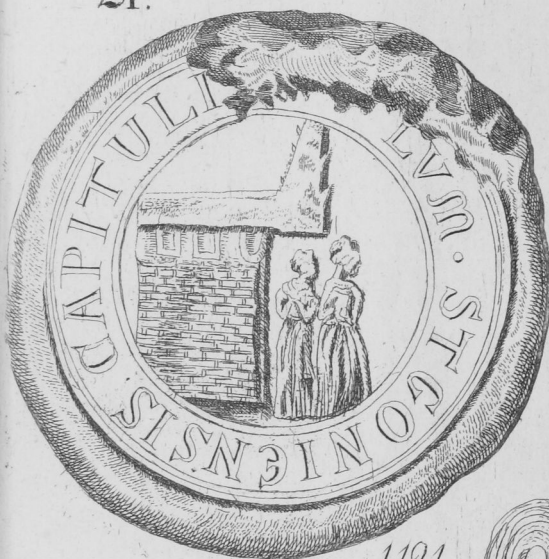
20.

1699.

21.

22.

1121.

23.

1141.

1285.

24.

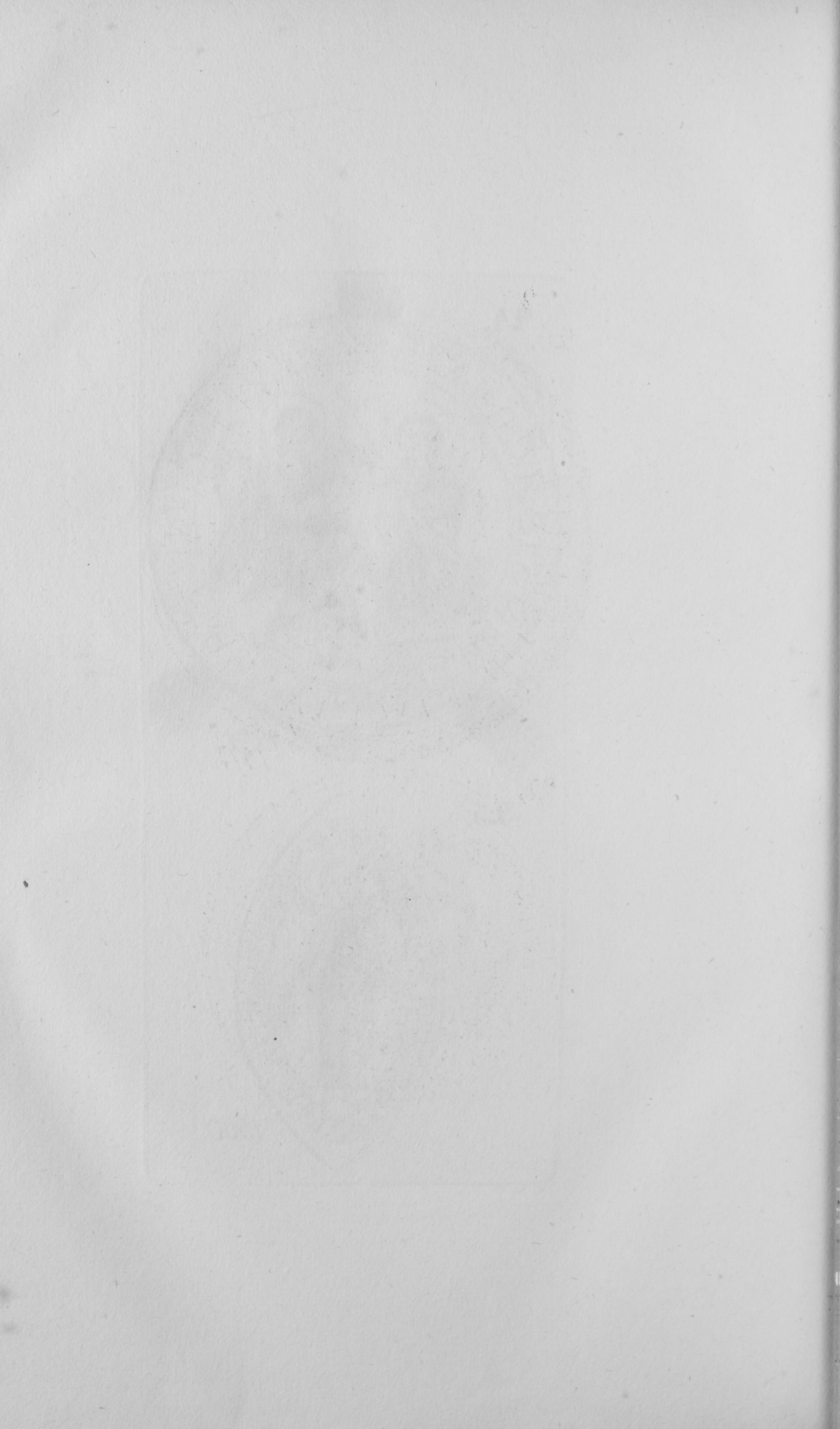

1291.

25.

1300.

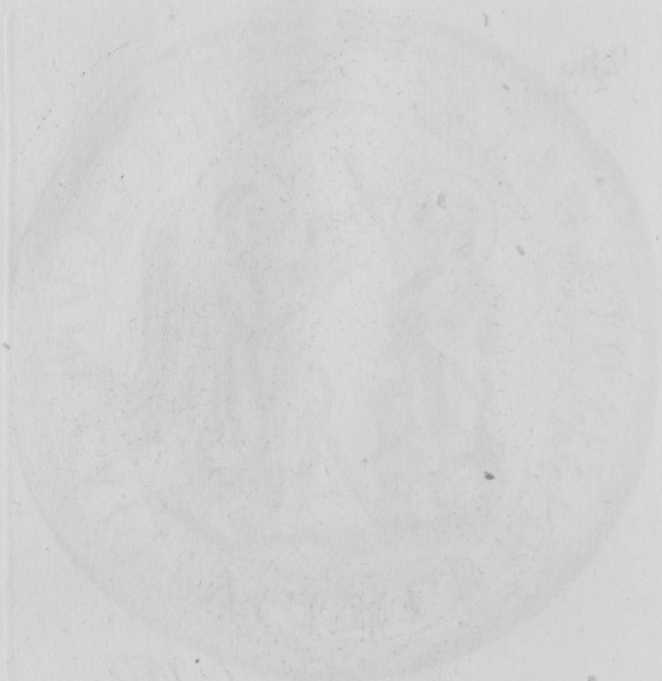
26.

1477.

27.

28.

29.

50.

51.

1609.

52.

1729.

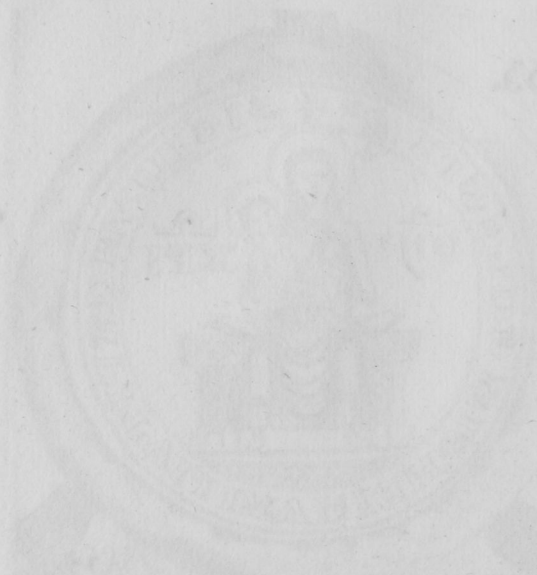
33.

1385.

34.

55.

1280.

36.

1338.

37.

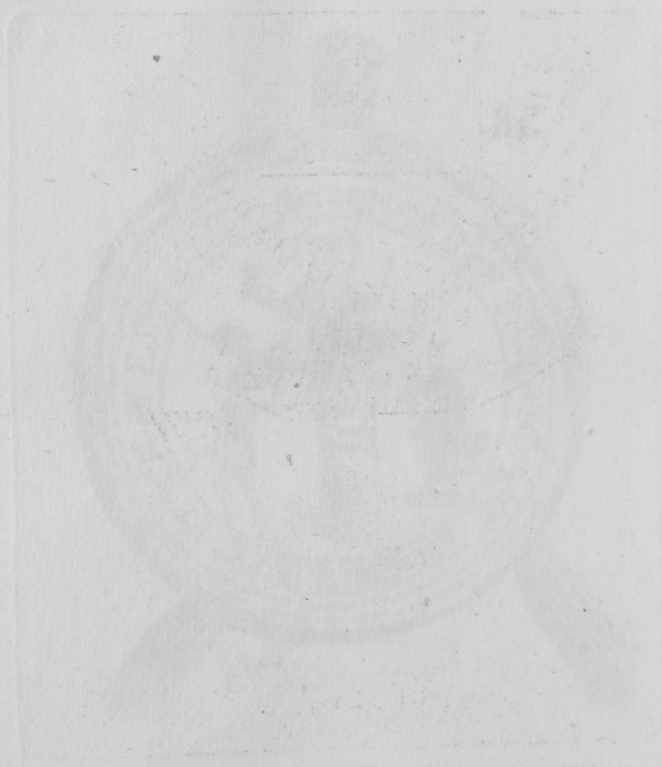
1739.

58.

1378.

39.

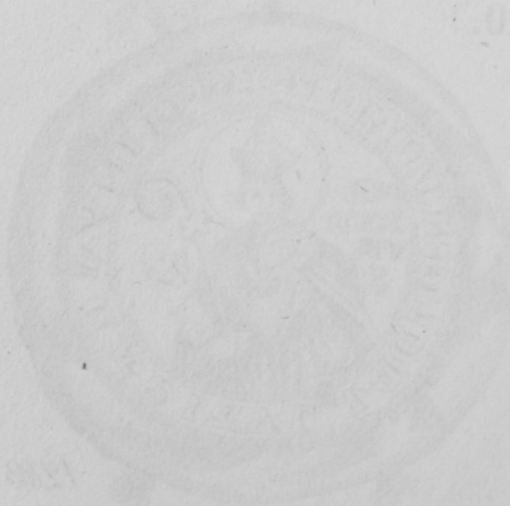
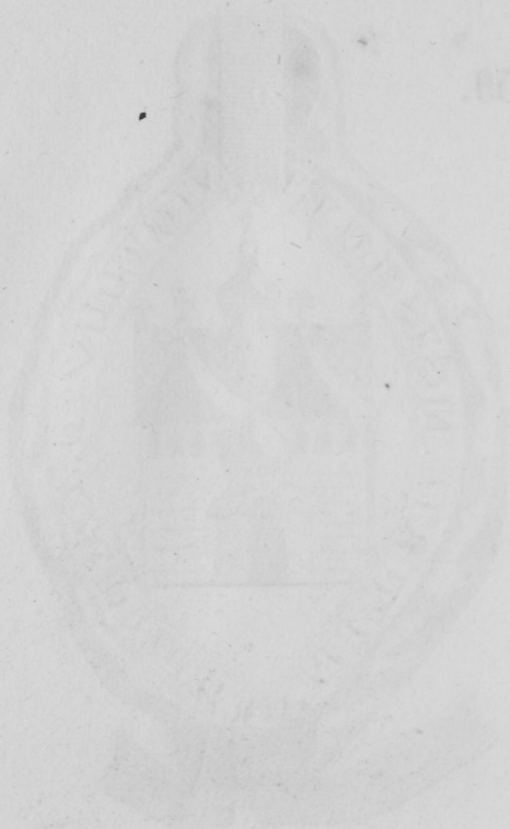

1271.

40.

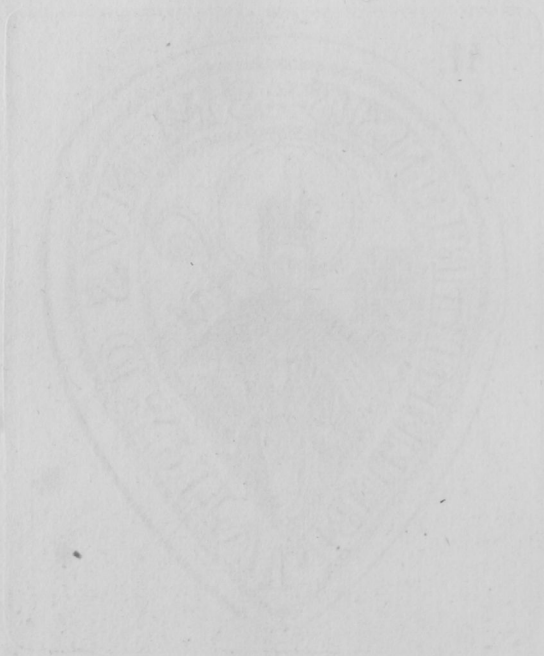

1283.

41.

42.

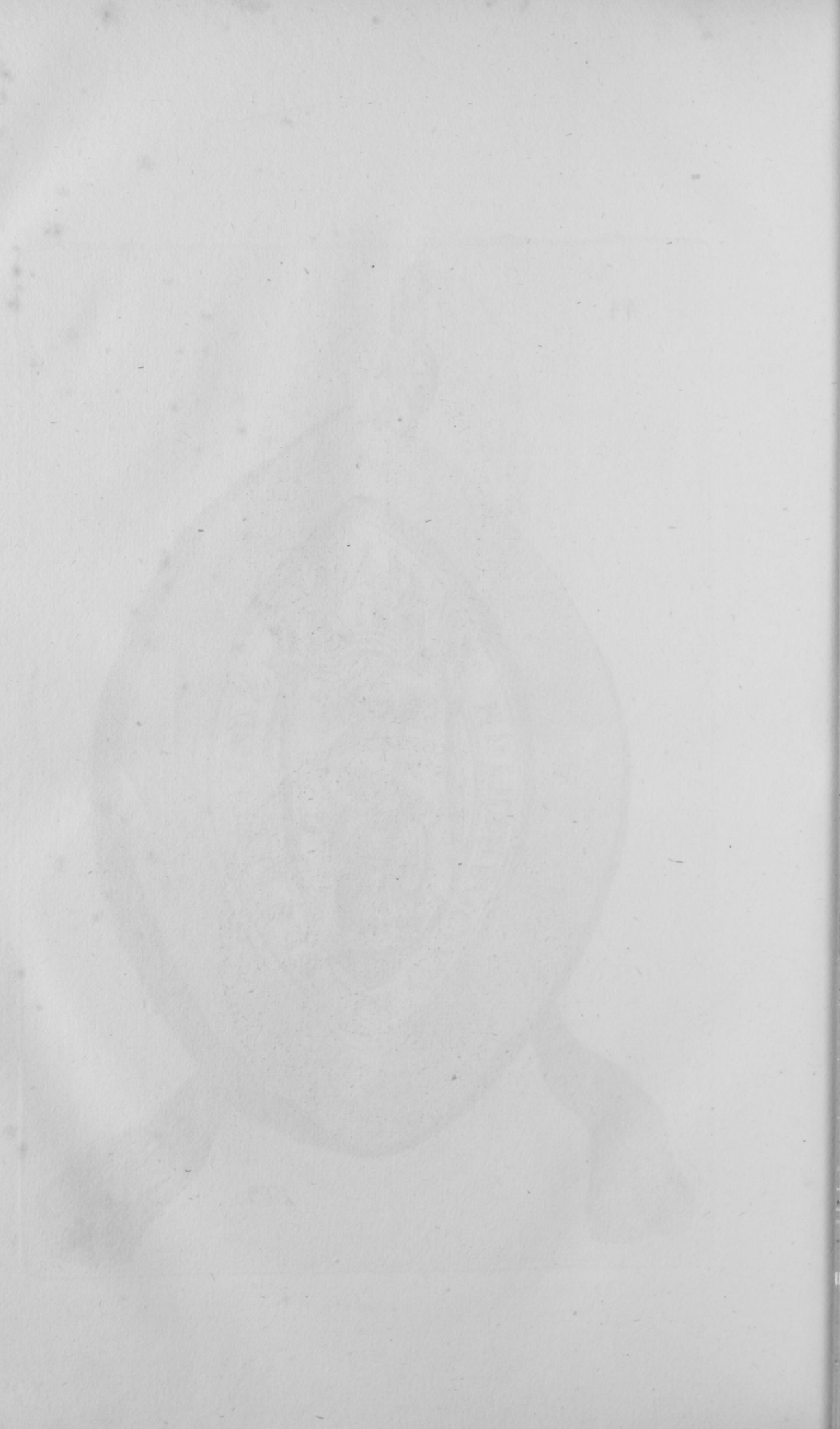
1244.

43.

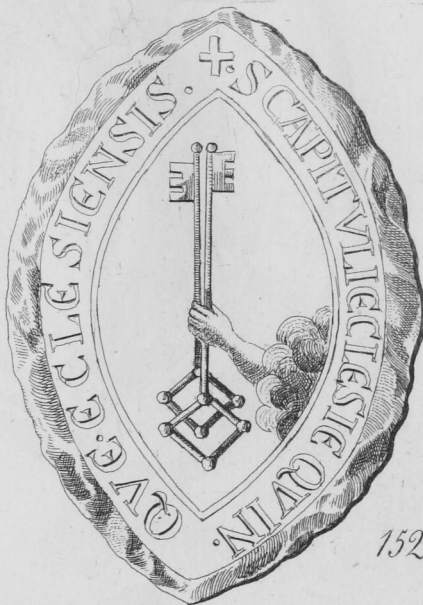

1278.

45.

1529.

46.

1700

47.

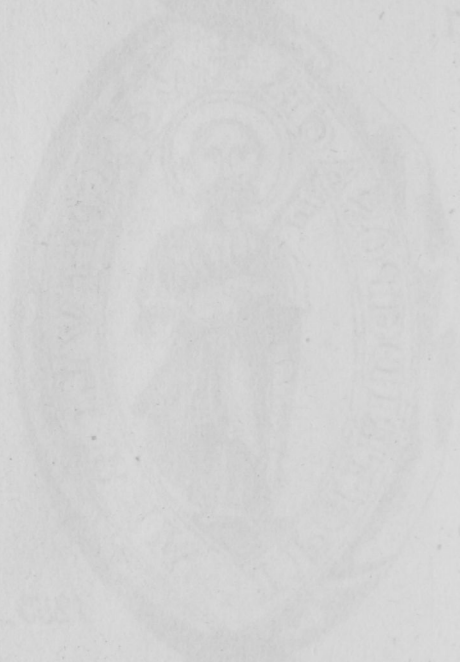

1263.

48.

1279.

49.

1251.

50.

1836.

51.

52.

1540.

55.

1358.

54.

1325.

55.

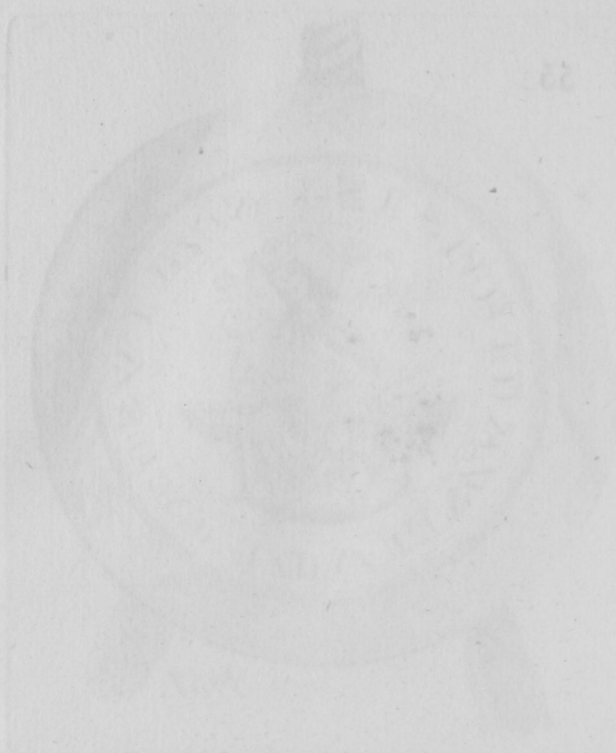

1457.

56.

1700.

57.

58 .

59.

1348.

60.

1588.

61.

1264.

62.

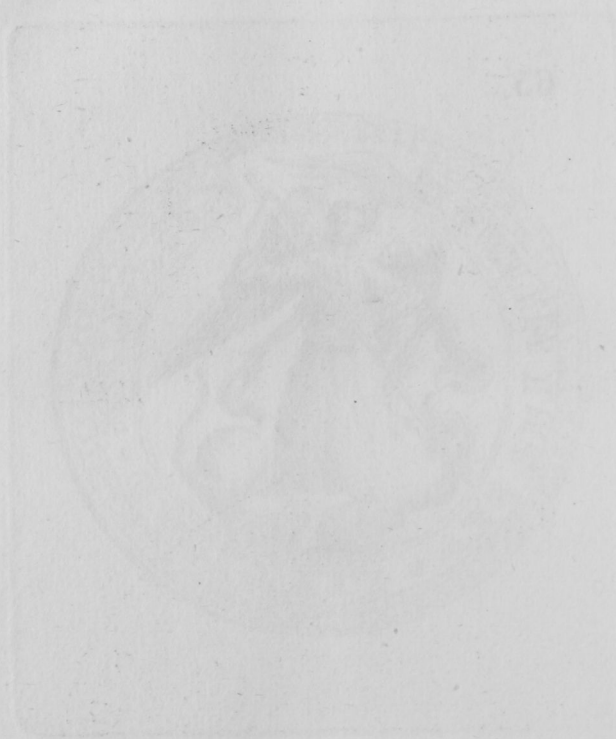

1324.

65.

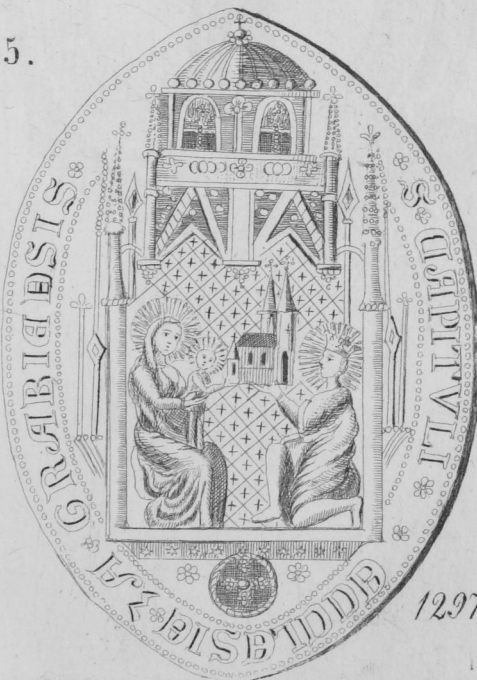

64.

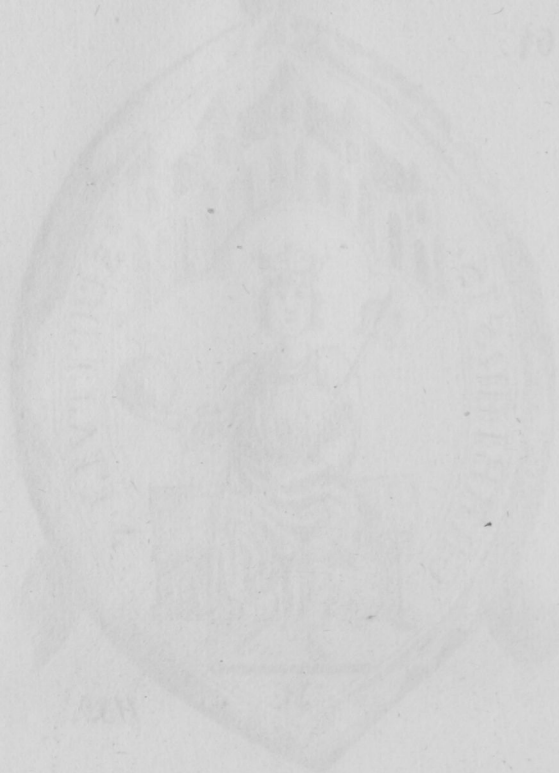

1189.

65.

1297.

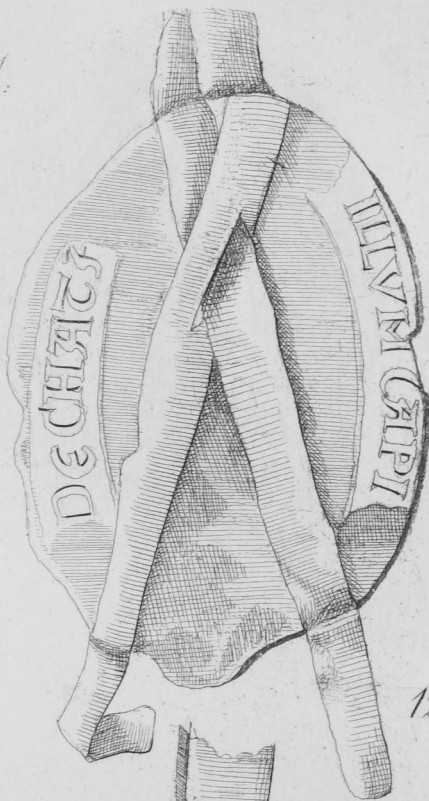
66.

1296.

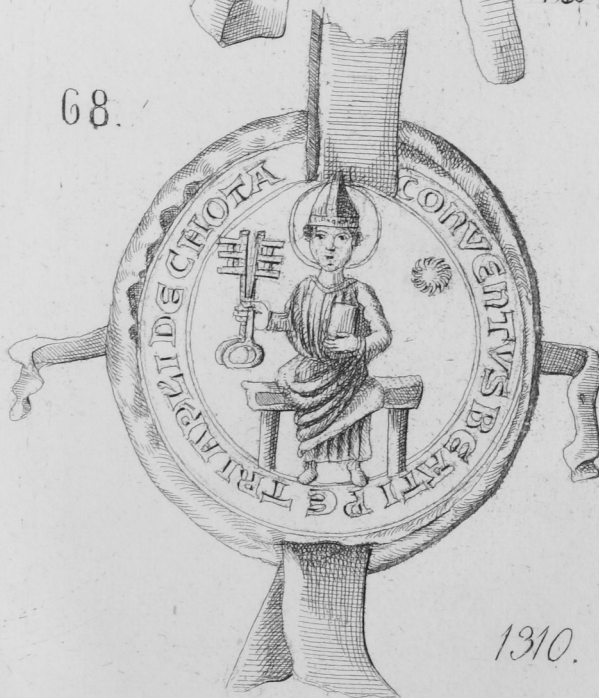

67.

1250.

68.

1310.

69.

1498.

70.

1274.

71.

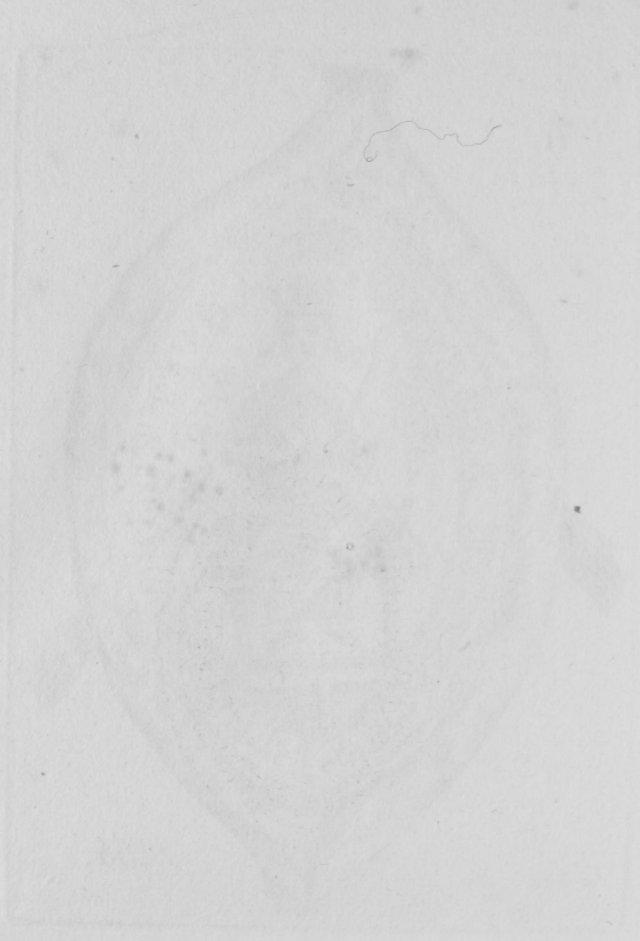

1258.

72.

1332.

75.

74.

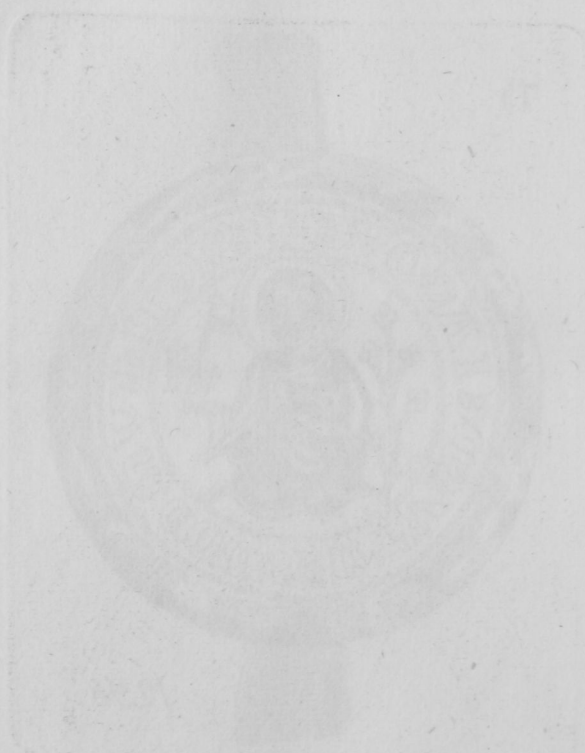

1345.

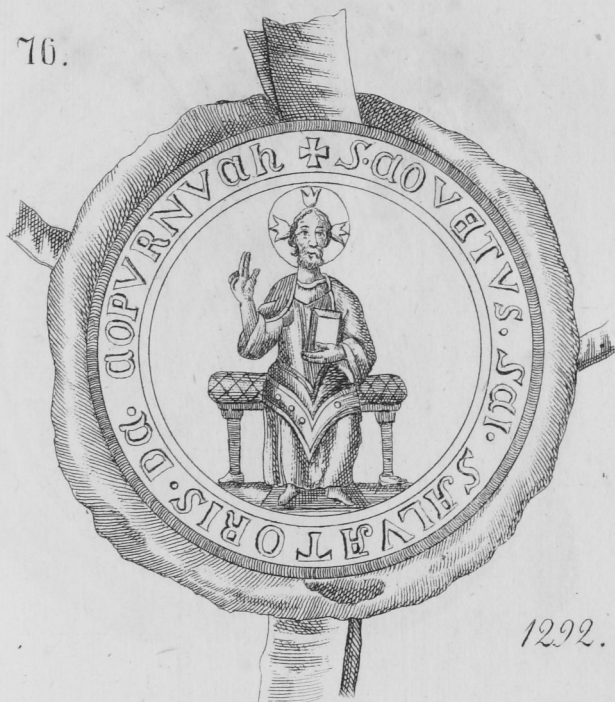
75.

1298.

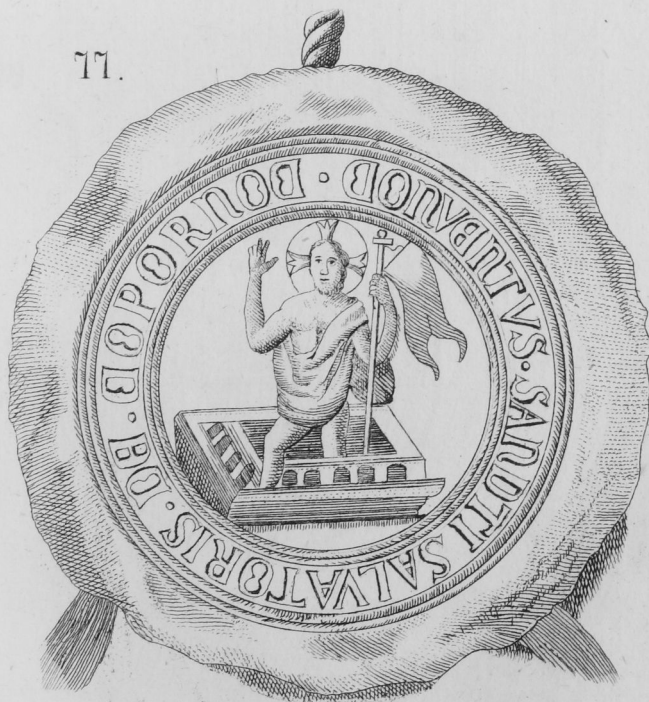

76.

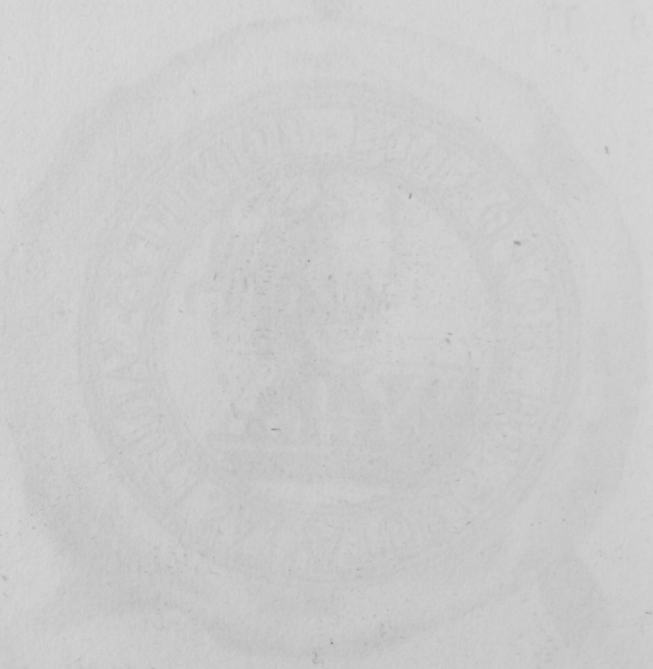
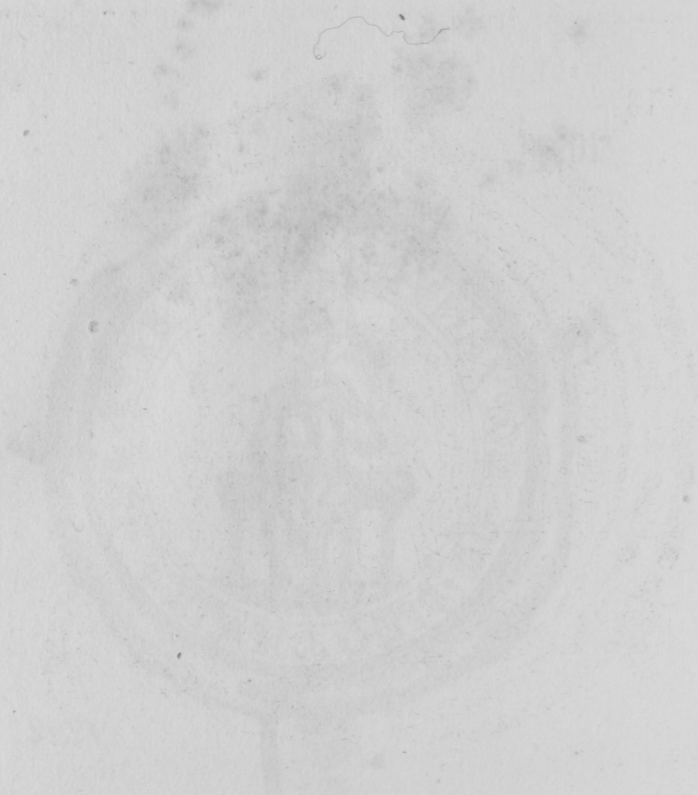

1292.

77.

1433.

78.

1466.

79.

1575.

ca 1700.

18

19

191

00112

80.

1655.

81.

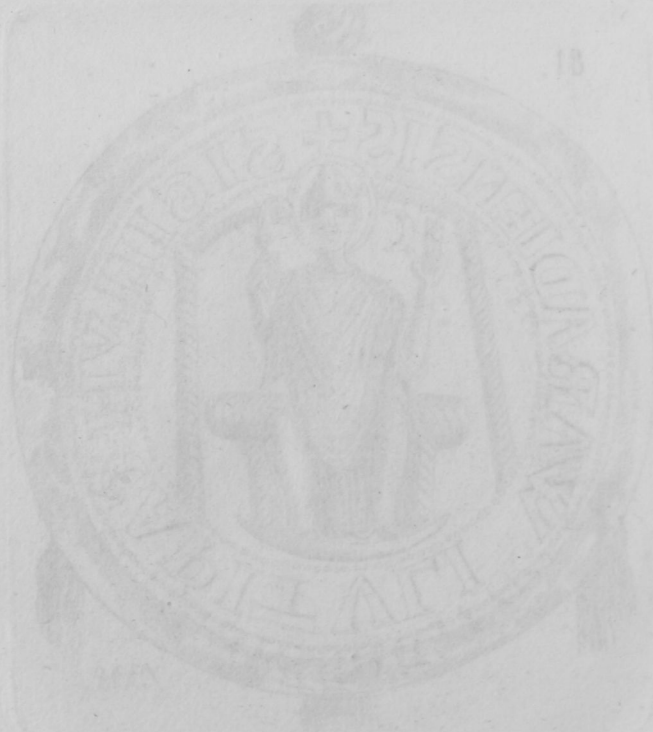

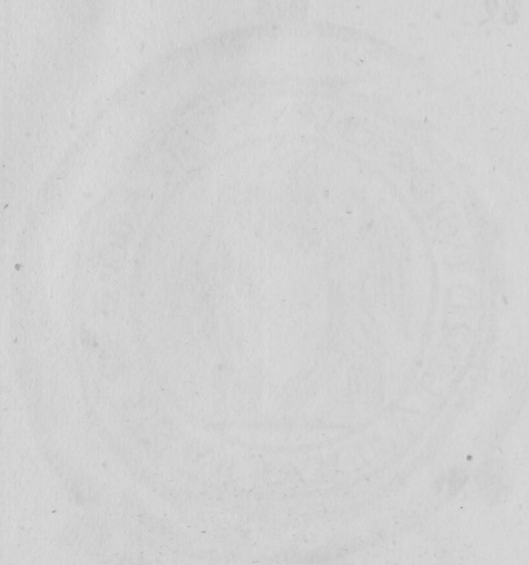
1338.

08

18

84.

1757.

85.

1344.

86.

1470.

87.

1232.

88.

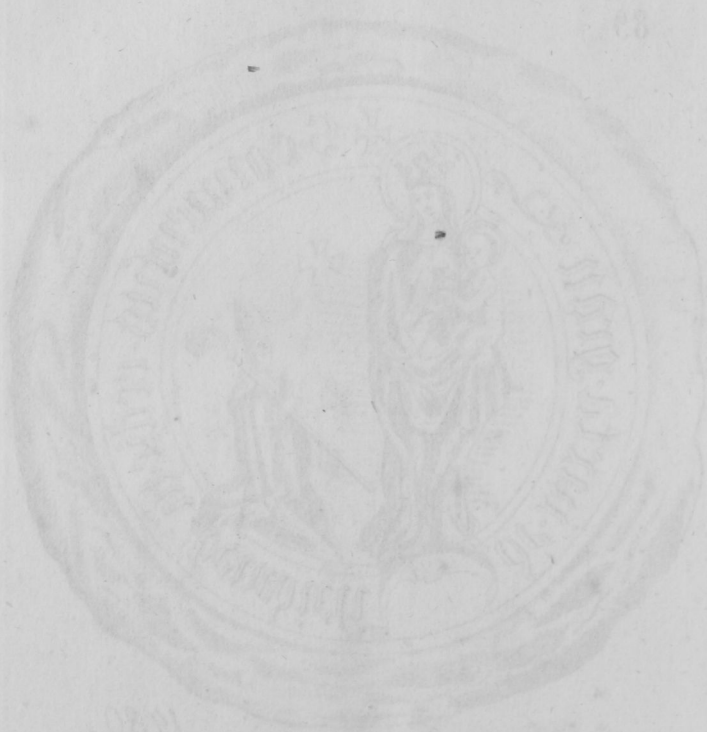

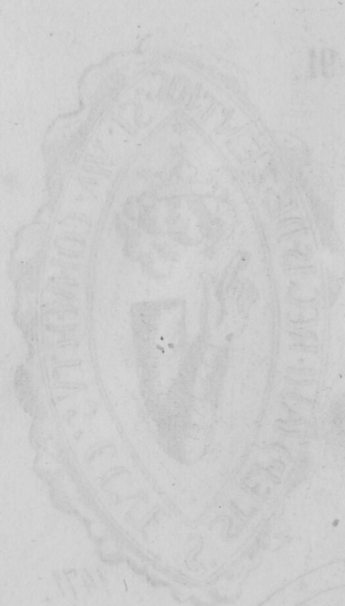
1366.

89.

1480.

93.

1290.

94.

1723.

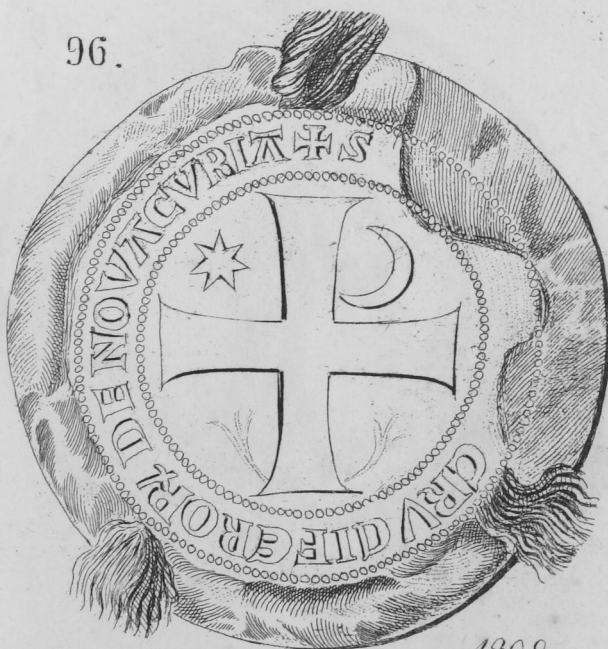

95.

1291.

96.

1308.

97.

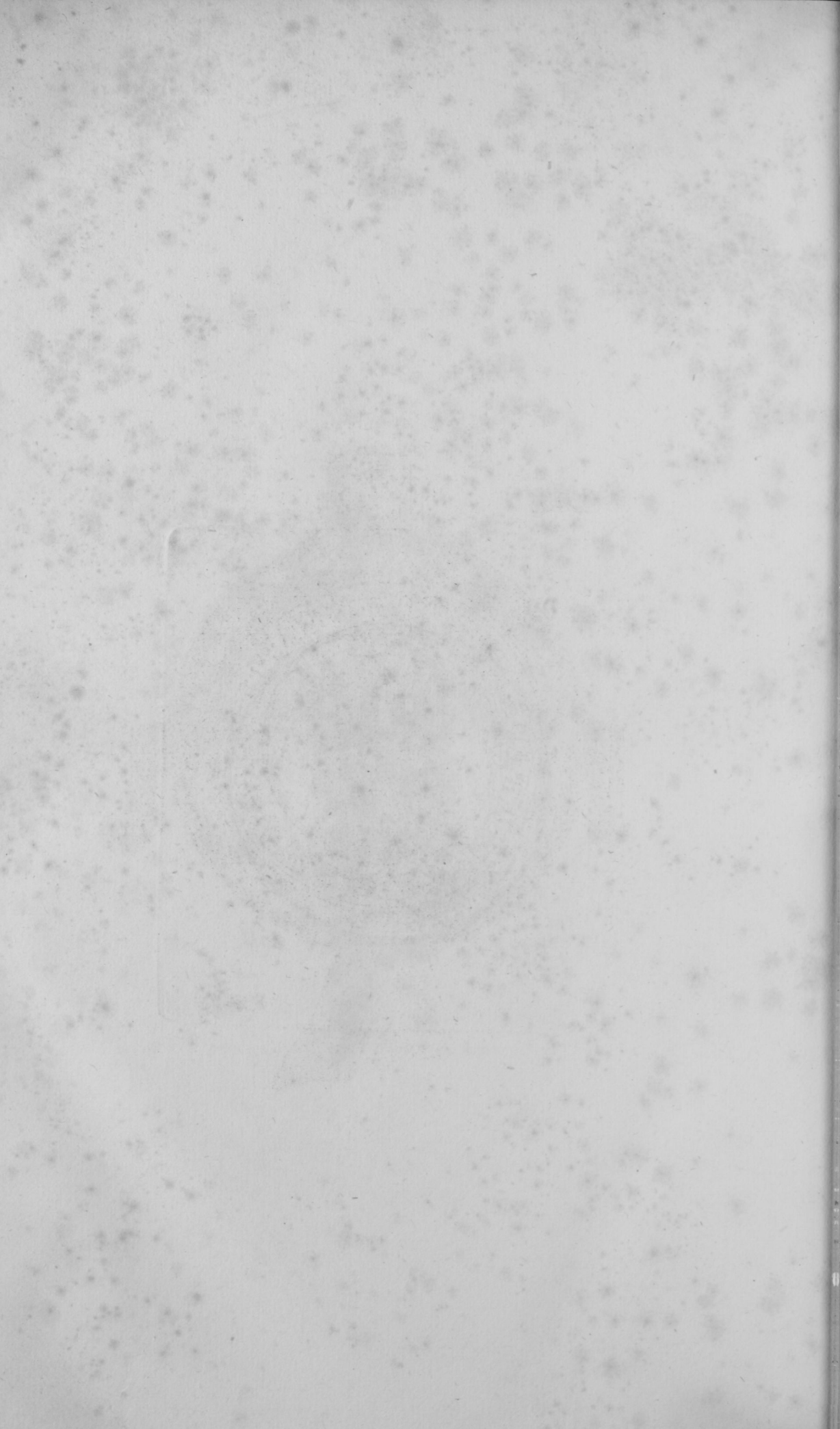
98.

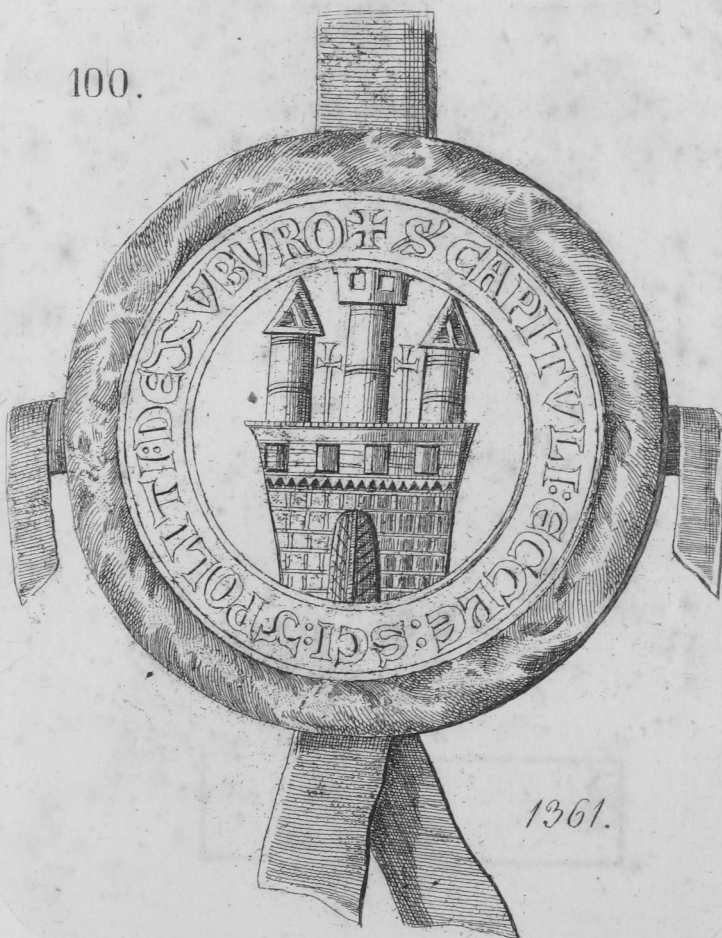
99.

1511.

100.

1361.

A. M. XIR. ORSZ. LEVÉLTÁR
KÖNYVTÁRA